41 - «Allahdan Baska Ilah Yoktur» Dedikten Sonda Kafiri Öldürmenin Haram Kilinmasi Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler :
Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadisden ÇikaruilanHükünmler
42 - Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Bize silâh çeken bizden degildir» Hadisi Babi
43 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bizi Aldatan Bizden Degildir.» Hadisi Babi
44 - Yanaklara Vurmanin, Yakalari Yirtmanin ve Cahiliyet (Da'vetiyle Çagirmanin Tahrimi Babi)
45 - Koguculugun Agir Sekilde Haram Kilindigini Beyan Babi
46 - Elbise Etegini Yerde Sürümenin, Ihsani Basa Kakmanin, Mali Yeminle Satmanin Agir Sekilde Haram Kilindigini, Kiyamet Gününde Allehin Kendilerile Konusmayacagi, Bakmayacagi ve Temize Çikarmayacagi, Kendilerine Elim Azab Olan Üç Kisiyi Beyan Babi
47 - (Insanin Kendini Öldürmesinin Siddetle Tahrimi... Babi)
Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadisi Serif Asagidaki Hükümlser Ihtiva Etmektedir:
48 - Ganimete Hiyanetin Siddetle Haram Kilindigi ve Cennete (Mü'minlerden Baska Kimsenin Giremiyecegi Babi)
Hadis-i Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Eder:
49 - (Kendini Öldürenin Tekfir Edilmediginin Delili Babi)
50 - Kiyamete Yakin "Zuhur Edecek ve Kalbinde Bir Parça Iman Bulunanlari Öldürecek Olan Rüzgar Babi
51- Fitneler Zuhur Etmezden Önce Amellere Sitab Etmeye Tesvik Babi
52 - Mü'minin Amelinin Bosa Gideceginden Korkmasi Babi
53 - Cahiliyet Devri Amellerinden Dolayi Muahaze Olunup Olunöayacagi Babi
54 - Islamin Kendinden Önce Amellerin Hükmünü Yiktigi; Hicret Ile Haccin da Böyle Oldugu Babi
Hadis-i Serif Asagidaki Ahkami Ihtiva Ediyor:
55 - Kafiriin Müslüman Olmazdan Önceki Amelinin Hükmünü Beyan Babi
56 - Imanin Sadakat ve Telasi Babi
Hadis-i Serif Su Hükümleri Ihtiva Etmektedir:
57 - Allah Tealanin Takat Getirilemeyecek Seyleri Teklif Etmedigini; Beyan Babi
58 - Yer Etmemek Sarti Ile Gönülden Geçen Seyleri ve Kelam-i Nefsiyi Allah'in Affetmesi Babi.
Hadisden Çikarilan Hükümler:
59 - Kul Bir Iyilik Yapmayi Gönülden Geçirdigi Zaman Onun Yazilmasi, Kötülük Yapmayi Gönülden Geçirdigi Zaman Yazilmamasi Babi
60 - Imanda Vesvere ve Onu Kendinde Hisseden Kimsenin Ne Diyecegini Beyan Babi
61 - Bir Müslümanin Hakkini Yalan Yere Yeminle Elinden Alan Kimsenin Cehennemle Tehdidi Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler:
62 - Haksiz Yere Baskasinin Malini Almak Isteyen Kasitcinin Kendi Hakkinda Kani Heder; Öldürülürse Cehenlemlik, Mali Ugrunda Öldürülen Kimsenin de Sehid Oldugunu Beyan Babi
Hadisi Serif Asagidaki Hükümlere Delalet Eder:
63 - Tebeasini Aldatan Valinin Cehennemi Hak Edecegi' Babi
64 - Bazi Kalplerden Emanet ve Imanin Kaldirilmasi ve Kalplere Fitne Ariz Olmasi Babi
65 - Islamin Garip Baslayip Garip Bitecegini ve Iki Mescid Arasina Çekilecegini Beyan Babi
Hadisi Serif'den Alinan Faideler
66 - Ahir Zamanda Imamin Elden Gitmesi Babi
67 - Korkan Kimsenin Îmanini Gizlemesinin Cevazi Babi
68 - Imani Zaif Oldugu Için Imanindan Korkulan Kimsenin Kalbini Yatistirma ve Kati Delil

Olmadikça Kati Surette Îman Hükmü Vermekten Nehi Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
69 - Delillerin Bir Birini Takviyesiyle Itmi'nan-i Kalbin Artmasi Babi
70 – Peygamberimiz Muhammed (Sallalîahü Aleyhi ve Seîiem) 'in Bütün Insanlara Gönderildigine ve Bütün Dinlerin Onun Dinile Neshedildigine Imanin Vücubu Babi
Hadis-i Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Eder:
71 - Isa b. Meryemin Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Seriatile Hükmederek (Yere) Inmesinin Beyani Babi
Hadisi Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Eder:
72 - Imanin Kabul Edilmeyecegi Zamanin Beyani Babi
73 - Resulüllah Sallalahu Aleyhi ve Selleme Vahyin Baslamasi Babi
Hadis-i Serif Su Hükgmleri Ihtiva Etmektedir:
Hadisi Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Etmektedir
74 - Resulüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellemin Geceleyin Semalara Yürütülmesi ve Namazlarin Farz Kilinmasi Babi
Hadisi Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Etmektedir
75 - Mesih b. Meryem Île Mesih Decca'lin Zikri Babi
76 - Sidretü'l-Münteha Hakkinda Bir Bap
77 - Allah Azze ve Celle'nin : «Yemin Olsun ki, Onu Bir Baska Iniste de Gördü» Âyet-i Kerimesinin Manasi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m Isra Gecesi Rabbini Görüp Görmedigi Babi
78 - Peygamber Aleyhiseelamin: «O Bir Nur Onu Nasil Göreyim!... Kavli Ile Bir Nur Gördüm» Hadisi Hakkinda Bir Bab
79 - Peygamber Aleyhisselam'in «Süphesiz Allah Uyumaz» ve «O'nun Hicabi Nurdur; Bu Hicabi Bir Açsa Vechinin Subuhati, Basarinin Ihate Ettigi Bütün Mahlukati Yakardi» Hadisleri Hakkinda Bir Bab
80 - Mü'minlerin Âhirette Rablari Sübhanehu ve Teala'yi Göreceklerini Ispat Babi
81 - (Kiyamet Gününde Rabbi) Görmenin Yolunu Bilme Babi
Hadisi Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Eder.
82 - Sefaatin Ispati ve Mü’minlerin Cehennemden Çikarilmasi Babi
Sefaat Bes Kisimdir
Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Etmektedir:
83 - Cehennemliklerin En Sonuncusunun Çikarilmasi Babi
84 - Cennette Makami En Asagi Olanlarin Beyani Babi
Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder.
(85) - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Ben Cennet Için Sefaat Edecek Ilk Insanim ve Peygamberlerin En Çok Tabi-i Bulunani Benim», Hadisleri Hakkinda Bir Bab
(86) - Peygamber (Saüallahü Aleyhi- ve Sellem) 'in Sefaat Duasini Ümmeti Için Saklamasi Babi
87 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Duasi ve Onlara Sefkatinden Dolayi Aglamasi Babi
Hadis Serif Asagidaki Fevaidi Ihtiva Eder
88- Kafir Olarak Ölen Kimsenin Cehennemde Kalacagini Hiç Bir Sefa'ata Nail Olamiyacagini ve Kendisine Allah'in Yakin Kullarini Akraba Olmanin Hiç Bir Fayda Vermiyecegini Beyan Babi
Ehli Fetret Üç Kisimdir :
89 - Teala Hazretinin : «En Yakin Asiretini Uyar!...» Âyeti Kerimesi Hakkinda Bir Bab
90- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebu Talibe Sefa'ati ve Bu Sebeple Azabinin Hafifletilmesi Babi
91- Ehl-i Cehennemin En Hafif Azab Görecek Olani Babi

92- Kafir Olarak Ölen Kimseye Hiç Bir Amelin Fayda Vermiyecegine Delil Babi
93- Mü'minlerin Birbirlerile Yardimlasmasi ve Baskalarile Alakayi Keserek Onlardan Uzak Kalmalari Babi
94- Müslümanlardan Bir Çok Taifelerin Hesapsiz ve Azapsiz Olarak Cennete Gireceklerine Delil Babi
95- Bu Ümmetin Cennetliklerin Yarisini Teskil Etmesi Babi
96- Allah (Celle Celalühü) Âdem'e : «Cehenneme Gönderilenlerin Her Bin Tanesinden Dokuz Yüz Doksan Dokuzunu Çikar Buyuracak» Hadis-i Babi

41 - «Allahdan Baska Ilah Yoktur» Dedikten Sonda Kafiri Öldürmenin Haram Kilinmasi Babi

155 - (95) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.

Bize Muhammed b. Rumh dahî rivayet etti, lâfizlar bir birine yakindir. (Dedi ki): Bize Leys, [1] Ibni Sihâb'dan [2] , o da Atâ' b. Yezid' el-Leysi'den, o da Ubeydullah b. Adiy b. [3] el-Hiyârdan, o da el-Mikdâd b. el-Esved'den [4] isitmis olmak üzere Mikdâd'in söyle dedigini haber verdi:
— Yâ Resulâllah! Ne buyurursun? Ben küffardan tir adama rastlasam da benimle mukaatele etse ve ellerimden birine kiliçla vurarak onu kesse sonra benden (kaçip) bir agaca siginsa da: Ben Allah'a teslim oldum dese bu sözü söyledikten sonra onu öldürebîlirmiyim ya Resulüllah? Re-sulüllah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) :
«Onu öldürme!» buyurdu. Ben :
— Ama o (evvelâ) bes'^n elimi kesti; ondan sonra bu sözü söyledi Yâ Resulâllah! Su halde onu öldüreyim mi? dedim.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Onu öldürme: Çünkü öldürürsen, o senin onu öldürmezden önceki vaziyetine geçer; sen de onun söyledigi sözünden önceki vaziyetinde olursun.» buyurdular.

156 - (...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler.

Dediler M: Bize Ahdurrezâk haber verdi. Dedi ki: Bize Ma'mer [5] haber verdi. H.

BizeIshâk b. IVIûse'l-Ensâri [6] de rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize el-Velid b. Müslim, Evzâî'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Kâfi de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ihni Cüreyc haber verdi. Bu râvilerin hepsi Zühri'den bu isnadla rivayet ettiler. Evâzî ile Ibni Cüreyc hadislerinde Leys'in hadisinde dedigi gifci:
«Allah'a teslim oldum dese...» cümlesi vardir. Ma'mer'e gelince : onun hadisinde de :
«Onu öldürmek için üzerine çullandigim zaman: La ilahe illallah dese...» ibaresi vardir.

157 - (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yunus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Atâ' b. Yezil et-Leysi sonra Cündaî rivayet eyledi; ona da Ubeydullah h. Adîy b. el-Hiyâr haber vermis ki, Zühre ogullarinin müttefiki ve Resulülîah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde Bedir'e istirak edenlerden biri olan Mikdâd b. Amr b. el-Esved el-Kindi söyle demis:
-Yâ Resulâllah, Sayed ben kâfirlerden bir kimse ile karsilasirsam ne buyurursun?. Bundan sonra UbeyduUay Leys hadisinin mislini zikretmistir.
Bu hadisi imâm Buhari «Megâzî» ve «Diyât» bahislerinde Ebû Dâvud «Cihâd» da, Nesâî «Siyer- de Kuteybe 'den tahric etmislerdir. Kuteybe rivayetinde üç dane tabiinin yâni Ibni Sihâb, Atâ' ve Ibnü'1-Hiy ar'm bir birinden rivayet etmesi nâdir tesadüf edilen letâîftendir.

Ekseri nüshalarda bu hadisin rivayeti: seklinde sart cümlesi halindedir. Hz. Ebû Zerr'in bir rivayetinde ise ;
«Ben rastladim» seklinde mâzî sigasiyledir. Bu rivayete göre Hz. Mikdâd hadd-i zâtinda olmus bir vak'anm hükmünü sormus oluyor. Ekser rivayetlere göre ise suâl vuku' bulmus bir hâdise doîayisiyle degil, ileride böyle bir sey va'ki' olursa ne hüküm verilir düsüncesiyle sorulmustur.
Hadisde geçen «Ben Allaha teslim oldum...» sözünün ma'nasi müslüman oldum demektir. Bazilarina göre sirf bu sözü söyleyerek baska bir sey katmayan bir kâfir müslüman sayilirsa da bunlarin kavli reddedilmis; ve hadisin Ma'mer rivayetinde «lâ ilahe Illallah dese...» ifadesi vardir; Binaenaleyh müslüman sayilmak için kelime-i sehâdeti getirmek sarttir, denilmistir.
Hattâbî 'ye göre :
«Çünkü öldürürsen senin onu Öldürmezden önceki vaziyetine geçer. Sen de onun söyledigi sözünden Önceki vaziyetinde olursun.» sözünün mânâsi sudur : (Müslüman oldum) demezden önce kâfirin kani hederdir; yâni onu Öldürmekle bir sey lâzim gelmez. Ama bu kelimeyi söyledikten sonra onun tipki bir müslüman gibi öldürülmesi haram olur. Binaenaleyh o halde onu Öldüren müslümanm da kisas hakkinda kani heder olur. Su halde müslümanm kâfire benzetilmesi kâfir ol-makda degil, kaninin heder olmasi hususundadir.
Mühe11eb'e göre ise ma'na : O nasil seni öldürmek istemekle günaha girerse sen de onu öldürmek istemekle günaha girersin demektir.
Yâni Hattâbî'ye göre ma'na : Kaninin ma'sumiyeti hakkinda kâfir senin gibidir; Mühelleb'e göre de: heder olmakda sen de o kâfir gibi olursun demektir. Dâvûdi'ye göre bu sözün ma'nasi : O nasil kaatil oldu ise sen de kaatil olursun demektir. Nevevî: «Bu hususda söylenen sözlerin en güzeli imam Safii ile Mâliküerden Ibnu'l-Kassâr'inve diger ulemanin kavilleridir.» diyerek Hattâbi 'nin sözüne isaret eder.
Hasili müslümanligi bu sözle (Yani Allaha teslim oldum demek su-retiylede) kabul eden bir kimsenin öldürülmesi yasak edilmistir.
Bu hadisin Ishâk b. Ibrahim rivayetinde, Ve1id b. Müs1im'in Evzâî 'den- rivayeti muztarib ise de bu iztirab asil hadisin sihhatine dokunmaz. Hadisin sahih oldugunda süphe yoktur. Çünkü hadisin, Leys, Ma'mer, Yûnus ve Ibni Cüreyc rivayetlerinin sihhati hakkinda söz yoktur. Bu rivayetler amel babinda müstakil ve i'timad onlaradir. Evzâî rivayeti mütâbaat için zikredilmistir. Mütâba'atta bir parça za'f olabilecegi ise tekarrur etmis bir kaidedir.

Hadisden Çikarilan Hükümler :

1 - Henüz vâki' olmayan bir seyin hükmünü sormak ve cevap vermek caizdir. Öteden beri ulema'i kiramin mezhepleri budur. Yalniz seleften bazilari bunu mekruh görmüs; müctehidin henüz vuku' bulmamis seylerle mesgul olmasini taskinlik saymislardir. Imam Mâlik (Rahimehullah) vaki' olmayan bir sey sorulursa cevap vermezmis. Bundan dolayi da mezhebinin asli, müretteb meselelerden hâli sirf vuku' bulmus hâdisatin cevaplarindan ibarettir; ve anlasilmasi güçtür; derler. Übbî imam Mâlik {Rahimehullah) 'dan sonra gelen Mâliki imamlarinin faraziye ve teferruata daldiklarini, bu suretle mezhebin daha da güçîestigi-ni söyler.
2 - Kelime-i sehâdet yerini tutacak her kavil ve fiille din-i Islama girilebilir. Onun içindir ki Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Selîeni) «Islâm oldum» yani din-i Islama girdim diyen bir kimsenin öldürülmesini men'etmis; Hz. Hâ1id b. Ve1id (Radiyailahu anh) 'in öldürdügü Beni Cezime 'nin müslüman olduklarina hüküm vermisti. Halbuki mezkûr zevat «Eslemna» diyememis: onun yerine «sabe'nâ sa'benâ» demislerdi.- Bunun ma'nasi ise «dinimizi degistirdik; kendi dinimizi birakip baska bir dine geçtik» demekti.
3 - Hz. Mikdâd, ölüm korkusu ile müslümanligi kabul etmenin faydasi olmadigini zannederek Resulüllah (Sallalîahü A leyhi ve Selteru)'e sormus; o da hükmün zahire göre verilecegine isaretle, öldürülmeyecegini beyan buyurmustur.

[7]

158 - (96) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid-i Ahmer rivayet eyledi. H. Bize Ebû Küreyb [8] ile Ishâk b. Ibrahim [9] de, Ebû Muâviye'-den [10], bunlarin ikisi de A'mes'den, o da Ebû Zibyân'dan [11], o da-Üsâmetü'bnü Ze-yd' [12] den naklen rivayet etti. Bu hadis îbni Ebî Sey-be'nindir. Üsame söyle demis:

— Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bizi bir seriyye ile (cihada) göndermisti, Cüheyne kabilesinden Huru Kaatâ bir sabah baskini yaptik. Derken ben bir adaiy;i eristim. Adam hemen : «La Üâhe illallah» dedi. Ama ben kendisini vurdum. Bundan kalbime bir süphe düstü; ve hâdiseyi Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattim. Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):.

«Lâ ilahe illallah, dedi mi? Sen de onu öidürdün mü?» buyurdu. Ben:

«Yâ Eesulâllah, o bu sözü ancak silâhdan korktugu için söyledi» dedim.

«Bârî kalbini yarsan da bu sözü dogru söyledi.ni söylemedim! buseydin yâ!» buyurdular. Artik bu sözü bana o kadar tekrarladi durdu ki, keske o gün (yeni) müslüman olmus olaydim diye temenni ettim.

Bunun üzerine Sa'd :

«Vallahi sisko yâni Üsâme öldürmedikçe ben de hiç bir müslü-man öldüremem» dedi. Bir adam: Allah:

«Fitne kalmayincaya ve din tamâmiyle Allah'in oluncaya kadar onlarla muharebe edin! [13] » buyurmadi mi? dedi. Sa'd :

*Biz hiç bir fitne kalmasin diye mukaatele ettik. Sen ve arkadasla ise fitne çiksin diye mukaatele etmek istiyorsunuz! dedi.

159 - {.-.) Bize Ya'kûb ed-Devrâkî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin [14] rivâyet etti. (Dedi M): Bize Husayn [15] hsber verdi. (Dedi ki): Bize Ebû Zibyan rivâyet etti. Dedi ki: Üsâmetü'bnü Zeyd b. Hârise'yi rivayet ederken isittim. Dedi ki:

— ResulüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi Cüheyne kabilesinden olan Huraka üzerine gönderdi. Bunlara bir sabah baskini yaparak kendilerini bozguna ugrattik. Ensârdan bir zâtla ben, onlardan bir adama yetistik. Kendisini kusattigimiz vakit «Lâ ilahe illallah» dedi. Bunun üzerine Ensârî onu birakti. Ben kendisini süngümle sapladim; nihayet Öldürdüm. (Medine'ye) geldigimizde bu vak'a Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kulagina erismis. Bana:

«Yâ Üsme! O adami: lâ ilahe HIâllah dedikten sonra öldürdün mü?» dedi. Ben:

— Yâ Besulâllah, o ancak (bu kelimeye sigman) bir mülteci idi; dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine:

«Onu: lâ ilahe illallah dedikten sonra öldürdün mü?» dedi. Artik bunu bana o kadar tekrarladi durdu ki, keske o günden önce müslüman olmamis olsaydim, diye temenni ettim.»

Bu hadis müttefekun aleytir. Buhâri onu «Megazî» bahsinden önceki «Gazvetü'l-Fetih» ile «Kitâbü'd-Diyât» da tahric etmistir. Onu Ebû Davûd «Cihad» da, Nesâî 'de «Siyre.» bahislerinde rivayet ederler.

Hadisde bahsi geçen gazve, siyer ulemasi arasinda

«Gâlibül-Leysi Gazvesi» nâmîle ma'ruftur. Ibni Sa'd bunun hicretin yedinci yili ramazaninda vuku' buldugunu ve 130 mevcudu bulunan seriyyeye Gâ1ib b. Abdillâh'm kumanda ettigini kaydeder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini Necid 'de Batn-i Nahli'n arka tarafindaki Meyfa'a denilen yerde bulunan Benî Ahval ile Beni Abd b, Sa'lebe üzerine göndermisti. Bu yerle Medine arasinda 8 konaklik mesafe vardir.

Zemahseri ile diger bazi ulema'nm beyanina göre Hz. Üsâme'nin öldürdügü zâtin ismi Mirdâs b, Nehik 'tir. Kendisi müs-îüman olmus fakat kabilesi henüz müsrik idiler. Mirdâs koyun güdüyordu. Müslümanlar gelince kavmi onu birakip kaçtilar. Mirdâs müslüman oldugu için kaçmadi. Ancak islâm süvarilerini görünce oradaki bir dagin yamacina sigindi fakat atlilar yanina gelince oradan inerek iki sehâdeti getirdi; ve onlara : «Es-selâmü

aleyküm» dedi. Üsâme (Radiyallahu anh) onu öldürerek koyunlarini aldi.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu vak'ayi duyunca pek ziyâde müteessir oldular. Ve : «Sîz onu elindekini almak için öldürdünüz» buyurdular...
Hz. Üsâme'nin bu zâti öldürmesi, kiliç korkusu ile edilen imanin fayda vermeyecegini zannettigi içindir. Bu te'vilden dolayi da kendisinden kisas sakit olmustur.
Hattâbî diyor ki: Üsâme bu isi:
«Azabimizi gördükleri zaman iman etmeleri onlara fayda verecek degildir»
âyet-i kerimesine bakarak yapmisa benziyor; onun için de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini ma'zur görmüs ve diyet ödetmemistir.
«Size selâm veren kimseye sen mü'min degilsin demeyin!...» [16]
âyet-i kerimesi bu vak'a üzerine nazil olmustur.
Ibni Ebî Seybe 'nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Üsame'ye:
«Bârî kalbini yarsan da bu sözü (dogru) söyledi mi söylemedi mi buseydin ya!» buyurmasinin ma'nasi: Sen kalbteki sirlan bilemezsin; buna Özenme! Sana düsen vazife zahire bakmak ve o zâtin diliyle söyledigi söze göre hareket etmekti; çünkü sen zahirle amel etmeye me'mursun... demektir.
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m tekdiri karsisinda Hz. Üsâme'nin : «Keske o günden önce müslüman olmus olmasaydim.» temennisi hakkinda Kirmani: Müslüman olmamayi nasil temenni edebildi?» demis. Sonra yine kendisi : «Içinde hiç günah bulunmayan islâmiyet temenni etmistir.» diye cevap vermistir. Üsâme'nin temennisi bu büyük cinayetten salim kalmak içindir. Yâni islemis oldugu suçun büyüklügü karsisinda, daha önce müslüman olarak isledigi sâlih amelleri küçük görmüs gibidir. Üsâme (Radiyallahu anh) 'm bu temennisi hakikat degil mecazdir. Çünkü hakikatte küfür üzere kalmayi istemek caiz degildir. O bu sözle Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin o siddetli tekdirinden son derece korktugunu ifâde etmistir. Hatta bu hâdiseden sonra hiç bir niüslümanla mukaatele etmeyecegine yemin vermis; Siffîn vak'asinda Hz. A1i {Radiyallahu anh)'a yardim etmemistir.
Sâ'dü'bnü Vakkaas (Radiyallahu anh) dahi bu hususda ona tâbi' olarak: «Vallahi sisko öldürmedikçe ben de hiç bir müslüman öldürmem.» demistir. Maamafih Hz. Sa'd ' in bu sözden maksadi, Üsâme müslüman öldürürse ben de öldürürüm demek degildir. O sözünü imkânsiz bir seye baglamistir.
«Sisko» dan murad Hz. Üsâme 'dir. Karni büyük oldugu için kendisine» «Zü'I-Butayn» yâni sisko derlermis.
'Rivayetlerin birinde;
«Kalbini yarsaydin...» digerinde;
«Onu lâ ilahe HIâÜah dedikten sonra öldürdün mü?» cümlesinin tekrar edildigi bildiriliyorsa da Resulüîlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) in bunlarin ikisini de söylemis olmasi muhtemeldir. Bu takdirde râvilerden biri bir cümleyi, digeri de öteki cümleyi rivayet etmis demektir.
Keza bir rivayette hâdiseyi Peygamber {Sallallahu Aleyhi ve Sellem)}e bizzat Hz. Üsâra e'nin haber verdigi; digerinde ise Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin kulagina eristigi bildiriliyor. Bunlarin arasini bulmak için : «Ihtimâl Mirdâs'i Öldürdükten sonra Üsâme meseleyi Re sulüllâh (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e sormaga niyet etmis; fakat baskasi ondan evvel gelerek haber vermis Üsâme geldikten sonra Peygambe t (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendisine sormus; o da anlatmistir. Hadisde Vak'ayi Resulüîlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e ilk söyleyenin Üsâme (Radiyallahu anh) olduguna delil yoktur.» denilebilir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1 - Hadis Kelâm-i nefsinin sübutuna delildir.
2 - Ahkâm babinda zahiri delillerle amel olunur; esrari Allah Teâ1â bilir. Bu kaide fikih ve usul-i fikih ulemasi arasinda ma'ruf ve meshurdur.

3 - Hataen katilde diyet yoktur; diyenler bu hadisle istidlal ederler. Fakat burada Ibni Rüsd su mutâleayi ileri sürmüstür : «Üsâme (Radiyallahu anh) hn o zâti öldürmesi ne kasden insan Öldürme hükmüne girer; ne de diyet ve keffaret icabeden hatâ hükmüne, o ancak hata oldugu anlasilan bir ictihâddir ki, bunda Üsâme'ye bir ecir vardir. Sayet isabet etseydi; iki ecir verilecekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi-ve Sellem)yin onu tekdir buyurmasi ihtiyati elden biraktigi içindir. Zira ihtiyaten öldürmemek icâbederdi...» Bâzilari Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Üsâme'ye kisas, diyet ve keffârat gibi bir ceza tatbik etmedigine göre bunlarin hepsi sakit olmustur; diyorlar. Mesele ihtilâflidn. Kisas süpheden dolayi sakit fakat keffaret vaciptir diyenler oldugu gibi, diyet de vaciptir diyenler vardir.
4 - Mü'min bir kimseyi öldürmek büyük günahtir.

160 - (97) Bize Ahmed b. Hasen b. Hiras rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Âsim [17] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir rivayet etti. Dedi ki): Baham rivayet ederken isittim ki, Safvân b. Muhriz [18] in kardesi oglu Hâlid el-Esbec, [19] Safvân b. Muhriz'den naklen sunu rivayet eylemIs:
Cündeb b. Abdillâh el-Becelî [20], Ibnirz-Zübeyr fitnesi zamaninda
As'as b. Selâme [21] ye haber göndererek:
«Arkadaslarindan bana bir kaç kisi topla da kendilerine hadis rivayet edeyim.» demis. O da hemen arkadaslarina bir haberci göndermis. Onlar toplaninca Cündeb, üzerinde san renkte bir bornuz oldugu halde (yanlarina) gelmis. Ve:
«Konusmakta oldugunuz seyi konusun!» demis. Nihayet konusma siraya konmus. Cündeb'e sira gelince, basindan bornozu açarak sunlari söylemis :
«Ben size geldim. Ama (pekte) size Peygamberinizden haber vermek istemiyorum. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) müslümanlardan bîr müfrezeyi, müsriklerden bir kavim üzerine gönderdi. (Iki taraf) birbirle-riyle karsilasmislar. Müsriklerden biri müslümanlardan birini nisan almak isterse alir ve Öldürürmüs. Müslümanlardan bir zât (Hasimlarinin) gafletini gözetmis. Bize b*i zâtin Üsâmetü'bnü Zeyd oldugunu söylüyorlardi. Üsâme ona kilicini kaldirinca hasmi:
— «Lâüâhe illallah» demis; ama Üsâme onu Öldürmüs. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se!iem)fe bir müjdeci gelmis. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ona sormus; o da söylemis. Hatta öldürülen adamin ne yaptigini bile haber vermis. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Üsâme'yî çagirarak kendisine sormus; ve:
«O adami niçin öldürdün?» demis. Üsâme:
— Yâ Resulâllah (bu adam) müslümanlar arasinda çok can yakti. Filân ve filân kimseleri öldürdü demis; ve bir kaç kisinin isimlerini saymis. (Demis ki): Ben onun üzerine hücum ettim. Kilici görünce: lâüâhe illallah dedi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):
«Onu öldürdün mü?» demis. Üsâme:
— Evet cevabini vermis. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem): »Kiyamet gününde Lâilâhe iiiâÜah karsina geldigi vakit ne yapacaksin?»
buyurmus. Üsâme :
— Yâ Resulâlîah, benim için istigfar et; demis. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem): tekrar
«Kiyamet gününde lâ ilahe Illallah karsina geldigi vakit ne yapacaksin?» buyurmuslar. Râvî diyor ki: Artik Üsâme'ye :
«Kiyamet gününde lâ ilahe illallah karsina geldigi vakit ne yapacaksin?» demekten fazla bir sey söylemiyordu.
Lisân âlimlerinin beyanina göre «Bornos» basligi gövde kismina bitisik olan kaftan ve cübbe gibi elbisedir.
cümlesinin ma'nasi «size haber vermek istemiyorum» demektir. Bu cümle bütün esas nüshalarda bu sekilde

rivayet olunmustur. Ancak hadisin bas tarafinda Hz. Cündeb'in As'as'a haber göndererek :
«Arkadaslarindan bana bir kaç kisi topla da kendilerine hadis rivayet edeyim...» dedigi beyân edildigine göre burada «size ondan haber vermek istemiyorum» demesi nia'nayi müskillestirir. Bu sözün iki veçhe ihtimâli vardir.
1 - Cümledeki, nefî çdâti (lâ) zâid yâni fazladir. Binaenaleyh yokmus gibi ma'na verilir ve: «Size haber vermek istiyorum> denilir. Arap-çada bu (lâ) nin hazfedildigi çoktur. Meselâ: «Yemin ederim»
«Seni secde etmekten menettigi» gibi ayetlerdeki (lâ) lar hep bu kabildendir
2 - Lâ, zait degildir. Cümlesinin mânâsi: Size Peygamberinizden bir sey haber vermek istemiyorum; kendimden bir seyler söylemek ve nasihat etmek niyetindeyim. Ama simdi bu niyetimden vaz geçecek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den hadis rivayet edecegim» demektir.
seklinde de rivayet olunmustur. Bunlarin ikisi de dogrudur. Çünkü (racea) fi'li bazen lâzim bazen de müteaddî manasinda kullanilir. Burada müteaddî olarak «döndür dü» ma'nasmda kullanilmistir.

Hadisden ÇikaruilanHükünmler

1 - Âlim veya meshur büyük bir zâtin fitne zamaninda halka vazû' nasihatte bulunarak kendilerini teskin etmesi gerekir.
2 - Müsrikin yalniz kelime-i tevhidi söylemesi (yâni îâilâhe illallah demesi) öldürülmesine manî' olur.

42 - Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Bize silâh çeken bizden degildir» Hadisi Babi

161 - (98) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. el-Müsennâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya —ki el-Kâttân'dir — [22] rivayet etti. H.

Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Ebû Üsâme [23] ile Ibni Nümeyr [24] rivayet ettiler.

Bunlarin hepsi Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den [25], o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (Salîallahii Aleyhi ve Selletn)'den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Bu lâfiz onundur. Dedi ki: Mâ-lik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den rivayet ettigi su hadisi okudum: Peygamber (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bize karsi siiâh tasirsa o kimse bizden degildir.» buyurmuslar.

162 - (99) Bize Ebû Bekir Ibni Ebî Seybe ile îbni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mus'ab —ki Ibnü'l-Mikdâm'dir— [26] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ikrimetü'bnü Ammâr, Iyâs b. Seleme'den [27], o da babasindan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bize kiliç çekerse bizden degildir.» fcuyurniuslar.

163 - (100) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Abdullah b. Berrâd el-Es'-arî [28] ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme, Bü-reyd'den [29], o da Ebû Bürde [30] den, o da Ebû Musa'dan [31], o da pey. gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bize karsi siiâh tasirsa o kimse bizden degildir.» buyurmuslar.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu'd-Biyât» ile «Kitâbü'l-Fiten» de,
Nesâî «Muharebe^ de, Tirraizi iie Ibni Mâce'de «Hudud» bahsinde tahric etmislerdir/*"

Hadisin ma'nasi: Haksiz yere müslümanlarla harb etmek ve onlari öldürmek için silâh tasiyan kimse bizim yolumuzda degildir. Demektir. Çünkü bir müslünianin din kardesi üzerindeki hakki, ona karsi silâhlanarak öldürmeye çalismasi ve bu suretle onu korkutmasi degil bilâkis ona yardim etmesi ve onun nâmina düsmanlariyle çarpismasidir.
Kirmânî «Bizden degildir» cümlesini «Bizim sünnetimize tâbi olanlardan ve yo-Jumuzda gidenlerden degildir» seklinde tefsir etmistir. Yoksaböylelerin dinden çiktigi kasdedllmemistir. Ancak Süfyan b. Uyeyne «Bizden degildir.» sözünü «Bizim yolumuzda gidenlerden degildir.» seklinde tefsir etmekten hoslanmaz, «Bu söz ne çirkin.» dermis, Zira o cümleyi hiç te'vil etmemeyi daha müessir bulur-mus. Kirmani: «Biri mütecaviz olan iki taifeye ne buyurursun?» diye bir suâl irâd etmis; buna yine kendisi: «Mütecaviz olan taifa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine tabî* olmamistir.» cevabini vermistir. Bittabi haksiz yere müsîüman öldürmeyi helâl i'tikad eden kâfir olur.
Buhâri'nin «Kitâbü'l-Inian» ile «Kitâbü'Mtk» da, Müslim 'inde «Kitâbu'I-Fiten» de ittifakla tahric ettikleri Ahnef b. Kays hadisinde Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) : «iki müsli-man kiliçlariyle karsilasirlar da biri digerini öldürürse hem kaatil hem maktul cehennemi boylarlar...» buyurmustur. Hadisin tamami, yeri gelin-ce görülecektir.
Bu hadisin ma'nasi hakkinda kitabimizin basinda da söz geçmisti.

43 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bizi Aldatan Bizden Degildir.» Hadisi Babi

164 - (101) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya-kûb — ki Ibni Abdirrahmân el-Kaarî'dir — rivayet etti. H.

Bize Ebû'l-Ahvas Muhammed b. Hayyân [32] da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Ebî Hazim [33] rivayet etti. Bunlarin her ikisi de Süheyl b. Ebî Salih'den o da babasindan o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmistir ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bize karsi silâh tasirsa bizden degildir. Bizi aldatan da bizden degildir.» buyurmuslar.
(102) Bana Yâhyâ b. Eyyub ile Kuteybe ve Ibni Hucr toptan Ismail b. Cafer'den rivayet ettiler. Ibni Eyyûb dedi ki: Bize Ismail rivayet etti. Dedi ki: Bana El-Alâ' [34] babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi kI, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ekin yiginina ugramis; ve elini onun içine daldirmis da parmaklarina islaklik dokunmus. Bunun üzerine: «Ey ekin sahibi! bu ne?» buyurmus. Ekin sahibi:
— Ona yagmur isabet etti ya Resulâllah! demis. Kesülullah (Sallallahü 'eyhi ve Sellem) :
«O (isfak) kismi insanlar görsün diye ekinin üstüne koysa idin ya! Aldatan benden degildir..» buyurmuslar.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'In oraya ugramasi ya pazar yerindeki müslümanlann hâllerini teftis etmek yahut bir sey satin almak içindir. Böyle bir teftisi hükümet yaptirmalidir.
«Subra» hapsetmek ma'nasma gelen *sabir»dan alinma olup yigtn ma'nâsma gelir .Yigin da satmak için hapsedildiginden ona bu isim verilmistir.
«Islak kismi üstüne koysa idin ya5» buyurulmasindan anlasiliyor ki sahibi o ekini toptan yahud ne kadar oldugunu ölçmeden ölçegi su kadara...» diyerek satacakmis. Zira aldatma ancak bu sekil satisda olur. Üzüm, incir, elma ve armud gibi yemislerin iyilerini sepetin üstüne dizerek sepet hesabiyle satmak da bu kabildendir. Sepetin üstündekilerle altindakiler arasindaki fark büyük olursa yapilan bu is aldatma sayila-cgindan müsteri o mali kabul etmeyebilir. Fark az olursa kabulden imtina1 edemez; bunun hükmü yoktur. Çünkü alis verisler az miktar aldanmadan hâli kalmazlar.
Peygamber (Sallallahü Aleyh! ve Sellem) 'in o zâti te'dîb veya pazardan kogduguna dair bir ma'lûmat verilmemistir. Ihtimâl bu hal ilk defa vuku' buldugu için te'dib hususunda söale iktifa etmistir.
Hadis-i serif ehl-i fazilet zevatin bir sey satin almak için pazara girme. lerinin rüchamna delildir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak tercih edilecek bir seyi yapar. Maamâfih caiz oldugunu

göstermek için de gitmis olabilir. Bu takdirde hadis ruchana degil, cevaza delâlet eder. Imam Mâlik: «Eskiden insanlarin âdeti pazar yerlerine çikmak ve oralarda oturmak idi. Ibni Ömer çok defa pazara gelir; orada otururmus, diyor. Yahya b. Saîd dahi: «Ben Said b. e1-Müseyyeb ile Sâ1im 'in bir çok hadislerini ancak pazarda otururlarken almisimdir.» demistir.

44 - Yanaklara Vurmanin, Yakalari Yirtmanin ve Cahiliyet (Da'vetiyle Çagirmanin Tahrimi Babi)

165 - (103) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muaviye haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet eyledi. Bunlarin hepsi A'mes'den, o da Abdullah b. Mürra'dan o da Mosruk'dan, o da Abdullah'dan [35] naklen rivayet ettiler. Abdullah söyle demis. Resulüllâh (Sallaîlahü A îeyhi ve Sellem) :
«Yanaklarina vuran veya yakalarini yirtan yahud câhiiiyet davetiyle çagiran bizden degildir.» buyurdular.
Bu hadis Yahy a'nindir. Ibni Nüraeyr ile Ebû Bekir ise elifsiz olarak (yâni ev yerine ve harfini kullanarak) «ve yirtar; ve çagirirsa» dediler.

166 - (...) Bize Osman b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [36] rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim ile Ali b. Hasrem de rivayet ettiler. Dediler ki; Bize Isa b. Yûnus rivayet etti. Bu râvilerih ikisi birden A'mes'den bu is-iiadla rivayet etti. Onlar da «ve yirtar; ve çagirirsa» dediler .
Hadis muttefekun aleyhdir. Buhârî onu «Kitâbü'l-Cenâiz» ile «Kitâbü'î-Menâkib» da, Tirmizi Nesâî ve Ibni Mâce'de «Kitâbü'l-Cenâiz» de tahric etmislerdir.
«Bizden degildir» cümlesinden muradin: Bizim yolumuzda degildir demek oldugunu az yukarida görmüstük. Çünkü ehl-i sünnete göre günah islemek bir mü'mini dinden çikarmaz. Meger ki3 günahin helâl olduguna i'tikad ede.
Kirmani diyor ki: «Bu cümle tagliz içindir. Ancak «cahiliyet dâ'-veti» harami helâl i'tikad etmek ve Allah'in kazasina teslim olmamak gibi küfrü mûcib bir seyle tefsir olunursa o zaman bu nefi hakikat olur.»
CahIliyetden murad: Islâmdan evvelki fetred devridir.
Cahiîiyet da'veti: harb için yardima çagirmaktir. «Cahiliyyet devrinde araplar harbedecek olurlarsa bütün kabileleri dolasir ve: «Ey filân ogullari!» diye bagirarak onlari harbe da'vet ederlerdi. Kaatile —zâlim bile olsa — yardim ederlerdi. Islâmiyet bu âdeti yikmistir. Hz. Câbir (Radiyalîahu anh) 'dan rivayet edilen bir hadise göre bir zât saka ederek ensardan birine dokunmus. Ensari buna fena halde içerleyerek kavga etmisler ve Ensarî; «Yetisin ey Ensar!» muhacirde: «Yetisin ey muhacirler» diye harb da'vetinde bulunmuslar. Bunun üzerine Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) yanlarina çikarak :
«Bu câhiiiyet da'veti ne oluyor?» demis, sonra kavgalarinin sebebini sorusturmus; muhacirin sal&dan dokunmasi oldugunu anlayinca :
«Birakin onu! Çünkü o çirkin bir seydir...» buyurmustur.
Kaadî Iyaz'a göre cahiliyet da'veti: Yas ederek aglamak, ölünün iyiliklerini sayarak aglamak gibi seylerdir.
Basina bir belâ gelince yanaklarina vurmak, yakalarim yirtmak, yüzünü tirmalamak, vay helakim, vay basima gelenler... gibi feryadlarda bulunmak câhiiiyet âdetlerindendir. Hadisde yanaklarin zikredilmesi ekseriyetle onlara vuruldugu içindir. Yoksa vücudun sair yerlerine vurmak da ayni hükümdedir; ve hepsi haramdir.
Bu hadisde üç sey zikredilmis ve bunlar birbirlerine (yahud) ma'na-sina gelen «ev» edâtiyle atfolunmuslardir. Binaenaleyh nefi bunlarin ayri ayri her biri ile hasil olacak demektir. Vakia rivayetlerin bâzisinda «ev» yerine atif harflerinden «ve» kullanilmistir. Bu edat mutlak surette cemi' için olup tertibe filân delâlet etmezse de burada o, «ev ma'nasinda kullanilmistir .Zira bir hadisin iki rivayetinden biri «ev» digeri «ve» ile gelirse «ve= ye de «ev» manasi verilir.

167 - (104) Bize Hakem b. Musa [37] el-Kantariy rivayet etti. (Dedi ki)' Bize Yahya b. Hamza, [38] Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'den rivayet etti. Ona Kaasim b. Muhaymira [39] rivayet etmis. Demis ki: Bana Ebî Bürdete'bni Ebî Musa rivayet etti. Dedi ki:
Ebû Musa çok hasta oldu ve bayildi. Basi kadinlarindan birinin kucaginda idi. Bunun üzerine kadinlarindan biri bir çiglik kopardi. Fakat Ebî Musa ona bir sey söyleyemedi. Aytldigi vakit:
«Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem)'in berî oldugu bir seyden ben de beriyim. Resultillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) va veylâci, saçini yolan ve elbisesini yirtan kadinlardan berî idi.» dedi.

(...) Bize Abd b. Humeyd ile Ishâk b. Mansur rivayet ettiler. Bediler ki; Bize Ca'fer b. Avn [40] haber verdi (Dedi ki): Bize Ebû'Umeys [41] haber verdi. Dedi ki: Ben Ebû Sahra'dan [42] dinledim. Abdurrahman b. Yezid ile Ebû Bürdete'bni Ebî Musa'dan naklen anlatiyordu. Demisler ki: Ebû Musa bayildi, da karisi Ümmü Abdillâh çiglikla feryad ederek geldi. Sonra Ebû Musa ayildi. Karisina :
Bilmedin mi ki Resulüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : (Ben saç yolan, feryad eden ve yaka yirtan kimseden beriyim) buyurdu? dedi. (Çünkü) Ebû Musa, karisina bu hadisi (daha önceden) rivayet edermis.

(...) Bize Abdullah b. Muti' [43] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyni, Husayn'dan [44], o da lyâz-i Es'arî'den, o da Ebû Musa'nin karisindan, o da Ebû Musa'dan o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet eyledi. H.

Bana bu hadisi Haccâc b. es-Sair dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-düssamed [45] rivayet etti. Dedi ki; Bana Babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Dâvud ya'nî Ibni Ebî Hind rivayet etti. (Dedi ki): Bize Âsim [46], Safvân b. Muhriz'den, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleni)'den naklen rivayet eyledi. H.
Bana Hasen b. Aliy el-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-düssanied rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Abdiümelik b. Umeyr'-den [47], o da Rib'î b. Hiras'dan, o da Ebû Musa'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisi haber verdi. Su kadar var ki lyâz-i Es'ari hadisinde: «Bizden degîidir» demis «Berî» dememistir.
Hadis müttefekun aleytir. Buhari onu «Cenaze» bahsinde tah-riç etmistir. Ibni Mace 'deki rivayetinde «hamise» yâni yüzünü ti-r malayan, yakalarim yirtan, vay halime diye feryad eden kadina Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in lâ'net buyurdugu kaydedilmektedir. Mezkûr rivayeti Ibni Itbân sahih bulmustur.
Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlasildigina göre Ebû Mûsâ (Radiyalhhu anh) 'm hastaligi Hz. Ömer tarafindan Basra'ya vâlî gönderildigi zamana tesadüf etmektedir.
Nesâî 'niri Sünneninde Hz. Ebû Musa 'nin karisinin Ümmü Abdillâh binti D.evme oldugu bildiriliyor. Bazilari isminin Safiyye oldugunu söylerler; ve:
«Ebû Biirdete'bnî Mûsâ 'nin annesi bu kadindir.» derler.
Berî olmak: ayrilmak demektir. Su halde: «Ben ondan beriyim.» demek «Ben ondan ayriyim ma'nasma gelir. Ei-Mühelleb bunun: yapilan ise razi olmamak manasina geldigini söyler.
Sâlika: Musibet zamaninda yüksek sesle feryâd eden kadm demektir. Îbnî'l-A'râbî 'den bir rivayete göre «saîîka» yüzünü dögen kadindir.
Halika: musibet zamaninda saçini tiras eden veya yolan kadindir. Saakka: musibet zamaninda yakalarini yirtan kadindir.
Hadis-i serif bunlarin üçüne de sâmil oldugu halde Imam Buhârî jjbabm basmda yalniz musibet zamaninda saç yolmayi zikreder. Çünkü ka-ifdinlar hakkinda bunlarin en çirkini saçini yolmaktir.

Nevevî 'nin beyânina göre: nüdbe (yanî Ölenin eyiliklerini sayarak aglamak), niyâba (yâni ölüye yas ederek sesle aglamak), yüzünü dög-mek, yakalarini yirtmak, yüzünü tirmalamak, saçlarini dagitmak, «helak V olayim», «kahrolayim» diye bed duâ etmek büittifak haramdir. Bazilari •'bunlara mekruh demisse de Aynî onun bundan kerahet-i tahrimiyye kasdettigini, zira böyle seylerin biz Hanefüerce de haram oldugunu söylemektedir.
Hadisin Hasen el-Hulvânî tarikinda Abdüssamed'in, Su'be 'den merfu' olarak rivayetine Kaadî lyâz i'tiraz etmis; ve ulemânin bu hadisi Su'be'ye mevkuf bulduklarini, Abdüssamed'den baskasinin onu merfu' rivayet etmedigini soylemisse de Nevevi kendisine söyle cevap vermistir: «Sahih ve muhtar olan mezhebe göre bu zarar etmez; çünkü bir hadisi râvilerden bâzisi mevkuf, bâzisi merfu' yahud bâzisi muttasil bazisi mürsel rivayet ederse o hadîse merfû' ve muttasil hükmü verilir. Bazilari mevkuf ve mürsel hükmü verilecegini söylemisler. Bir takimlari daha belleyisli râvilerin hadisile amel edilir demislerdir. Ekseriyete göre hüküm verilir; diyenler bile olmustur. Fakat sahih olan kavil, birincisidir. Bununla beraber Müslim merhum bu isnadi i'timad edilsin diye zikretmemistir; o bunu ancak mütâbeat için zikretmistir, ki bu hususta yakinda söz etmistik.»

45 - Koguculugun Agir Sekilde Haram Kilindigini Beyan Babi

168 - (105) Bana Seyban b. Ferruh ile Abdullah b. Muhammed b. Esma' ed-Du'baî [48] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mehdi — ki [49] Ibni Meymun'dur — rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Vâsil el-Ahdeb, Ebû Vâil'-den, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Huzeyfe bir adamin lâf tasidigini duymus. Bunun üzerine sunlari söylemistir: Ben Resulüllalv (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi:
«Kogucu cennete giremez.» derken isittim.

169 - (...) Bize Aliy b. Hucr es-Sa'dî ile îshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. îshâk dedi ki: Bize Cerir, [50] Mansur'dan, [51] o da Ibrahim'den [52] o da Hemmam b, el-Hâris'den [53] naklen haber verdi. Hem-mâm demis ki:
Bir adam emîre [54] lâf tasiyordu. Bir gün biz mescidde oturuyorduk. Cemaat: «Bu adam emire lâf tasiyanlardandir.» dediler. Derken adam geldi ve bizim meclisimize oturdu. Bunun üzerine Huzeyfe [55] Ben Resulüîlah (Satlailahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kogucu cennete giremez.» derken isittim, dedi.

170 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Muaviye ile Vekî', A'mes'den rivayet ettiler. H.
Bize Mincab b. el-Hâris et-Temîmî de rivayet etti. Bu lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize Ibni Müshir, A'mes'den, o da Ibrahim'den o da Hemmâm b. el-Hâris'den naklen haber verdi. Demis ki: Biz Huzeyfe ile birlikte mes-cidde oturuyorduk. Derken bir adam gelerek yanimiza oturdu. Huzeyfe'ye: «Bu adam sultana bir seyler götürüyor» dediler. Bunun üzerine Huzeyfe ona isittirmek isteyerek:
— Ben Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Kogucu cennete giremez.» buyururken isittim, dedi.
Hadis müttefekun aleyhdir. Buhari onu «Kitâbü'1-Edeb» de diger «Ktitübü sitte» sahiplerinden Ebû Dâvud «Kitâbü'1-Edeb» de, Tirmizi «Kitâbü'1-Bir» de, Nesaîde «Tefsir» de tahric etmislerdir.
Kattât: Hem vezin hem de ma'na cihetinden nemmamin müteradifidir, ki kogucu demektir. Nitekim Kaadî Iya'z : «Kattâtla nemmâm birdir» demistir. Fakat Ibni Battal: «Bâzi lügat.ulemâsi kattât ile nemmâm arasinda fark bulmustur.» demistir. Hattâbî: «Nemmâm Konusan cemaatle beraber olur ve onlarin konustuklarim baskalarina eristirir. Kattât ise: cemaatin haberi yokken onlarin konustuklarini dinler; sonra baskalarina tasir.» diyor.

«(Kogucu cennete giremez.» ifadesininma'nâsi sa'yet Allah Tealâ bu babtaki vaîdini infaz ederse giremez demektir. Çünkü ehl-i sünnet ulemasi Allah Tealâ 'nin vaîdinde muhayyer oldugunda müttefiktir-lar. Binaenaleyh dilerse azâb eder; dilerse aff buyurur.
Yahud hadis, koguculugu helâl i'tikad edenlere hamlolunur. Yahud da kogucu günahsiz kullarla birlikte cennete giremez diye teVil olunur. Bu takdirde cehennemde cezasini çektikden sonra bittabi cennete girer.
Acaba koguculuk giybet midir degil' midir? Bu mesele ihtilaflidir. Râcih olan kavle göre aralarinda mugâyeret ve mantikan umum ve husus min. vech vardir. Zira koguculuk, bir kimsenin halini ifsâd yolu ile ve rizasi olmaksizin baskasina nakletmektir. Hal sahibinin bunu bilip bilmemesi müsavidir. Giybet ise bir kimseyi hoslanmadigi bir sey^e giyabinda zikretmektir. Yâni koguculuk ifsad kasdi ile giybetten ayrilir. Çünkü giybette ifsad kasdi sart degildir. Giybet dahi, zemmî edilen sahis hakkinda söylenenler giyabinda söylenmekle kogucuîuktan ayrilir. Sair yerlerde birlesirler.
Imam Gazali (Rahimehullah) , «Ihyâu'1-Ulum» nam eserinde koguculuk hakkinda söyle der:
«Bilmis ol, ki nemime ekseriyetle baskasinin sözünü, hakkinda söz
edilen kimseye tasimakda kullanilir. Meselâ: filân senin hakkinda sunlari söylüyor.» dersin. Ama neneme buna mahsus degildir. Onun ta'rifi: meydana çikmasi arzu edilmeyen bir seyi meydana çikarmaktir. Ister kendisinden nakledilen sahis hoslanmasin isterse.lâf götürdügü sahis veya baska biri bunu kerih görsün. Ve keza meydana çikarma isi ister cebren olsun isterse remiz ve imâ suretiyle yapilsin. Su halde nemimenin hakikati: açilmasi istenmeyen seyin sirrini ifsa etmek ve perdeyi kaldirmaktir. Bir kimseyi kendisi için mal saklarken görerek baskalarina söylemek nemimedir.
Kendisine bir sey kogusturularak: «Filân senin hakkinda söyle diyor; yahud senin hakkinda su icraatta bulunuyor.» denilen kimseye alti sey lâzimdir:
1 - Onu tasdik etmemelidir. Çünkü nemmâm fâsiktir.
2 - Onu kogucuîuktan men' etmeli; kendisine nasihatta bulunmali; yaptiginin kötü bir is oldugunu söylemelidir.
3 - Ona Allah için bugz etmelidir. Zira o kimse Allah Tealâ 'nin bugzuna ugramistir. Allah 'in bugz ettigi kimseye bugz vaciptir.
4 - Yaninda olmayan din kardesine sû-i zannda bulunmamalidir.
5 - Kogucunun söyledikleri, kendisini o hususta tecessüs ve arastirma yapmaya sevk etmemelidir.
6 - Kogucuya yasak ettigi seyi kendisi yapmamali; onun kogustur-dugu seyleri baskasina hikâye ederek: «Filân söyle söyledi» dememelidir. Zira bunu yaparsa kendi de nemmâm ve kendi nehyettigini kendisi yapmis ölür...»
Nevevî Imam Gazâ1î!nin yukaridaki sözlerini naklettikten sonra sunlari ilâve ediyor:
«Nemime hakkinda söylenen bütün bu sözler, nemimede ser'i bir maslahat olmadigina- göredir. Ama ona ihtiyaç görülürse, men' edilemez. Meselâ: Birisi sana veya ailene yahud malina bir kötülük etmek istiyor» diye haber vermek ve keza devlet reisine veya bir salâhiyet sahibine bir adam hakkinda: «Sunu yapiyor; mefsedet pesinde kosuyor.» diye haber vermek bu kabildendir. Salâhiyet sahibinin de o isi meydana çikarmasi,
zararini gidermesi icabeder.
Bütün bunlar ve benzerleri haram degil, yerine göre bazisi vâcib, bazisi naüstehabtirlar,»

46 - Elbise Etegini Yerde Sürümenin, Ihsani Basa Kakmanin, Mali Yeminle Satmanin Agir Sekilde Haram Kilindigini, Kiyamet Gününde Allehin Kendilerile Konusmayacagi, Bakmayacagi ve Temize Çikarmayacagi, Kendilerine Elim Azab Olan Üç Kisiyi Beyan Babi

171 - (106) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile-Muhanimed b. el-Müsennâ ve Ibni Bessâr [56] rivayet ettiler. Dediler id: Bize Muhammed b. Ca'fer, Su'bedeii, o da Aliy b. Müdrik'deri, o da Ebû Zür'a'dan, o da Haresetü'bnü'l-Hurr'den, [57] o da Ebû Zerr'den, o da Peygamber (SaîIallahü Aleyhi ve Selîem) 'den naklen rivayet etti. Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):

«Üç kisi vardir ki, kiyamet gününde AHah onlarla konusmayacak, onlara bakmayacak, onlari tezkiye de etmiyecektir. Hem onlar için elim bir azâb vardir.» buyurmuslar.
Râvî demis ki:
«Resulüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bunlari üç defa okudu.» Ebû Zerr :
— Adlari batsin! Umduklarina ermesinler! kim onlar ya Resulâllah? demis Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Elbisesini (kibirinden) yerde sürükleyen, verdigini basa kakan ve ticaret malina yalan yere yeminle revaç verendir» buyurmuslar.

(...) Bana Ebû Bekr b. Hallâd-i Bâhilî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya —ki el-Kattândir— rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf>ân [58] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman El-A'mes, Süleyman b. Müshir'-den, [59] o da Haresetü'bnü'I-Hurr'dan, o da Ebû Zerr'den [60] , o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Üç kisi vardir ki, kiyamet gününde Allah onlarla konusmayacaktir: Basa kakmadan hiç bir sey vermeyen mennân, malina yalan yere yeminle revâc veren ve elbisesini sürükleyen.» buyurmuslar.
Bu hadisi bana Bisrü'bnü Hâlid de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed yânî Ibni Ca'fer, Su'be'den rivayet etti. Demis ki: Ben Süleyman'dan bu isnâdla dinledim, ve:
«Üç kisi vardir ki, Allah onlarla konusmaz; Onlara bakmaz; onlari tezkiye etmez; hem onlara elim bir azâb vardir.» dedi.

172 - (107) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Veki' ile Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ebû Hâzim'den, [61] o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre demis ki:
— Resulüllâh (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Üç kisi vardir ki. Kiyamet gününde Allah onlarla konusmaz. Onlari tezkiye de etmez. (Ebû Muâviye: ve onlara bakmaz; demis.) hem onlara elim bir azâb vardir. Bunlar: zina eden ihtiyar, yalanci devlet reisi ve büyüklenen fakirdir.» buyurdular.

173 - (108) Bize Ebû Bekr Ibni Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ebû Sâlih'den [62], o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Bu hadis Ebû Bekr'indir. Dedi ki. Resulüllâh (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Üç kisi vardir kif kiyamet gününde Allah onlarla konusmaz; onlara bakmaz; onlari tezkiye etmez. Hem onlara elim bir azâb vardir. Bunlar:
1 - Kirda fazla suyu olup da onu yolcuya vermeyen,
2 - Ikindiden sonra bir kimseye bîr mal satan ve o maii (kendim) su
su kadar aldim diye Allah'a yemin ederek müsteri kendisine inanan, halbuki hakikat bunun hilâfina olan;
3 - Bir büyüge yalniz dünyalik için bey'at eden, dünyalik verirse sö« zünde duran, vermezse durmayan kimselerdir.» buyurmuslar.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. Dedi ki: Bize Cerir rivayet etti. H.

Bize Said b. Amr el-Es'asî dahî rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Ab-ser [63] habei verdi. Bunlarin her ikisi de A'mes'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmisler, su kadar ki Cerir'in hadisinde:«ve bir kimse ile bir malin pazarligini yapan...» cümlesi vardir.

174 - (...) Bana Amru'n-Nâkid dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yân [64] , Amr'dan, [65] o da Ebû Salîh'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ve: (zannederim merfu' -olacak) dedi. Resulüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Seîletn) :

«Üç kisi vardir ki, Allah onlarla konusmayacak, onlara bakmayacaktir. Hem onlara elim bir azâb vardir. Bunlar: Ikindi namazindan sonra bir müs-lümanin mali üzerine yemin eden ve o mali koparip alan...» dir dedi. Hadîsinin geri kalan kismi A'mes hadisi gibidir.

Hadis müttefekun aleydir. Buhârî onu «Müsâkaat», «Sehâdât» ve «Tevbid» bahislerinde tahric etmistir.

Görülüyorki, hadisin bütün rivayetlerinde üç kisiden bahsolunmakta, kiyamet gününde Allah Teâlâ 'nin bunlarla konusmayacagi, onlara bakmayacagi, onlari tezkiye etniiyecegi beyan buyuruhnaktadir.

Üç kisiden murâd: Üç sinif insandir. Bunîanrf muhtelif insanlar oldugu hadisin muhtelif rivayetlerinden anlasilmaktadir. Üç ta'birî bâzi rivayetlerde müzekkere, bâzilarinda ise müennese sifat yapilmistir. Müzekkere sifat oldugu yâni «selâsetün» denildigi yerde mevsufu eshas takdir olunur. Ve «Selâsetü eshasin» diye okunur. Müennese sifat oldugu yâni «Selâsün» denildigi yerde ise mevsufu enfüs takdir olunur ve: «Selâsü Enfüsin» denilir. Çünkü arapçada üçten ona kadar sayilarda adet ma'dûdun

aksine gelir.

Mezkûr üç sinif insanla Allah Teâlâ 'nin konusmamasindan murad ne oldugu ihtilaflidir. Bâzilarina göre onlara hayir hasenat sahiplerine gösterdigi hüsnü kabul ve rizayi göstermeyecek, bilâkis onlarla gadabina ugrayanlara oldugu gibi gadabli konusacaktir. Bazilari: «Konusmamaktan murâd: onlara yüz vermemektir.» derler. Cumhuru müfes-sirine göre Allah Teâlâ onlarla kendilerine fayda Verecek ve memnun edecek söz konusmayacaktir. «Onlara selâmlamak için melekleri göndermeyecektir» diyenler de vardir.

A11ah'm kullarina bakmasindan murad: Onlara lütfü merhamet eylemesidir. Bakmamasi ise i'raz etmesidir.

Tezkiye etmek: temize çikarmak demektir. Burada murad: onlari günah kirlerinden temizlememesidir. Zeccâc ile diger bazi ulemaya göre «tezkiye etmez» sözünün ma'nasi: onlari medh-u sena etmez demektir.

Azâb-i elim* son derece elem ve aci veren azaptir. Vahidî 'nin beyanina göre azab-i elim; acisi kalbe varan azaptir. Vâsil diyor ki: Arap lisaninda azâb azbden alinmistir. Azb men' etmektir. Suya «azb» denilmesi susuzlugu men' ettigi içindir. Azâbda da men* mânasi vardir. Çünkü azâb, sahibini bir daha o isi yapmaktan nienettigi gibi baskalarinin da öyle bir is yapmasina mâni' olur.

«Müsbil» elbisesini yerlere kadar sarkitarak eteklerini kurula kurula yerde sürükleyendir. Nitekim bu kelimeden muradin bu oldugu:

«Elbisesini kurula kurula sürüyen kimseye Allah bakmaz ...»hadisi serifinde açikça beyan buyuruîmustur. Kurulmak kaydi, hadisin umumunu tahsis etmekte ve tehdidin böbürlenenlere* mahsus oldugunu göster-mektedir. Filvaki' Hz. Ebû Bekir'in kaftani_ istemeyerek yere sarkar ve yerde sürünürdü. Ama kendisinin su haliyle böbürlenenlerden sayilip sayilmayacagini sordugunda Peyga mber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) ona :

«Sen onlardan degilsin» cevabini vermisti.

Izâr: Kaftan ve cübbe gibi vücudu bastan asagi saran elbisedir. Sürüklemenin memnu' olmasi her elbiseye âmm ve sâmil oldugu halde ha-disde yalniz izarin zikredilmesi araplar ekseriyetle onu giydikleri içindir. Hatta don giymeyi bilmedikleri söylenir. Ibnû Abdi Rabbih'in rivayetine göre a'râbînin birisi bir don bulmus. Onun bir elbise oldugunu anlayinca giymek istemis; fakat evvelâ kollarini donun paçalarina soktugu için basina sokacak delik kalmamis. Delik bulamayinca a'râbî: «Meger bu nesne seytan gömlegi imis* diyerek onu atmis.

Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir Taberî ve diger bazi ulemâ: «Burada yalniz izârin sarkitilmasmdan bahsedilmesi, arapla-rin umumiyetle giydikleri o oldugundandir. Yoksa gömlek ve saire elbise nevî'lerinin hükmü de bunun aynidir. Nitekim böyle oldugu Salim b. Abdi11âh'm babasindan rivayet ettigi bir hadisde: «Sarkitma izâr, gömlek ve sarikda olur. Her kim böbürlenerek (bunlardan) birini sürük-leye sürükleye yürürse kiyamet gününde Allah Teâlâ ona bakmaz., buyuruîarak beyan edilmistir.» demislerdir. Bu hadisi Ebû Dâvud, Nesâî ve Ibni Mâce güzel bir isnadîa rivayet etmislerdir.

Mennân: «memuin mûbâlegali ismi fail sigasi olup çok çok basa kakan demektir. Ve bahîle de sâmildir. Gerçi hadisin bazi rivayetlerinde «Basa kakan bahîl» denilmisse de bunun mefhumu muhalifi mu'teber degildir. Su halde buradaki tehdit, basa kakmayan bahile sâmil degildir denilemez. Çünkü basa kakmak zaten bahil olmayi istilzam eder. Basa kakan kimse verdigi seyde gözü kaldigi ve onu büyük gördügü için imtinan eder. CÖ-merd olan ne verdigini çok görür; ne de basa kakar.

Hadisde sözü geçen yeminden murad; elindeki mali istedigi fiyata satabilmek için: «Vallahi bu mali ben su kadara aldim» diye yalan yere edilen yemindir. Nitekim bir rivayette tasrih'de edilmistir.

Rivayetlerin birinde Peygamber (SaUaUahit Aleyhi ve Sellem) hâsseten ihtiyar zâniyî, yalanci hükümdari ve büyüklenen fakiri tehdid etmistir. Bu hususta Kaadî Iyâz sunlari söylemektedir. «Bunun sebebi: mezkûr üç kisiden her birinin —bu günahtan uzak oldugu ve onu islemeye bir zarureti olmadigi, sebebleri kendisinde zaif bulundugu halde — mezkûr günahi islemis olmasidir. Vakia hiç bir kimse bir günah-dan dolayi mazur görülemez; ama bu günahlari irtikâba kesin bir zaruret ve sebeb yokken onlari islemek muânedeye ve Allah Teâlâ-nm hakkile istihza etmeye ve ona karsi kasden isyana kalkismaya benzer... Zira ihtiyar bir adam akli kemâl buldugu, üzerinden uzun zaman geçmekle bilgisi tamam oldugu, kadinlara karsi cima' sehvet sebebleri kendisinde zaifledigi ve bozuldugu cihetle artik haramdan gönlünü kurtaracak bütün helâl sebeblerine malik demektir. Bu adam haram olan zinaya nasil tenezzül edebilir? Bunun sebebleri ancak gençlik, tabiî hararet, bilgisizlik, akil ermedigi için sehvetin galebe çalmasi ve yas küçüklügüdür.

Hükümdar da öyledir.O da Teba'asimn hiç birinden korkmaz; Onlarin müdâhane ve dalkavukluguna da ihtiyaci yoktur. Çünkü insan ancak çekindigi; tekdir ve eziyetinden korktugu yahud bir mevki' veya menfaat umdugu kimseye karsi yalanciktan müdahene ve dalkavukluk eder, Hükümdar ise yalandan mutlak surette, müstagnidir.

Fakir ve muhtaç da öyledir. Onun mali yoktur. Halbuki böbürlenerek büyüklenmenin ve akranu emsalden üstün görünmenin sebebi dünyada zengin olmaktir. Zira bu adam dünyada meydana çikacak, ona muhtaç olanlar dünyada muhtaç olacaklardir. Onda zenginligin esbabi bulunmayinca ne diye büyüklenecek; baskalarini tahkir edecektir, görülüyor ki, bunun olsun, zina eden ihtiyarla yalan söyleyen hükümdarin olsun yaptiklari is Allah Teâlâ 'nm hakkina bir nevî tahkirdir.»

Son rivayette zikredilen üç kisiye gelince:

Bunlarin birincisi: suyunun fazlasini muhtaç olan yolcuya vermeyendir. Böyleleri hakkinda Nevevî «Bunun yaptiginin agir surette ha-rarn ve son derece çirkin oldugunda süphe yoktur. Fazla suyu hayvanlara vermeyen âsî olursa muhterem olan insana vermeyenin hâli ne olur? Zâten sözümüz buradadir. Eger yolcu mürtedd yahud harbî [66] olursa ona su vermek vacib degildir.» diyor.

Ikincisi: ikindiden sonra ticaret malini satmak için yalan yere yemin edendir. Maamâfih (ikindiden sonra) olmasi bir kayd-i ihtirazi degildir. Yalan yere yemin etmek her zaman haramdir. Ancak bu yemin pazar yerlerinde ikindiden sonra daha çok edildigi için ikindi zamani hassaten zikredilmistir. Çünkü ekseriyetle ikindden sonra pazarin dagilmasi yakin oldugundan pazarcilar ellerindeki mallari satabilmek için bu yemine bas vururlar. Mezkûr yemin, yalan söylemeyi, aldatmayi, haksiz yere baskasinin malini almayi ve Allah Teâlâ 'nm hakki ile alay ve istihzayi tezamnium etmektedir. Zira meleklerin huzurunda yalan yere yemin etmesi A11ah'in hakkiyle aîay sayilir. Bunlarin hepsi büyük günahlardandir.

Ulemâdan bazilarina göre ikindinin hassaten zikredilmesi o zaman yapilan yeminde fazla cür'etkârhk bulundugu içindir. Zira bütün tenzih ve takdislerin temeli tevhîddir. Ikindi zamani' ise gündüz meleklerinin göge çiktiklari müstesna bir zamandir.

Bir takim ulemâ da: «Ikindinin hassaten zikredilmesi, o zamanda islenen günahlarin büyüklügüne isaret içindir. Çünkü o zaman gündüz melekleri kullarin amellerini Allah Teâlâ Hazretlerine arzetmek için semalara çikarlar. Kulun son isledigi amele i'tibar olunur. Kabulü ümid edilen ameller daima son amellerdir. Binaenaleyh ikindi zamani edilen yemin o gün arzedilecek son amel olacagindan günahi da o nisbette büyük olur. Yoksa yalan yere yemin etmek yalniz ikindiye mahsus degil, her zaman haramdir.» demislerdir.

Kurtubî diyorki: «Buradaki siddetli tehdit, ikindi zamani meleklerin toplanmasi sebebiyle olsa ikindiye mahsus olmamasi icâbeder. Çünkü meleklerin sabah namazinda da toplandiklarini ifâde eden hadis vardir. Bir de melekler ancak namaz için toplanirlar. Onlar namazdan baska bir seye sâhid olmazlar. En iyisi ikindinin tahsisi salât-i, vusta (orta namaz) oldugu içindir; demelidir.»
Üçüncüsü: Büyüklerden birine dünya mali için bey'at etmek yâni dünya menfaati için ona re'y vermektir. Böylesi bütün müslümanian ve onlarin basinda bulunanlari aldattigi; ve sözünden döndügü zaman bir çok fitnelerin çikmasina sebeb olacagi için mezkûr tehdidi hak etmistir.
Bazi rivayetlerde büyükden muradin devlet reisi olduguna isaret vardir.
Bey'at etmek: gönülden söz vererek baglanmaktir. Bey'at kelimesi, alis veris ma'nasma gelen (Bey') den alinmistir. Binaenaleyh aralarinda bey'at vâkî olan iki kisi, sanki bir birlerine kalblerinin ihlâs ve samimiyetini satmis ve birbirlerinin emri altina girmis gibi olurlar.
Ebû Hüreyre hadîsinin Buhârî'deki rivayetinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in bunlari söyledikten sonra:
«Allaha verdikleri söze bedel az bir para alanlar yok mu! Iste onlara âhi-rette hiç bir nasib yoktur. Kiyamet gününde Allah onlarla konusmayacak, onlara bakmiyacak ve kendilerini tezkiye etmiyecektir. Hem onlara elim bir azâb vardir.» [67] âyet-i kerimesini okudugu bildirilmektedir. Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seltem)'in bu âyeti okudugu ileride gelecek 222 sayili Ibni Mes'ud (Radiyalîahu anh) hadisinde de görülecektir.

47 - (Insanin Kendini Öldürmesinin Siddetle Tahrimi... Babi)

175 - (109) Bize Ebû Bekr b. EM Seyhe ile Etm Said el-Esecc rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî' A'mes'den, o da Ebû Sâlîh'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, Ebû Hüreyre söyle demis: ResultiUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim kendini bir demir parçasile öldürürse, demiri elinde, onu karnina saplar bir hâlde cehennem atesinde ebedî ve dâîm? olarak kalacaktir. Her ki mzehir içerde kendini öldürürse o kimse de zehirini cehennem atesinde ebedî ve daimi kalarak Içecektir. Her kim bir dagdan yuvarlanir da kendini öldürürse o da cehennem atesinde ebedî ve dâimi olarak yuvarla-nacaktir.» buyurdular.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [68] rivayet etti. H.
Bize Said b. Amr el-Es'asî de rivayet eyledi. (Dedi ki): Bize Abser rivayet etti. H.
Baha Yâhyâ b. Habib el-Hârsi dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid yânî Ibnü'l-Hâris rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet eyledi. Bu râvi-lerin hepsi bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmisler Su'be'nin Süleyman' [69] dan rivayetinde: «Zekvandan dinledim dedi» ibaresi vardir.
Bu hadîsi Buhari ile Tirmizî «Tibb» bahsinde, Nesâî de «Cenâiz» de tahriç etmislerdir.
Râvîlerinden yalniz Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) , Medine !li, digerleri Küfe 'lidirler. Hadisi birinci tarikde Vekî' A'mes' den rivayet ettigi gibi ikinci tarikde Cerir, Abser ve Su'be dahi ondan rivayet etmislerdir. Imam Müs1im'in: «Bu râ-vîlerin hepsi bu isnadla bu hadisin mislini rivayet ettiler.» Sözü ile isarette bulundugu râvîler bunlardir. Ancak râvî A'mes müdeilistir; ve hadisi «an» edâtiyle rivayet etmistir. Müdellis bir râvînin ise «an» edâtiyle rivayet ettigi hadisler hüccet olarak kabul edilemez. Meger ki «an» ile kendisinden hadis rivayet ettigi zâttan o hadisi dinledigi, baska bir yoldan sabit ola. Iste Imam Müslim burada A'mes'in bizzat seyhinden dinledigini göstermek için: « Su'be nin Sü1eyma'n'dan rivayetinde (Zekvan'dan dinledim dedi) ibaresi vardir, demektedir. Süley-m a n'dan murad; A'mes 'tir. Bu suretle hadisin isnadina bir diyecek kalmamis olur.
Hadis Buhârî'de takdim ve te'hirlidir; yâni orada evvelâ dagdan yuvarlanan sonra zehir içen daha sonra kendini demirle öldüren zikredilmistir.

Demirden murâd: biçak, kiliç ve saire gibi seylerdir. Haksiz yere insan öldürmenin en büyük günahlardan oldugunu görmüstük. Burada intiharin da ayni hükümde oldugu üstelik cezanin amel cinsinden olacagi beyan buyurulmustur. Binaenaleyh kendini demirle öldüren aynen intihar ettigi sekilde azab görecek, zehirle intihar eden cehennemde de zehir içerek cezalandirilacaktir.
Böylelerin cehennemde %bedî kalmasi, intihari helâl i'tikad ettikleri takdirdedir. Helâl i'tikad etmeyenler hakkinda cehennemde ebedî kalmak uzun müddet orada yanmaktan kinayedir. Müslim sarihlerinden El-Übbî söyle diyor: «Cehennemde ebedî kalmak, intihar edenin cezasi baska birini öldürmenin cezasindan daha siddetli olacagina isaret için de olabilir. Çünkü bu adam manî bulundugu halde bu suçu islemistir. Nitekim ihtiyarin zina etmesi, hükümdarin yalan söylemesi de böyledir.
Intihar suçuna manî' olan sey insanin fitrati icâbi canini sevmesidir. Sonra intiharin, düsman öldürecek zannîyîe kendini öldüren kimse ile tahsisi gerekir. Cihad bahsinde; (Düsman, müslünianîarin gemisini yakarsa gemide olanlara kendilerini denize atmalari caizdir. Çünkü bunlar ölümden Ölüme kaçmislardir.) denilmistir. Rabî â bunu ancak kurtulus ümidi olanlara caiz görmüs, ümidi olmayan kendini öldürmesin; A11ah'm takdirine sabretsin demistir...»
Bu mesele Hanefi imamlari arasinda da ayni sekilde ihtilaflidir. Imam A'zama göre gemidekiler sabrederek yanmakla denize atlayip bogulmak arasinda muhayyerdirler.
Kaadî Iyaz diyor ki: «Bu hadis: «kaatil öldürdügü seyle kisas olunur.» diyen Imam Mâ1ik 'in delilidir. Imam Mâlik bu hususta Teâ1â Hazretlerinin âhirette verecegi cezaya ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yahudî ile Uraniyyine verdigi hükme uymaktadir.»
Filhakika yahudinin biri, bir cariyenin basini iki tas arasinda ezerek öldürmüs; Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahudînin de aynî sekilde (yâni basi iki tas arasinda ezilerek) öldürülmesine hüküm vermisti. Uraniyyîn denilen kabile, bir çobani fecî' sekilde öldürmüs ve bazi uzuvlarini kesmislerdi. Onlarin da ayni sekilde Öldürülmek suretiyle kisas edilmelerini emir buyurmuslardi. Imam Mâ1ik'in aklî delili de: bir suçu misliyle cezalandirmanin o suçtan vaz geçirme hususunda daha te'~ girli olmasidir. Hudûd-i ser'iyye ise zâten suç islemekten men' etmek için mesru' olmuslardir.
Lâkin Muhammed el-Übbî bu istidlale i'tiraz etmis ve: «Bununla bu meseleye ihticâc edilemez: Çünkü A11ah 'm fi'line kiyas edilmis olur. Allah Teâlâ 'nin fi'iline kiyas ise dogru degildir. Zira O'nun fiilleri ta'lil edilemez. Kiyas ancak A11ah'm hükümlerine yapilir.» demistir.
Sâfiilere göre eger mesru' fiilse kisas, suçlu sahsin fiilinin mislile yapilir. Sayed bununla ölmezse boynu kesilir. Zira kisas müsavat üzerine mesru' kilinmistir. Hanelilere göre ise kiliçla yâni silahla yapilir.
Cumhuru ulemaya göre intihar eden kimsenin cenazesi kilinir. Yalniz Hanefilerden Imam Ebû Yusuf'a göre kilinmaz. Halîfe Ömer b. Abdi1âziz ile Evzâîye göre ise mekruhtur.

176 - (110) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâvi-yetü'bnü Sellâm b, Ebî Sellâm ed-Dimeskî [70], Yahya b. Ebî Kesir'-den [71] naklen haber verdi. Ona da Ebû Kilâbe [72] haber vermis. Ona da Sabit b. Dahhâk [73] kendisinin Resulüllâh (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e agacin altinda bey'at ettigini; ve Resulüllâh (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Her kim Islâmdan baska bir din nâmina yalan yere yemîn ederse o kimse dedigi gibidir. Ve kim bir seyle kendini öldürürse ksyamet gününde o nesne ile azab olunur. Bir kimsenin mâlik olmadigi bir seyi nezretmesi mu'teber degildir.» buyurdugunu haber vermis.

(...) Bana Ebû Gassân el-Mismâi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muâz — ki Ibni Hisamdir — rivayet eyledi. Dedi ki, Bana babam Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. Demis ki: Bana Ebû Kilâbe Sabit b. Dahhâk'dan, o da Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kisinin mâlik olmadigi hj^susatta nezir yapmasi mu'teber degildir. Mü'-mine Iânet etmek onu öldürmek gibidir.

Her kim dünyada kendini bir seyle öldürürse kiyamet gnünde o seyle azâb olunur. Her kim malini çok göstermek için yalan yere bir sey iddia ederse Allah onun malini daha ziyâde azaltmaktan baska bîr sey yapmaz. Bîr de her kim yalan yere bir seye ye-min-i sabr ederse (o da öyledir.) buyurmuslar.

177 - (...) Bize Ishâk b. Ibrahim Ile Ishâk b. Mansûr ve Abdülvâris b. Abdissamed [74] hep birden Abdüssamed b. Abdilvâris'den, o da Su'beden, o da Eyyûb'dan [75], o da Ebû Kilâbe'den, o da Sabit b. Dahhâk el-Ensârî'den naklen rivayet ettiler. H.

Bize Muhammed b. .Eâfi'de Abdürrazzâk'dan, [76] o da Sevri'den, o da Hâlid el-Hazza'dan, o da Ebû Kilâbe'den, o da Sabit b. Dabhak'dan isitmis olmak üzere rivayet etti. Sabit söyle demis: Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Seilem):
«Her kim Islâmdan baska bir dîn nâmina yalan yere kasden yemin ederse, o kimse dedigi gibidir. Her kim kendini bir seyle öldürürse Allah onu cehennem âtesinde o seyle azâb eûer.» buyurdular. Süfyanin hadisi budur. Su'be'ye gelince: Onun hadisi söyledir: Resulüllah(SaJlallahü Aleyhi ve Selllem):
«Her kim Isiâmdan baska bsr dîn nâmina yalan olarak yemin ederse, o kimse dedigi gibidir. Ve her kim kendini bir seyle keserse, kiymet gününde de o seyle kesilir.» buyurdu.
Bu hadisi Imam Buhâri «Kitabü'I-Edeb» ve «Kitabü'I-cenâiz» de, Ebû Dâvud «Kitâbü'l-Eymân ve'n-Nüzûr» da, Tirmizi ile Nesâî aynî babda, Ibni Mâce «Kitabti'I-Kettârât» da tahriç etmislerdir.
Imam Müslim'in Ishâk 'lardan dinledigi rivayet de«... Su'be'den o da Eyyub 'dan o da Ebû Kilâbe 'den, o da Sabit b. Dahhâk el-Ensâr i'den, dedikten sonra isnadi degistirerek: «Sevri'den, oda Hâlid el-Hazzâ'dan, o da Ebû Kilabe'-den, o da Sabi t'ten naklen rivayet etmistir.» demesi, kendinin ve diger muhaddislerin âdeti hilâfina cereyan etmis; ve söz biraz uzamistir. Âdeti iktizasi isnadi evvelâ Ebû Kilâbeye kadar zikredecek, sonra ikinci tarikin râvilerini siralayacak ve sirasi gelince Sabit b. Dahhâk (Radiyaüahu anh) \ orada zikredecekti. Birinci tarikde onu zikretmeye lüzum yoktu. Bunun sebebi sudur:
Birinci rivayette Su'be Hz. Sabitin nesebini yâni Ensârî oldugunu zikretmis; ikinci rivayette ise nesebi zikredilmeden sâdece : Sabi b. Dahhâk denilmistir. Iste Hz. Sabit 'in nesebini göstermis olmak için Müslim (Rahimehullah) onun ismini her iki tarikde ayri ayri zikretmistir.
Hz. Sâbit'in bahsettigi bey'at «Bey'at-i ridvân» nâmile meshurdur. Mezkûr bey'at Mekke-i Mükrreme'ye sekiz mil mesafede bulunan Hudeybiye'de büyük bir agacin altinda olmustur. Fahr1 kâinat (SaUailahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz «ömre» denilen küçük hacci eda etmek için (1400) kisilik bir kafile ile Mekke-i Mükerreme'ye gidiyordu. Fakat Kureys kâfirleri Mekke'ye girmesine mâni' olduklari için Resulü Ekrem (SaUailahü Aleyhi ve Seilem) Hz. Osman'i Kureys nezdine gönderdi ise de onun da öldürüldügü söylentileri geliyordu. Bunun üzerine Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Seilem) onlarla harbe hazirlandi. Ashab-i kiram Ölünceye kadar harb edeceklerine cenk meydanindan kaçmayacaklarina bey'at ettiler; söz verdiler. Neticede müslümanlarla Mekke müsrikleri arasinda bir sulh muahedesi imzalandi. Bu muahede Islâm tarihinde «Hudeybiye Müsahhasi» nâmîle meshurdur.
Hadis-i Serif de geçen «millet» sözünden murâd: dindir. Çünkü Örf en millet sözünden: Allah Teâ1â 'nin, Peygamberleri vasitasile kullarina mesru' kildigi sey kasdedilir. Ancak mecazen bâtil dinlerede itlak edilerek: «Küfür bir millettir- denilir; ve: «Küfür dinlerinin hepsi bir yoldur» ma'nasi kasdedilir. Millet kelimesi örfen hak dine mahsus oldugu için bâzi kelâm ulemasi ehl-i sünnetin mezhebini naklederken: «milliler söyle demistir...» ifâdesini kullanirlar.
Islâmdan baska bir din nâmina yalandan yemin etmek: «hiristîyanlik hakki için bu isi ben yapmadim.» yahud: «Bu isi yaparsam yahudî olayim.» gibi sözlerle olur. Buradaki yalanin dine de yemin edilen fi'le de aid olmasi muhtemeldir. Dine aid oldugu takdirde ma'na: «kendisile yemin ettigi dini ta'zim hususunda yalanci oldugu halde Islâmdan baska bir dinle yemin ederse...» demek olur. Yemin edilen fi'le aid olursa: «yalandan ben

yapmadim derse» ma'nasina gelir.
Ancak burada hakli olarak söyle bir i'tiraz vârid olabilir. Islâm'dan baska bir din namina yemin ettikten sonra yeminin sahih veya yalandan olmasinin bir farki yoktur. Hadisde yalanci olarak diye kayidlan-masi bir kayd-i vukûidir; yâni ekseriyetle böyle yeminler yalan yere yapildigi içindir. Bu i'tirazm cevabi sudur: dogru yeminin çirkinligi nisbe-ten daha hafiftir. Yalan yeminde ise bu çirkinlige bir de haram olan yalan eklenmektedir. Hakikatta zemm, kasdî olarak bâtil bir dîni ta'zîm için onunla yemin etmeye müteveccihtir. Buradaki (Kasdî) tâbiri yalan hakkinda cumhuru ulemanin kavline delildir. Zîrâ onlara göre yalan: Kasdî olsun olmasin vakia uymayan haberdir. Eger yalan olmak için kasid sart olsaydi burada onu zikretmezdi.
Kurtubî diyor ki: Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Seilem) 'in «kasden» ta'birile îslâmiyete mugayir olan o dine ta'zim i'tikad eden kimseyi murad etmis olmasi muhtemeldir. Bu takdirde o adam hakikaten kâfir olur. Lafiz da zahirî ma'nasi ile kalir.
«O kimse dedigi gibidir.» yâni onun hakkinda verilecek hüküm söyledigi söze göre olur. Hadisin zahirine bakilirsa: «su isi yaparsam yâhudi ve ya hiristiyan olayim» diyen kimsenin mücerred bu sözü söylemekle küfrüne hükmetmek lâzim gelirse de küfrün yeminden döndükten sonra lâzim gelmesi de ihtimal dahilindedir. Çünkü Hz. Büreyde !nin mer-fû' olarak rivayet ettigi bir hadisde söyle buyurulmustur:
«Her kim: ben Islâmiyetten heriyim derse (bakilir) eger bunu yalan olarak söyledi ise; o kimse dedigi gibidir. Ama dogru söyledi ise; bir daha Islama salim olarak dönmez.» Binaenaleyh en dogru hareket tafsilâta gitmektir. Eger bu adam söyledigi dinî ta'zim kasdile zikrederse kâfir olur. Besulüllah(Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in
«Her kim AMahdan baskasi namina yemin ederse muhakkak küfretmistir.»
hadisi de bu mânâya halledilmistir. Mezkûr hadisi Hâkim rivayet etmis ve: «seyhaynin sartlari üzere sahihtir.» demistir.
Sayed ta'likin hakikatim kasdetmisse bakilir; eger küfürle mevsuf olmaya murad etmisse bu sözle kâfir olur. Zira küfrü istemek küfürdür. Söylediginden uzak olmayi murad etmisse kâfir olmaz.
Acaba böyle bir sözü söylemek haram midir degil midir? Bu mesele hakkinda Kastalânî: «Meshur olan kavle göre tenzîhen mekruhtur, Mendûb olarak keiime-i sehadet getirmeli yâni: « Allah 'dan baska ilâh yoktur; Muhammed Resulüllâh 'dir demeli; A11ah'a istigfar etmeli ve yemini mün'akid olmamalidir.» diyor.
«O kimse dedigi gibidir» sözünden tehdîd ve mubâlega kasdedilmis de olabilir. Bu takdirde o kimseye kâfir hükmü verilmis degil, dinleri nâmina yemin ettigi kimselerin azabi gibi bir azabi hak ettgine isaret buyurul-mustur. Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Selleni) in :
«Her kim namazi terk ederse muhakkak küfretmistir.» hadis-i serifi bu kabildendir. Bundan murad, hakikaten kâfir olmus degil, kâfire verilen cezayi hak etmistir, demektir. Çünkü namazi terk eden onu kilmamayi helâl i'tikad etmedikçe kâfir olmaz; yalniz pçk büyük bir günah islemis olur.
Ibnî Battal: «O kimse dedigi gibidir.» yânî yalancidir; kâfir degildir. Bu sözle Islâmdan çikip yemin ettigi dine girmez. Çünkü bu adam i'tikad ettigi seyi söylemedi. Binaenaleyh kâfir degil yalanci olmasi icâbeder. Bu hadisde yalan yere yemin etmis olmasi sart kilindigina göre sayed biri çikar da Islâmdan baska bir dîn nâmina dogruya yemin etmenin mubah olacagini zannederse kendisine mesele senin vehmettigin gibi degildir diye cevap verilir. Çünkü Allah 'dan baskasi namina yemin etmekten Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SelJem) mutlak, surette nehyetmistir. Su halde bu babda yalan söyleyenle dogru söyleyen müsavidir.» demistir.
Kirmani ise : «O kimse dedigi gibidir» ifadesi; o Islâmdan baska bir dindedir demektir. Zira bir seyle yemin etmek onu ta'zimdir, demis. Sonra: «Anlasilan bu söz bir te'kiddir.» sözünü ilâve etmistir.
Ibnî'l-Cevzî söyle demektedir: «Yemin eden kimse ancak kendince büyük olan bir seye yemin eder. Küfür dinlerinden birine ta'zîm i'tikadinda bulunan bir kimse kâfirlere benzedi demektir.» Ibni'l-Cevzi'nin bu sözü üzerine Aynî: «hakikaten küfretmistir; benzemek ondan asagidir.» diyor.
Muhakkik ulemadan Sa'deddin Teftâzânî ve baskalari: «su isi yaparsam hinstiyan olayim.» diyen kimsenin küfrüne kaail olmuslardir.
«Bir kimsenin mâlik olmadigi bir seyi nezretmesi mu'teber degildir.» Meselâ: «su isim söyle olursa filânin kölesi

âzad olsun yahud karisi bos olsun» dese bir sey lâzim gelmez. Yalniz Ibnî Ebî Leylâ bir zamanlar bu suretle nezrec&sn köle azadinin zengin için cevazina kaail olmussa da sonra bu sözünden dönmüstür. Ancak böyle bir seyi milke ta'lik eder de meselâ: «filân köleye malik olursam âzad olsun» derse mesele ihtilaflidir. Imam Safiî'ye göre sart umumî olsun hususî olsun bir sey lâzim gelmez. Imam-i A'zam Ebû Hanife'ye göre her iki surette de ta'lik sahihtir. Imam Mâlik'e göre sart umumi olursa meselâ: «her hangi bir kadinla evlenirsem bos olsun» derse ta'lik sahihtir. Evlendigi takdirde kadin bos olur. Fakat: «filân kadinla evlenirsem...» diyerek sarti hususiîestirirse bu hususta Mâlikden Iki rivayet vardir, meshur rivayete göre ta'lik sahih olur. Diger rivayete göre Sâfîî ile beraberdir.

Hadis-i Serif Imam Sâfîî 'nin delilidir.

«Mümine lanet etmek onu öldürmek gibidir.» Buradaki tesbih günah hususundadir. Bazilari: «haram olmasi hususundadir.» demislerdir. Tesbihin vechi sudur: mü'mini öldürmek onu nasil tasarruftan kat' ederse lanet etmek de rahmetten kat' eder. Bazilari: «mü'mini öldürmek nasil müs-lümanlarm sayisini azaltirsa lâ'net etmek de onu mü'minler arasindan çikarmak ve binnetice sayilarini azaltmaktir.» demislerdir. Lâ'net etmek: «Allah lâ'net etsin, Allanin lâ'netinde ol.» gibi sözlerle olur. Ibni Arafe : «bu gibi sözler te'dib maksadile söylenirse hadisin sümulüne girmez.» dermis.

«Her kim malini çok göstermek için yalan yere bir sey iddia ederse Allah onu daha ziyade azaltmaktan baska bîr sey yapmaz.» Bu cümle bazi esas nüshalarda: seklinde rivayet edilmistir ki:

«mali büyük ve çok goünsün diye» ma'nasmadir. Yâni manâ i'tibârüe iki rivayet arasinda fark yoktur.

Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu ifâde, insanin kendinde olmayan bir seyi. varmis gibi gösterme hususunda her iddiaya âmm ve sâmildir. Mali yokken kendini zengin göstermek, soyunu büyük tanitmak, âlim degilken âlim görünmek gibi.

Böylesinin daVasinda onmayacagim Peygamber (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem) bildirmistir. Bil'âkis maksadinin nakîzile mukabele görürde malin bereketi olmaz; soyunun alçak oldugu, kendisinin cahilligi meydana çikarak rezîl olur.»

Hadisin bu cümlesi dünya umuruna aid de olsa riyadan sakinmayi âmirdir.

Yemin-i sabra gelince: Sabr, habsetmek, mecbur etmek ve cür'etkâr olmak ma'nâlanna gelir. Yemin bu üç ma'nanm her birile tavsif oluna bilir. Zira yemin, sahibini eda için hapseder. Hâkim icâbinda cebren yemin ettirir. Bazi kimseler yemin etmek cür'etinde bulunurlar. Nevevî yemin-i sabri: Yemin eden kimsenin hakim huzurunda vermeye mecbur oldugu yemindir» diye ta'rif eder.

Cümlede sartin cevabi zikredilmedigine göre bu cümle ondan önceki sart cümlesi üzerine ma'tuf olabilir. Bu takdirde ma'na: sabran yemin edenin de Allah ancak malini azaltir demek olur. Maamafih cevabin hazfedilmis olmasi da muhtemeldir. Ve ma'na söyle olur: «Sabran yemin eden kimse A11ah'a, onun hisimina ugramis olarak kavusur.» Nitekim bu ma'nada bir hadis de vardir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1 - îslâmdan baska bir din namina kasden yalan yere edilen yemin Ha-nefîlere göre mün'akiddir; Keffaret icâbeder, Zira zihâr yapana Allah Teâ1â kötü ve yalan söz söyledigi için Keffâret vermeyi vâcib kilmistir. Buradaki sözler de kötü ve yalan sözlerdir. '

Nevevî: «Bu sözlerle yemin mün'akid olmaz. Bunlari söyleyene Allaha istigfar ve onu tevhid gerekir; Keffâret icâbetmez. Safiî, Mâlik ve cumhuru ulemanin mezhebi budur. Delilleri: Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Bir kimse yemin eder de lât ve uzzâ hakki için derse hemen lâ ilahe illallah desin» hadisidir. Bu hadisde Keffâret zikredil-memistir.» diyor. Ancak Haneliler tarafindan buna cevap verilmis; ve: «Bu hadisde Keffâretin zikredilinemesi bu meselede Keffâret lâzim gelmemesini icâbetmez.> denilmistir.

2 - Intihar eden dinden çikmaz. Cenazesi kilinir. Günahi kendinindir. Yalniz Hanefilerden Imam Ebû Yusuf'a göre cenazesi kilinmaz. Çünkü müntehir nefsine zulmetmistir. Bu sebeble yol kesen eskiya hükmündedir. Ebû

Hanîfe ile Imam Muhammed'e göre mün-tehirin cenaze namazi kilinir. Zira onun kani hederdir; ecelile ölene benzer. Ömer b. Abdilâziz ile Evzâiye göre müntehirin cenazesini kilmak mekruhtur,
3 - Bir kimsenin malik olmadigi bir seyi nezretmesi, bu hadisin serhinde görüldügü sekilde ihtilaflidir.
4 - Ceza amel cinsindendir.
5 - Mü'mine lâ'net etmek günah hususunda onu öldürmek gibidir. Imam Gazali ve diger bâzi ulemanin beyanina göre Müslümanlarla hayvanlara lâ'nette bulunmak caiz degildir. Bu babta fasikla sâlihin farki yoktur. Küffarin muayyen sahislarina — ölü olsun diri olsun — lanet caiz degildir. Ancak Ebû Leheb ve Ebû Cahil gibi kâfir olarak öldükleri nas-san sabit olanlarina lanet edilebilir. Ama küffar taifelerine lâ'net etmek caizdir. Meselâ: «Allah kâfirlere lâ'net etsin; Allah hiristiyanla yahudilere lâ'net eylesin.» denilebilir.

178 - (111) Bize Muhammed b. Râfî ile Abd b. Humeyd hep birden Abdürrazzâk'dan rivayet ettiler. Ibnî Râfî' dedi kî: Bize Abdiirrazzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zühri'den, o da Ibnî'l-Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Demis ki: Resulüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'îe- birlikde Huneyn'de bulunduk, Müslüman adile çagirilan bir adam için: «Bu adam cehennemliktir.» buyurdular.
Harb yerine vardigimiz zaman o adam siddetle çarpisti: ve yaralandi. Müteakiben: Yâ Resulâllah, demin kendisi için «cehennemliktir» dedigin adam bu gün siddetli bir cenk çikardi ve Öldü; dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) : «Cehenneme!» buyurdular.
Bazi müslümanlann süpheye düsmesine ramak kalmisti. Onlar bu hâl
üzerine iken birden adamin ölmedigi, lâkin agir surette yaralandigi söylendi. Aksam olunca adam yaralar (m acisin) a dayanamayarak kendini öldürmüs. Bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'e haber verdiler. Bunun üzerine:
«Allah Büyüktür. Sehâdet ederim ki ben Allanin kulu ve Resulüyüm.» buyurdular.
Sonra Biîâle emir verdi. O da cemaatin içinde: «Müslüman kisiden baska cennete kimse giremez. Filhakika Allah bu dinî fâcir bir adamla da ta'zîz eyler.» diye nida etti.

179 - (112) Bize Kuteybetü'bnü Sâid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'kub —ki bu zât araplarm bir kabilesi olan Kaara'ya mensuptur. Abdur-rahman'in ogludur— Ebû Hâzim'den [77] , o da Sehl b. Sa'd [78] es-Sâidî'-den naklen rivayet etti ki, Besulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müsriklerle karsilasarak harb etmisler. ResulüHa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) askerinin karargâhina, ötekiler de kendi karargâhlarina döndükleri vakit Resulü Ilâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabi arasinda bir adam bulunuyormus ki, bu adam düsman ordusundan ayrilan bir nefer gördü mü pesine düsüyor ve kilici ile (boynunu) vurmadan birakmiyormus. Bunun üzerine ashâb :
Bu gün bizden hiç birimiz filân kadar yararlik gösteremedi; demisler. Kesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Dikkat edin, o adam muhakkak cehennemliktir.» buyurmuslar, bunun üzerine cemaattan bir zât:
— Ben daima onun yaninda bulunacagim demis; ve hemen onunla birlikte çikmis. O durdukça b*5-da duruyor; o hizlandi mi bu da onunla beraber hizlamyormus. Derken adam agir sekilde yaralanmis. Ve çabuk ölmek isteyerek kilicinin kabzasini yere, sivri ucunu da iki memesinin arasina dayamis. Sonra kilicinin üzerine yüklenerek kendini öldürmüs. Artik beraberinde giden zât da Kesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna çikarak; Sehâdet ederim kî sen Allah'in Resulüsün demis. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Ne o?» deyince:
— Demin cehennemlik oldugunu söyledigin adam yok mu, cemaat onun meselesini büyüttüler. Ben de onlara: Ben sizin için onu ta'kib ederim, diyerek onu aramaga çiktim. Nihayet agir surette yaralandi ve çabuk ölmek isteyerek kilicinin kabzasini yere, sivri ucunu da memelerinin arasina dayadi. Sonra da üzerine yüklenerek kendini öldürdü, demis. O zaman Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sunlari söylemis:
«Filhakika bazen adam cehennemlik oldugu haide görünürde ehl-i cennetin yaptigini yapar. (Bazan da) adam

cennetlik oldugu halde insanlarin gözleri önünde cehennemliklerin yaptigini yapar.» buyurmuslar.

180 - (113) Bize Muhammed b. Rafi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züyki bu zât Muhammed b. Abdillâh b. Zübeyr'dtr — rivayet etti. (Dedi ki): Bize Seybân rivayet etti. (Dedi ki): Hasan'i sunlari söylerken isittim: Sizden Önceki ümmetlerden bir adamda yara çikmis. Yara kendisini rahatsiz etmege baslayinca tirkesinden bir ok çikararak onu yarmis. Derken kan dinmemis. Nihayet adam ölmüs. Rabbimz:
«Ben ona cenneti haram ettim» buyurmustur. Bundan sonra Hasan elini mescide dogru uzatarak: «Vallahi bu hadisi bana Cündüb su mescid-de [79] Resulüllâh (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettU dedi.
18l - (...) Bize Muhammed b. Ebi Bekr el-Mukaddemî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti. (Dedi ki): Hasani söyle derken isittim: Bize Cündeb b. Abdillâh el-Becelî su mescidde rivayet etti. Bir daha unutmadik. Cündeb'in Resulüllâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in üzerinden yalan uydurmus olacagindan da korkmuyoruz. Cündeb dedi ki: Resulüllâh (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Sizden önceki ümmetlerden bir adamda bir çiban çikmis...» buyurdular. Arkasindan hadisi yukarida geçen hadis gibi rivayet etti.
Intihar Hadisi müttefektm aleyhdir. Buhârî onu «Kitâbü'1-Cihâd* ve «Kitabü'l-Megâzî* de tahriç etmistir.
Mu alim'in Muhammed b. Râfi 'den dinledigi Ebû Hürieyre (Radiyallahu anh) rivayetinde vak'anm Huneyn gazasinda cereyan ettigi bildiriliyorsa da Zebîdî 'nin rivayetinde Hayber 'de geçtigi zikredilmistir. Kaadî Iyâz : «dogrusu Hayber Mir» demistir.
Intihar eden adamin ismi Ebû'l-Gaydâk Kuzmân ez-Zaferi *dir. Bu adam Ensar'dan Beni Zafer kabilesine men-sub idi. Onun pesine düserek halini anlamak için beraberinde gezen zâ-tmda Ektem b. Ebî'1-Cevn (Radiyallahu anh) oldugu söylenir.
Bedrüddin Aynî 'nin beyanina göre Kuzmân münafiklardan imis. Uhud Gazasina istirak etmedigi için kadinlar kendisini ayiplamis; ve: «sen bir kadindan baska bir sey degilsin» demisler. Bunun üzerine Hayber gazasina istirak etmis ve harpde ilk oku o atmis. Sonra çarpisirken kilicinin kini kirilmis; ve «Ey Evs ogullari soyunuz serefine cenk edin.» diye na'ra atmistir. Harbde yanina Katâdetü'bnü Nu'man gelmis ve ona; «Sehidligin mübarek olsun» demis. Fakat Kuzmân: -Vallahi ben hiç bir dîn nâmina cenk etmedim. Ben ancak arimdan dolayi cenk ettim.» diye mukabele etmis; sonra kendini Öldürmüs. Bundan dolayi da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem): «Filhakika Allah bu dinî fâcir bir adamla dahî aziz eyler.» buyurmustur.
Bazi müslümanlarin süpheye düsmelerine ramak kalmasi Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hak peygamber yahud müslümanligin hak dîn olup olmadigi hususunda dir.
Hadisin ikinci rivayetinde geçen «sâzze» kelimesinin ma'nasi: cemaatten ayrilan demektir. Buharîde bu kelime il birlikte «fâzze» ta'biri de kullanilmistir. Fâzze: Cemaate hiç karismayan ma'nasma gelir Hattabî diyor ki «Sâzze: Cemaatin içinde iken sonradan onlardan ayrilandir. Fâzze ise; hiç cemaate karismayan demektir. O adami bu kelimelerle tavsifden murâd: karsisina çikani yok ettigini anlatmaktir.»
Dâvûdî, Sâzze ve fâazenin büyük ve küçük maniaya gögüs germek ma'nasina geldigini söyler. Bu kelimeler mahzuf (neseme) nin sifatidirlar.
Neseme: Can demektir. Sonlarindaki (Tâ(larin allâme ve nessâbe kelimelerinde oldugu gibi mubâlega için getirilmis olmasi muhtemeldir.
«Filhakika bazen adam cehennemlik oldugu halde görünürde ehl-i cennetin yaptini yapar...» ifadesi üzerine kirmani söyle bir bir mutâlea serdet-mektedir: «Insan öldürmek bir ma'siyettir. Halbu ki kul ma'siyet sebebile tekfir edilemez; binaenaleyh intihar eden bu adam cennetliktir; çünkü mü'-mindir; dersen ben de derim ki:
Ihtimâl Resulüllâh (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) vahî suretile onun mü'min olmadigim yahud kendini öldürmeyi helâl i'tikâd ederek dinden dönecegini bildirmistir. Yahud onun cehennemlik olmasindan murad: evvelâ cehenneme girip sonra çikan âsilerden mâdûd olmasidir.»
Lâkin Aynî, Kirmani 'nin bu mutâleasim begenmemis; ve: «Eger Kirmani bu adamin münafiklardan mâdûd

oldugunu yahud (ben hiç bir dîn nâmina cenk etmedim) dedigini bilseydi bu terdidlerle ugrasmazdi.» demistir.

Hadisi Serif Asagidaki Hükümlser Ihtiva Etmektedir:

1 - Intihar siddetle haram kilinmistir,
2 - Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'m gelecege dair verdigi
haberler dogrudur; Ve nasil haber verdi ise öylece zuhur etmislerdir. Bunlar onun Peygamberligine delâlet eden mu'cizelerindendir.
3 - Mü'minlerin kalblerindeki itmi'nân artabilir. Çünkü intihar vak'-asmi haber veren zât hâdiseyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verirken; «sehâdet ederim ki sen Resûlüllahsm.» demistir.
4 - Bir isde nazar-i itibâra alinacak cihet, o isin sonu ile niyettir.
5 - Allah dinîni fâcir bir adamla da aziz lalar.
6 - Bazilari bu rivayetlerde geçen vak'anm bir oldugunu söylemis; diger ulema ise rivayetlerin zahirine bakarak baska baska vak'alar oldugunu kabul etmislerdir.
7 - Amellere aldanarak onlara güvenmenieli. Çünkü hâlin degismesi mümkindir.
8 - Âsîler Allahin rahmetinden ümidini kesmemelî. Baskalari da onlara üniidlerini kestirmemelidir.

48 - Ganimete Hiyanetin Siddetle Haram Kilindigi ve Cennete (Mü'minlerden Baska Kimsenin Giremiyecegi Babi)

182 - (114) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize H âsim b. El-Kaasim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ikrimetü^bnü Ammâr rivayet eyledi. (Dedi ki): Bana Simak el-Hanefi Ebû Zümeyl rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdullah b. Abbâs rivayet etti. Dedi ki: Bana Ömeru'nü'l-Hattâb [80] rivayet etti. Dedi ki: Hayber gazasinin vuku' buldugu gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in ashabindan bir ka'ikisi gelerek: îilân sehîd, filân sehiddir, dediler. Nihayet bir adamin yanina ugrayarak (onun hakkinda da) filân sehiddir, dediler. Bunun üzerine Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayir! Ben onu (ganimetten) asirdigi bîr hirka yahud bir yagmurluktan dolayi cehennemde gördüm.» dedi. Bundan sonra Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Hatta» oglu! git. de: (cennete mü'minierden baskasi giremez) diye cemaatin içerisinde nida et!» buyurdu. Ben de çiktim ve:
Dikkat! «cennete mü'minierden baskasi giremez» diye nida ettim.

183 - (115) Bana Ebu't-Tahît [81] rivayet etti. Dedi ki: Bana Ibni Vehb Mâlik b. Enes 'den, [82] o da Sevr h. Zeyd ed- Düclî'den, o da îbni Mutîin âzadhsi Ebû'1-Gays Salim*, den, [83] o da Ebû Hüreyre 'deti naklen haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Said dahî rivayet etti. Bu hadis onundur. (Dedi ki): Bize Abdülaziz yâni îbni Muham-med, Sevr'den, o da Ebû'1-Gays'dan, o da Ebû Hüreyre 'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hayber (gazvesin) e çiktik. Allah da bize fethi müyesser kildi. Ganimet olarak altin ve gümüs almadik. (Sadece) esya, yiyecek ve giyecek aldik. Sonra Vâdi'-ye çekildik. Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaninda bir kölesi vardi. Bu köleyi ona Cüzam kabilesine raensub olan Dubeyb ogullarindan Rif â'atü'bnü Zeyd naminda bir zât hibe etmisti. Vadiye indigimiz zaman Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kölesi tahtirevanina girmek için ayaga kalkti. Bu esnada kendisine bir ok isabet etti. Eceli de bundan oldu. Bunun üzerine biz: ona sebadet mübarek olsun ya Resulâllâh! dedik. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ise) :

«Hayir!.. Muhammed'in nefsi kabza*! kudretinde olan Aliaha yemin ederim ki; Hayber muharebesinde taksim edilmeyen ganimetlerden almis oldugu su hirka ates olmus onun üzerinde alev alev yanmaktadir.» dedi. Herkesi bir korku almisti. Derken bir zat bir yahud iki adet pabuç tasmasi getirdi. Ve:
Yâ Resulâllâh! (Bunu) Hayber gününde almistim; dedi. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Atesden bir papuç tasmasi, yahud; atesten Iki papuç tasmasi...» buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Kitab ü'1-Megâzî » ile «Ki-tâbü'l-Eymân ve'n-Nüzür» de, Ebû Davud ve Nesâî «Kitabü's-Siy er »de tahric ettikleri gibi îbni Hibbân, Hâkim ve îbni Mendeh dahi rivayet etmis-tirlerdir.
Bazilari vak'anm Huneyn 'de geçtigini rivayet etmislerse de dogrusu bu hadisde rivayet edildigi vecihle Hayber'de olmasidir.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabinin tebriklerine : «Hayir!..» diye cevap vermesi ölen adam hakkinda verdikleri hükmü reddetmek ve bir kimse hakkinda cennetlik veya cehennemliktir diye birden hüküm vermenin dogru olmadigina isaret içindir.
Bürde: Çizgili kumastan yapilmis kaftan veya hirka gibi elbisedir. Müteradifi semle ve nemiradir. Abâe: yagmurluk demektir.
Gulûl: Ebû Ubeyde'nin beyanina göre hassaten ganimet malina hiyanet etmektir. Bazilari onun her nevi hiyanete âmm ve sâmil oldugunu söylerler.
Hadisde zikredilen vadiden murâd: Medine'ye yakin « Vadilkura» ismini tasiyan köydür.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kölesinin ismi Mid'am idi. Bazilari bu kölenin kerkire oldugunu söylerler. Bu köleyi Rifâ'-atü'bnü Zeyd Hudeybi'ye musâlehasmda bir cemaatla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek müslümanligi kabul ettigi sirada hediyye etmisti.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hn: «hirka ates olmus, onun üzerinde alev alev yanmaktadir.» «Atesden bir pabuç tasmasi — yahud atesden iki pabuç tasmasi...» buyurmasi bu esyadan dolayi verilecek uh-revî cezaya tenbih içindir. Mezkûr esya ates haline getirilerek ganimete hiyanet edenler onlarla azâb edilecektir. Maamâfih ibare sebebi zikir; mü-esbbebî kasd kabilinden mecaz da olabilir. Bu takdirde: hiyanet edenler, ganimetten asirdiklari esya sebebile cehennemde azâb olunurlar ma'na-sina gelir.

Hadis-i Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Eder:

1 - Ganimete hiyanetle ondan bir sey asirmak siddetle haramdir.
2 - Bu babda esyanin azi ve çogu müsavidir.
3 - Hâin harpde öldürüîse bile ona sehid demlemez.
4 - Kâfir olarak ölen bir kimse cennete giremez. Bu babda îslâm ulemasinin icmâi vardir.
5 - Zaruret yokken de yemin edilebilir.
6 - Ganimetten asirilan bir malin tekrar ganimete iadesi ve iade edildigi takdirde kabul edilmesi icâbeder.
7 - Ganimet hâini, çaldigi esyayi iade etsin etmesin kendi esyasi yakilmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hirkayi çalanin ve keza potin bagini asiranin esyasini yakmamistir. Yakmak vacib olsa yakardi. Vakia: «Her kim ganimete hiyanet ederse omin esyasini yakin ve kendisini dögün» bir rivayette: «boynunu vurun» mealinde bir hadis va-rid olunmussa o hadis zaiftir. Zaif oldugunu îbnî Abdi lberr ile baskalari beyân etmislerdir. Tâhâvî «Bu hadis sahih bile olsa men-suhtur.» demistir.

49 - (Kendini Öldürenin Tekfir Edilmediginin Delili Babi)

184 - (116) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ishâk b. Ibrahim hep birden Süleyman'dan rivayet ettil&r. Ebû Bekr dedi ki: Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, Haccâc-i Savvâfdan, [84] o da EbûVZübeyr'den [85], o da Câbir'den [86] naklen rivayet etti ki, Tufeyl b. Amr ed-Devsî Peygamber (Saîîallahü

Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resulâllah! Muhkem bir kal'aya ve muhafizlarin yanina gitmek ister misin? demis, (Cabir: câhiliyet devrinde Devs'e aid bir kal'a vardi, diyor) Peygamber (SalîaîlahU Aleyhi ve Sellem) buna razi olmamis; çünkü Allah muhafizligi Ensara ayirmisti. Peygamber (Saltaüahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret edince Tufeyl b. Amr da onun yanma hicret etmis. Onunla birlikde kavminden bir zât da hicret etmis. Fakat Medine'de sikilmislardi. O zât hastalanmis; ve sabirsizlik ederek oklarim almis; onlarla parmak eklerini kesmis. Derken ellerinden kan fiskirmis. Neticede ölmüs. Müteakiben Tufeyl b. Amr onu rü'yasinda görmüs. Kilik kiyafeti güzelmis. Ama elleri sarih imis. Tufeyl ona: Kabbin sana ne yapti? diye sormus. O da: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanina hicret ettigim için beni -affetti, diye cevap vermis. Tufayl: neden seni ellerinimis görüyorum? deyince: «Bana, senin bozdugun bir uzvunu biz düzeltemeyiz» dediler, cevabim vermis, Tufeyl bu rü'yayi Resulüllâh (SalîaîlahU Aleyhi ve Sellem)^ anlatmis. Bunun üzerine Res,u\üUâh(Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Allah'im onun ellerini 6e afveyle!» diye dua etmis. sikildilar; canlan sikildigi ve bir nevî hasta olduklari

için orada oturmaktan biktilar demektir. Ebû Ubeyd ile Cevheri ve baskalan bu kelimenin ma'nasi: «nimet içinde bile olsa bir yerde kalmaktan hoslanmamaktir.» demislerdir. Cevheri, Hattâ b î'den naklen bunun (dâü's-Sile) denilen iç hastaligi oldugunu söylemistir.

Hz. Âise (Radiyallahu Anhâ)Jûan rivayet edilen bir hadisde hicretten sonra Ebû Bekir ve Bilâl (Radiyaîlahu Anhüma) 'mn da Medine 'de ihasta olduklari ve Mekke-i Mükerreme'yi hasretle yâd edecek siirler söyledikleri, bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendilerine Medine'yi de Mekke kadar hatta daha fazla sevdirmesi için Cenab'i Hakka niyaz ettigi beyân olunmustur. O zaman Medine 'nin havasi agir ve sitmali imis. Fakat sonradan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duasi kabul buyurul-mus, Medine herkesin yasayabilecegi sîrîn bir yer hâlini almistir.

» Miskasin cem'idir. Imam Halil ile îbni Fâris'in ve baskalarinin beyanina göre miskas: genis yüzlü ok demektir. Bazilari onun genis degil uzun ok mânasina geldigini söylemis; Cevherî ise: «miskas, uzun ve genis oktur» demistir. Nevevî, burada Cevherinin ta'rfini daha muvafik bulmaktadir.

» kendisine kötülük etmek isteyene karsi gösterilen seref ve himayedir. Bazilarina göre menea: mânün cem'i olup, kötülük etmek istiyenden koruyacak cemaat demektir.

Hadis-i Serif Ehl-i sünnetin büyük bir kaidesine hüccettir. Bu kaide: Kendini öldüren veya baska büyük bir günah irtikab eden ve tevbesiz ölen bir kimsenin kâfir olmamasidir. Böylelerin cehennemlik olduguna ka-ti'yetle hüküm verilemez. Bunlar Allanin mesietine kalmislardir. Nitekim yerinde görmüstük. Bu hadis, intihar edenleri ve diger büyük günahlardan birini isleyenleri ebedî cehennemde kalacaklarmis gibi gösteren hadisleri serh etmekde ve ayrica bazi günahkârlarin ceza göreceklerini bildirmektedir. Binaenaleyh:

1 - Büyük günah isleyen fâsik olur ve ebediyyen cehennemde kalir, diyen mu'tezüe ile.

2 - Büyük günah isleyen kâfir olur; diyen hâricilere ve:

3 - îmâni olan bir kimseye hiç bir günah zarar vermez: diyen mür-cie taifelerine karsi ehl-i sünnetin delilidir.

50 - Kiyamete Yakin "Zuhur Edecek ve Kalbinde Bir Parça Iman Bulunanlari Öldürecek Olan Rüzgar Babi

185 - (117) Bize Ahmed b. Ahdete'd-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâziz b. Muhammed ile Ebû Alkamete'l-Fervî [87] rivayet ettiler. Dediler ki; Bize Safyân b. Siileym, Abdullah b. Selmandan [88] o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demis ki: Hesu-lüllâh (Sallaltekü Aleyhi ve Sellem) :

«Muhakkak Allah Yemen'den, ipekden daha yumusak bir rüzgâr gönderecek; bu rüzgâr kalbinde (Ebû Alkâ:me'nin rivayetine göre) (bir dâne agirliginda) (Abdülâzizin rivayetine göre) (zerre mikdâri) imân bulunan hiç bir kimseyi sag birakmayacaktir.» buyurdular.

Bu mâ'nada bir çok hadiseler vârid olmustur. Ezcümle :

«Yeryüzünde Allah Allah diyen kalmadikça,, kiyamet kopmaz.», «Kiyamet Allah Aliah diyen hiç bir kimsenin üzerine kopmaz», «Kiyamet ancak halkin kötüleri üzerine kopacaktir.» buyuruimustur.
Imam Nevevî bu hadislerin hepsinin zahiri ma'nalari üzere birakildigini yânî.te'vile lüzum olmadigini söylüyor. Vakia bir hadisde :
«Ümmetimden bir taife kiyamet gününe kadar hakka müzahir olmakta devam edeceklerdir.» Buyurulmussa da bu hadis yukarida zikredilen hadislere muhalif degildir.
Çünkü; ma'nasi: «bu ümmetin bâzi ferdleri kiyamet alâmetleri zuhur edinceye kadar hak dine yardimci olacaklar,» demektir; hadisde Kiyamete kadar» denilmis olsa da maksad onun alâmetleridir. Binaenaleyh; bu babtaki hadislerin hepsi ma'nen müttehiddir; ve hepsinden mu* rad: Kiyamet yaklasdigi, alâmetleri zuhur ettigi zaman demektir.
Hadis-i Serifdeki: «bir dâne agirligi yahud zerre mikdâri» ifadesi; «Imân artar, eksüir.> diyenlere delildir. Nevevî: «sahih olan mezheb budur.» diyor.
«Allah Yemen'den, ipekten daha yumusak bir rüzgâr gönderecek...» ibaresinden Nevevî: «mü'min kullara ikram için onlarin ruhlari rifku mu-lâyeinetle kabzolunacak» ma'nasini çikariyorsa da Müslim sarihlerinden Muhammed el-Übbi Nevevî 'nin bu sözünü mutlak olarak kabul etmeyerek sunlari söylüyor: «Bu ma'na sözün gelisinden anlasilmaktadir. Yoksa ne kolaylik göstermek ikrama delil olabilir; ne de güçlük göstermek sikâavete; Zira mesakkate duçar olmus nice said kullar ve suhulete nail olmus nice sakiler vardir. Meselâ : Zeyd b. Es1em'in babasindan rivayet ettigi bir hadisde :
«Mü'minin üzerinde, amelile eremedigi bir derece kalirsa, ölüm iztira-bîle âhirettekI derecesini tamamlasin diye Allah Teâlâ ona ölümü siddetli verir. Kâfirin de dünyada karsiligi verilmeyen bir eyiligî olursa önada ölümü asan eyler.» buyuruimustur.
Rivayete göre Âise (Radiyallahu Anhâ) : Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ne derece siddetli ölüm iztirabi çektigini gördükten sonra ben hiç bir kimsenin kolay ölümüne imrenmem. Elini bir bardagin içine daldiriyor; yüzünü siliyor ve:
«Allahim bana ölümü asan eyle! zira ölümün sekerâti vardir;» diyordu.
O zaman Fatime:
«Babacigim, ab senin iztirabm bana pek girân geliyor,» demis; Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu günden sonra babanin hiç iztirabi olmayacak, buyurmustu., demistir.»
Bu hadisde rüzgârin Yemen'den gelecegi bildirilmistir. Müslim'in kitabin sonunda, Deccâl hadislerinin akibinde tahriç ettigi bir hadisde bu rüzgârin Sam tarafindan gelecegi bildirilmektedir. Imam Nevevi buna iki vecihle cevap vermistir.
1 -Bu rüzgârlarin iki dane olmasi ve birinin Yemen'den, digerinin Sam'dan gelmesi muhtemeldi?.
2 -Rüzgârin bu iki iklimin birinden baslayarak ötekine erismesi ve oradan her tarafa yayilmasi da bir ihtimâldir.

51- Fitneler Zuhur Etmezden Önce Amellere Sitab Etmeye Tesvik Babi

186 - (118) - Bana Yahya b. Eyyûb ile Kuteyle [89] ve Ibnî Hucr toptan Ismail b. Ca'fer'den rivayet ettiler. Ibni Eyyûb dedi ki: Bize Ismail rivayet etti. Dedi ki: Bana Alâ' [90], Babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdiki, Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Karanlik gecenin (zifiri) karanliklarina benzeyen fitneler zuhur etmeden amellere sitâb edin; (zira o fitneler zuhur ettigi vakit) kisi mü'mîn olarak sabahlayacak; kâfir olarak aksamlayacak yahud mü'min olarak aksamlayacak kâfir olarak sabahlayacak, dinini bir dünya metâi mukabilinde satacaktir.» buyurmuslar.
Hadisin ma'nasi: gece karaliklari gibi yigin yigin fitneler zuhur edip is isten geçmeden amel ve ibâdetlere tesviktir. Çünkü -bu fitneler o kadar büyük ve korkunç olacak ki, onlarin serrinden kimse ibâdet ve amellere vakit bulamayacaktir. Resulüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem) bunlann siddetini: «kisi mü'min olarak

sabahlayacak, kâfir olarak aksamalyacaktir.» büyururarak ifâde etmistir. Yâni fitnenin dehsetinden insan bir günde bu derece muazzam tehavvüller geçirecek; günü gününe, saati saatine uy-muyacaktir.
Hadisin sonunda râvî sek ederek: «Yahud; mü'min olarak sabahlar.» buyurdu, demistir.
kâfir olarak aksamlar;
Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in bu ma'nada bir çok hadisleri vardir:
«Bes seyi bes seyden önce ganimet bil:
1 - Ihtiyarlamadan önce gençligini,
2 - Hastalanmadan önce saglamligini,
3 - Mesgul olmadan önce bos zamanini,
4 - Fakirlemeden önce zenginliginin,
5 - Ölmeden önce hayâtinin.»
«Her kim (akibetten) korkarsa erken yola çikar. Ve her kim erken yola çikarsa menzil-i maksûda ulasir» hadisleri bunlardandir.
Bu babda selef-i sâlihînden de bir çok eserler vardir.
«O fitneler zuhur ettigi vakit kisi mü'min olarak sabahlayacak, kâfir olarak aksamlayacaktir.» ifadesini te'vile lüzum yoktur. Çünkü fitneler çogaldigi zaman kalpler bozulur; imân safiyeti kalmaz. Kalplere gaflet ve fisku fücur dolar. Bunlar da bir insanin sekaveti için kâfî sebeblerdir. Nitekim kominizm felâketine ma'ruz kalan yerlerde bir çok müslümanîa-nn —el-Iyazu billahi— irtidâd ettiklerini gözümüzle gördük.
Fahr-i Kâinat (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz: «dinini bir dünya metâi mukabilinde satacaktir.» buyurarak dünya mef-sedetleri karsisinda dîne sarilmanin lüzumuna isaret etmektedir.

52 - Mü'minin Amelinin Bosa Gideceginden Korkmasi Babi

187 - (119) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Hasen b, Musa [91] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hanimâd b. Seleme, Sabit el-Bunanî'den, [92] o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet eyledi ki, Enes söyle demis:

Su: «Ey îmân edenler: Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne kaldirma-yin [93] âyeti sonuna kadar nazil oldugu zaman Sabit b. Kays evine kapandi ve:,
__Ben cehennemlikim diyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)
(le görüsmek) den habs-i nefseyledi. Derken; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Sa'd b. Muâz'a :
«Yâ Ebâ Arar! Sabitten ne haber, hasta mi oldu?» diye sordu. Sa'd:
__O benim komsumdur; bir sikâyetini bilmiyorum; dedi. Bunun üzerine Sa'd ona giderek:
Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemV'in söylediklerini anlatmis. Sabit:
__Su âyet indirildi. Pek âla bilirsiniz ki, Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) 'e karsi sizin en yüksek sesi (e hitab eden) inizi benim. Demek ki ben cehennemlikim; demis; Sa'd bunu Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e anlatti. Resulüllah (Sattallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Bilâkis, o cennetlikdir.» buyurdular.

188 - (...) Bize Katan b. Nüseyr [94] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Süleyman [95] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit, Enes b. Mâ-likiden naklen rivayet eyledi. Enes; Sabit b. Kays b. Semmâs Ensarin hatibi idi. Su âyet nazil olunca... diyerek liammad'm hadisi gibi rivayet etmis. Yalniz Enes hadisinde Sa'd b. Muâzin zikri geçmez.
Bu hadisi bana Ahmed b. Saîd b. Sahr ed-Dârimi [96] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâbbân [97] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. el-Mugîre, Sabitten, o da Enes'den naklen rivayet eyledi. Enes:

«Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne kaldirmayin...» âyeti nazil olunca; diyerek rivayet etmis; fakat hadisde Sa'd b. Muâz'i zikretmemis.

(...) Bize Hüreym b. Abdil'a'lâ el-Esedî [98] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize el-Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. (Dedi ki): Babami Sabitten, o da Enes'den naklen anlatirken dinledim. Enes:
— Bu âyet indigi vakit... diyerek hadisi rivayet etmis; ama Sa'd b. Muâzi zikretmemis. Yalniz:
(Biz Sâbit'i aramizda gezinen cennetlik bir zât olarak görüyorduk) cümlesini ziyade etmis.
Bu hadis-i serif Sabit b. Kays (Radiyallahu anh) 'm büyük menkabesini anlatmaktadir. Hz. Sabit Ensar'mve Resulüllah (Saîlalkhü Aleyhi ve Sellem) 'in hatibi idi. Yüksek sesli bir zât olup konusurken sesi fazla gürlesirdi. Bu sebeble herkesden ziyade endiseye düsmüstü. Fakat Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini cennetle müjdeleyince bütün üzüntüleri bir anda sürura münkalib oldu. Hadisde zikri geçen âyet-i kerime bir rivayete göre onun hakkinda nazil olmus; diger bir rivayete göre ise Ebû Bekir'le Ömer (Radiyallahu Atthüma) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda bir meseleyi yüksek sesle münakasa ettikleri zaman inmis; bundan sonra onlar da Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda adetâ fisilti ile konus-muslardir. Ayetin Benî Temim hey'eti hakkinda nazil oldugunu söyleyenler oldugu gibi daha baska sebeb-i nüzul zikredenler de vardir. E1-Übbi'nin beyanina göre Hz .Sabitin korkarak evine kapanmasi âyetin inmesinden evvele aid degildir. Çünkü o zaman henüz huzuru Nebevide yüksek sesle konusmak yasak edilmis degildi. Onun endisesi ileriye aitti. Resulüllâh (SaUalk.hü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çiktigi zaman mutlaka konusmak mecburiyetinde kalacakti. O bunu düsündükçe üzülüyor; korkuyor; ihtiyata riâyet ediyordu. Nihayet endisesi gö-rülmedik bir sürür la neticelendi.
Hadis-i serif, âlim veya büyük bir zât arkadaslarindan bazisini bir kaç zaman gör^mezse arastirip sorusturmasi gerektigine delildir.

53 - Cahiliyet Devri Amellerinden Dolayi Muahaze Olunup Olunöayacagi Babi

189 - (120) Bize Osman b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ce-rîr, [99] Mansur'dan, [100] o da Ebû Vâil'den, [101] o da Abdullah [102]'dan isitmis olmak üzere rivayet etti. Abdullah söyle demis: Bazi kimseler
Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve SeHeinj'e;
— Yâ Resulallah, biz câhîîiyet devrindeki yaptiklarimizdan mes'ul olacak miyiz? dediler. KesulüIlah (Sallailahü Aleyhi ve Sellein):
«— Islamda sizden kim iyi ameîler isierse câhiliyet devrindeki yaptiklarindan doiays muâhaze olunmaz; ama kim kötülük ederse hem cahîiiyet devrindeki hem de îslâmda yaptiklarindan dolayi muaheze olunur, buyurdu.

190 - Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babamla Vekî* rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebû Seübe de rivayet etti. Bu lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize Vekî', A'mes'den, o da Ebû Vâiîden, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis:
— Yâ RtsulâlIâh, biz câhiliyet devrindeki yaptiklarimiz dan dolayi muâhaze olunacak miyiz? dedik? Resulüllâh (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim Islrnda iyi ameller islerse câhîliyet devrindeki yaptiklarindan dolayi muâhaze olunmaz; ama kim Isiâmda kötülük islerse hem evvelki he mde sonunku (devirlerdeki yaptiklari) ile muâhaze olunur.» buyurdu.

191 - (...) Bize Mincâb b.-Hâris et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Aîiy b. IVlüshir, A'mes'den bu isnâdla bu hadisin mislini haber verdi.

Bu hadis müttefekun aleyhdir. Buhârî onu «Kitâbu istitâbeti '1 zîiürteddin» de tahriç etmistir.
Hadîs ma'nâ i'tibârile:
«Küfredenlere söyle! Eger (bundan) vazgeçerlerse geçmis günahlari affolunacak...» âyet-i kerimesine uymaktadir. Sahih hadisde Islâmm daha önceki kötü amellerin hükmünü yiktigi beyan olundugu gibi bu bâbda icma-i ümmet de vardir.
Âyetteki «geçmis günahlar..» dan murâd: küfür ve sair günahlardir. Imam A'zam Ebû Hanif e bu âyetle istidlal ederek: «mür-dedd bir kimse tekrar müslüman olursa irtidad halinde terk ettigi ibâdetlerinin kazasi lâzim gelmez: Fakat
«kim iman tanimayip kâfir olursa her halde yaptigi bütün ameller bosa gider.»
âyet-i kerimesi iktizasmca eski ibâdetleri heder oldugu için yeniden hacca gitmesi icâbeder.
Islamda islenecek kötülükten murâd: bazilarina göre küfürdür. Yânî kim müslüman olmusken tekrar —el-Iyâzu billâh— küfre dönerse; yahud dili ile tasdik ettigi halde kalbi ile Islâmiyetin hak dîn olduguna inanmazsa o kimse eski ve yeni bütün yaptiklarindan îhes'ul olur. Hattâbî diyor ki: «Bu hadisin zahirî, Islâmiyetin eski amellerin hükmünü yok ettigi babmdaki Icma-i ümmete muhaliftir; ve söyle te'vîl edilir: Bu ha-disden murad «sen kâfir iken söyle söyle isler yapmadin mi? Bunlari yapmana znüslümanhgin bâri mâni olsa idi ya?» gibi sözlerle o kimseyi ta'yip ve ilzam etmektir. «Yâni hadis ancak bu ma'nâyi ifade öder; îslâmiyetin geçmis amellerin hükmünü heder etmesine hakikatte muhalif degildir. Kirmanî: «Ihtimâl Islâmdaki kötü amelden maksad: ter temiz müslüman olamamak yahud imani halis olmayip münafik kalmaktir.» diyor.
Hadisi îmam Nevevî dahi bu sekilde tefsir etmistir. Zira hakikî müslüman olmakta devam eden bir kimsenin, müslüman olmazdan önceki yaptiklarindan mes'ul tutulmayacagi nass-i Kur'an ve bir çok sa-hîh hadislerle sabittir.
tbni Battal îslâmda yapilan kötü amelden muradin küfür olduguna bir çok ulemanin kail oldugunu söyleyerek sözüne söyle devam eder: Çünkü: câhiliyet zamaninda isledigi bir masiyetten dolayi bir müs-lümanin mes'ul tutulamayacagina icma-i ümmet vardir. Müslüman olduktan sonra en büyük günahlardan birini irtikâb etse bile müslüman kaldikça yalniz o günahdan dolayi ceza görür.»
îmam Nevevi bu hadisi söyle tefsir eder: Hadisin manasi hususunda sahih olan kavil, muhakkik ulemadan bir cemaatin kavlidir ki o da buradaki ihsandan murad Islâmiyete zahiri ve batini ile girmek ve hakiki müslüman olmaktir. Böyle bir müslümanin kâfir oldugu zamanlar isledigi günahlari affedilir. Bu cihet nass-i Kur'an-i Ke-rim, hadis-i sahih ve müslümanlarin icmaî ile sabittir. Hadiste:
«Islâmiyet kendinden önceki devirlere ait olan amellerin hükmünü yikar.» buyurulmustur.
Kötü amelden murad îslâmiyete kalbi ile girmeyip zahiren iki sahadeti getirerek teslim olmak kalbi ile müslümanligin hak olduguna inanmamaktir. Böylesi bütün müslümanlarin icmaî ile münafik olup küfrü üzre bakidir ve müslüman suretinde görünmezden evvel islemis oldugu cahilîyet devri amellerinden mes'ul oldugu gibi müslüman göründügü zaman yaptiklarindan da mes'uldur. Çünkü bu adam küfründe daimdir. Mesele seriat örfünce malumdur. Bir kimse kemali ihlâsla hakikaten müslüman oldugu zaman cfüâmn îslâmi güzel oldu derler» aksi takdirde «filânin tslâmi kötüdür denilir.»
Muhammed eî-Übbî Imam-i Nevevi 'nin bu tefsirini begenmekte ve söyle demektedir: En güzeli Nevevi'nin tefsiridir. Nevevî îslâmiyetteki iyi ameli ihlâsla, kötü amelide ihlâssizlikla tefsir etmistir. Çünkü samimi müslüman olmayan bir kimseyi bütün amelleri ile muâha-ze etmek dogru olmadigi gibi îslâmiyetteki iyi ameli tâat, kötü ameli muhalefet diye tefsir etmek te makbul degildir. Zira böyle bir tefsir îslâmiye-tin kendinden önceki amelleri hükümsüz birakmasini tâata ve müstakbelde seriata muhalefet etmemege bagli olmayi icab eder. Halbuki mesele öyle degildir.

54 - Islamin Kendinden Önce Amellerin Hükmünü Yiktigi; Hicret Ile Haccin da Böyle Oldugu Babi

[103]

192 - (121) Bize Muhammed b. el-Müseima el-Anezî ile Ebû Ma'n Er-Rakaasi ve Ishâk b. Mansûr, toptan Ebû Âsim'dan rivayet ettiler. Lâfiz Ibnî'I Müsenna'nmdir. (Dedi ki): Bize Dahhâk yani Ebû Âsim rivayet etti. Dedi ki: Bize Hayvetü'bnü Süreyh haber verdi. Dedi ki: Bana Yczid b. Ebî Hahib, Ibni Sumasete'l Mehri'den [104] rivayet etti. Ibniî Sumâse söyle demis:

Amr Ibnî As'in yanina vardik kendisi ölüm döseginde idi. Uzun zaman agladi ve yüzünü duvara çevirdi. Oglu: Babacigim Resulüllah (Saliallahü Aleyhi ve SeUem) seni filân seyle müjdelemedi mi? Rcsulüliâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) seni filân seyle müjdelemedi mi? Demeye basladi. Bunun üzerine Amr yüzünü (bize) çevi-rerek:

Süphesiz ki; hazirlamakta oldugumuz seylerin en faziletlisi Allah'tan baska ilâh olmadigina ve Muhammedin onun Rasulü olduguna sahadet getirmektir. Süphesiz ki ben üç hal üzere bulundum. Düsünüyorumda «Bir vakitler» Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) 'e benim kadar siddetle buguz eden yoktu. Imkânini bulupta onu Öldürmüs olmak kadar da bence makbul bir is yoktu. Sayet bu hal üzre Ölmüs olsaydim muhakkak cehennemlik olurdum. Allah îslâmi kalbime, yerlestirdigi zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem j'e gelerek; Uzat sag elini de sana bey'at edeyim dedim. Hemen sag elini uzatti. Ben elimi çektim Kesulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) :

«Ne oldu sana ya Amr?» dedi.

— Sart kosmak istedim dedim. «Neyi sart kosuyorsun?» buyurdular.

— «Af olunmami» dedim.

«Bilmez misin ki Islâm, kendinden önceki günâhlari yok eder, Hicret de ondan önceki günahlari yok eder, Hac da ondan önceki günahlari yok eder?.» buyurdular.

(Artik) Benim nazarimda Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen daha sevgili ve ondan daha büyük bir kimse kalmadi. Ona karsi duydugum saygidan dolayi kendisine doya doya bakamiyordum. Benden onu tavsif etmemi isteseler buna takat grtirernem. Çünkü ona doya doya ba-kamazdim. Sayet bu hal üzere ölmüs olsam cennetlik olmami kuvvetle üinid ederdim. Sonra birtakim seyler üzerimize aldsk ki onlar hakkinda halim nice olur bilmiyorum. Öldügüm zaman beraberimde hiç bir yasçi ve ates bulunmasin. Beni defnettiginiz zaman üzerime topragi iyice döse-yiniz. Sonra kabrimin etrafinda bir deve bogazlanipta eti taksim edilinceye kadar durun ki, sizlerle ünsiyet edeyim. Ve Eabbimin elçilerini nasil karsilayacagimi düsüneyim, dedi.

Bu hadis Ashab-i kiramdan Amr b. Âs (Radiyallahu anh) 'in vefatim anlatmaktadir. Müslim sarihlerinden Muhammed e1-Übbî Hz . Amr hakkinda sunlari naklediyor: A m r akil, fikir ve lisan itibariyle Araplarin dâhisi idi Hz. Ömer b. El, Ha11ab birisi ile konusurken karsisindaki söz anlamazsa: «Seni ve Amr b. E1-Âs'i yaratan Allah'i tenzih ederim» dermis Hz . Amr, Misir 'da on sene üç ay Hz. Ömer zamaninda dört sene H z. Osman zamaninda iki sene üç ayda Hz. Muavi 'ye zamaninda valilik etmis; ve 43 tarihinde 90 yasinda vefat etmistir. Vefati için baska tarih söyleyenlerde vardir. Vefatinda 325.000 altin ve 2.000.000 dirhem gümüs ile 1.000.000 kiymetinde meshur bir çiftlik birakmistir.

Vefat edecegi zaman malina bakarak : «Keske ya sen bir deve tezegi olaydin ya ben selâsil gazasinda öleydim. Öyle islere girdim kî Allah huzurunda onlar hakkinda hüccetimin ne olacagini bilmiyorum. Muaviyenin dünyasini düzelttim. Ama kendi ahiretimi hatirdim. Aklimi sasirdim nihayet ecelim geldi. Iste ecel, ile pençelesmekteyim. Malimi aldi. Ailem hakkindaki hilâfetimi berbad etti» demis sonra ogluna dönerek bana bir bukagi getirde onunla elimi boynuma bagla demis. Oglu babasinin dedigini yapmis. Sonra Amr (Radiyallahu anh) basini semaya kaldirarak ;

«Allah'im sen bana emir buyurdun ben isyan ettim; Nehy buyurdun kulak asmadim. Kudretim yok muzaffer olayim. Suçsuz degilim mazeret beyan edeyim. Ben ancak senden baska ilâh olmadigina, Muhamnicdim senin kulun ve Resulün olduguna sehadet ediyorum.» demis; sonra pisman ve düsünceli gibi parmagini agzina sokarak vefat etmistir. Oglu Abdul. i ah kendisine :

«Babacigim keske Ölmekte olan akilli bir adamin yanma varsamda neler çektigini bana anlatsa derdim iste ölüm

seninde basina geldi neler çektigini bana anlat» demis. Hz. Amr buna su cevabi vermistir ;
«Yavrucugum sanki bir karanlik içindeyim sanki igne deliginden nefes aliyorum, sanki bir diken dali ayagimdan basima dogru çekiliyor» demis.
îbnu Abdi Rabbih diyor ki: Bize Medine'lilerden basi zevatin haber verdigine göre Amr b. Âs ogullarina sunlari söylemis
«Ben ne öldügüm zaman beni cehenneme götürecek sirkin içindeyim, m de öldügüm saman beni cennete götürecek tslâmin içinde. Islâmiyet hak kinda her ne kadar kusur etsemde yine lâilâhe illâllaha sarilmaktayim.. • demis. Eliyle keîime-i tevhidi tutar gibi yaparak avucunu yummus; Bi halde ruh teslim etmis. Yanindakiler elini açarlar sonra birakirlar el yim kendi kendine yumulurmus.
Hz. Amr'm üzerine toprak örtülmesini cenazesinin arkasindan med dah yasci ve saire gelmemesini vasiyet etmesi dindeki sebatina ve Allah tan ne derece korktuguna delâlet eder. Peygamber (SaUaltchü Aleyhi v Sellemfin bütün eshabi böyleydiier. Içlerinden birisi bir parça dünyay dalsa; derhal aklini basina alir. Allah ve Resulü hakkindaki güzel itiks dina dönerdi. Burada « E1-Ikdü'1-Ferid nami kitar-la H Muaviyenin vefati hakkinda yazilan bir kaç cümleyi de zikretmek yerii de olur kanaatindeyim.
Muaviye (Radiyallahu anh) 'm hastaligi agirlattigi zaman ogl Yezid yaninda yokmus. Bilâhare babasinin yanma gelirken Osmab. Muhammed b. Ebî Süfyani bir yerde otururken bulmus;
elinden tutarak beraberce Muaviye'nin yanina girmisler. Girdikleri zaman Hz. Muâviye can çekistiriyormus. Yezid kendisiyle konusmak istediyse Muâviye konusmamis. Bunun üzerine Yezid aglamaga baslamis. Muâviye (Radiyalîaku anh) bir müddet Yezidi süzdükten sonra sunlari söylemis:
«Yavrucugum! Hakkinda Aliah'dan en çok korktugum sey sana yap-tiklarimdir. Yavrucugum! Resulüliâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sefere çiktigim olurdu. Kendileri Kazay-i hacet eder de abdestalirsa el-lerine suyu ben dökerdim. Bir defasinda gömlegimin omuz basindan yirtildigini görerek:
«Yâ Muâviye! sana bir gömlek giydireyim mi?» buyurdular. Hay hay Yâ Resulâllah, dedim. Bunun üzerine bana bir gömlek giydirdi. Onu bir defadan baska giymedim. Gömlek bendedir.
Yine bir gün Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tiras oldu Kesilen saçlarini ve tirnak kesintilerini aldim. Bunlari bir sise içine koydum. Öldügüm zaman yavrucugum, beni yika! sonra bu saçlarla tirnaklari benim gözlerime ve burumuna koy! Badehu Resuîüllah (Sallallaliü Aleyhi ve Sellem)\in gömlegini kefenimin altina gömlek yerine koy .Eger (bana) bir sey fayda verecekse bunlar fayda verir.» demis.
Görünüse göre ashab-i kirâmm içerisinde dünyaya en ziyade kiymet veren su iki sahâbî-i celilin ölüm anindaki hâllerini ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ne derece hörmet ve ta'zim gösterdiklerini insafla düsünmeli de ibret almalidir. Pahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize karsi hörmet ve ta'zim hususunda diger sahabe-i kiramin hâlleri de böyle idi. Haklarinda bir çok insafsizlarin ileri geri söz ettikleri Muâviye ile Amr b. Â s(Radiyallahu Anhüma) 'mn halleri böyle olunca; diger ashab-i kiram ve ezvâc-i tâhirahn hallerini artik siz düsünün!.. Bize düsen vazife: kendimizi onlara hakemlik edecek mertebede görerek: «su haklidir; bu haksizdir.» diye ukalâlik taslamak degil, cümlesi hakkinda (Radiyallahu Anhüm) duâsile tezyin-i lisân eylemektir.

Hadis-i Serif Asagidaki Ahkami Ihtiva Ediyor:

1 -Islâmda, hicret ve haccm mevkileri pek büyüktür. Bunlar kendilerinden Önceki günahlari yok ederler.
2 -Ölüm döseginde bulunan bir hastaya A11ah'a hüsnü zanda bulunmasini tenbih etmek müstehaptir. Onun yaninda ümid bahs âyetleri, afv ve müjdeye dâir hadisleri okumali; Allah 'dan ümidini kesmesin diye yaptigi iyilikleri anmali. Bu suretle A11ah 'a hüsnü zanda bulunmasini te'mine çalismalidir. Tâki son nefesinde A11ah 'in afvu magfiretini dileyerek gitsin. Zira i'tibâr hatimeyedir. Bu tarzda hareket bilittifak müstehaptir.
Hadisin bu hususa delil olan yeri Ibni Âmr (Radiyallahu anh) babasina: «sana Resulüliâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) filân seyi tebsir etmedi mi idi?» demesidir.

3 - Ashâb-i kiram Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i son derece ta'zim ve tebcil ederlerdi. Hz. Amr 'in «Cenazeme yasçi ve ates refakat etmesin» demesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) böyle seyleri yasak ettigi içindir.
Ulemâ Niyaha'nin haram oldugunu beyan etmislerdir. Niyaha: yas tutmak, ölenin arkasindan yürüyerek onun iyiliklerini anmak suretile bagirip çagirarak aglamaktir. Cenazenin arkasindan mum ve çira gibi seyler yakarak yürümek de mekruhtur. Çünkü bunlar câhiliyet devri âdet-lerindendir.
4- «Üzerime topragi yayin!» demesi kabrin üzerine toprak yaymanin müstehab olduguna delildir. Bazi memleketlerde yapildigi gibi kabrin üzerine oturmak dogru degildir.
Hz, Amr'm : «Sonra kabrimin etrafinda bir deve bogazlayip da eti taksim edilinceye kadar durun ki, sizinle ünsiyet edeyim; ve Rabbim in elçilerini nasil karsilayacagimi düsüneyim...» sözünde bir takim faideler vardir:
a) Kabir azabi ve münker nekir adli iki melegin sualleri haktir. Ehî-i hakkin mezhebi budur.
b) Cenaze defnedildikten sonra kabrinin basinda biraz durmak müstehaptir.
c) Ölen kimse o anda kabrinin yanindakilerin konustuklarim isitir. Binaenaleyh bazi ulemaya göre Kur'an okumak evlâdir.
d) Et, yas üzüm v.s. müsterek mallar taksim edilebilir.-

193 - (122) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymun ile Ibrahim b. Dî-nâr rivayet ettiler. Lâfiz Ibrahim'indir. Dedilerki bize Haccâc —ki Ibn-i Muhammed'dir — Ibn-i Cüreyc'ten rivayet etti. Dedi kî: Bana Ya'lâ b. Müslim haber verdi. Ki Sa'id b. Cübeyr'i Ibn-i Abbas'tan rivâyeten anlatirken isittigine göre müsriklerden bir takim kimseler insan öldürmüsler ve bunda çok ileri gitmisler. Zina etmisler. Bunda da çok ileri gitmisler. Sonra Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek; hakikaten senin söyledigin ve kendisine ciaved ettigin din pek güzel, BIze yaptiklarimiza keffaret olacak bir sey haber verirsen (müsîüman oluruz) demisler. Bunun üzerine su âyeti kerime, nazil olmus :
«Onlar ki Allahîa birlikte baska bir ilâha duâ etmezler, Allahin haram kildigi cani tuksiz yere öldürmezler, zina da etmezler... Her Uim bunlari yaparsa agir cezaya ugrar.» (Ei-Furkan: 68) Bir de su âyet nazil oirnus: De ki ey nefislerine îsraf eder* kullarim Allahin rahmetinden ümidinizi kesmeyin...» (Zümer : 53)
«Bize yaptiklarimiza kaffaret olacak bir sey haber verirsen...» Ifadesi
bir sart cümlesi olup cevabi muhzuftur. Yani; bize haber verirsen bizde müslüman oluruz demektir. Ibareden cevap cümlesinin hazfedilmesine arapçada ve Kur'an-i Kerîm'de çok tesadüf edilir.
«Esâm : Bazilarina göre azap dernektir. Bazilari cehennemde bir vadi oldugunu söylemis digerleri cehennemde bir kuyu oldugunu beyan etmistir. Günahin cezasidir» diyenlerde olmustur.
Hadisde zikri geçen ikinci âyet Kur'an-i Kerîm'in en ümidbahs âyeti oldugu bildirilmektedir. Bu âyet müsriklerin Rasuîü Ekrem (SaÎîalîahU Aleyhi ve Se!!cin)'den yaptiklarina keffaret olup olmadigini sorduklari zaman nazil olduguna göre müsHiman olduktan sonra eski günahlarinin affedilecegine isaret etmekledir.

55 - Kafiriin Müslüman Olmazdan Önceki Amelinin Hükmünü Beyan Babi

194 - (123) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb [105] haber verdi. (Dedi ki): Bana Yunus [106], Ibni Sihâp'tan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi onada Hakîm b. Hîsâm [107] haber vcarmis kendisi Resulüllâh (Sailallohu Aleyhi ve Sellem) 'e:
Cahiliyet devrinde benim yaptigim bir takim ibadet isleri hakkinda ne buyurursun? Bunlardan bana bir fayda var midir? diye sormus Resulâllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Sen geçmiste yaptigin hayirlarla müslüman oldun.» cevabini vermis. Tchanntis: Ibadet etmek demektir.

195 - (...) Bize Hasan el-Hulvanî ile Abd b, Humeyd rivayet etti. (Hulvânî: Bize rivayet etti dedi) Abd: Bana Yâ'kub —ki Ibni Ibrahim b. Sa'd'dîr— rivayet etti dedi. Ya'kub: Bize Babam Sâlih'den [108] , o da Ibni Sihâb'dan naklen rivayet eyledi, demis. Ibni Sihâb da demis ki: Bana Urvetu'bnü's-Zübcyr haber verdi. Ona da Hakim b. Hizam haber vermis ki, kendisi Resuîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— Ey Eesiüüllâh, bir takim islere ne buyurursun: ben cahilIyet devrinde sadaka vermek, köle âzad etmek yahud akrabaya yardim kahilin-den olan bu islerle ibâdet yapardim. Bunlarda ecir var midir? diye sormus. Resulüllâh (Salldlîahü Aleyhi ve Sellem):
«Sen eskiden yaptigin hayirlarla müslüman oldun.» buyurmuslar.

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdurrazak haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zühri'den bu isnadla haber verdi. H.
Bize yine Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hisâm b. TJrve, Babasindan, o da Hakim b. Hizâm'dan naklen rivayet etti. Hakim söyle demis.
— Yâ Resulâllah, bâzi seylere ne buyurursun? Ben onlari cahiliyet devrinde yapardim; dedim. (Hisâm: Bunlarla tâat yapardim demek istiyor; demis). Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Settem) :
«Sen kendin Için evvelce yaptigin hayirlarla müslüman oldun.» buyurdular.
— Öyle ise vallahi ben de cahiliyet devrinde yaptigim hiç bir seyin mislini Islâmda da yapmadan birakmam; dedim.

196 - (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr, Hisâm b. Urve'den, o da Babasindan naklen rivayet etti, ki Hakim b. Hizam cahiliyet devrinde yüz köle âzâd; yüz deve yükü de mal tesadduk etmis. Bilâhare Islâmda dahi yüz köle âzâd ve yüz deve yükü mâl tesadduk eylemis. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmis...
Müteakiben babasi, Ötekilerin hadisi gibi rivayet etmis.
Hadis muttefekun aleyhtir. Buhâri onu zekât, Buyu' Rehin ve Edeb bahislerinde tahric etmistir.
Bana haber ver demektir. kelimesi bazi rivayetlerde seklinde zabtedebilmistir. Ancak rivayet sahîh olmakla beraber ma'na itibarile bu kelime yanlistir. Buhâri'nin üstadlarindan biri burada vehmetmistir deniliyor. Ibni fin: «Bu kelimenin etehan-netü seklinde okundugu takdirde bir vechi olup olmadigini bilmiyorum.»
demistir. îsmâili ise; Buhârînin onu seklinde rivayet ettigini söyledikten sonra söyle demistir:, rivayeti tashifdir; dogrusut dür. Bu kelime (hins) dan alinmistir. Hins günah demektir.
Hz. Hakim: «Bunlarla ben günaha sokacak seylerden korunuyordum» demek istemis olacaktir!»
Bazilari kelimesine ma'na vermeye çalismis; ve bunun
meyhane ma'nasma gelen (hânût) dan alinmis olmasi ihtimalinden bahsetmislerdir. Bu takdirde ma'namn ne olacagi zikredilmemisse de meyhane yerine bu islerle mesgul oluyordum. Benim meyhanem bunlardi.» ma'na-si kadedilmis olmasi muhtemeldir.
Imam Nevevi 'nin beyanina göre «tehannüs: teabbüddür. Nitekim hadisde de Müslim onu bu ma'na ile tefsir etmistir. Diger rivayette onu: Teberrür diye izah eder. Teberrür, birr, yani tâat yapmaktir. Lügat ulemasi; Tehannüsün asli günahdan çikacak bir is yapmaktir; demislerdir...
«Sen geçmiste yaptigin hayirlarla müslüman oldun,» ifadesinden mu-rad: o hayirlarin hesaba katilmasi veya kabul olunmasidir. Zira kâfir müslüman olur da ölürse hasenatinin kabul edilecegi yahud hesaba katilacagi; kâfir olarak ölürse amellerinin bâtil olacagi rivayet edilmistir.
Mazirî hadisin bu cümlesi üzerinde ulemânin ihtilâf ettigini söyledikten sonra söyle eliyor: «Bu cümlenin zahiri usûlün iktizâ ettigi ma'-naya muhaliftir. Çünkü kâfirin ibâdeti sahih degildir ki yaptigi tâaitan dolayi sevaba nail olsun. Ama ibâdet degil de itaat göstermis olmasi sahihtir. Yukaridaki izahattan anlasiliyor ki hadîs te'vîl

edilmistir. Te'vîlinin de bir kaç veçhe ihtimâli vardir. Söyle ki:

1 - «Sen geçmiste yaptigin hayirlarla müslüman oldun» sözü evvelce güzel âdetler, makbul tabiatlar kazanmissin; onlardan müslümanken de faydalaniyorsun;-sana hayirli isler için bu âdetler bir hazirlik ve yardimci oluyor, ma'nasma gelebiir.

2 - Bu yaptiklarinla güzel bir nâm kazandin. Bu nâmin müslümanken dahi devam edecektir.

3 - Müslüman olduktan sonra yaptigi hayir hasenata geçmis iyilikleri sebebi ile fazla sevap verilmesi ihtimalden uzak degildir. Kâfirin yaptigi hayirlardan dolayi azabi hafifletilecegi bildirilmektedir. K-aadî Iyâz sunu rivayet ediyor : «Bu cümlenin manasi geçmiste yaptigin hayirlar bereketine, Allah Teâlâ seni Islama hidayet etti, demektir. Çünkü evvel emirde bir kimsenin hayir yapmis olmasi akibetinin seadetine delildir.»

Muhakkik ulemadan Ibni Battal ve baskalari hadisden muradin zahirî manasi oldugunu söylemislerdir. Onlara göre kâfir müslüman olarak ölürse küfür halinde yaptigi hayirlardan dolayi kendisine sevap verilir. Delilleri Ebû Said -i Hudrî (RadiyaÜahu anh) 'm rivayet ettigi su hadistir:

«Kâfir müsKiman olurda müslümanligini tam yaparsa; geçmiste yaptigi her hayirdan dolayi Allah ona bir sevap yazar ve geçmiste irtikap ettigi her kötülügü yok eder. Bundan sonra yapacagi hayir ameli ona yedi yüze kadar katlanir. Kötü ameli ise bir misli ile katir. Megerki AJSah Teâlâ bagislamis ola.»

Bu hadisi Dârakutni imami Mâlikin garip hadisleri meyanmda zikretmistir. Dârakutni hadisi dokuz ferikle zikretmistir ki, bunlarin hepsinde kâfire, müslünian olduktan sonra sirk halinde iken yaptigi her hayir mukabilinde srvap verilecegi zikredilmektedir. Ibni Battal bu hadisi rivayet ettikden sonra sunlari söylüyor: «Allah Teâlâ kullarina diledigini ihsan edebilir. Ona kimsenin itiraza hakki yoktur...»

Ulemadan bazilari bu cümlenin manasi: «Müslüman olan her müsrike Isîama girmezden önceki hayirli ameli yazilir, fakat kötü ameli yazilmaz» demektir; çünkü Islâmiyet Önceki günahlari yok eder. Hayirli amellerinin yazilmasi bunlarla A11ah'm rizasini talep ettigi içindir. Zira kâfirler Allah'in rübûbiyetini tanirlar. Ancak sirk üzere ölürlerse amelleri merdûd olur. Müslüman olunca; Allah onlara lütfü ihsan ederek hayirli amellerini yazar, kötü amellerini yok eder.» derler.

El-Mühelleb diyor ki; «bir hakîm cahiliyeti üzere ölse; azabin hafifletilmesi me'muldur. Nitekim Ebû Tâlib ile Ebû Lehe b hakkinda böyle bir rivayet vardir.» Fakat Buhâri sarihlerinden Aynî bu mütaleaya itaraz ederek: «Bunlarin hususiyeti vardir, baskalari onlara kiyas edilemez.» demistir.

Bu babda daha bir çok sözler söylenmistir. Kurîubî: «bunlarin içerisinde en güzeli 'nin sözüdür.» demektedir. Harbi bu hadisi: «Geçmiste yaptigin hayirlar senindir.» diye tefsir etmistir. A1l a h 'ü a'lem.

Fukaha: «Kâfirin ibadeti sahih degildir. Müslüman oîsa bile eski iba-dedleri nazar-i itibara alinmaz. > demislerdir. Nevevi bu sözü tefsir ederken söyle demektedir. «Fukahamn bundan muradi küfür halinde islenen hayirlarin dünya ahkâmi hakkinda nazar-i itibara alinamayacagidir. Bu sözde âhiret sevabina dair birsey yoktur. Biri çikar da o amellerden dolayi âhirette sevaba nail olamaz derse; sözü bu hadis-i sahih ile red-dolunur. Filvaki küffârm bazi fiilleri dünya ahkâmi hakkinda da nazar-i itibara alinir. Kâfire keffaret-i Zihar yahud baska bir keffaret lâzim gelse de küfür halinde iken onu verse borcunun Ödenmis olacagini fukaha beyan etmislerdir.» Ancak Nevevi'nin bahsettigi bu hüküm Hanefilere göredir. Eimme-i Selâse denilen Malik, Safiî, ve Ahmed Ibni Hanbel hazerâtma göre müsrikin verdigi keffaret caiz ve makbul degildir. Mamafih bir rivayette Imam- Ahmed bu meselede Hanefî-ierle beraberdir. Diger bir rivayette bu keffareün mutlak surette caiz olduguna kail olmustur. Malik ile Safiî meseleyi hata sureti ile insan Öldürmeye kiyas etmislerse de deliller mutlaktir. Katil âyeti imanla mukayyettir. Kaide her delille itlak ve takyidi muktazasmca amel icap eder.

Kâfir cünüplükten yikansa da sonra müslüman oîsa tekrar yikanmasi icap eder mi, etmez mi? Bu mesele Safiî yye ulemasi arasinda ihtilaflidir. Bazilari ileri giderek: «Abdest olsun, gusul olsun kâfirin her tahareti hatta teyemmümü caizdir. Müslüman oldugu zaman bunlarla namazini kilabilir.» demislerdir. Hanefîlere göre ise; müslüman olan kafir cünüp degilse yikanmasi müstehabtir. Cünüp olarak müslüman olmussa meseîe ihtilaflidir.

56 - Imanin Sadakat ve Telasi Babi

197 - (124) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Idris ile Ebû Muâvîye [109] ve Vekî, A'mes'den, o da Ibrahim'den [110] o da Alkame'den, [111] o da Abdullah'dan [112] naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis:
«Imân edip de imanlarina zulüm karistirmayanlar yok mu?...» (En'am: 82) âyet-i kerimesi nazil olunca, bu Resulüllah (SaUaîlakü Aleyhi ve Sellem) in ashabina girâti geldi. Ve: «bizim hangimiz nefsine zulmetmiyor ki? » dediler. Bunun üzerine Itesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bu zuiüm sizin zannettiginiz gibi degildir. O Lokman'in ogluna söyledigi gibidir: «Yavrucugum! Allah'a sirk kosma! Çünkü sirk pek büyük bir zulümdür» (Lokman: 13) (demisti) buyurdu.

198 - (...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Aliy b. Hasrem rivayet ettiler.
Dediler ki: Bize îsâ (ki Ibni Yunus'dur) haber verdi. H.
Bize Mincab b. el-Hâris et-Temîmî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Müshir haber verdi. H.
Bize Ebû Küreyb [113] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Idris haber verdi. Bunlarin hepsi A'mes'den bu isnadla rivayet etmisler. Ebû Küreyb dedi ki: Ibni Idris: bu hadisi bana evvelâ babam, Ebân b. TagliV-den, o da A'mes'den naklen rivayet etti. Sonra hadisi Ebân'dan (ben de) dinledim, dedi.
Hadis muttefekun Aleyhdir. Onu Buhari «imân» ve «îstitâbe-tü'1-mürteddîn» bahislerinde tahric ettigi gibi N'esâî ve Tinnizi de rivayet etmislerdir. Ebû Nuaym (Müstahrec) inde Âyeti kerimeden sonra:
«Bunun üzerine yüregimiz rahatlasti» ibaresini de rivayet etmistir. Buhârinin bazi rivayetlerinde: «Bu âyet nazil oldugu vakit zulüm meselesi ashab-i Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemye girân geldi. Ve: «Bizim hangimizin imâni zulümle karismamistir; dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle degil, siz Lokmanin [114] gerçekten sirk pek büyük bir seydir.» dedigini isitmiyor musunuz?» tuyurdu, denilmektedir.
Hadisdeki birinci âyet hakkinda Teymî sunlari söylemistir : «Bu âyetin ma'nasi: imânlarim küfürle ibtâl etmeyenler... demektir. Çünkü imanla küfrün birbirine karismasi tasavvur olunamaz. Maksad, iman si-fatiyle küfür sifatini karistirip da kendilerine evvelâ iman, sonra da küfür sifatinin sabit olmadigim yâni eevvelâ imân edip sonra kâfir olmadiklarini anlatmaktir. «Âyetteki karistirmadan murâd: münafik olmayanlardir» demek de caizdir. Bu takdirde de imanla nifak hakikatta bir yerde bulunmazsa da âyetin ma'nasi yine de «imanla nifaki zahiren ve ba-tmen bir araya getirmeyenler.» demek olur.
Zulüm: bir seyi yerine koymamakla seriata muhalefet etmek ve bir birinden farkli bir çok nevileri vardir. Bunlarin bazisi küfürdür.
Hadisin zulmü isbat eden lâfizlari muhteliftir. Ancak bunlarin bazisi mutlak bazisi mukayyed oldugu için mutlak olanlar sirkle mukayyed hükmüne hamledilmek suretile aralari bulunur; ve söyle denilir: «Sa-habe-i kiram âyetteki zulmü mutlak ma'nada anladiklari için endiseye düsmüsler; fakat Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) âyetlerin birincisinde mutlak zikredilen zulmün ikinci âyetteki sirkle mukayyed ma'naya alinacagini ögretmistir.
Ha11âbî diyor ki: «Bu meselenin ashaba girân gelmesi zahirde zulüm insanlarin haklarini yemek oldugu içindir. Halbuki Ashab günah islemek suretile nefislerine zulmetmis degillerdi. Yalniz buradaki zulmün zahiri ma'nasi kasdedildigini zannetmislerdi.
Burada söyle bir suâl hâtira gelebilir: Acaba sahabe-i kiram buradaki zulmü hangi delile istinaden umumi ma'nasina hamletmislerdir?
Cevap sudur: âyette zulüm nefiden sonra nekire olarak zikredilmistir. Siyâk-i nefiden sonra gelen nekireler umum ifâde ederler.
Yine birnci âyeti kerimede sirkin zulüm olmakla tasif buyurulmasi sirkten baska seyler zulüm, sayilmaz

mânasina gelemez. Çünkü: (zulüm) kelimesinin tenvini onun büyüklügünü göstermek içindir. Nitekim ikinci âyette; «sirk pek büyük bir zulümdür.» Duyurulmustur.

Hadis-i Serif Su Hükümleri Ihtiva Etmektedir:

1 - Zulüm kelimesinin bazan hususî mânasi kasdedilir.
2 - Ma'siyetler küfür degildir. Ehl-i hakkin mezhebi de budur.
3 - Zulmün navi'leri vardir.
4 - «Bir sözde kaide: o sözün umum ifâde etmesidir. Meger ki hususa delâlet ettigine delil buluna.» diyenler bu hadisle istidlal ederler.
5 - Icâbinda bir söz zahirî ma'nasinin hiâfina hamledilir.

57 - Allah Tealanin Takat Getirilemeyecek Seyleri Teklif Etmedigini; Beyan Babi

199 - (125) Bana Muhammedi b. Minhâl ed-Darîr [115] ile Ümeyye-tü'bnii Bistâm el-Aysî rivayet ettilea:. Lâhz Ümeyye'nindir. Dediler ki: Bize Yezil b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh —ki Îbnü'1-Kaa-sim'dir—, Alâ'dan, [116] .0 da babasindan, o da Ebû Hüreyre*den isitmis olmak üzere rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis:
Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e :
«Göklerde ve yerde bulunan her sey Allah'indir. Siz gönülierinizdekini açsaniz da gizlesenizde Allah onunla sizi hesaba çeker; Ve diledigini affe der; diledigini de azâb. Allah her seye Icaadirdir [117]» âyeti nazil oldugu vakit, bu âyet Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabina siddeti: geldi. Hemen Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)fe. geldiler ve diz çö küp oturarak:
«Ey Allanin Resulü! (Eskiden) bize gücümüzün yetecegi ameller: na maz, oruç, cihâd ve sadaka (gibi ibâdetler) teklif olun (mus) du. (Simdi' sana su âyet indirildi. Biz buna takat getiremeyiz.» dediler.
Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden önce geçen iki tane ehl-i kitab (kavin) in dedikleri gibi isitti ve Isyan ettik, demek mi istiyorsunuz? Bilakis, siz: dinledik ve itaat ettik gufranini niyaz eyleriz Ya Rabb! varisimiz da ancak sanadir, deyin!» bu yurdular.
Ashâb: «Dinledik ve itaat ettik; gufranini niyaz eyleriz ya Rabb vari Simiz da ancak sanadir. Dediler.
Cemâat bunu okuyunca dilleri ona yatisti. Hemen arkasindan Allah s âyeti indirdi:
«Peygamber Rabbinden kendisine indirilene imân getirdi. Mü'minfe de her biri: Allaha, onun meleklerine, kitaplarina Peygamberlerine — Peygamberleri arasinda hiç bir fark gözetmeyiz, diyerek — Imân getirdiler. Ve dinledik, itaat ettik. Gufranini niyaz eyleriz yâ Rabb! Varisimizda ancc sanadir, [118] dediler.»
Onlar bunu yapinca Allah Teâlâ da o âyeti neshederek:
«Allah hiç bir kimseye takat getiremeyecegi bir sey teklif etmez. He kesin kazandigi kendine, irtikab ettigi de [yine) kendi aleyhinedir. Ey Rab temiz! Unutur veya hatâ edersek bizi muâhaze buyurma!.. »(Peygarabe (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bu dualari okudukça Allah Teâlâ Hazertler peki (yaptim) buyurmustur.
Ey Rabbimiz, hem bize, bizden öncekiîere yükledigin gibi^agir yük yü leme! (Allah Teâlâ Hazretleri peki buyurmus.)
Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmeyecegi seyi de yükleme!
(Allah Teâlâ hazretleri: Peki buyurmus.)
Bizi Affet! Bizi magfiret eyle! Bize merhamet buyur! [Çünkü) bizi mevlâmiz ancak sensin. Binaenaleyh kâfirler [119]

güruhuna karsi bize nusr eyle! (Allah Teâlâ Hazretleri: Peki buyurmus.)

200 - (126) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb ve tshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Bekir'indir. Ishâk (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Vekî, Süfyan'dan, [120] o da Hâlid'in [121] âzadlisi Âdem b. Süleyman'dan, [122] naklen rivayet etti; dediler. Âdem söyle demis: Said b. Cübeyr'i, Ibni Abbas'dan naklen rivayet ederken dinledim, demis ki:
Su «Siz gönüllerinizdekini açsanizda gizlesenizde Allah onunla sîzi hesaba çeker...» âyeti nazil olunca ashabin kalplerine baska hiç bir seyden girmeyen bir endise girdi. Bunun üzerine Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz, dinledik, itaat ettik ve teslim ettik deyin» buyurdular. Müteakiben Allah imâni onlarin kalplerine yerlestirdi. Ve su âyeti kerimeyi inzal buyurdu:
«Allah hiç bir kimseye takat getiremeyecegi bir sey teklif etmez. Herkesin kazandigi kendine irtikâbettigi de (yine) kendi aleyhinedir. Ey rabbi-mîz! Unutur veya hata edersek bizi muâhaza buyurma!» Peygamber
(Scülalhhü Aleyhi ve Sellem) bu dualari okudukça (Allah Teâlâ hazretleri) Pekiyi (yaptim) buyurmustur.
«Ey Rabbîmiz! Hem bize, bizden öncekilere yükledigin gibi agir yüt yükleme.»
(Allah Teâlâ hazretleri pekiyi buyurmus).
«Bizi affet! Bize merhamet eyle! [Çünkü) Bi2im mevtamiz ancak sensin.)
(Allah Teâlâ hazretleri pekiyi buyurmus) [123]
Hadis müttefakun aleytir, Buhârî onu tef siru'l-Kur'ai bahsinde tahric etmistir.
Ashab-i Kirama âyeti kerimenin siddetli gelmesi gönülden geçen sey lerden, korunmakla memur olduklarini zannettikleri içindir. Böyle bi teklif insan takatinin üstündedir. Çünkü gönülden geçen seyleri defetme! kimsenin elinde degildir.
Eger âyetten murad bu ise bu hadis-i serif müslümanlara takat geti remiyecekleri seylerin emredildigine delâlet eder. Buna hususî tabiri il teklif-i mâla yutak derler ki caiz olup olmadigi ulemâ arasinda ihtilâflidii
Vahidinin beyanina göre buna takat getiremiyeceklerini Peygambe (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz eden ashab Ebû Bekir, Ömer Abdurahman b. Avf, Muaz b. Cebeî ve Ensarda birkaç kisi imis : «Ya ResulâHâh! Bize simdiye kadar ondan daha su detli bir âyet inmedi, demisler» Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellev kendilerine:
«Ne yapalim âyet böyle indirildi sizde dinledik ve itaat ettik deyiverir buyurmuslar.
Böylece bir sene geçmis. Ondan sonra Teâlâ hazretleri: «Allah h bir kimseye gücünün yetmeyecegi bir sey teklif etmez.» âyetini indirerc ashabi rahata kavusturmus ve bu âyetle üst tarafindaki siddet âyeti: nesh etmis. Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Süphesizi-Allah ümmetimin gönlünden geçirdikleri seyleri fiiliyat sahasina çika madikça yahut söylemedikçe af buyurmustur.» demistir.
Nesh: ser'i bir hükümün kendinden evvel gelen ser'i bir hükmük£ dirmasidir. Âyet-i kerimenin, üst tarafindaki siddet âyetini neshedip t medigi ihtilaflidir. Ibn-i Abbas (Radiyallahu Anhüma) 'nin «b âyet neshedilmistir.» dedigi rivayet olunur. Bunun vechi: âyetin haber c masidir. Haberlerde nâsih mensuh aranmaz filvaki buna kail olanlar ve sada kendilerine cevap verilmis ve: «Âyet-i kerime her ne kadar habe dair isede hüküm de tazammun etmektedir. Hüküm ihtiva eden haber] ise; sair ahkâm gibi neshi kabul eder. Nesh kabul etmeyen haberler î hüküm ihtiva etmeyen maziye ait haberlerdir.» denilmistir. Bazilari: «I radaki neshden murad tahsis olabilir. Çünkü eskiden ulema çok defa ta sise nesh derlerdi.* demislerdir. Yine Ibn-i Abbas (Radiyallahu Anhiinlan rivayet edildigine göre: Bu âyet neshedümemistir. Lâkin Allah Teâîâ îiyamet gününde kullarini hasr ettigi zaman «Ben size meleklerimin /akif olamadigi gönül sinirlarinizi haber verecegim» diyecek. Mü'minlerin
urlarini söyledikten sonra onlari affedecek süphecilere ise; yaptiklari tek- hareketini haber verecektir. Ibni Abbas: Iste «Allah îiledigini af, diledigini de azap eder» âyeti kerimesinin manasi budur.»

demistir.
Mâzirî diyor ki: «Buna nesh demek bir meseledir. Çünkü nesh iki âyetin arasi bulunamadigi zaman olur. Halbuki Teâlâ hazretlerinin: kalplerinizden geçeni açiga vurursantzda gizîersenizde ilâh...» âyet-i ke-imesi âmm'dir. Bunun gönülden geçen seylerin önüne geçmesi mümkün olmayanlarina degil mümkün olanlarina samil olmasi ihtimali vardir. Binaenaleyh Ferah âyeti siddet âyetini tahsis etmis olur. Ancak sahabe umum manâsini hal karinesi ile snladiîarsa o baska, o zaman nesh olur. Çünkü nesh sabit ve müstekâr olan bir hükmü kaldirmaktir.» Fakat Übbî Maziri'nin bu mutâleasina istirak etmemis ve : «Bu takdirde nesih olur. Çünkü nesih ile tahsisin her biri sözün delâlet ettigi ma'nanin hilafini gösterir. Ayrildiklari yer: tahisin sübutu süpheli olan bir hükmü neshin ise sübutu muhakkak olan hükmü kaldirmasidir. Ashab bunu ka-rîne ile anladiîarsa —ki karine ilim ifade eder— sübutu muhakkak olanin hükmünü kaldirmaya râcî' olur; bu nesihdir.» demistir.
Kaadî îyâz söyle diyor : «Bu meselede neshi uzak görmege imkân yoktur. Çünkü hâdiseyi anlatan râvî bu hadisede nesh oldugunu lâf-zan ve manen rivayet etmektedir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) siddet âyeti- inince; ashabina itaat etmelerim emir buyurmustur. Bu emir Allah Teâiâ gönülden geçen seylerden dolayi muahaza buyuracagim bildirdigi içindir. Sahabe taat ve teslimiyet arzedince Allah Teâlâ imam kalplerine yerlestirmis, dilleri de arz-i teslimiyet ederek dinledik ve itaat ettik demeye yatismistir. Nitekim Nass-i hadis kendilerinden güçlügün kaldirildigim ve bu teklifin nesh edildigi bildirilmektedir, Nesh ancak haber vermekle yahut tarih göstermekle bilinir. Bu âyette bunlarin ikiside vardir. Mâzîrî'nin dedikleri nesih vaki olduguna delil bulunmayan yerde dogrudur. Delil bulunursa; biz o delilin üzerinde dururuz. Lâkin usul ulemâsi sahabinin: «Sununla neshedil&i» demesinin neshi iptal eder bir. hüccet olup olamayacagi hususunda ihtilâf etmislerdir. Çünkü sâhâbi'-nih sözü kendi içtihad ve te'vili de olabilir. Bu nesh degildir. Ulema bu âyet hakkinda da ihtilâf etmislerdir. Ashab-i kiramin ve onlardan sonra gelen müfessirlerin ekserisine göre âyette nesh vardir. Müteehhirin ulemadan biri neshi inkâr etmis ve «bu âyet haberdir, haberlere nesh dahil olamaz» demistir. Ama mesele bu muteehhir alimin dedigi gibi degildir. Çünkü âyet haber de olsa, bir teklifi ve kalplerde gizlenen sirdan dolayi muahaza olunacagini; Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'In emrettigi sekilde dinledik ve itaat ettik diyerek teabbüdte bulunmalari lüzumunu haber vermektedir. Bunferin bazisi kavil yani lisanin ameli, bazisi da kalbin amelidir. Bilahere kendilerinden güçlük ve muâhaze kaldirilmak suretile bu hüküm neshedilmistir.
Bazi müfessirlerden rivayet olunduguna göre; buradaki neshin ma'nâ-si, ashabin kalblerindeki endise ve korkuyu gidermektir. Bu endise ve korku sonra nazil olan âyetle giderilmis; ve gönülleri rahat olmustur. Bu kavle zâhib olanlarca ashab-i kirama güçleri yetmeyecek teklifler vâkî' olmamis; yalniz korunmasi kendilerine mesakkatli görünen gönül tasavvurlarindan korunmalari ve derûnî bir ihlâsa sahip olmalari emrolunmustur. Ashab da bunu görünce takat getiremeyecekleri seylerin kendilerine em-redilmesinden korkmustur. Binnetice korkulari giderilmis; ve ancak tâ-katlari nisbetinde mükellef olduklari beyan buyurulmustur. Bu takdirde âyette, kulun gücü yetmeyecegi seylerin teklif olunabilecegine delil yoktur. Çünkü âyette teklife dair bir söz yoktur.
Bazilari mezkûr teklifin caiz olduguna Teâlâ hazretlerinin: «Bize takat getiremeyecegimiz seyleri yükleme...» âyetile istidlal etmis; ve : «Eger böyle bir teklif caiz olmasa ashâb bundan Allah'a iltica etmezlerdi.» demislersede kendilerine: «Ashabin: takat getirenleyiz demelerinin ma'-nasi, güç hâlle yapabilirsiniz, demektir» seklinde cevap verilmistir.
Bir takimlari da mü'minlerle kâfirlerin gerek yakinen gerekse sek ve süphe ile inandiklari seyleri gizleme hususunda âyetin muhkem oldugunu; mü'minler affolunacagini, kâfirler ise azâb görecegini söylerler.» Kaadî Iyaz'm sözü burada bitiyor.
Vahidî: «Âyet mü'minlerle kâfirler hakkinda muhkemdir...» kavli hakkinda: «Muhakkikin ulemânin mezhebi de budur.» diyor.
Buhârinin Hz. Abdullah b. Ömer (RaâiyaUahu anh) dan rivayet ettigi bir hadisde ise Ibni Ömer (Raâiyallahu anh) «Siz gönüüerinizdekini açsaniz da gizlesenizde... âyeti muhakkak nesh edilmistir.» demistir.
* Hasili; nesih meselesi ihtilaflidir. Görülüyor ki, Sûre-i Bakara'nin son âyetleri-bu münasebetle nazil olmustur.

Ayni diyor ki: «Teâlâ Hazretleri : Peygamber, kendisine indirilenlere iman atti; mü'minler de her bîri Allah'a imân etti...» buyurdu. Acaba neden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkinda «Allah'a imân etti» buyurulmanustir? dersen ben derim ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkinda küfür imkânsizdir. Fakat mü'minler hakkinda imkânsiz degildir. Bu sebeble onlarin Al1ah'a imân ettiklerini tasriha lüzum vardir. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in Allâha iman ettigini beyâna hacet yoktur.

Âyetteki «diniedik» ta'birinden murâd: icabet ettik demektir. burada kesb fi'li, biri sülâsi-i mücerrep digeri sülâsî-i mezid olmak üzere iki defa zikredilmis; ve kelimelerdeki bina ziyadesi ma'nâlarin ziyadeligine delâlet ettigi cihetle (kesebe) fi'li ha-yir kazanmak ma'nasmda (iktesebe) ise kötülükte kullanilmistir. Çünkü iktisabda didinerek çalisma ve kasid manasi vardir.

Buradaki nisyandan murâd: yanilmaktir. Bazilari, terk ve ihmâl ma'nasi-na geldigini söylemislerdir.

Hatadan muradin kasidli is oldugunu söyleyenler bulundugu gibi, bilmemek ve yanilmak ma'nasma geldigini' ileri sürenler de vardir. îbni Zeyd'e göre bu cümlenin ma'nasi: «Sayed bize farz kildigin seylerden birini unutur; yahud haram kildigin seylerden birinde hata edersek, bizi cezalandirma ya Rabbî!» demektir.

Kelbî 'nin beyanina göre Beni Ismail, Allah'm kendilerine emrettigi bir sey hususunda hata ve nisyanda bulunurlarsa derhâl cezalan verilir; günahina göre yiyecekleri içecekleri kesilirmis. Iste bu âyetle Teâlâ Hazretleri mü'rninlerin bu gibi hâllerden dolayi azâb olunmama-malari niyazinda bulunmalarini Peygamber (Salldllahü Aleyhi ye SeÜem)*c emir buyurmustur.

Burada söyle bir suâl vârid olabilir. Hatâ ve nisyanin hükmü bu ümmete bagislanmistir. O halde bunlardan dolayi muâhaze olunmamak niyazinda bulunmanin ne faydasi vardir?

Cevap : Duadan murad: muaheze olunmamanin bir defaya mahsus birakilmayip devam etmesini, hiç bir nisyan ve hatadan dolayi azâb görmemelerini istemektir. Nitekim Fatiha Süresindeki: bizi dogru yola ilet...» âyet-i kerimesinden murad da dogru yolda dâim kilmaktir

«Ey Rabbimiz! Hem bize, bizden öncekilere yükledigin gibi agir yük yükleme!...» Buradaki (isr)i, Sultanu'l-müfessirin Ibni Abbas (Radiyallahu Anhüma) altindan kalkamayacagimiz «ahdu peymân» diye tefsir etmistir. Zemahseri:

«Isr: tasiyanin belini çökerten agir yüktür» demistir. Bazilarina göre (isr) tevbesi ve keffâreti olmayan günahtir.

Önceki kavimlerden murâd yahudilerdir. Rivayete göre Allah Teâlâ yahudilere günde elli vakit namaz kilmalarini ve mallarinin dörtte birini zekât olarak vermelerini emretmis. Kim bir günah islerse sabahleyin günahinin kapisina yazildigini görürmüs. îste bazi âyetlerde zikri geçen (isr-u aglâl) dan murad bunlardir.

«Bize gücümüzün yetmeyecegi seyi de yükleme!...» Allâme Aynî bu âyetin ma'nasi hususunda yedi kavil oldugunu söylüyor. Bu yedi kavil sunlardir:

1 - Yâ Rabbî! Bize takat getirmeyecegimiz mesakkatli seyleri emretme!

2 - Bizi azâb etme!

3 - Bizi nefsimizin vesvesesi ve gönlümüzden geçen seylerden dolayi azâb etme! yahud bizi nefsimizin vesvesesine terk etme!

4 - Bize gülme yânî kuvvetli sehvet verme! Çünkü kuvvetli sehvet bizi cehenneme sürükleyebilir.

5 - Bize takat getiremeyecegimiz ask ve mahabbet yükleme! (Misâl) Zün'Nûn-u Misrî bir meclisde mahabbet hakkinda konusurken onbir kisi öldügü hikâye olunur.

6 - Bize düsmanlari güldürme!

7 - Bizi tefrikaya düsür

«Bize merhamet eyle» yânî bize inayet buyur; da günah islemeyelim. «Bize nusrat eyle!» Çünkü senin dinini inkâr eden, vahdaniyetini tanimayan kâfirlere karsi bizim yegâne yardimcimiz sensin. Ebû Bekir Zeccâc'in beyanina göre Bakara Sûresinin son âyetini Cenab-i Hak dua olarak inzal buyurmustur. Binaenaleyh mü'minlerin bunu ezberleyerek her zaman okumalari gerekir.

58 - Yer Etmemek Sarti Ile Gönülden Geçen Seyleri ve Kelam-i Nefsiyi Allah'in Affetmesi Babi.

201 - (127) Bize Said b*. Mansur [124] ile Kuteybetü'bnü Said ve Mubaramed b. Ubeyd el-Guberî rivayet ettiler. Lâfiz Said'indir. Dediler ki: Bize Ebû Avâne Katâde'den, o da Zürâratü'bnü Evfâ'dan [125], o da Ebû HüreyreMen naklen rivayet etti. Demis ki: Resulüllâh (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Süphesiz ki, dillerile söylemedikçe yahud fi'len yapmadikça Allah ümmetimin gönüllerinden geçirdikler! seyleri onlara bagislamistir.» buyurdular.

202 - (...) Bize Amru'n-Nâkid ile Zuheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail b. Ibrahim rivayet etti. H.
Bize EbÛ Beki* b. EM Seybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize AHy b. Müshir ile Abdetü'bnü Süleyman rivayet [126] etti. H.
Bize Ibnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr dahi rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Ebî Adiy rivayet eyledi. Bunlarin hepsi Said b. Ebî Arube'den o da Katâde'den [127], o da Zürâre'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resulüllâh (Sallattahü Aleyhi ve Sellem):
«Süphesiz ki fi'len yapmadikça yahud söylemedikçe Allah Teâlâ ümmetimin gönüllerinden geçen seyleri onlara bagislamistir.» buyurdu.
Bana Zühcyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mis'ar'la Hisâm [128] rivayet etti. H.
Bana Ishâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyn b. AHy Zâidc'den, o da Seybân'dan [129] ve bunlar toptan Katâde'den bu isnâdla bu hadisin mislini haber verdiler.
Bu hadisi Buhârî »Kitabü'1-Itk», «Kitabü't-Talâk» ve «Kitâbü'l-Eymân ve'n-Nüzûr» da, Ebû Davûd, Tirmizi Nesaî ve Ibni Mâce «Kitâbü't-Talâk» da tahric etmislerdir.
Bazi rivayetlerde : yerine denilmistir. Aynî o rivayeti daha güzel bulmaktadir.
dahi bâzi rivayetlerde seklinde merfu'dur. 3azilari lisân âlimlerinin tunu mer-fu' okuduklarini söyîemisse de Aynî iki vechin de-caiz oldugunu söylemektedir. Kelime mansub okunursa rna'nasi: «nefislerine söyledikîerisey, merfû okunursa «nefislerinin kendilerine söyledigi sey > olur. Yani birinci takdire göre (enfüs) kelimesi mef'ul, ikinciye göre faildir. Bu kelimenin yerine hadisin bâzi rivayetlerinde :
«nefislerinin verdigi vesveseyi...» denilmis hatta Nesaî'nin rivayetinde:
«nefislerinin verdigi vesvese ile gönüllerinden geçen seyleri...» buyurulmak suretüe kelimelerin ikisi birden zikredilmistir.
Vesvese: nefisde yer etmeyip tereddüd halinde bulunan seydir. Gönülden geçen seyler diye terceme ettigimiz «hadis'ün-nefs> de öyledir. Bunlar kuvveden fi'le çikmadikça muâhazeyi icâb etmezler. Su var ki; vesvese ve gönülden geçen seylerin cezayi istilzam etmemesi için onlarin kalbden gelip geçmeleri sarttir. Bunlari yapmaga niyet edilir de kalbde yer eder kalirsa azabi müstelzim olurlar.
Kaadi Iyaz söyle diyor: «Kalbte geçen sey, orada yer edip karar kilmadan gelip geçerse buna «hemra» derler. Sayed devam eder de kalbe yerlesirse «azim» olur. Azim sebebile ise insân yâ muâhaze olunur yahud se-vab kazanir. «Yâni bir harami irtikâba azmeden azaba, hayir yapmaya azmeden de sevaba lâyik olur demek istiyor.
Kurtubî diyor ki: «Kaadi lyazm kavli bil umûm selef ulemasüe fu-kahanin, muhaddislerin ve ilm-i kelâm âlimlerinin mezhebidir. Bu hususta onlara muhalefet ederek: «Insanin kalbinden geçen seyler orada yer etsin etmesin hiç bir muâhazeyi icâb etmez.» diyenlerin sözüne bakilmaz.
Bunlar Tealâ Hazretlerinin:
«Kadin gerçekten ona niyeti kurmustu. Rabbinin burhanim görmemis olsa o da ona niyeti kurmus gitmisti...»

[130] âyet-i kerimesile ve bu hadisle Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Fi'len yapmadskça yahud söyfe medîkçe» buyurmus olmasile bir de kötülük etmeye azmetmisken yapmayan ve söylemeyene ceza verilmemesile istidlal ederlerse de âyetle istidlallerine verilecek cevab: Âyetteki gönüden geçen seylerdir. Fakat bazilari da kalbde yer etmeyen düsüncelerdir ki, bunlardan dolayi azâb yoktur. Nitekim bu hadisde buna sahittir...»
Kirmani de sunlari söylemistir: «Ulemâ diyor ki: Bir kimse velev 25 sene sonra bir vacibi terk yahud bir harami irtikâb edecegine az-meylese derhâl âsî olur.» Hatirdan geçen seylerden murâd: niyet derecesine varmayan seylerdir. Niyet derecesine varan kuruntulardan dolayi kul muâhaze edilecektir.
Ibnü'l-Arâbî : «Hadisdeki (konusmadikça) tabirinden murad: gönülden geçen seydir. Çünkü asi! kelâm, ilme muvafik olan kalbteki sözdür; dil onun tercemarudir; demisse de bu söz reddedilmistir. Zira kaîb-den geçen seyler söz yerine geçse, bunlarin namazi da bozmasi icâbederdi. Halbuki konusmak namazi bozdugu halde gönülden geçen seylerin namazi bozduguna kail olan bulunmamistir. Hz. Ömer (Radiyalhhu anh) : «Ben ordumu namazda iken hazirlarim.» demistir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1 - Kalbden geçen seylerden dolayi azâb görmemek bu ümmete mahsus bir ikramdir. Geçmis ümmetler gönülden geçen seylerden mes'uldü-ler. Acaba muâhaze îslâmiyetin ilk zamanlarinda mesru' kilinip sonradan nesih mi edilmistir? Bu cihet ihtilaflidir. Bazilarina göre; evvelâ bu ümmete de mes'ûliyet tesri' edilmis; sonradan tahfif için kaldirilmistir. As-hab-i kiramdan Ibni Abbas ile Ebû Hüreyre (Radiyallahu Anhüm) hazerâtinin da dahil bulunduklari bir cemaat [131] âyet-i kerimesinin: âyetiîe neshedildlgine kail olmuslardir.

59 - Kul Bir Iyilik Yapmayi Gönülden Geçirdigi Zaman Onun Yazilmasi, Kötülük Yapmayi Gönülden Geçirdigi Zaman Yazilmamasi Babi

203 - (128) Bize Ebu Bekr b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Hatb ve Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Ebu Bekr'indir. Ishâk: «Bize Süfyân [132] haber verdi» ifadeisini kullandi. Ötekiler: Bize Ibni Uyeyne, Ebû'z-Zinad'-dan, o da El-A'rac'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti, dediler. Ebu Hüreyre söyle demis: Resulüllâh (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Allah Azimüssân (meleklerine); Kulum bir kötülük yapmayi gönlünden geçirirse onu hemen aleyhine yaztvermeyin! Eger o kötülügü yaparsa onu bir seyyie olarak yazin! Ama bir iyilik yapmayi gönlünden geçirir de yapamazsa onu bir hasene olarak yazin! Sâyed o iyiligi yaparsa bunu on (kat) yazin! buyurdu.»

204 - (...) Bize Yahya b. Eyyub ile Kuteybe ve tbni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail ~ki Ibni Ca'fer'dir — El-Alâ'dati, o da babasindan, o da Ebu Hüreyre'den, « da Resulüllâh (SalktllahU Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Söyle buyurmuslar:
«Allah Azîmüssan: kulum bir iyilik yapmaya niyet eder de yapamazsa onu kendisine bir iyilik olarak yazarim. Yaparsa onu on kattan yedi yüz kata kadar hasenat olarak yazarim. Ama bir kötülük yapmayi tasarlar da yapmazsa bunu ona hiç yazmam. Sayet yaparsa onu bir tek kötülük olarak yazarim; buyurdu.»

205 - (129 Bize Muhammed b. Râfî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki); Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbîh'-den naklen haber verdi. (Ve) Bize Ebu Hüreyre'nin Resulüllâh Muham-med

(Sallallahü Aleyhi ve SeHemj'den rivayeti sudur, diyerek bir çok hadisler rivayet etti, dedi. Ebu Hüreyre ezcümle sunlari söylemis: îtesulüllâli
(ScMallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Allah (Azze ve Celi) : Kulum bîr iyilik yapmayi gönlünden geçirirse, yapmadigi halde ben onu kuium için bir hasene yazarim. Sayed yaparsa, ben o iyiligi on misli ile yazarim. Ama bir kötülük islemeyi gönlünden geçirirse bilfiil yapmadikça onu kendisine bagislarim. Yaparsa onu da kötülügün misIile (ceza) yazarim, buyurdu.»
(Diger bir hadisde) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular:
Melekler: Yâ Rabb! filan kulun bir kötülük yapmak istiyor; derler. Allah onu pek a'lâ gördügü halde (meleklere): Onu bir gözetleyin, sâyed yaparsa onu kendisine misliJe (ceza) yazin. Yapmazsa, bunu ona bîr hasene olarak yazi ver in Çünkü kulum o kötülügü ancak benim hatirim için terk etmistir, buyurdu.»
(Baska bir hadisde) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz müslümanligini tertemiz yaparsa, isledigi her hayir kendisine on mislinden yedi yüz kata kadar katlanmis olarak yazilir. Yaptigi her kötülük de Ta' Aflaha kavusuncaya kadar hep mislile £cezâ) olmak üzere yazilir.» buyurdular.

206 - (130) Bize Ebu Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Hâlid el-Ahmar, Hisâmdan, o da Ibni Sirîn'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre söyîe demis: Kesulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim hayirli bir is yapmak ister de yapamazsa, o is ona bir hasene on kattan yedi yüze kadar katlanmis olarak yazilir. Ama kim bir kötülük yapmak isterde yapmazsa o kötülük yazilmaz. Sayet yaparsa (o zaman) yazilir.» buyurdular.

207 - (131) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dülvâris, [133] Ebû Osman Ca'd'dan [134] rivayet etti. (Ebû Osman demis ki): Bize Ebû Recâ'el-Utâridi, [135] Ibni Abbâs'dan, o da Rabbî Teâlâdan rivayet ettigi seyler meyanmda Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. Kesulüllâh (SallallaJiü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar :
«Süphesiz ki Allah iyilikleri ve kötülükleri yazmis; sonra onlari beyân eylemistir. Imdi kim bir iyilik yapmak isterde yapamazsa Allah onu kendi divânina tam bir hasene olarak yazar. O hayirli isi yapmaga niyet eder de yaparsa Allah Azze ve Celle onu kendi divânina on kattan yedi yüz kata ve daha pek çok katlayarak hasenat yazar sayeî bir kötülük yapmak isterde yapmazsa Allah onu kendi divânina tam bir hasene olarak yazar. O kötülügü yapmak isterde yaparsa Allah onu bir tek seyyie olarak yazar.»

208 - (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ca'fer b. Süleyman, Ebû Osman el-Ca'd'dan bu is&adla Abdulvaris hadisinin manasinda bir hadis rivayet etti. O sunu da ziyade etti:
«Allah, o seyyieyi yok eder. Allaha karsi (isyana) haris olandan baska hiç bir kimse helak olmaz.»
Hadis müttefekun aleyhtir Buhâri onu «kitab-ü'r-Rukak- ile «ki-tâbü't-Tevhid» de Nesâî de «Nuût» bahsinde tahric etmistir.
«Rabbî Teâlâ'dan rivayet ettigi seyler meyanmda» cümlesinden mu-rad hadisin kudsî hadislerden oldugunu anlatmaktir.
(Hadis-i kudsi: manasi Allah'tan yani melegin isareti ile Allah tarafindan oldugu teblig edilen hadislerdir.)
Yahud Resulüllâh (Salkilkthü Aleyhi ve Sellem) Allah'tan oldugunu beyan ettigi için. bu ifade kullanilmistir. Mezkur cümlenin vâkîî beyan için getirilmis olmasida muhtemeldir. Binaenaleyh baska hadislerin Allah tarafindan olmadigi manasini ifade etmez. Bilâkis sair hadislerinde Allah tarafindan ilham olundugu manasina gelir. Çünkü Peygamber 'Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) Havadan söz söylemez.
Kirmani diyor ki: Bu hadiste «hüsün ve kubuli aklîdir.» kaidesinin batil olduguna ve insan fiillerinin haddizatinda güzellik ve çirkinlikle vasiflanamiyacagma güzelik ve çirkinligin serî'at tarafindan tayin edile-

cegine hatta Teâlâ hazretleri aksini murad edip namazin çirkin, zinanin güzel olduguna hüküm buyursa, onlara böylece inanmak lâzim gelecegine delâlet vardir. Bu babta muhalefet eden Mu'tezile tayfasidir. Bunlar fiil-lerdeki güzellik ve çirkinligin sirf akilla anlasilacagini iddia ederler. Ve: «Namaz haddi zâtinda güzeldir; zina da çirkindir. Akil bunu böylece anlar. Seriat müsbit degil mübeyyindir. Yani seriat güzelligi çirkinligi is-bat etmez sadece bunlari beyan eyler. Allah Teâlâ —hasa— bunun aksini yaratamaz» derler.

Hüsün kubuh meselesi kelâm ilminin mühim bir bahsidir.

Hüsün lügaten güzellik, kubuhta çirkinlik demektir. Bu iki kelime istilâhta bir kaç manaya kullanilmislardir.

1) Hüsün: Kemâl sifati; kubuh: Noksan sifatidir. Bu manaya göre ilim güzel, cehil çirkindir.

2) Hüsün: Maksada muvafik olmak; kubuhta maksada muvafik olmamaktir.. Bu manaya göre adalet güzel zulüm çirkindir.

3) Hüsün : Tabiata uygun olmak; kubuh tabiata uymamaktadir. Bu manaya göre tatlilik güzel acilik çirkindir.

4) Hüsün: Dünyada medh âhirette seveba mustehik olmak; kubuh-da dünyada zemmî âhirettede azabi haketmektir. Ulema arasinda hüsün kubuh meselesi iste bu manada ihtilaflidir. Yukarida saydigimiz üç manaya göre hüsün kubuh bilittifak akilla bilinir.

1 -Es'ariler; Hüsün; emrin mucebidir. Bu babta hâkim seriattir. Akil yalniz anlamaya alettir derler. Yani Allah'in emrettigi bir seyin güzel veya çirkin oldugunu önceden akil bilemez. Bir sey Allah emrettigi için güzel, Allah yasak ettigi için çirkin olur. Emrin mucebidir sözünün manasida budur,

2- Mu'teziIe firkasi: Hüsün; emrin medlulüdür. Bir seyin güzel veya çirkin oldugunu anlamakta hâkim akildir. Seriat bazi yerlerde emrin güzelligini beyan eder derler. Anlasiliyorki; bunlar Es'arilerin tam aksine kaildirler. Es'arilere göre bir sey emrolundugu için güzel neyh olundugu için çirkin iken bunlara göre haddizatinda bir sey güzel oldugu için emrölunur çirkin oldugu için yasak edilir.

3 - Ulemadan bazilari aklin güzelligini anlayabilecegi seylerde mutezileye, anlamayacagi seylerde Es'arilere tabi olmuslardir. Hanefilerden Ebu Mansur Maturidi ile Irak ulemasindan bir çogu yalniz Allah'i bilmenin vacip oldugu hususunda mutezileye muvafakat etmislerdir. Bundan dolayidir ki Bulüga yaklasmis bir çocuga bile akli ile Allah'a inanmak farzdir demislerdir. Hatta bir takimlari yalniz Allah'i bilmek hususunda degil iman, adalet ve iyilik, ibâdet gibi aklin güzelligini anlayabilecegi seylerde mu'tezile ile beraber olmuslardir. Fakat bu re'y bir parça ifratta görülerek kabul edilmemistir. Hanefilerce muhtar olan re'ye göre Allah Zülcelâl hâkim oldugu için hüsün mutlak surette emrin medlulü fakat hüsne kubha hâkim yalniz Allah'tir. Bu babta tafsilât kelâm kitaplari ndadir.

Allah'in sevap ve günah yazmasindan murad meleklerine yazmayi emir buyurmasidir. Nitekim rivayetlerin bazisindan emrettigi tasrih buyurulmustur.

«Di'f» bir seyin misli demektir, Ezherî Arap lisaninda Di'f misil demektir. Fakat ziyadede de kullanilir. Iki misline münhasir degildir. Arapçada bu onun Di'fidir sözü ile iki mislidir, üç mislidir manasi kast-edilebilir. Çünkü esas itibari ile Di'f mahsur olmayan ziyade demektir.

Teâlâ hazretlerinin [136] » iste bunlar için

yaptiklarina karsilik olarak di'f vardir. Âyeti kerimesini görmüyor musun? Burada bir veya iki misli murad degildir. Teâlâ hazretleri di'fla kat kat manasim murad etmistir. Binaenaleyh di'fm en azi bir mislidir. Bu mah-surdur, çogunun ise; haddi hududu yoktur.» diyor. Buhâri Sârihi Ayni de sunlari söylüyor:

«Iyilikle kötülügün ikisi de kalple alâkali ameller oldugu halde kötülük katlanmayip sadece iyiligin katlanmasi A1lah'm bir fadla keremidir. Bu büyük lütuf olmasa idi cennete kimse giremezdi. Çünkü kullarin kötü amelleri iyiliklerinden çoktur. Iste bu sebebIe Allah Azze ve Celle kullarina lütuf buyurarak hasenati katlamis; seyiâti oldugu gibi birakmistir. Kul bir kötülük yapmak isteyip de yapmazsa nihayet o kötülük yazilmaz ama o kimseye bir de hasene yazilmasi nereden icâbediyor? diyenler olmus. Kendilerine kötülükden vaz geçmek bir hasenedir,» diye cevap verilmistir.

Bir hayirli amele karsi on sevap verilmesi Teâlâ hazretlerinin [137]

«Her kim bir iyilik Ile gelirse ona o iyiligin on misli vardi.» Âyeti kerimesinden yedi yüze kadar katlanmasi da Teâlâ hazretlerinin [138]
«Mallarini Allah yolunda infâk edenlerin misali yedi basak sürerek her basakta yüz danesi bulunan bir ekin danesi gibidir. Allah diledigine daha da katlar.» Kavl-i keriminden mülhemdir. Burada söyle bir sual varid olabilir. Hadis-i serifte sevabin yedi yüze kadar katlanacagi bildiriliyor. Halbuki Teâlâ hazretleri yedi yüz kadar katlanacagini bildirdikten sonra daha da arttirilacagina isaretle «Allah diledigine daha da katlar» buyuruyor. Bu gösteriyor ki; sevabin katlanmasi yedi yüzde sona ermiyor.
Gevap : Bu cihet Al1ah'm mesietine kalmis bir istir. Dilerse fazlasini da ihsan eder. Burada muhakkak olan miktar beyan edilmistir ki; o da yedi yüzdür. Mamafih sevabin yedi yüzden daha fazlaya katlanacagim bildiren hadislerde vardir.
«Biriniz müstümanligini tertemiz yapsa...» cümlesinden murad : Islama zahiri ile batini ile yani bütün varligi ile girmektir, Ibni Battal'a göre mezkûr cümlenin manasi Cibril hadisindeki Islâmin tarifidir. O hadisde: «Islâm, Allah'i görüyormussun gibi ibâdet etmendir» buyurulmustur. Bu gösteriyor ki; sevabin katlanmasi yedi yüzde sona ermiyor. Binaenaleyh burada da Allah'a taat ve murakabe sûretile ihlâsta mübâlega göstermenin lüzumu ifade buyuruîmustur.
«Allah'a karsi (isyana) harîs olandan baska hiç bir kimse helak olmaz»
Kaadi lyâz bu cümlenin manasi hakkinda sunlari söyler; «Bunun manasi her kimin helaki muhakkak olur ve Allah Teâlâ hazretlerinin bunca genis rahmet ve keremi oldugu halde o kimseye hidayet kapilan kapanirsa helak olmus demektir.»
Taberî'ye göre bu hadis, meleklerin kalbden geçen düsünceleri de yazdiklarina delil ve Hafaza meleklerinin yalniz zâhîri amelleri yazdiklarina kaaîl olanlara red cevabidir. Gaibi bilmeyen melek kulun gönlünden geçeni nasil bilir? diyenlere Taberî'nin tahric ettigi su hadisle cevap verilir:
«kul hayirli bir ise niyet ederse ondan güze! bir koku yayilir. Kötü bir ise niyet ederse fena bir koku yayilir.»
Babimiz hadislerinin bazisinda zikredildigi vecihle Teâîâ hazretlerinin meleklere : «Kulum bir kötülük yapmak isterse onu hemen aleyhine yazivermeyin...« buyurmasi meleklerin insanin gönlünden geçen seyleri bildigine delil gösterilmektedir. Melekler bunu ya A11ah'm bildirmesiie bilirler; yahud Allah onlarda bunu idrak edecek bir ilim halk eder.
Hasili; bu hadisler Allah Zülceîâlin bu ümmete pek büyük lütfü ihsanda bulunarak mesakkatli amelleri ondan kaldirdigina ve ashab-i kiramin seriat emirlerine son derece büyük bir ihlâs ve samimiyetle mün-kad olduklarina delildirler.

60 - Imanda Vesvere ve Onu Kendinde Hisseden Kimsenin Ne Diyecegini Beyan Babi

209 - (132) Bize Zübeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [139] Süheyl' [140] den, o da Babasindan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre söyle demis: Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabindan bazi kimseler gelerek ona sunu sordular:
— Gönüllerimizden öyle seyler geçiyor ki, her hangi birimiz onlari söylemeyi bile büyük (bir suç) sayiyor Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hakikaten böyle bir sey hissettiniz mi?» diye sordu. Ashab:
Evet, dediler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Iste açik açik imân budur.» buyurdular.

210 - (...) Bizse Muhammed b. Bessâr da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Ebu Adiy, Su'be'den rivayet etti. H.

Bana Muhammed b. Amr b. Cebelete'bni Ebî Ravvâd [141] île Ebu Bekr b. Ishâk dahi rivayet ettiler. Dediler ki:

Bize Ebu'l-Cevvâb [142], Am-mâr b. Ruzeyk'dan [143] rivayet etti. Su'be ile Ammâr'm ikisi birden A'mes'den, o da Ebu Sâlih'den [144], o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisi rivayet ettiler.

211 - (133) Bize Yusuf b. Yakub es-Saffâr [145] rivayet etti. (Dedi ki): Bana Aliyyü'bnü Assam [146], SÜayr b. Hims'dan [147] , o da Mugire'den [148], o da Ibrahim'den [149], o da Alkame'den [150] , o da Abdullah'dan [151] naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)1^ vesvese soruldu. «O mahz-i imândir.» buyurdular.

212 - (134) Bize Harun b. Ma'ruf [152] ile Muhammed b. Abbâd rivayet ettiler. Lâfiz Harun'undur. Dediler ki: Bize Süfyân, Hisâm'dan [153] o da Babasindan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet eti. Ebu Hüreyre söyle demis:
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Settem):
«Insanlar bir birlerine suâl sormakta devam edecekler. Hattâ su da söylenecek: Mahlükaati Allah yaratti, Ya Allah'i kîm yaratti? Iste kim bu nevi'den bir seye rastlarsa hemen: Ben Allah'a imân ettim, desin!»

213 - (.,.) Bize Mahmud b. Gaylân'da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'n-Nadr [154] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Said el-Müeddip [155] Hisâm b. Urve'den, bu isnadla rivayet etti ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar :
«Seytan birinize gelir de; Gök yüzünü kim yaratti? yeri kim yaratti? der. O da Allah, dîye cevap verir.»
Sonra hadisin mislinin zikretti, (yalniz (Allah'a imân ettim» cümlesinden sonra) «Peygamberlerine de» ifadesini ziyâd etti.

214 - (...) Bana Züheyr b. Harb ile Abd b. Humeyd toptan Ya'kub'-dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Ya'kub b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Sihabin kardesi oglu [156], amcasindan rivayet etti. Dedi ki: Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi ki Ebu Hüreyre sunlan söylemis: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Seytan sizden birinize gelerek: filân ve filân seyi kim yaratti? der. En sonunda ona: Rabbini kim yaratti? der. Is bu dereceye varinca o kimse hemen Allah'a siginsin ve (düsünceden) vazgeçsin» buyurdular.

(...) Bana Abdülmelik b. Suayb b. el-Leys rivayet etti. Dedi ki: Bana Babam, Dedemden rivayet etti. Demis ki: Bana Ukayl b. Hâlid rivayet etti. Dedi ki: Ibni Sitiâb [157] : Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr Ebu Hureyre'mn sÖy-le dedigini haber verdi: Resulüllâh (SallaUahii Aleyhi ve Seüem) :
«Kula seytan gelir de: Filân ve filân seyi kim yaratti? der...» buyurdu; Ve hadisi Ibni Sihâb'in kardesi oglu gibi rivayet etti.

215 - (135) Bana Abdulvârîs b. Abdissamed rivayet etti. Dedi ki: Bana Babam Dedemden, o da Eyyub'dan [158], o da Muhamraed b. Sîrîn'den, o da Ebu Hüreyre'deii o da Peygamber (SalMlahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti. Buyurmuslar ki:

«Insanlar size mutlaka her seyi soracaklar. Hattâ: Her seyi Allah yaratti, fakat Allah'i kim yaratti?» diyecekler.
Ebu Hüreyre bir zâtin elinden tutarak: Allah ve Resulü dogru söylemislerdir. Filhakika bana (simdiye kadar) iki
Bana bu hadisi Züheyr b. Harb ile Ya'kûb ed-Devraki de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail —ki Ibni TJleyye'dir — Eyyub'dan, o da Muhammed'den naklen rivayet etti. Demis ki: Ebu Hüreyre: Insanlar devam edecek... diyerek Abdulvâris'in hadisi gibi rivayette bulundu. Yalniz isnadda Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Seilem) 'i zikretmedi. Lâkin hadisin sonunda: Allah ve Resulü dogru söylediler, dedi.

(...) Bana Abdullah b. er-Rûmî [159] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Nadr b. Muhammed rivayet etti, (Dedi ki): Bize Ikrime —ki Ibni Ammâr'dir — rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya [160] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Seleme [161], Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demis ki: Resulüllâh
(Sallallahii Aleyhi ve Seilem) bana söyle buyurdular:
«Insanlar sana suâl sormaktan vaz geçmeyecekler ya Ebü Hüreyre, ta kî iste (her seyi yaratan) Allah! Fakat Allah'i kim yaratmis? deyinceye kadar.»
Ebu Hüreyro demis ki: Bir defa ben mesddde iken yanima bedevilerden bir takim insanlar çika geldi. Bunlar; Ya Ebu Hüreyre! Iste (her seyi yaradan) Allah! Fakat Allah'i kim yaratti? dediler.
Râvî diyor ki: Ebu Hüreyre avucu ile ufak taslar aldi; ve onlara atti. Sonra (yanindakilere): kalkin, kalkin! Dostum (Resulüllâh (SallaUahii Aleyhi ve Seilem) dogru söylemistir; dedi.

216 - (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kesir b. Hisâm [162] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ca'fer b. Burkaan rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. el-Esamm [163] rivayet etti. Dedi ki: Ebu Hüreyre'yi söyle derken dinledim: Re&u\ül\âh(SaUattahü Aleyhi ve Seilem):
«Insanlar size mutlaka her seyi soracaklar. Hattâ Her seyi Allah yaratmis; peki O'nii kim yaratmis? diyeceklerdir.» buyurdu.

217 - (136) Bize Abdullah b. Amir b. Zürârate'l-Hadramî [164] rivayet etti. Dedi ki: Bize Muhammedb. Fudayl [165], Muhtar b. Fülfül'den [166], o da Enes b. Mâlik'den o da Resul&lâh (Sallallahü Aleyhi ve SeZ/emJ'den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar:
«Allah (Azze ve Celle): Süphesiz senin ümmetin, su nedir, su nedir? demekte devam edecekler. Nihayet: Haydi mahlukaati Allah yaratti. Yâ Allah'i kim yaratti diyeceklerdir.» buyurdu.
Bize bunu Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [167] haber verdi. H,
Bize Ebu Bekr b. Ebî Seybe dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyn b. Aliy, Zâide'den rivayet etti. Cerir'le Zâide'nin ikisi birden Muhtar'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (Salkülahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisi rivayet ettiler su kadar var ki, Ishâk: «Allah: süphesiz ki, senin ümmetin... buyurdu, dedi» cümlesini zikretmedi.
Bu hadisi Buhari «Kitabü bed'ü-ha!k», «Kitabü'I-i'tisâm bi'l-Kitâb ve-s-Sünne» de, Ebu Dâvud «sünnet» bahsinde, Nesâide «Amelü-Pyevm ve-I'Leyle» de bazi lâfiz farkîarile tahric etmislerdir.
Birinci rivayette Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Iste açik açik imân budur.» Ikincide: «0, mahz-i imândir.» buyurmustur. Bunun manasi: gönlünüzden geçen vesveseleri, hatta onlari anmayi büyük bir cürm saymaniz imanin ta kendisidir. Çünkü bunlara inanmak söyle dursun, onîan büyük suç sayarak korkmak ve söylemekten bile çekinmek, iman-i kâmilden ileri gelir. Böyle bir imân asla sek süphe götürmez demektir. Vesvese soruldugu vakit Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) 'in : «O, mahz-i imândir.» buyurmus

olmasi: «Vesvese mahz-i imândir.» manasina alinmamalidir. Zira vesvese seytandan ve onun mekrindendir. Binaenaleyh o asla imân olamaz. Imân, onun çirkin bir sey oldugunu anlayarak ondan nefret etmektir. Zâten Nevevî'nin beyanina göre bu ikinci rivayet birincinin kisaltilmisidir. Bu sebeble Imam Müslim evvelâ ashabin vesveseyi agiza alinmasi bile büyük kabahat saydiklarim sarahaten gösteren rivayeti zikretmis; arkasindan bunu getirmistir.

Ulemâ-i kiram bu babda sunlari söylemislerdir: «Seytan ancak aldata-madigi kimselere vesvese verir; ve bu yoldan onlarin temiz! imânlarini kederlemeye çalisir kâfire ise; istedigi gibi gelir; diledigini yaptirir. Onun hakkinda yalniz vesvese yolu ile harekete lüzum yoktur.» Aliyyül Kaarî: Bos eve hirsiz giremez., demistir.

Su halde vesvesenin sebebi mahz-i imândir. Yahud vesvese, imânin alâmeti olmus olur. Kaadi Iyaz bu kavli ihtiyar etmistir.

Hadisin üçüncü rivayetinde: Insanlarin bir birlerine suâl sormakta devam edecekleri, ve bu suâlleri tâ, Allah'i kim yaratti? diyecek kadar ileri götürecekleri; böyle bir vaziyet karsisinda: «Allah'a imân ettim* demek lâzim gelecegi bildiriliyor. Ondan sonraki rivayetlerde ise haddi zâtinda bu suâlleri sorduranin seytan oldugu tasrih buyurulduktan sonra is: «Allah'i kim yaratti?» suâline geldi mi artik ondan A11ah'a siginmak ve o vesveseyi derhal terk etmek emrolunuyor.

fstiazeden murad: «eûzü» çekmektir.

Hadisi serif:

«eger seytan tarafindan sana bir türtme (ifsâd) vakî olursa hemen Allah'a sigin!...» [168] âyeti kerimesinden mülhemdir.

Seytanin vesvesesine râm olarak o vadide düsünmeye devam etmek vesvesenin daha da artmasina sebeb olur. Binaenaleyh onu hemen terk ederek, serrinden Allah'a siginmak gerekir. Çünkü asli astari olmayan arizî bir seyi defetmek için delile hacet yoktur. Allah Zülcelâl hakkinda vesvese illetine mübteîâ olanlara Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz ne güzel deva tavsiye buyurmuslardir: «Allah'a imân ettim deyiversin!...»

Buhâri serhlerinden «Fethu'I-Bârî» de Hattâbi'den naklen söyle denilmektedir: «Bu hadisin vechi sudur ki: Seytan bu vesveseyi verir de o kimse de ondan Allah'a siginir ve vesvesesinde devamdan vaz geçerse vesvese mündefi olur. Ama vesveseyi veren insan olursa onu susturmak hüccet ve delille mümkün olur. Bunlarin farki sudur: Insanla konusmak suâl cevap tarzinda olur. Onun hali mahsurdur. Usulüne riâyet ederek konusur; ve delil bulursa muhatabi susar. Fakat seytanin vesvesesinin bir sonu yoktur. O bir hüccetle ilzam olundu mu. baskasina kayar. Nihayet-neûzu billâh- insani saskina çevirir. Bununla beraber seytanin: «Rabbini kim yaratti?» sözü de saçmadir. Bu sözün sonu evvelini nakzetmektedir. Zira yaratanin yaratilmis olmasi muhaldir. Bu suâl yerinde bile olmus olsa teselsülü icâbedecegi için yine muhaldir. Akil, hadis olan seylerin bir muhdise muhtaç oldugunu isbat etmistir. Allah muhdise muhtaç olsa o da hadis yani sonradan vücuda gelen seylerden olurdu.»

Lâkin Imam Nevevî hadisin üçüncü rivayetinde : «Insanlar bir birlerine sormakta devam edecekler » buyuruldugunu ileri sürerek seytanin vesvesesile insanin verdigi vesvese arasinda hiç fark olmadigim söylemistir.

Hz. Ebu Hüreyre 'nin kendisine suâl soran kimselere cevap vermemesi ya cevaba degmedigi için yahud bu babta söz söylemek Allah 'in zati ve sifatlari hakkinda söz etmek gibi oldugundandir.

Mazîri diyor ki: «Hatira gelen seyler iki kisimdir. Bunlarin kalbe yerlesmeyenleri hemen terketmekle mûndeî'i olur. Bu hadis te bu manayadir. Bunlara vesvese denir. Süpheden dogan ve kalbe yerlesen düsüncelere gelince bunlar ancak nazar ve istidlal yoluyla defedilir.

Tîybî de sunlari söylemistir. Vesveseden A11ah'a siginarak baska seyle mesgul olmanin emir buyrulmasi ve o vesveseyi gidermek için düsünmek, hüccet bulmak emrolunmamasi Allah Teâlâ'nm yaradana ihtiyaci olmadigi bizzarure malum oldugundandir. Bu mesele münazara ve münakasa kabul etmez. Çünkü bu babta düsünceye dalmak insanin ancak saskinligini arttirir. Bu halde bulunan bir kimsenin Allah'a siginmaktan baska ilâci yoktur.

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'In «Düsünceden vaz geçsin» emri üzerine Kaadi Iyaz sunlari söylemistir : «Düsünmekten vazgeçsin de basina gelen vesveseyi defetmek için Allah Zülcelâl'e iltica eylesin. Allah-ü Teâlâ'dan Önce kimin bulunduguna, A11ah'a vacip ve müs-tahil olan seylere burnunu sokmasin. Çünkü bunlar aklin eremiyecegi seylerdir.
Hasili insan seytanin vesvesesini ancak ona kulak asmamak ve ondan yüz çevirmekle defedebilir. Çünkü bu babta münakasa ve muhakeme vesvesenin yerlesmesine sebeb olur. Hadis-i serif:
1 - îsine girmeyen lüzumsuz seyleri sormanin mezmum olduguna isarettir.
2 - Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ileride olacak seyleri haber vermis ve söyledikleri aynen vaki olmustur. Binaenaleyh bu hadis onun hak peygamber olduguna delâlet eden mucizelerinden biridir.
3 - Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selkm)'in bu hadisde isaret buyurdugu istidlal yolu evveli bulunmayan seyler hakkinda mülhidlerin tecviz ettigi münakasayi red hususunda kelâm ulemasinin büyük bir kaidesidir. Çünkü bir sey mutlaka baska bir seyden meydana gelir iddiasi ile girisilen bir münakasa nihayetsiz olarak teselsül eder gider. Bu ise batildir.

61 - Bir Müslümanin Hakkini Yalan Yere Yeminle Elinden Alan Kimsenin Cehennemle Tehdidi Babi

218 - (137) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Said ve Ali Hücr toptan Ismail b. Cafer'den rivayet ettiler. Ibni Eyyûb dedi ki: Bii Ismâîl b. Ca'fer rivayet etti. Dedi Id: Ala' — ki- Huraka'nin azadlisi Ib: Abdirrahman'dir — Ma'bed b. Kâ'bes [169] Selemî'den, o da kardesi A dullah b. [170] Kâ'b'dan, o da Ebu Üniame'den [171] naklen haber verdi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her khn yemini ile bir müslümamn hakkim elinden alirsa o kimse Allah cehennemi vacip kilmis cenneti de haram etmis demektir.» buyi muslar. Bunun üzerine bir zât:
Pek az bir sey olsada mi Ya Resulüllâh, demis Resulüllâh (Satlalla Aleyhi ve Sellem):
«Misvak agacindan bir çubuk dahi olsa (yine böyledir)» buyurmus!

219 - (...) Bize bu hadisi Ebu Bekir b. Ebu Seybe ile Isli âk b. Ibrahim ve Harun b. [172] Abdullah toptan Ebu Üsâmeden, o da Velid b. [173] Kesirden, o da Muhammed b. Kâ'b'dan naklen rivayet ettiler. Muhammed kardesi Abdullah b. Kâ'b'i Ebu Ümamete'I-Hârisi'den o da Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den isitmis olarak bu hadisin mislini rivayet ederken duymus.

220 - (138) Bize Ebu Bekir b. Seybe de rivayet etti (dedi ki): Bize Vekf rivayet etti. H.
Bize Ibmi Nümeyr'den rivayet etti (dedi ki) Bize Ebu Muâviye ile Vekî' rivayet etti. H.
Bize tshâk b. Ibrahim el-Hanzaü dahi rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize Vekî' haber vea-di. (Dedi ki): Bize A'mes, Ebu Vail'den, o da Abdullah'tan [174] o ^a Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve naklen rivayet etti. Buyurmuslarki «Her kim yemin-i sabr ederek onunla — yalanci oldugu halde — bir müslümanin malini elinden alirsa Allah'in gazabina ugrayarak huzur-u Hâhiyye çikar.»
Derken Esa's b. Kays [175] geldi. Ve: Ebu Abdurrahman size ne anlatiyor dedi. Oradakiler: Söyle söyle söyledi dediler. Es'as (evet) Ebu Abdir-rahman dogru söylemis. Benim hakkimda âyet nazil oldu. BIr adamla aramizda Yemen'de (münakasali) bir yer vardi. Onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Je dava ettim.
«Beyyinen var mi?» diye sordu.
«Hayir!» dedim. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O halde (hasminin) yemini (lâzim)» buyurdu.
(Yemin istenildigi takdirde) «O yemin eder dedim.» O zaman Resulüllâh (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Her kim yemin-i saDr eder; onunla —yalanci oldugu halde— bir müslümanin malini elinden alirsa Allah'in

gazabina ugrayarak huzur-u ilâhiye çikar.» buyurdular. Bunun üzerine: «Allah'a verdikleri ahd-ü pey-man ile yeminlerini bir kaç paraya satanlar yokmu! Iste onlar için âhirette hiç bir nasib yoktur.» Ilâh... Âyet-i kerîmesi nail oldu. (Âl-i Imrân: 77)

221- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [176], Mansur'dan [177]» o da Ebu Vail'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi.
«Her kim bir seye yemin eder de o yeminde yalanci oldugu halde onunla bîr mal kazanirsa, Allah'in gazabina ugrayarak huzur-u ilâhiye çikar.» demis; sonra A'mes'in hadisi gibi rivayet etmis. Yalniz o söyle demis: Bir adamla aramizda bir kuyu yüzünden dava vardi. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e davamizi arzettik;
«Ya senin sahidlerin ya onun yemini!» buyurdular.

222 - (...) Bize Ibni Ebî Ömer el-Mekkî de rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Süfyân [178]f Cami' b. Ebu Râsid [179] ile Abdülmelik b. A'yen' [180] den rivayet etti. Bunlar Sakîk b. Scleuie'yi söyle derken isitmisler. Ibnî Mes'ud'u dinledim söyle diyordu: ResulüUâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)1 söyle buyururken isittim.
«Her kim hakki olmadigi halde bir müslümanin matina yemin ederse, Allah'in gazabina ugrayarak huzur-u ilâhiye çikar.»
Abdullah demis ki: Sonra Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bize Allah'in Kitabindan bunun dogrulugunu tasdik eden su âyeti okudu: «Allah'a verdikleri ahdüpeymân ile yeminlerini bir kaç paraya satanlar varya: Iste onlar için âhirette hiç bir nasip yoktur » (Âlî Imran: 77)

223 - (139) Bize Kuteybetü'bnü SaId ile Ebu Bekir b. Ebî Seybe,
Hammâd b. Seriy [181] ve Ebu Âsim el-Haneü [182] rivayet ettiler. Lâfiz Kuteybe'nindîr. Dediler ki: Bize Ebu'l Ahvas [183] Simak'dan [184], o da Alkametü'bnü Vâil'den [185], o da Babasindan naklen rivayet etti. Babasi söyle demis: Biri Hadramevt'den digeri Kinde'den iki zat Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)"!e geldiler. Hadramevt'li:
— Yâ Resulâllâh, su adam bana babamdan kalan bir yerimi gasb etti, dedi.
(Kinde'Iide): o benim elimde, ekip biçtigim bir yerimdir; bunun onda hiç bir hakki yoktur, dedi.
Bunun üzerine Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Hadramevtliye:
«Beyyinen var mi?» diye sordu. Hadramevt'li:
«Hayir» dedi.
«Öyle Ise senin için onun yemini vardir.» buyurdular. Hadramevt'lî:
«Yâ Resulâllâh, bu adam bir fâcirdir; verdigi yemine aldiris etmez; hiç bir seyin günahindan da sakinmaz» dedi.
Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ondan sana bundan baska bir sey yoktur.» buyurdu. Kindeli yemin etmeye gitti. O gidince Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Dikkat edin! Eger bu adam hakikaten sunun malini zulmen yemek için yemin ederse, huzur-i ilâhiye mutlaka Allah'in hismina ugrayarak çikar.» buyurdular.

224 - (...) Bana Züheyr b. Harb ile îshâk b. Ibrahim de hep birden
Ebu'l-Veiid'den [186] rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Hisâm b. Ab-dilmelik rivayet etti. (Dedi kî): Bize Ebu Avâne, Abdülmelik b. Umeyr'-den, o da aîkametü'bnü Vâîl'den, o da Vâil b, Hucr'dan [187] naklen rivayet etti. Demis ki: Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)fin yaninda idim. Derken ona, bir yer hakkinda bir

birlerinden davaci olan iki adam geldi. Biri:
— Yâ Resulâîlân, bu adam cahiliyet devrinde benim yerimi gasb etti. dedi. (Konusan Imriül Kays b. Abis el-Kindi; hasimda Rabiâtü'bnü Ib-dân'dir.) KesuKülâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Beyyinen (var mi?)» diye sordu, imriül Kays:
«Beyyinem yoktur.» cevabini verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ötekinin yemini vardir.» buyurdu. Imriülkays:
«Öyle ise o yemin eder.» dedi. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Senin için bundan baska çare yoktur.» buyurdular.
(O zât yemin etmek için ayaga kalkinca) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim zalimlik ederek bir yer alirsa, huzuru ilâhiye, Allah'in gazabina ugrayarak çikar.» buyurdular.
Ishâk, rivayetinde (Rabia'yi): «Rabîatü'bnü Aydan» diye zikretmistir.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbü'l-Müzârea», «Kitâbü'l-Husûmât, «Ki-tâbü'r-Rehn», «Kitâbü's-Sehâdât», «Kitâbü't-Tefsir», «Kitâbü'l-Isti'zân» ve «Kitâbü'I-Eymân ve'n-Nüzûr» da tahriç ettigi gibi Ebû Davut «El-Eyman ve'n-Nüzûr» da; Tirmizi «Büyü» da, Nesaî «Kaza» da, Ibni Mâce dahi «Ahkâm» da biraz lâfiz farki ile tahriç etmislerdir.
Hadisin birinci rivayetinde ismi geçen Ebu Ümâme {Radiyallahu anh) Beni'1-Hars kabilesine mensub, Ensardandir. Onu meshur Ebu. Ümâmete'1-Bahi1i ile karisti rmamalidir. Bu cihet ulema arasinda ittifaki ise de ismi ve kabilesi hakkinda ihtilâf vardir. Ebu Hatim er-Râzî, isminin Abdullah b. Sa'lebe oldugunu söylemis; bazilari da Sa'lebetü'bnü Abdullah oldugunu ileri sürmüstür. Meshur olan ismi imam Nevevî 'nin de kaydettigi vecihle Iyâs b. Sa'lebe 'dir.
Sâyan-i dikkat ikinci bir nokta da bu" zâtin vefat tarihidir. Ashabi kiramin hayatlari hakkinda yazilan eserlerin bir çûkunda bu zâtin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in. Uhud gazasindan dönüsünde vefat ettigi: ve cenazesini bizzat Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kildigi zikrediliyor. Bu tarihe bakilirsa imam Müslim'in burada Abdullah b:
Kâ'b dan rivayet ettigi bu hadisin münkatî olmasi icabeder. Çünkü Abdullah b. Kâ'btâbi 'indendir. Hicretin üçüncü yilinda vefat eden bir zâti görmesine imkân yoktur. Lâkin Hz. Ebu Ümâmenin vefat tarihi yanlistir. Nitekim hadisimizin ikinci rivayetinde Abdullah b. Kâ'b'in: «Bana Ebû Ümâme rivayet etti» demesi, onu bizzat dinlediginin açik ifadesidir. Vefati hakkinda gösterilen tarih dogru olsa onu Imam Müslim, kitabina almazdi. Filvaki' Ibnü'1-Esir Üsdü-1'Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe adli eserinde Hz. Ebu Ümâme 'nin vefati hakkinda söylenenleri reddetmistir.
Hadisin bütün rivayetlerinde sözü geçen yeminden murâd: Yalan yere edilen yemindir. Nitekim bazilarinda «fâcir» bazilarinda da «sabr» kaydile takyîd bu vurulmustur.
Sabir: Hapsetmek demektir. Yemin eden kimse kendini yemin için hapsettigi, yahud icâbinda kendisini hâkim yemin için hapsettigi için ona bu isim verilmistir. Bu babta Kaadi lyaz sunlari söylemistir: «Yemin-i sabrin manasi: yemin vermeye icbar etmek yahud yemin etmek cüretkârliginda bulunmaktir. Bu yeminin hadisde bu derece büyük gösterilmesi yemin-i gamûs [188] olmasindandir. Zira yemin-i gamûs en büyük günahlardandir. Hem onda zahiren harami helâl ve batili hak göstermek sûretile seriatin hükmünü degistirmek vardir.-»
El-Übbî Kaadî 'nin bu sözleri üzerine su müteieâyi naklediyor: «Seyhimiz bu yeminle gâmus arasinda fark görür; ve bunun ehass, gâ-musun eamm oldugunu söylerdi. Çünkü yemini gamûs bir hakkin elder alinmadigi yerlerde de yapilir. Binaenaleyh buradaki tehdidin ona sümulü olmadigi gibi gâsib ve emsalile bir hakki almaya da sümulü yoktur.:
Hadisde yemine «fâcir» denilmesi, kinaye tarikiledir. Zira fücur yalar söylemenin lâzimdir. Fücur denilmis; onun lâzimi olan yalan kasdedilmis tir. Böyle bir yeminin cezasi: cehennemin vâcib, cennetin haram olmasidir
«O kimseye Allah cehennemi vacip kilmis; cenneti haram etmi demektir.» cümlesinden murad —emsalinde de gördügümüz vecihle— yi bu yemini helâl i'tikad edenlerdir; ve kâfir olduklari için ebediyyen ce hennemde

kalirlar. Yahud helâl i'tikad etmeyenlerdir. Bunlar bile bile ya lan yere yemin ettikleri için Cehennem'e girmeyi hak etmislerdir. Bi naenaleyh Cennet'e dogrudan dogruya giren bahtiyarlarla beraber girma onlara haramdir.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakki elinden alman kimse yi müsîüman olmakla takyid ederek: «Bir müslütnanin hakkini elinde alirsa-..» buyurmasi, gayrî müslimin hakkini helâl saydigi için degildi'
Onun hakkini elinden almak da haramdir. Mefhûmu - muhalife kaail olanlarca bu cümlenin manasi: «Müsîümanin malim yalan yere yeminle eîiden almak, A11ah'in gazabina ugratacak derecede büyük bir günahtir: gayrî müsimin hakkini almak da haram ise de bu derece azabi icabettirecek derecede degildir.» demektir.
Meöium-u muhalifi delil kabul etmeyenlere göre; bu tevile hacet yokutur. Sonra elden alinan hakkin mutlaka maddî mal olmasi sart degildir. Hadd-i Kazif gibi seyler de hakda dahildir.
Kaadi Iyaz : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müslümani ve tahsis zikretmesi, seriatla muhatab olup onunla muamele gördügü içindir. Yoksa gayrî müslimin hükmü baska oldugundan degildir. Bu babta onun hükmü de müslümanm hükmü gibidir.» diyor.
Müslümanm malini haksiz yere elinden almak için yalan yere yemin edenler hakkinda hadisin bazi rivayetlerinde: «Allah'in gazabina ugrayarak hasrolunacaklar» denilmis diger rivayetlerde A11ah'm kendilerinden yüz çevirecegi beyan olunmus; bu babta daha baska tabirlerde kullanilmistir. Allah Teâiâ hakkinda bunlarin hepsi «azap etmek» manasina mecazdir. Çünkü gadabm lügat manasi: bir kimseden intikam almak için ona karsi kanin kaynamasidir. Sehât ve i'razda öyledir. Binaenaleyh Allah hakkinda hakiki manalarini murâd etmek muhaldir.
Burada Kaadi Iyaz söyle diyor: « Iraz, gadab ve sehât kelimeleri, hadis olan seyler hakkinda kullanilirsa: baskasina fenalik etmek maksadile halin degismesi manasina gelirler. Bu ise; Allah Azimüssan hakkinda muhaldir. Binaenaleyh bu kelimelerin üçü de Allah'in kullarina azâb etmek istemesinden yahud fi'len azâb etmesinden yahud da onlari zemmetmesinden kinayedir; ve üçü de ya zatin sifatlarina yahut fi'lin sifatlarina râcidir. Zatin sifatlarindan da irâde veya kelâm sifatina râci' olurlar.»
Übbî Kaadinin bu sözlerini izah sadedinde sunlari söyler :
«Zâtin sifatlari: Zâtla kaaim olan manalardir. Yahud kaaim olan manadan alman manalardir. Âlimin Umden alinmasi gibi.
«Fi'lin sifatlari: Zâttan baska bir manadan alman manalardir. Hâhk ve Râzik gibi. Bunlar: halketmek ve rizk vermek manalarindan alinmislardir. Mezkûr kelimeler zâtin sifatina verilirse kelâm ulemasinin kitaplarindaki malumata göre oradan da irâde sifatina râci olurlar. Kaadî burada kelâm. sifatina da râci oldugunu söylemistir. Çünkü bu sözler zem-metmekden kinaye de olabilirler demisti. Bittabi zemm kelâmdir.»
Hadisin bazi rivayetlerinde Es'as'm : «Yemen'de bir yerim vardi» dedigi; bazilarinda ise: «Bir kuyum vardi» ifadesini kullandigi; ve keza bir rivayette davanin amcasi oglu ile, diger rivayette bir yahudi ile geçtigi görülmektedir. Zahiren bu rivayetler bir birine münâfi görünse de hakikatte aralarinda münâfat yoktur. Çünkü yerden maksad: kuyunun
bulundugu yerdir. Su halde rivayetlerin birinde kuyuyu, digerinde kuyunun bulundugu yeri zikretmis demektir. Amcam oglu dedigi sahsin bir yahudi olmasi caizdir. Zira Yemen ahâlisinin bir kismi yahudi idiler. Hatta Taberânî nin tahriç ettigi bir hadise göre bu hadisenin müteaddid olmasi ihtimali de vardir. Hz. Es'as (Radiyallahu anh) amcasi oglu Ma'dâm b. el-Esved b. Ma'dikerib 'dir. Isminin Cerir oldugunu söyleyenler de vardir.
Hadisde zikri geçen âyet-i kerîmenin sebebi nüzulü Esas b. Kays kissasidir. Fakat Buhari onun nûzulu için baska bir.sebeb nakleder. Ona göre bu âyet, bir adam pazarda malini satarken müsteriye: «Bu mala senin verdiginden daha fazla verdiler.» diye yemin ettigi zaman nazil olmustur. Ke1bi'ye göre sebebi nüzul: fakir ve muhtaç bir takim yahudi âlimlerinin Kâ'b b. Esrefe basvurmasi hadisesidir. Kâ'b b. Esref onlara Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seilem) ;in Tevrat'taki vasiflarini sormus; onlar da onun Resulüllâh olduguna sehâdet etmisler; bunun üzerine Kâ'b kizarak: «Allah sizi bir çok hayirlardan mahrum etmistir.» demis. Yahudiler: «Dur acele etme, biz sasirdik; o bizim dedigimiz sifatta degildi» diyerek özür beyân etmisler. Kâ'b bundan memnun olarak onlara inf

akda' bulunmus. Bunun üzerine bu âyet nâziî olmus. Daha baska sebeb gösterenlerde vardir.
Âyet-i Kerîmedeki «ahd»dan murâd: yemindir. Ahdin hüküm itibarile bes vechi vardir: Bunlarin ikisinde keffâret lâzim gelir; ikisinde lâzim degildir. Birisi de ihtilaflidir. Bir kimse :
«Allah'a ahd boynuma borç olsun» dese, bu yemini bozdugu takdirde keffâret verir. Bunun yerine : «Allah'a va'd boynuma borç olsun» derse Imam A'zam Ebu Hanife ile Mâlik'e göre keffâret yine lâzimdir. Imam Safiî 'ye göre bu sözle yemin kasdetti ise keffâret lâzimdir; yemin kasdetmedi ise bir sey lâzim gelmez. «Allah'a ahdu misak boynuma borç olsun» diyen kimseye Imam Mâ1ik'e göre iki dane keffâret lâzimdir: ancak bu sözle te'kid kasdeder-se o zaman bir keffâret vermek vacib olur.
cümlesi ya mahzuf bir mübtedanin haberidir; ve: «Da1vâni isbât eden senin iki sahidin yahud onun yeminidir» demek olur; yahud mahzuf bir haberin mübtelâsidir. Bu takdirde mana: «Senin iki sahidin veya onun yemini, davan için matluptur.» sekline girer.
Kavinin: «Kindeli yemin etmeye gitti» demesinden yeminin baska yerde yapildigi anlasiliyor. Filvaki Kaadi Iyaz m beyanina göre yemin için hususi yer vardir. Medîne'liler için bu yer Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve SeHemyin minberidir. Yani yemin minberin yaninda yapilir.
Sait yerlerde yasayanlar camilerde yemin ederler. Delili Hâvinin buradaki beyanatidir.
Ha ttâbî yeminin cami'de minber yaninda verilmesinin vücubu-na kaaildir. Çünkü hâdise mescid-i Nebevide cereyan etmistir. Kinde'li zâtin kalkmasi minberin yanina gitmek içindir: Maarnafih bu istidlal cây-i te'emmül görülmüstür.
Hanefilere göre yemin, hâkimin huzurunda verilir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Müslümanlarin hukukunu ihlâl etmek siddetle haramdir. Bu hu-dusta hakkin azi çoku müsavidir. Zira Resulüllâh (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem): «Misvak agacindan bir çubuk dahi olsa...» buyurmustur.
2 - Hâkimin hükmü baskasinin malini mübâh kilamaz. Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbel hazerâtlarile diger bir çok ulemanin mezhebi budur. Ebu Hanife hazretlerine göre hâkimin hükmü o mali mubah kilar.
3 - Davada evvelâ müddeî dinlenir.
4 - Müddeînin, dava ettigi seyi selemde oldugu gibi bütün teferruatile tahdid ve tavsif etmesi sart degildir. Çünkü Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve SeîIem) Hadramevt'li zâttan bunu istemistir. Saiiî'ye göre ayni sekilde tahdid ve tavsif lâzimdir.
5- Müddeyi dinledikten sonra müddeâ aleyhe o hakki ikrar edip etmeyecegi sorulur. Inkâr ettigi takdirde müddeîden beyyine istenir. Getiremezse müddeâ aleyhe yemin tevcih olunur.
6 - Müdeâ aleyhin: «mal benîm elimdedir.» seklindeki itirafina karsi müddeî: «isbât etsin» dîye bir teklifde bulunamaz. Çünkü huzuru Re-sulillâhdaki davada böyle bir sey olmamistir,
7 - Beyyine müdeîye, yemin de müddeâ aleyhe aiddir.
8 - Beyyine zilyede takdim edilir. Yani bir davada beyyine bulunursa onunla hüküm verilir; müddeâ aleyhden yemin istenmez.
9 - Zilyed yani mali elinde bulunduran kimse, o malda hâricden hak i($dia edenden evlâdir.
10 - Davaya aid olmak ve dogru söylemek sartile hakkini kurtarmak için müddeinin müddeâ aleyhe dokunacak sözler söylemesi cezayi müstelzin degildir. Çünkü Hadramevtli davaci Resulüllâh (Sallaiiahü Aleyhi ve Selîem) 'in huzurunda hasmina «Hiç bir günahdan sakinmayan bir facirdir.» dedi. O halde Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) kendisini ce-zalandirmamistir.
Bazilari bu hadisle istidlal ederek: «dava esnasinda hasimlarin bir birlerine hâin, fâcir gibi sözlerle sögmelerinin hükmü yoktur.» demislerse de cumhura göre sögmek umumî olarak haram kilindigi için'böyleleri tedib olunur. Hatta gasb olmadigi halde biri digerine gasb dese tedib olunur; ve davasi sükut eder.
11 - Yalan yere yemin etmemesi için müddeâ aleyhe nasihat olunur.

12 - Hanefilere göre bir sâhid ve yeminle davaya bakilmaz.
13 - Yalancilarin yemini de âdil kimsenin yemini gibi kabul edilir.
14 - Borcu hususunda yalan yere yemin eden kimse hacr edilmez. Ikrari da batil olmaz. Aksi takdirde ondan yemin istemenin bir faydasi kalmaz.
15 - Vâris malin babasindan kaldigini iddia eder; hâkim de murisinin öldügünü ve bundan baska mirasçisi kalmadigini bilirse beyyine istemeden lehine hüküm verebilir. Çünkü Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) Hadramevt'liden böyle bir sey istememistir.

SAHIH-I MÜSLIM TERCEMESI ve SERHI
IKINCI BASKI Ahmed DAVUDOGLU

62 - Haksiz Yere Baskasinin Malini Almak Isteyen Kasitcinin Kendi Hakkinda Kani Heder; Öldürülürse Cehenlemlik, Mali Ugrunda Öldürülen Kimsenin de Sehid Oldugunu Beyan Babi

225 - (140) Bana Ebû Küreyb Muhammcd b. el-Alâ' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid yâni Ibnî Mahled [189] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Ca'fer,"el-Alâ' b. Abdirrâhman'dan, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
Resûlullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellein) 'e bir adam geldi; ve:
— Yâ Resulâllâh! Bir kimse gelip benim malimi almak istese ne buyurursun? dedi. KesüHiIlâh (ScülaUahü Aleyhi ve Sellem)
— «Ona malini verme!» buyurdu.
— «Sayed benimle mukaatele ederse?»
— «Sen de onunla mukaatele et!»
— «Ya beni Öldürürse?»
— «O halde sehid gidersin.»
— «Ya ben onu öldürürsem?»
— «O cehennemde olur.» buyurdular.

226 - (141) Bana Hasen b. Aliy el-Hulvâni ile tshâk b, Mansur ve Mu-hammed b. Râfi' rivayet ettiler. Lâfizlari bir birine yakindir, fshâk (Bize haber verdi) ta'birini kullandi. Ötekiler: Bize Abdurrazzâk rivayet etti, dediler. (Demis ki): Bize Ibni Cüreyc haber verdi. Dedi ki: Bana Süleyman el-Ahval [190] haber verdi. Önada Ömer b. Abdirrahmân'in âzadhsi Sabit [191] haber vermis ki, Abdullah b. Amr'Ia Anbesetü'bnü Ebî Süfyân [192] arasinda olan oldugu vakit harbe hazirlanmislar. Müteakiben Hâli-dü'bnü'I-Âs (atma) binerek Abdullah b. Amr'a gitmis; ve ona nasihatta bulunmus. Abdullah b. Amr «Sen Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve SeÜem)*ni;
— «Her kim mali ugrunda öldürülürse sehiddir.» buyurdugunu pil-mez misin? demis.

Bu hadîsi bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekr [193] rivayet etti. H., Bize Ahmed b. Osman en-Nevfeli [194] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âsim [195] rivayet etti. Muhammed'le Ebû Âsim'in ikiside tbni Cü-reyc'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmistir.
Bu hadisi Buhârî «Kitabii'l-mezâlim» de tahriç ettigi gibi, Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesaî ve Ibni Mâce muhtelif tariklerden rivayet etmislerdir. Imâm Ahmed b. Hanbel onu «Müsned» inde,
Taberanî «El-Evsât» da, Ebû Ya'lâ El-Mavsili «el-Mu'cem» i ile «el-Müsned» inde Bezzâr «Müsned» inde ve Ebû Nuaym «Müstahrec» inde muhtelif lâfizlarla muhtelif yollardan tahriç etmislerdir. Bunlarin bazisinda:
«Mali ugrunda mazlum olarak öldürülen kimseye cennet vardir.» buyurulmus, bazisinda:
«Her kim mali Ugrunda Öldürülürse o kimse sehiddir; kim cani ugrunda öldürülürse o kimse sehiddir, her kim dini ugrunda Öldürülürse o kimse sehiddir; her kim irzu namusu ugrunda öldürülürse o kimse sehiddir.» seklinde tafsilât verilmistir.
Hadisi Fahr-i Kâinat (Satkülahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden: Ebû Hüreyre, Ali b. Ebî Tâlib, Ibni Abbas, Ibni Ömer, Ibni Mes'ud, Enes b. Mâlik, Câbir, Sa'd b. Ebî Vakkaas, Said b. Zeyd, Büreyde, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Amir ve diger ashab-i Kiram (Radiyallahû Anhûm) hârezati rivayet etmislerdir.
Sehid sehâdetten alinmistir. Sehâdet, bir seyi beyan etmek basinda bulunup görmektir.
Sehid hakkinda Nadr b. Sümeyl sunlari söylemistir: «Sehid diri oldugu için kendisine bu isim verilmistir. Çünkü sehidlerin ruhlari «Darü's-Selâm» i görürler. Baskalarinin ruhlari ise onu ancak kiyamette göreceklerdir.»
Ibnü'l-Enbârî de: «Sehid ismi verilmesi, kendisine melekler cennetle sehadedde bulunacaklari içindir.» diyor. Bu takdirde sehidin nia'-nasi: kendisine sehâdet edilen zât demek olur. Bazilari: «Bu ismin verilmesi, ruhu bedenden çikarken kendisine ihsan buyurulan sevap ve kerameti gördügündendir» demis; bir takimlari rahmet melekleri gelerek ruhunu onlar kabzettigi için sehid denildigine, daha -baskalari imanina sehâdet olundugu için ona bu ismin verildigine kaail olmuslardir. Onun sehid olduguna sahidi vardir da onun için sehid denilmistir. Bu sahid onun kanidir; çünkü sehid, yarasindan kan fiskirarak hasrolunacaktir.» diyenler de vardir.
Hasili sehid «faîl» babinda bir kelime olup hem fail hemde mef'ul mânasina alinarak izah edilmistir.
Sehid üç kisimdir:
Birincisi: Kâfirlerle harb ederken harp âletlerinden biri sebebile öldürülenlerdir. Bunlara hem dünyada hem âhirette sehid hükmü verilir. Cenazeleri yikanmaz: Yalniz ta'zîm ve ikram için namazlari kilinir. Safii-lere göre namazlari da kilinmaz.
Ikincisi: Âhirette sevap hususunda sehîd sayilip dünya ahkâmi hususunda sayilmayanlardir. Bunlar verem ve tâûn gibi hastaliklar sebebile ölenlerle üzerine bina yikilanlar ve mali, dînî, irzu namusu ugrunda öldürülenler ve benzerleridir, ki sehid hükmünde olduklari sahih hadislerle sabittir. Bu nevi sehidlerin cenazeleri yikanir; namazlari kilinir. Âhi-rette kendilerine sehid sevabi verilir; yalniz sevaplarinin hakikî sehîdler derecesinde olmasi lâzim gelmez.
Üçüncüsü: Ganimete hiyânet edenlerdir. Bunlar harpte öldürüldükleri takdirde kendilerine dünyada sehid hükmü verilerek cenazeleri yikanmazsa da âhirette kendilerine tam sehid sevabi verilmez.
Resulüllâh (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Malini ona verme!» buyurmasi vermenin haram oldugunu beyân

için degil, vermek lâzim gelmedigini bildirmek içindir.
Saldirgan için : «O cehennemdedir.» cümlesinin nia'nasi: o bunu hak etmistir, demektir. Allah Zülcelâl dilerse, cezasini verir; dilerse afve-der. Ancak yaptigi bu isi helâl i'tikad ederse kâfir olur.
Abdullah b. Amr ile Anbese arasinda geçen hadise sudur: Hz. Muaviye 'nin valisi Anbese arazisini sulamak fçin Amr b. Âs ogullarinin bagçesinden yol açmak istemis. Bunun üzerine Abdullah bin Amr azadlilariyle birlikte silahlanarak karsisina gelmis ve: «Vallahi bizden bir tek kisi kalmadikça bizim bagçe-mize dokunamazsiniz» demis. Ve iki taraf harbe hazirlanmislar. Hadise Taif de olmustur.

Hadisi Serif Asagidaki Hükümlere Delalet Eder:

1 - Haksiz yere malini elinden almak isteyen bir su-i kasidçiyi öldürmek caizdir bunda diyet ve kisas da yoktur. Hadis umumî oldugu için müdafa'a hususunda malin azi çogu müsavidir. Abdullah b. el -Mübarek «Iki dirhem Için dahi mukaatele edebilir.» demistir. Cumhur-u ulemanin kavli de budur.
Malikilerden bazilarina göre; elbise ve yiyecek gibi az bir sey isterse öldürmek caiz degildir. Fakat bu kavil tasvib olunmamistir. Dogru olan kavil cumhurun kavlidir. Ailesinin namusunu korumak bilittifak vaciptir.
Nevevî: «Öldürmek sûretile nefsini müdafa'a etmek bizim mezhebe göre de baska mezheplere göre de ihtilaflidir. Mal müdafaasi vacip degil, caizdir.» diyor.
2 - Mali, cani namusu ve dini ugrunda Öldürülen kimse sehiddir.
3 - Bu bâbta ruhsatla amel ederek malini, ailesini veya kendini düsmana teslim eden kimsenin isi Allah'a kalmistir. (Dilerse özürünü kabul eder). Fakat selâbet gösterirde öldürülürse sehid olur.
4 - Geceleyin birinin evine girerek hirsizlik eden bir sahsi hâne sahibi arkasindan ta'kib ederek öldürse, Imam A'zam (Rahimehullah)'a göre bir sey lâzim gelmez.

63 - Tebeasini Aldatan Valinin Cehennemi Hak Edecegi' Babi

227 - (142) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'l-Es'heb, [196] Hasen'den [197] rivayet etti. Demis ki: Ubeydullah b. Ziyâd Ma'kil b. Yesâr el-Müzeni [198] yi ölüni döseginde iken ziyaret etmis. Ma'kil: «Sana Resulüllâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Setletn)'den dinledigim bir hadisi rivayet edecegim. Sayet daha yasayacagimi bilseydim onu sana söylemezdim. Gerçekten ben Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'i söyle buyururken isittim demis.
«Allah bir halk kitlesinin basina getirip de, öldügü gün halkini aldatmis olarak ölen hiç bir kul yoktur kI, Allah ona cenneti haram etmesin.»

228 - (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b.
Zürey' Yûnus'dan [199], o da Hasan'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Ma'-kil b. Yesâr hasta iken Ubeydullah b. Ziyâd onun yanina girerek ona (bazi seyler) sormus Ma'kil: Ben sana (simdiye kadar) söylemedigim bir hadis rivayet edecegim: Resulullah (SaHaîlahü Aleyhi ve Sellem)
«Eger Allah bir kulu bir halk kitlesinin basina geçirir de, o kul ölürken halka hiyanet etmis olarak ölürse Allah ona cenneti haram kilar.»
buyurdular demis.
Ubeydullah: Bunu bana daha evvel niçin söylemedin? demis Ma'kil: «Sana söylemedim; yahud: Sana söyleyecek degilim.» cevabini vermis.

229 - (...) Bana Kaasim b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hüseyn yâni el-Cu'fî, Zâide'den, o da

Hisam'dan naklen rivayet etti. Dedi ki: Hasen sunlari söyledi: Ma'kil b. Yesâr'm yaninda idik; ona hastalik ziyareti yapiyorduk. Derken Ubeydullah b. Ziyâd geldi. Ma'kil ona hitaben: Sana ResuIüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'den isittigim bir hadis rivayet edecegim, dedi. Ve öteki râvilerin hadisi ma'nasmda rivayette bulundu.

(...) Bize Ebû Gassân el-Mismaî ile Muhammed b. el-Müsennâ ve Is-hâk b. Ibrahim de rivayet ettiler. Ishâk (Bize haber verdi) ta'birini kullandi. Ötekiler: Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti, dediler. Muâz demis ki: Bana babam Katâdeden, o da Ebu'l-Melih' [200] den naklen rivayet etti ki, Ubeydullah b. Ziyâd Ma'kil b. Yesar'i hastaliginda ziyaret etmis. Ma'kil ona sunlari söylemis: «Sana bir hadis söylüyecegim; ama Ölüm hâlinde olmasaydim onu sana söylemezdim.» Ben ResuIüllâh (Sallallahü, Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Müslümanlarin umurunu üzerine alip âa onlar için çalismayan ve hayirhah olmayan hiç bir âmir yoktur ki, onlarla birlikde cennete girebilsin.» buyururken isittim.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'l-Ahkâm» da tahriç etmistir.
Hz. Ma'kil'i ziyarete gelen Ubeydullah b. Ziyâd Muâviye (Radiyallahu anh) zamaninda Basra valisi idi. Bu vazifeyi Muâviye'nin oglu Yezid zamaninda da yapmistir.
Ma'ki] (Radiyallahu anh)\n bu hadisi ölüm dösegine düsmeden söylememesi ya mumaileyh Ubeydullah'in nasihat kabul etmeyecegini bildigi içindir; ve âhir ömründe hadisi gizlemis olmanin vebalinden korkarak onu rivayet etmistir. Yahud daha önce söylemis olsa Ubeydullah üzerinde bir te'siri olmaz da onun bu kötü hâlini halkin kalplerine yerlestirmeye sebep olur endisesile o ana kadar gizlemistir. Nevevî bu ikinci ihtimâli daha kuvvetli bulmaktadir. Birinci ihtimâl ona göre zaiftir; çünkü emr-i bil ma'ruf, kabul olunmamak ihtimâlile sakit olmaz.
Hadisin bazi rivayetlerinde: «Allah bir kulu bir halk kitlesinin basina geçirirse...» denilmis; bazilarinda bunun yerine: «Bir âmiri geçirirse...» diger bâzilarinda: «BIr valiyi geçirirse...»ta'birleri kullanilmistir. Bunlardan maksad; millet idarecileridir. Bu zevat millete dînî ve dünyevî bütün hususâtta yardimci ve Ögretici mevkiindedirler. Milletin hukukunu korumaz; hudûdû ser'iyyeyi tatbik etmez; yahud adil olmazlarsa vazifelerini sü-i isti'mal etmis olurlar. Iste hadisdeki «gâss» tâbiîrinden murâd bunlardir.
Ibni Battal diyor ki: «Bu hadis zâlim hükümdarlar için pek büyük bir tehdiddir. Çünkü kullara yaptiklari zulümlerin hesabi kiyamet gününde kendilerine sorulacaktir. Acaba koskoca bir millete zulmeden bir adam, o millete hakkim nasil helâl ettirir?...»
Böylelere cennetin haram olmasindan murâd — bir çok emsalinde de gördügümüz vecihle— ya zulmü mubah i'tikad ederek dinden çiktiklari için ebediyyen cennet yüzü görememeleridir; yahud zulüm haram olduguna i'tikad ettikleri halde onu yine mazlumlara reva gördükleri için cennete dogrudan dogruya giren bahtiyarlarla birlikde girmek kendilerine haramdir. Buradaki tahrim, menetmek ma'nasmadir.
Bâzi rivayetlerde «Allah ona cenneti haram kilar...»ifadesinin yerine: «Cennetin kokusunu bile alamaz.»buyurulmustur. Halbuki cennetin nefis kokularinin yetmis yillik mesafeden duyulacagi sahih hadislerde vârid olmustur. Taberanî 'nin tahriç ettigi Abdullah b. Mugaf fe1 (Radiyallahu anh) hadisinde :
«Cennetin nefis kokusu k.yâmet gününde yetmis yillik mesafeden du-yulur.» buyurulmaktadir.

64 - Bazi Kalplerden Emanet ve Imanin Kaldirilmasi ve Kalplere Fitne Ariz Olmasi Babi

230 - (143) Biie Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye ile Veki' riyâvet ettiler. II. Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâviye,
A'mes'den, o da Zeyd b. Vehb'den, [201] o da Huzeyfe' [202] den naklen rivayet etti. Huzeyfe söyle demis: Bize Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) iki hadis söyledi. Ben bunlarin birini gördüm; ötekinide bekliyorum:
Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bize, (evvelâ) emânet insanlarin kalplerinin derinligine indigini, sonra Kur'ân inerek ondan ve sünnetten bir seyler ögrendiklerini anlatti. Sonra da bu emânetin kaldirilmasindan

bahsetti. Buyurdu ki:
«Insan uykusunu uyur. (Bu esnada) emânet kalbinden aliniverir de ufacik bir siyah leke halinde eseri kalir. Sonra (yine) uykuya dalar. (Bu sefer) kalbinden emânet (in kalan kismi da) alinir. Bunun eseri de kabarcik gibi kalir. Ayaginin üzerine bir kor yuvarlanip da nasil kabarcik hâsil olur ve içinde bir sey olmadigi halde onu kabarmis görürsün! onun gibi bir sey. Sonra ufak taslar alarak onlari ayaginin üzerinde yuvarladi. (Ve söyle devam etti) :
Insanlar (o hâle gelecek ki) alis veris yapacaklar; birinin dogru dürüst hareket ettigi görülür görülmez : Filân ogullarinda emin bir adam var! denecek. Hatta herifin kalbinde hardal danesi kadar iman olmadigi halde onun hakkinda : «O ne metin!.. O ne zarif!.. O ne akilli adamdir!..» denecek.» (Huzeyfe sözüne devamla) :
— Vallahi öyle günler gördüm ki, sizin hanginizden alisveris yapacagim diye hiç gam yemezdim. (Çünkü alis veriste bulundugum zat) müs-lümansa bana hiyanetten onu dînî menederdi. Hiristiyan yaftud yahudi ise ona da âmiri aman vermezdi.
Bu gün ise sizlerden filân ve filândan baska kimseden alis veris yapamaz oldum.

(...) Bize Ifani Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize babamla Vekî rivayet ettiler. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim dahî rivayet etti .(Dedi ki): Bize Isâ b. Yunus rivayet etti. Vekî ile Isâ hep birden A'mes'den bu isnadla bu hadisin mislini rivayet etmisler.
Bu hadisi Buhârî «Kitâbü'r-Rukaak» ile «Kitâbü'l-fiten» de Tirmizi ile Ibni Mâce de ^Kitâbü'l-fiten» de tahriç etmislerdir. Hadisin senedinde A'mes de vardir. Bu zât müdelîislerden oldugu için «anfulân...» diyerek rivayet ettigi hadislerinin kabul edilmemesi icap eder-
(S.A.V.) in münafiklar hakkinda sir dostudur. 36 tarihinde Hz. Osman'dan kirk gün sonra vefat etmistir. sede bu hadisi seyhinden dinledigi sabit olmustur. Mudellislerin seyhlerinden dinledikleri hadisler makbuldür. Onun için burada «an» edâtiyle rivayeti zararsizdir.
Hz. Huzeyfenin iki hadisden muradi: emânete dair olan hadislerdir. Yoksa kendisinin Buhâri, Müslim ve diger sahih hadis kitaplarinda bir çok rivayetleri vardir. «Et-Tahrir» namindaki Müslim serhinde: «Bu iki hadisden biri, emanetin kalplerin derinligine yerlestigini bildiren, ikincisi de sonra kaldirildigini beyan eden hadislerdir.» denilmis; ve ikisi-ninde ayni rivayette zikredilmis bulunduklarina isaret olunmustur. Fakat Ubbî seyhinden naklen, buradaki rivayetin bir hadis oldugunu ikincisinin muhtemelen bundan sonra gelen fitneler hadisi oldugunu söylüyor.
Hadisde mevzu'u bahis olan emanetten murad: Zahire göre Allah'in teklifi ve kullarindan aldigi ahdu peymandir. Vahidi
«Biz emaneti göklere, yere ve daglara arzettik...» âyeti kerîmesinin tefsirinde Hz. Ibni Abbas'm: «Emanetten murâd: Allah'in kullarina farz kildigi ibâdetlerdir» dedigini nakleder. Ve ekseri müfessirinin kavli bu oldugunu söyler.
Hasan-i Basrî: «Emanetten murâd: dindir; zira dinin her seyi emanettir.» demistir. Ebu'l-Âliye: «Emânet, kullarin emir ve nehi olundugu seylerdir» diyor. «Et-Thrir» sahibi Ebû Ab-dillâh Muhammed et-Teymî de sunlari söylemistir; «Ha-disdeki emânet: «Âyetteki emânetin aynidir. Ayetteki emânet ise aynen imandir. Eger emânet kulun kalbinde yer tutarsa o zaman kul Allah'in teklif ettigi seyleri edâ etmeye çalisir ve bu teklifleri bir ganimet bilerek ifâsina canla basla gayret eder.»
Kurtubî ; emâneti: «Muhafazasi baskasina tevdi edilen her seydir.» diye tarif ediyor. Bu takdirde kullarin muhafaza için birbirlerine verdikleri vedia, ariyet ve saire gibi seyler de buradaki emânete dahil olur.
Serefüddîn Tîybî: Galiba ulemanin buradaki emâneti imanla tefsirlerine sebep hadisin sonundaki: «Kalbinde hardal danesi kadar iman olmadigi halde...»cümlesidir. Halbuki emâneti hakiki mânasina hamlet-melilerdi. Çünkü hadisde: «insanlar (o hale gelecekler ki) alis-verIs edecekler; fakat hemen hiçbiri emâneti edâ etmeyecek...» buyuruluyor. Böyle olursa hadisin sonundaki iman emânet mânasinda kullanilmis olur ki, emânetin sani pek büyük oldugunu gösterir; ve onu edaya tesvik olur. Nitekim Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve

Sellem) ;
«Emâneti olmayanin dini de yoktur.» buyurmustur, diyor.
Emânetin evvelâ insanlarin kalplerine inmesi; sonradan onu Kur'ân ve sünnetten Ögrenmeleri söyle izah olunuyor: Emânet insanlarin fitratinda vardir. Kur'ân-i Kerîm inince ondan ve Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetinden kesp ve istifade sûretile bu emâneti arttirdilar.
Hadîsin mânasi sudur: Kalplerden emânetin kalkmasi âhir zamana mahsustur. Emânet yavas yavas kalkacak; ilk cüz'ü kalktimi, onun nuru da kalplerden uçacak yerine siyah bir nokta gibi zulmet çökecek; daha sonra ikinci cüz'ü kalkacak; ve yerine yine zulmet, çökecek. Bu suretle kalplerdeki siyah noktalar da büyüyerek âdeta siyah bir leke haline gelecekler. Kalplerdeki emânetin nuru giderek yerine zulmet çökmesi insanin ayagi üzerine kor yuvarlanmasina benzetiliyor. Kor geçtigi yeri yakarak nasil tesir birakir; yerine kabarcik kalirsa emânetin nuru da Öyledir. Nur gider yerinde eseri kalir.
O zaman insanlar hâinlesecekler. Alis verisde hiyanet etmeyen parmakla gösterilecek ve: «Filân kimse dogru adammis.» diye dillere destan olacak. Halbuki onun da kalbinde zerre kadar emânet bulunmayacak.
Hadisin bu cümlesinde emânet yerine iman tâbiri kullanilarak:
«Herifin kalbinde hardal dânesi kadar iman olmadigi halde...»buyu-rulmustur. Buradaki imandan murâd, emânettir. Emânet imanin lâzimi oldugu cihetle mecazen ona imari denilmistir. Yoksa o adam hakikaten kâfir oldu demek degildir.
Müslim sarihi Übbî diyor ki: Bu hadisden maksat, emâneti muhafaza edecek; ona hiyânette bulunmayacak fitratta yaratilan kalplerden onun kaldirilmasi hâlinin tefsir ve izahini haber vermektir.
Hz. Huzeyfe (RadiyaÜahu anh) 'm: «Öyle günler gördüm ki, sizin hanginizden alis veris yapacagim diye hiç gam yemezdim...» cümlesile bahsettigi alis verisi bazilari hilâfet için beyat, din babinda ittifak ve sözlesme gibi mânalara almissa da Kaadî Iyâz ve baskalari bu sözün hatâ oldugunu söylemislerdir. Hatta nefs-i hadisde bu sözü nakzeden yerler bulundugunu Nevevî beyân etmis; ve hadisde hiristiyanla yahu-di zikredildigini, halbuki bunlarin bir birlerile din babinda hiç bir zaman ittifak etmediklerini bildirmistir. Hasili buradaki alis verisden murâd hakiki alis veristir.
Bu hadisi serif, âhir zamanda insanlarin dînen bozulacaklarini, emânetin ortadan kalkacagini haber vermektedir. Zamanimiz insanlarinin bu hususdaki halleri ise her türlü izah ve beyândan müstagnidir. Demek isterim ki, vuku' bulacagi on dört asir önce haber verilen muazzam bir hâdise bu gün kimsede en ufak bir süphe birakmayacak derecede meydandadir. Su halde hadisi serif Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hak Peygamber olduguna delâlet eden bir mucizedir.

65 - Islamin Garip Baslayip Garip Bitecegini ve Iki Mescid Arasina Çekilecegini Beyan Babi

231 - (144) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nüraeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Hâlid yâni Süleyman b. Hayyân, Sa'd b. Târik'dan, o da Rib'i'den [203] , o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Demis ki:
Ömer'in yaninda idik. Bize: «Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) fitneleri anlaürken hanginiz isitti?» diye sordu. Bazilari: («Biz isittik») dediler. Ömer:
Ihtimâl siz, kisinin ailesi ve komsusu hususundaki fitnesini kastediyorsunuz?» dedi. Oradakiler:
— «Evet!» cevabini verdiler. Ömer:
— «(Hayir!) o fitneye namaz, oruç ve sadaka keffâret olur. Lâkin Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Selletn)'i deniz dalgasi gibi dalgalanacak olan fitneleri anlatirken hanginiz isitti?» dedi. (Huzeyfe diyor ki): Bunun üzerine cemaat sustu. Ben (davranarak):
— Ben (isittim) dedim. Ömer:
— «Sen mi? Aferin sana!» dedi. (Huzeyfe sunlari söylemis):
— Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemyi:

«Fitneler kalplere (tipki) hasir çubuklari gibi dal dal arz olunur. Artik onlar hangi kalbe islerse o kalbde siyah bir leke hâsil olur. Hangi kalb onlari kabul etmezse o kalpde de beyaz bir leke meydana gelir. Böylece iki kalbe yerlesirler. (Bu kalplerden) biri cilâli tas gibi bembeyazdir; ve göklerle yer durdukça ona hiç bir fitne zarar vermez. Ötekine gelince : o alaca siyahtir; tepesi asagi duran desti gibidir. Ne bir ma'ruf tanir; ne de bir münkeri inkâr eder. Yalniz içine isleyen heva ve hevesini bilir.» derken isittim.
Ömer'e: «Seninle bu fitneler arasinda, kirilmak üzere bulunan kapali bir kapi vardir.» dedim. Ömer:
— «Hay Allah hayirim versin, o kapi kirilacak mi? Açilmis bile olsa belki tekrar kapanir.» dedi. Ben:
— «Hayir! bilâkis kirilacak.» dedim. Ve kendisine: bu kapinin, öldürülecek yahut ölecek bir zât (dan kinaye) oldugunu, mugalata degil dos dogru bir söz olarak* anlattim.

Ebû Hâlid demis ki: Ben Sa'de: «Yâ Ebâ Mâlik [204]! Bu siyah mürbaad
nedir?» dedim.
— «Siyahin içindeki siddetli beyazdir.» dedi.
— «Yâ mücahhi desti nedir?» diye sordum.
— «Tepsi asagi demektir.» cevabim verdi.

(...) Bana Ibnî Ebû Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mervân-i Fezârî rivayet etti. (Dedi ki): Bize.Ebû Mâlik el-Escaî, Rib'iden naklen rivayet etti. Rib'i söyle demis: «Huzeyfe, Ömer'in yanindan gelince oturarak bize anlatti.
Dedi ki: Dün Emîriümü'minînin, yanina oturdugum sirada ashabina: Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Settem) 'in fitneler hakkindaki hadisini hanginiz hatirliyor? diye sordu...» diyerek hadisi Ebû Hâlid hadisi gibi rivayet etti: Yalniz Ebû Mâlik'in «mürbaadd» ve «mücahhî» kelimelerini tefsir ettigini söylemedi.

(...) Bana Muhammed b. el-Müsennâ ile Amr b. Aliy ve Ukbetü'bnü Mükrem el-Ammî de rivayet ettiler. Dediler kî: Bize Muhammed b. Ebî Adîy, Süleyman et-Teymî'den, o da Nuaym b. Ebî Hind'den [205], o da Rib'i b. Hirâs'dan, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti ki, Ömer: «Bize kim rivayet edecek yahut —aralarinda Huzeyfe de bulundugu halde— Bize Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'m fitne hakkinda söylediklerini hanginiz rivayet edecek?» demis.
«Ben!» cevabini vermis.
Huzeyfe, hadisi Ebû Mâlik'in Ribi'den rivayet ettigi sekilde nakletmis. Yalniz bu hadisde Huzeyfe'nin: «Ona masal degil dos dogru bir söz olarak anlattim» dedigini söylemis. Ve: «Huzeyfe bu sözü ile hadisi Resulüllâh (SalMUthü Aleyhi ve Selîem) 'den rivayet ettigini anlatmak istemistir.» demis.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbü'l-Fiten», «KitâbüVSalât» ve «Kitâ-bü'z-Zekât» da, Titmizi ile îbni Mâcede «Kitâbül-Fiten» de tahriç etmislerdir.
Hz. Huzeyfe (Raâiyallahu anh) 'm bu hadisi de mucizedir. Çünkü Hz. Ömer (Radiyallahu anh)'in sehid edilecegini ve onun vefatindan sonra bir takim fitneler zuhur edecegini haber vermektedir. Ubbî'nin beyanina göre burada haber verilen fitnelerden murâdi. Hz. Osman (Raâiyallahu anh) 'in sehid edilmesi ve dalâlet firkalarindan hâricilerin Hz. A1î (Radiyallahu anh)'a karsi isyani gibi seydir. Ceme1 ve Siffîn vakalarina bu haberin sümulü yoktur. Çünkü o vakalara istirak eden zevat hakkinda «Ne bir ma'ruf tanir; ne de bir münkeri inkâr eder.» denilemez.
Fitne: Lügatta imtihan, ibtilâ ve deneme mânalarina gelir. Küfür, rezalet azâb, harb, musibet, dalâl ve günah mânalarinda da kullanilir. Fakat bütün bu mânalarin asli yine deneme mânasina gelen ihtibârdir. KaadiIyâz bu kelimenin Örfen: deneme ile meydana çikarilan her seyde kullanildigim; hayira da serre de itlâk edildigini söylüyor.
Bir kimsenin ehli yâni ailesi hakkinda fitneye düsmesi: onlar tarafindan basina gelen elem, keder, üzüntü, kötülük ve süphelerdir. Komsusu hakkindaki fitneden murâd da, komsusu zenginse onun gibi zengin olmak için

üzülmesidir. Bu gibi fitnelerin Keffâreti: bes vakit namazi vakitlerinde kilmak orucunu tutmak ve zekâtini vermektir

«Süphesiz ki hayir ve hasenat günahlari giderir.» âyet-i kerîmesi, büyük günahlardan sakinmak sartile bes vakit namaz küçük günahlari giderir diye tefsir edilmistir. Ekseri müfessirlerin kavli budur.

Ibni Abdilberr: «Zamanimizda bazi ilim müntesibleri: Bütün büyük ve küçük günahlara namaz vp-taharet kefââret olur; demis; ve bu hadisle abdestin günahlari iskat ettigini bildiren hadisi delil göstermistir» diyorsa da bu kavil reddedilmistir. Ebû Ömer: «Bu bir cehalet ve ayni zamanda ehl-i dalâletten mürcie firkasina muvafakattir...» demistir.

Zuhur edecek fitnelerin büyüklügü ve husule gelecek hsrcü-merc deniz dalgasina benzetilmistir. Yanî kükremis denizin dalgalari nasil çalkalanir ve bir birine çarparsa fitneler de öylece bir birini takip edecek demektir. Hz. Ömer (Radiyallahu anh) m suali karsisinda cemaatin susmasi, fitnenin bu nevini bilmedikleri içindir. Onlar yalniz birinci nevi fitneyi bilirlerdi.

tabirinin asil mânasi «baban Allah 'indir.» demektir. Fakat araplar bu cümleyi aferin makaminda kullanirlar. Nitekim : cümlesinin mânasida «Babasiz kalasin» demektir. Ama araplar ondan böyle bir mâna kasdetmezler. Ebû Abdi11âh Temîmi'nin beyanina göre bu tabir bir seye tesvik makaminda kullanilir. Zira bir kimsenin babasi sag olursa, basi çiara geldigi zaman hemen ondan yardim ister; bu suretle fazla yorulmadan emeline nail olur; su halde buradk baba yardimci demektir, «babasiz kalasin» demek:

«Yardimcisiz kalda kendi isini kendin görmeye hazir ol!» mânasina tasir. Lisanimizda böyle bir tabir bulunmadigindan terceniede onun yerine: «Allah hayrini versin» tabirini kullandik.

Fitnelerin kalplere yerlesmesi de hasira benzetilmistir. Buradaki «arz olunur» tabirinden murâd: fitnenin kalbe hasir gibi dösenmesi yânî yeri e sinesidir. Hasir üzerinde yatan bir kimseye hasir nasil yapisirda vücudunda iz birakirsa fitne de ayni sekilde kalbe yerlesir ve orada iz birakir.

«Dal dal arzolunmak»dan maksad: bazilarina göre fitnelerin tekerrürüdür. «Hasir gibi» tâbiri de: hasir dokur gibi demektir. Yani hasir dokuyan kimse hasir çubuklarini nasil birer birer örerse fitneler de peyder pey zuhur edecektir.

Hadisde fitnenin tesirine kapilmayan kalpler mücellâ tasa, fitneyi kabul edenle- de tepesi asagi çevirilmis destiye benzetilmistir. Yani hayiri kabul etmeyen bir kalp, içinde su kalmayan ters çevrilmis destiye benzer.

Sa'd b. Tarik'in «mürbaadd», «siyaha karisan siddetli beyazdir.» diye tefsirde bulunmasini bazi hadis imamlari tashif kabul etmislerdir. Onlar kelimenin siddet degil «sebeh» yani benzerlik olacagi kanaatindedirler. Çünkü siyaha karisan beyaz, çok olursa o renge araplar «belak» o rengi tasiyan seye de «eblak» derler, «mürbaadd» siyaha az miktarda beyaz karisandir. Lisanimizda buna boz renk tabir olunur. Maamafih bu kelimeyi Sa'din *efsir ettigi mânaya alanlar da vardir.

Hz. Huzeyfe Ömer (Radiyalîahu anh) 'a : «Seninle bu fitneler arasinda, kirilmak üzere bulunan kapali bir kapi vardir.» demekle, onun hayatinda bu fitnelerin zuhur etmeyecegini anlatmak istemistir. Kirilmak ta-birile dahi onlarin önlenemeyecegine isaret etmistir. Çünkü kirilan bir seyin yerine iadesi mümkün degildir. Birde kirilmak ekseriya zorlamakla olur; âdetin hilâfinadir. Onun için Buhârî 'nin rivayetinde Hz. Ömer (Radiyalîahu anh) 'in bunu isittigi zaman: «Öyle ise ebediyyen kapanmaz» dedigini görüyoruz.

Yine o rivayetin sonunda su cümleler de vardir: «Huzeyfeye: Ömer bu kapiyi biliyormu idi?» diye sorduk: Evet, yarindan önce bu aksamin geldigini bildigi gibi. (Biliyordu) Ben ona masal degil hadis söyledim; dedi. Biz Huzeyfenin heybetinden çekinerek (Kapinin ne oldugunu) niesrûk'a sordurduk. Mesruk sorunca Huzeyfe: bu kapi Ömer (Radiyalîahu anh) 'dir, dedi,

Görülüyorki kapi tabirinden murâd kendisi oldugunu Hz. Ömer (Radiyalîahu anh) biliyormus.

«Öldürülecek veya ölecek» tabiri hakkinda Nevevî su mütâlea-yi beyân etmektedir: «Huzeyfe : (Radiyalîahu anh) 'in bu ibareyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den böyle sekk ile isitmis olmasi muhtemeldir. Bundan maksad ölümü Huzeyfe'ye ve baskalarina müb-hem birakmaktir. Bir ihtimâle göre de Huzeyfe (Radiyalîahu anh) Hz. Ömer'in öldürülecegini bilmis, fakat yüzüne karsi söylemekten çekinerek niübhem

birakmistir. Çünkü Ömer (Radiyalîahu anh) kapidan mu-rad kendisi oldugunu biliyordu. Bununla beraber Huzeyfe (Radiyalîahu anh) 'm maksadi Hz. Ömer (Radiyalîahu anh) 'in öldürülecegini haber vermek de degildi.
«Egâlit» kelimesi *üglûta»nin cem'idir. Üglûta: mugaleteya yarayan söz demektir. Bununla Hz. Huzeyfe (Radiyalîahu anh) söyledigi sözün masal yahut kendi, re'yi olmadigim, dosdogru rivayet edilmis bir hadis-i Nebevi oldugunu anlatmak istemistir.
Hâsili fitnelerle îslâmin arasindaki kapali kapi Hazreti Ömer (Radiyalîahu anh) dir. O hayatta kaldikça Islama fitne girmeyecek, fitneler onun vefatindan sonra zuhur edecektir Nitekim öyle de olmustur.

Hadisi Serif'den Alinan Faideler

1 -Bazan büyük âlimin bilmedigini ondan daha asagi derecedeki bilir.
2 -Âlim bazan maksadini yalniz bir kisiye anlatmak için rumuzla ifadei meram edebilir. Çünkü anlar anlamaz herkese her bildigini söylemeye mezun degildir.
3 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in hadisini mütezamniin olmak sartile ileride vukuu bulacak seyler hakkinda söz etmek mubahtir. Hakkinda âyet, hadis bulunmayan müstakbel hadisâttan bahsetmek ise memnudur.

232 - (145) Bize Muhammed b. Abbâd ile Ibni EM Ömer hep birden Mervân el-Ferâzîden rivayet ettiler. Ibni Abbâd dedi ki: Bize Mervan, Yezid yanî Ibni Keysân'dan, o da Ebû Hazim [206]'den, o da Ebû Hüreyre-den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Islâm garIb basladi. Ve (günün birinde) tekrar basladigi gibi garib olacaktir. Ne mutlu o gariblere!» buyurdular.

(146) (Bana Muhamraed b. Râfi' ile Fadl b. Sehl el-A'rac rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Sebâbetü'bnü Sev var [207] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim — ki Ibni Muhammed -el-Ömerîdir — babasindan, [208] o da îbni Ömer'den, o da Peygamber (Saltalkthü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Resulüllâh (Salîatlahü Aleyhi ve Sellem)
«Islâm garib basladi. Ve (günün birinde) tekrar basladigi gibi garib olacak, yilanin deligine çekildigi gibi iki mescidin arasina çekilecektir.» buyurmuslar.

233 - (147) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Ntimeyr ile Ebû Üsâme, [209] Ubeydullah b. Ömer'den [210] rivayet ettiler. H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ubeydullah, Hubeyb b. Abdirrahman'dan, o da Hafs b. Âsim'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, ki Resulüllâh (SaUdUahü Aleyhi ye Sellem)
«Muhakkak iman yilanin deligine çekildigi gibi Medine'ye Çekilecektir.» buyurmuslar.
Hadis müttefekun aleyhtir. Buhâri onu «Bâbu Fedâili'l-Medine» de tahriç etmistir.
Müslim sarihlerinden. Kurtubî 'nin beyânina göre bazi hadis âlimleri bu hadisin basindaki «bede'e» fi'lini hemzesiz olarak «bedâ» seklinde okumuslardir. Çünkü «basladi» mânasina gelen «bede'e» fi'li mütead-dîdir; mef'ul ister, halbuki hadisde mef'ul zikredümemistir. Rivayet «bede'e» seklinde hemze ile gelmisse de müskildir. Hatta ulemadan bazilari bu rivayeti kabul etmiyerek kelimenin «zuhur etti» mânasina gelen «bedâ» seklinde okunacagim iddia etmislerdir. «Bedâ» kelimesi lâzim fi'l oldugu için mef ule zaten hacet yoktur. Bu suretle hadis hem manen hem de lâf-zan sahih olmus olur. Ancak Kurtubî bu sözleri naklettikten sonra, hadisin «bede'e» lâfzile rivayet edildigini söyleyerek bunu kabul etmemenin yersiz olacagini, «bede'e» lâfzile dahi mânanin sahih oldugunu bildirmis; ve «çünkü hadisden maksat: Islâmin az kimseler arasinda intisare basladigini; sonra yine az

kimselerde kalacagim haber vermektir. «Zuhur etti» mânasina gelen «bedâ» ise onu bu maksattan uzaklastirir.» demistir.

«Tûbâ»; masdanndan alinmistir. «Tîb» güzellik, temizlik, lezzet ve gönül hoslugu mânalarina gelir. Iste «fuIâ> veznindeki «tubâ» bu asildan alinmis; «ta» nin harekesi zamme oldugu için kelimenin «ya» si «vav» a çevrilmistir.

Araplar «tubâ» yi iki sekilde kullanirlar ve: «tûbâke» yahut «tûbâ leke» derler.

Bu kelimenin mânasi hususunda müfessirler ihtilâf etmislerdir. Sul-tanülmüfessirin îbni Abbâ 'ya göre ferah ve göz aydinligi manasinadir. îkrime 'ye göre «sana verilen ne güzel seydir» Dahhâk'a göre: «sana gibta ederim», Katâdeye göre: «hayi-ra isabet ettin.» demektir. Bazilari: «Tûbâdan murâd; cennettir.» demis; bir takimlari da cennette bir agaç oldugunu söylemislerdir. Nevevî ha-disdeki Tûbânin bu mânalarin her birine ihtimâli oldugunu söylüyor. Türkçemizde bu makamda: «müjdeler olsun» «ne mutlu» gibi ta'biler kullanilir.

Gurabâ: garibin cem'idir. Esas itibarile gurbet: uzaklik demektir. Onun için de vatanindan uzak düsenlere garib denilir. Yine bu mânadan alinarak sürgüne tagrib denilmistir.

Hadisin ikinci rivayetinde; îslâmin, deligine çekilen yilan gibi. îki mescidin arasma çekilip toplanacagi bildiriliyor. Bu mescitlerden murad Mekke ile Medine mescitleridir.

Hadisin mânasi hakkinda Elmalili Muhammed Hamdi Yazir merhum «Hak dini Kur'ân dili» nam eserinde NemH sûresinin son âyetlerini Tefsir ederken sunlari söylemistir: «Bu âyetin isaretine nazaran Islâmin istikbali gece degil gündüzdür. Sönük degil parlaktir. Ara-sira basan gece zulmetleri onu dinlendirip tekrar uyandirmak içindir. Bu mâna mâruf bir Hadis-i serif ile söyle beyan buyurulmiistur:

Bu hadisdeki «Seyeûdû» fiilini ekseri kimseler «seyesîru» mânasina fi'li nakis telâkki ederek: «Islâm garip olarak basladi (yahut zuhuretti) yine basladigi gibi garip olacak» diye yalniz inzar suretinde anlamis, bundan ise hep yeis, teammüni etmistir. Halbuki Kanius'ta gösterildigi üzere «Âde» de oldugu gibi; dönüp yeniden baslamak mânasina da gelir.

Bu hadis de böyledir. Yani «islâm garip olarak basladi (veya zuhur etti) ileride yine basladigi gibi garip olarak tekrar baslayacak (yahut yeniden zuhur edecek) ne mutlu o gariplere» demektir. Hadisin âhirin-deki Fetûba onun inzar için degil, tebsir için sevk buyruldugunu gösterir, gerçi, bunda da dönüp garip olmak inzari yok degil, lâkin dönmeyip yeniden baslamasi tebsiri vardir, Iste «Fetûbâ lilgurebâ» müjdeside bunun içindir. Çünkü onlar sâbikun-i evvelûn gibidirler. Binaen aleyh hadis de ye'si degil müjdeyi nâtiktir.

Elmahli merhumun izahati burada bitti simdi diger Islâm ulemasinin izahlarim görelim: Kaadi Iyâz diyor ki: «Ibni Ebî Üveys'in imam Malik (Rahimehullah)'dan rivayetine göre bu hadisin mânasi Medine 'de Islâmiyet garip olarak baslamis ve (günün birinde) yine oraya dönecektir. Hadisin zahiri umum bildirmektedir. Islâmiyet bir kaç kisi arasinda baslamis sonra yayilarak meydana çikmistir. Daha sonra ona noksanlik ve bozuntu ariz olacak ve yine basladigi gibi bir kaç kisiden ibaret kimselerde kalacaktir.

Gurebânin tefsiri bir hadiste varid olmustur. Resulüllah (Saîtallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

— «Gurebâ kimlerdir ya ResulüUâh?» diye sorulmus. «Her kabilenin nezI'leridir.» cevabini vermistir.

Nezi' yahut nâzî: Ailesinden uzak düsen manasinadir. Bununla Peygamber (SaîUdlahü Aleyhi ve Seîlem) Allah ve Resulüllah askina ailelerinden uzak düsen muhacirleri kastetmistir. Restriüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) in. «islâmiyet Medine'ye çekilir» buyurmasinin mânasi imanin evvel ve âhir bu sifatta kalmasidir. Çünkü Islâmiyetin basinda imani halis ve Islâmi saglam olan herkes ya yerlesmek üzere muhacir olarak yahut Resulüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i görmek, ondan bir seyler ögrenmek ve ona yakin olmak aski ile Medine 'ye gelirdi. Ondan sonra Hulâfâ-i Rasidin^ zamaninda dahi onlardan adalet numunesi almak, cumhuru sahabe (Ridvanullahi aleyhim) hazaratiyle onlardan sonra gelen ulemaya uymak, intisar eden sünneti onlardan almak için bu minval üzere devam ettiler. Iman kalbine yer eden her müslüman Medineye gelirdi. Bu is tâ zamanimiza kadar devam ede gelmistir. Maksat Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'m kabrini ziyaret etmek onun gezdigi yerlerle, eserleriyle ve ashab-i kiramin eserleriyle teberruk etmektir. Binaenaleyh Medineye ancak mümin olanlar gelir. «Kaadi îyâz'm izahi da burada bitti.

Davudi söyle diyor: «Bu mesele Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) devriyle ondan sonra gelen sahabe ve daha sonra gelen tabiîn devirlerine mahsustur. Çünkü o devirlerde vaziyet dürüst idi.»
Kurtubi; «Bu hadisde o devirler müslümanlannm dogru yolda ve bid'atlardan uzak olduklarina, onlarin fi'llerinin bizim, için hüccet teskil ettigine tenbih vardir. Nitekim Imam Malik'in mezhebi de budur.» diyor.
Buhari sarihi Aynî de sunlari söylüyor: «Bu hâl Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile sahabe, tabiîn ve tebe-i tabiîn devirlerine mahsustur, ki bu müddet doksan seneden ibarettir. Ondan sonra haller degismis, bâ husus zamanimizda bid'atlar çogalmistir.»
Ulema-i Kiramin kavillerinden bu kadarcigini gördükten sonra, sunu da arz etmek isterim ki; bence hadisi serif kiyamete yakin müslümanligm basladigi devre dönecigini yani müslümanlarm azalacagini ve mesakkatlere mâruz kalacaklarini takrir etmektedir. Nitekim bundan sonra görecegimiz hadiste de kiyamete yakin, «Allah Allah» diyen kimse kalmiyacagi bildirilmektedir. Dünya müslümanlannin bu günkü hali nazari dikkate alinirsa bu hadislerin gelecegi haber veren birer mucize oldugundan süphe etmemek gerekir. Kanaati acizânemce bu hadisde inzâr veya tebsir diye bir sey yok sadece vukua gelecek hakikati ihbar vardir. Ulemânin: «Islâimn dalgah devirleri tebe-i tabiîn ile sona erer demelerine bakilarsa îslâmm tekrar eski satvet ve sevketine dönmesi hayli süphe götürür. Allah'in lütfü inayetinden hiç bir zaman ümidimizi kesmemekle beraber bu hadisi zahirî mânasi üzerine birakmak bence eslimi tariktir. Allah'ü âlem.»

66 - Ahir Zamanda Imamin Elden Gitmesi Babi

234 - (184) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân [211] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd [212] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit [213], Enes'den naklen haber verdi ki, BesulüHâh (Sallallahü Aleyhi ve Selletn):
«Yeryüzünde : Allah, Allah diyen kalmadikça kiyamet kopmayocaktir.» buyurmuslar.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürrezâk haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Sabitten, o da Enes'den naklen haber verdi. Söyle demis: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah Allah diyen hiç bir kimsenin üzerine kiyamet kopmaz.» buyurdular.
Bu hadis, kiyametin kötüler üzerine kopacagim' bildiriyor. Mâna iti-barile:
«Kiyamet ancak insanlarin berbâd ve rezilleri üzerine kopar.» hadisi gibidir.
Übbînin beyanina göre kiyamet müminlerin ruhlari kabzolunduk-tan sonra kâfirlerin üzerine kopacaktir. Müminler Deccalla cenk ettikten sonra Isâ (Aleyhisselâm) ile bulusacaklardir; nihayet Yemen'den gelen bir rüzgârla müminlerin ruhlari kabzedilecektir.
Bu hadîs:
«Ümmetimden bir taife kiyamet kopuncaya kadar hakka müzahir olmakta devam edeceklerdir.» hadisine muariz gibi görünüyorsa da hakikatta aralarinda münâfat yoktur. Çünkü o hadisdeki «kiyamet kopuncaya kadar»'tabirinden murâd: kiyametin yaklasmasi yani Yemenden gelecek rüzgârin esecegi zamandir. Zira bu rüzgâr, kiyametin alâmetlerinden biridir. Bir seyin vaktinin yaklasmasi o seyin gelmesi mesabesindedir.
«Allah Allah» kelimeleri bazi rivayetlerde mansubtur. Bu takdirde nasba âmil olan fi'l muzmerdir; ismin tekrari, fiil yerini tutmustur. Buna nahiv ilminde «tahzir» derler, ki mef'ulûn bihin bir nev'idir. Tahzir, bir seyden sakindirmak demektir. O halde <*Allâhe Allâhe» cümlesindeki rauz-mer fiilde «ihzer» yânî «sakin» fi'lidir. Ve cümlenin mânasi: «Allah'dan sakin diyeti hiç bir kimsenin üzerine kiyamet kopmaz.* sekline girer.
Mezkûr kelimeleri merfû' okuyanlar da vardir ki bunlardan biri de imam Müslim'dir. Merfû' okundugu takdirde cümle mübteda ve haber olur.
Ibni Ca'fer bu hadisi «Allah Allah» yerine «lâ ilâha illallah» kelime-i tevhidile rivayet etmistir ki, «Allah Allah», rivayetinin tefsiri demektir. Burada söyle bir sual hatira gelebilir: Madem ki yer yüzünde bir gün «Allah Allah»

diyen kalmayacak; o halde bütün ümmet-i Mu-hammediyye—Ma'âzallâh—- irtidad edecek demektir? Bunun cevabi: Hayir hadisde koca bir ümmetin irtidâdi mevzu-i bahis degil, müslüman kalmayacagindan bahsedilmektedir. Müslüman kalmamasi ise irtidâdi icâbet-mez.

67 - Korkan Kimsenin Îmanini Gizlemesinin Cevazi Babi

235 - (149) Bize Ebu Bekr b. Ebû Seybe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Kureyb'indir. Dediler ki: Bize Ebû Muaviye [214] , A'mes'den, o da Sakîk [215] 'den, o da Hu-zeyfe'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
BesulüHâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem)fle beraber bulunuyorduk. (Bize hitaben) :
«Islâm kelimesini söyleyenlerin adedi kaçtir. Sayin bana!» dedi. Bizde: «Ya Besulâllâh, adedimiz alti yüzle yedi yüz arasinda oldugu halde bize bir kötülük ederler diye mi korkuyorsun?» dedik.
«Siz bilmezsiniz; belki ibtilâ olunursunuz.» buyurdular. Huzeyfe
«Hakikaten az sonra ibtilâ olunduk. O derecede ki bizden birimiz namazini bile ancak gizli kilmaga basladi.» demis.
Bu hadisi Buhâri ile Nesâî «Kitâbü's-Siyer» de, îbni Mâce-de «Kitâbü'l-Fiten» de tahriç etmislerdir. Buhâri'de hadisin metni söyledir:
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Müsîümamm diyenleri bana yazin!» buyurdular.
Bunun üzerine biz de kendilerine 1500 kisi yazdik. Ve: Biz 1500 kisi oldugumuz halde daha korkuyor muyuz? dedik.
Râvî diyor ki:
Vallahi (zaman oldu) öyle bir ibtilâ olundugumuzu gördüm ki, insan (evinde) yalniz basina namaz kilarken bile korkuyordu.»
Hadis-i serifin mevzuu harbe istirak için asker yazmaktir. Bu konusmanin nerede geçtigi ihtilaflidir. îbni Tîn Hendek vakasinda hendegin kazildigi sirada yapildigina cezmen kail olmustur. Bazilari Uhud gazasina çikarken, bir takimlari da Hudeybiye'de cereyan ettigini söylerler. Ashab-i kiram bu kadar kalabalik oldugumuz halde neden korkuyoruz, diye sasmislar; fakat Resulüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Selîem^in irtihâlin-den sonra sastiklari korku baslarina gelmis. O derecede ki, korkudan cemaata devam edemez olmuslar. Namazlarini evlerinde kilarken bile kor-kuyorlarmis.
Kaadî Iyaz diyor ki: «Ihtimâl Huzeyfe'nin bu sözü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatindan sonra müslümanlarm Mekke'de bulunduklari devirde müsriklerin namaza mâni olduklari hengâma âiddir. Ama hadisin siyak ve lâfzina nisbetle bu ihtimâl uzaktir. Çünkü «ibtilâ» cümlesi, üst tarafina «fa» ile atfolunmustur. «Fa» tertip ve takibe delâlet eder. Binaenaleyh ibtilâniii mezkûr konusmadan az sonra vâki olmasi ica-beder. Ibtilânin Hz. Osman fitnesinde olmasi da muhtemeldir. Ancak bu sözden kelimenin eam mânasi, yanî din düsmanlarile ibtilâ kasdedilirse o baska.»
Muhyiddin Nevevî de sunlari söylemistir: «Ihtimâl Huzeyfe (Radiyallahu anh) bu sözü ile Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem/den sonra cereyan eden bazi fitneleri kasdetmis olacaktir, o fitnelerde ashabin bazilari gizleniyor; namazim gizlice kiliyor, meydana çikarak fitne ve harbe istirak etmekten korkuyordu.
Rivayetlerin birinde : «Alti yüzle yedi yüz arasmdayiz» digerinde: «1500 kisi yazdik» denilmesine bakarak Davudi: «Olabilir bu asker yazma isi muhtelif yerlerde bir kaç defa vukuu bulmustur.» demistir. Bazilari iki rivayetin arasini bulmak için: «1500 den murâd: erkek, kadin, köle ve çocuk, bütün müslümanlardir. Alti yüzle yedi yüz arasindan ise hassaten erkekler kasdedilmistir.» diyorlar. Hatta hadisin bir rivayetinde 1500 yerine sadece «500 kisi» denilmistir. Bu da harbe istirak edenler diye te'vil olunuyor.
Nevevî bu te'villeri siraladiktan sonra söyle diyor: «Bu te'vîller bâtildir. Çünkü hadisin diger rivayetinde, 1500

adam yazdik diyerek bunlarin hepsinin erkek oldugu tasrih edilmistir. Sahih te'vil sudur: Sayilari alti yüzle yedi yüz arasinda olanlar, hasseten Medine'dendir.. 1500 adedi bunlarla birlikte etraftan gelen müslümanlarm mecmu'udur.»
Mühe11eb : «Müslümanlari müdafaa icabettigi zaman hükümdarin asker yazmasi sünnettir. Vatan tehlikeye düsünce eli silâh tutan herkese cihâd farzolur.» diyor.
«Hadîs-i Serif bir seyi vukuundan önce haber veren mucizelerdendir. Çoklukla övünmenin ilâhî cezayi niüstelzim oldugu bu hadîs-i seriften çikarilan hükümlerdendir.»

68 - Imani Zaif Oldugu Için Imanindan Korkulan Kimsenin Kalbini Yatistirma ve Kati Delil Olmadikça Kati Surette Îman Hükmü Vermekten Nehi Babi

236 - (150) Bize Ibni Ebû Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyan Ztihri'den, o da Âmir b. Sa'd'dan, o da Babasindan (m) naklen rivayet
(6?4) Ebu Ishâk Sa'd b. Ebû Vakkaas (R.A.): Ensar-i Kiramdan ve hayatlarinda cennetle müjdelenen bahtiyarlardandir. Bedir gazasiyle diger bütün gazalara istirak etmistir. Peygamber (S.A.V.) den 270 hadîs rivayet etmistir. Vefat tarihi 55 veya 57 dir.
etti. Babasi söyle demis: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (askere) bazi seyler taksim etti. Ben:
— Yâ Resulâllâh, filâna da ver; çünkü o mü'mincür, dedim. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yahud müslimdir.» buyurdu. Ben sözümü üç defa tekrarladim. O da bana üç defa: «Yahud müslimdir.» diye red cevabi verdi. Sonra:
«Ben —kendimce baskasi daha lâyik oldugu halde— (bazen) bir adama (sirf) Allah onu yüzü üstü cehenneme atmasin endisesi ile (bir seyler) veriyorum.» buyurdular.

237 - (...) Bana Zübeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâkûb b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Sihâbin kardesi oglu, Amcasin-rivâyet etti. Demis ki: Bana Amir b. Sa'd b. Ebû Vakkaas, Babasi Sa'd'dan naklen haber verdi ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Sa'd'da aralarinda oturmakta iken bir kaç kisiye dünyalik vermis. Sa'd hâdiseyi anlatirken) söyle demis: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlardan birini birakti; ona bir sey vermedi. Halbuki en çok begendigim o idi. Bunun
üzerine ben:
— Yâ Resulâllâh, filâni neye biraktin? Vallahi ben onu pek mü'mîn görüyorum, dedim. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yahud müslim.» dedi.
Biraz sustum. Sonra yine o zat hakkindaki bilgim galebe çalarak: — «Yâ Resulâllâh! Filâni neye biraktin? Vallahi ben onu pek mü'min görüyorum, dedim. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yine: «Yahud müslim» buyurdu.
Biraz daha sustum. Sonra yine o zat hakkindaki bilgim galebe çaldi. Ve: Yâ Resulâllâh! Filâni neye biraktin? Vallahi ben onu pek mü'min görüyorum, dedim. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar:
«Yahud müslim. Ben —baskasi benim için daha makbul oldugu halde— (bazan sirf) bîr adam yüzü üstü cehenneme atilir endisesiyle ona bir seyler veriyorum.» buyurdular.

(...) Bize Hasen b. Aliy el-Hulvani ile Abd. b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ya'kûb —ki tbni Ibrahim b. Sa'd'dir — rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam, Salîh' [216] den, o da Ibni Sihâb'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Bana Âmir b. Sa'd, Babasi Sa'd'dan naklen onun söyle dedigini rivayet etti: Resulüllâh'(Satîaîlahü Aleyhi ve Sellem), bir kaç kisiye atiyye verdi. Ben de aralarinda oturuyordum... Ilâh, Ibni Sihâb'in kardesi, oglunun Amcasindan rivayet ettigi hadis gibi tahdisde bulundu. Sunu da ziyade eyledi: Ben Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi

ve Sellem) 'e giderek: fi lani neye biraktin? diye fisildadim.

(...) Bize Nasen el-Hulvani dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ya'kub rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Babam, Sâlih'den, o da Ismail b. Muhammed' [217] den naklen rivayet etti. Demis ki: Ben Muhammed b. Sa'd'i bu hadisi rivayet ederken dinledim. Rivayeti esnasinda söyle dedi: Bunun üzerine Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) omuzumla ensem arasina eliyle dokunarak:
«Müdafa'ami ediyorsun? Ey Sad! Ben adama veriyorum iste!» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri ile Ebû Davud da tahriç etmislerdir. Sahih-i Buhâri'deki yeri: «Kitabü'1-Iman» ve «Kitabu'z-ZekâUtir.
Hadisin bir tariki hususunda imam Müs1im'e itiraz edilmistir. Çünkü bu tarikde Müslim hadisi Süfyân b. Uyeyne vasitasiyle Zühri'den rivayet etmektedir. Halbuki Humeydi, Said b; Abdir-rahman ve Muhammed b. S abbâh, Süfyan'la Zyhri'nin arasinda Mamer'i de zikrederler. Mahfuz olan da budur. Müslim onu senedden düsürmüstür.
Bti itiraza Nevevî su cevabi vermistir; « Süfyân 'm bu hadisi bir defa Zühri'den, bir defa da Ma'mer'den dinlemis; ve her iki veçhe göre rivayet etmis olmasi muhtemeldir. Binaenaleyh rivayetlerin biri digerine dokunmaz,»
Sarihlerden bazilari Nevevî nin sözünü de cây-i te'emmül bulmus; fakat vechini beyân etmemistir. Bu te'emmülün vechini Buhâri sarihi Aynî söyle izah ediyor: Cami' denilen kitaplarda olsun, müsned-lerde olsun Süfyân b. Uyeyne 'nin rivayetleri hep Ma'mer vasitasile Zuhrî 'dendir. Rivayetler Mamer'i zikretmekte bir birini tutarlar. Senedden Ma'mer 'i düsüren, yalniz Müslim 'dir. Halbuki Müs1im'in seyhi Muhammed b. Yahya 'nin «Müs-ned» inde Ma'mer zikredildigi gibi Ebû Nuaym'in «Müstahrec »inde de mevcutdur. Ebû Mes'ud «EI-Etraf» nam eserinde buradaki vehmin râvi Ibni Ebî Ömer 'den geldigini söylemektedir. Müs1im'e rivayet ederken onun vehmetmis olmasi muhtemeldir; fakat bu ihtimal teayyün etmis degildir. Vehim Müslim 'den de olabilir; Nevevi 'nin dedigi gibi de. Ihtimâl kapisi açiktir.»
Raht'in mânasi hususunda çok ihtilâf edilmistir. Raht : sayilari ondan asagi olan erkeklerdir; diyen oldugu gibi: üçten ona kadar olan cemaattir; yediden ona kadar olan cemaattir; sayilan yediden üçe kadar inen cemaattir; diyenlerde olmustur. Kelime ism-i cemi' olup kendi lâfzindan müfredi yoktur.
Bazan bu kelime on kisi hakkinda kullanilir. «Rahtu'r-racül» yani kisinin rahati tâbiri: babasinin ogullari, kabilesinin adamlari mâna-larinadir. Cem'i erhut ve erhât; cem'inin cem'i de: erâhit ve erâhît gelir. Bu kelime adetle birlikde kullanilirsa sahis, kisi mânasi ifâde eder. «se-lâsetü raht in» üç kisi demektir.
Hadis-i serif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir atiyye ve ihsan tevzini anlatiyor. Hz. Sad b. Ebî Vakkas (Radiyaîlahu anh) 'm görüp hikâye ettigi bu taksimde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) imani zaif olan bazi kimselere ihsanda bulunmus; dinî bütün fakir müslümanlar-dan bazilarina bir sey vermemistir. Bunu gören Sa'd (Radiyaîlahu anh) «Yâ Resulâllâh, filâna da ver; çünkü mü'mindir.» demis; Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) buna sadece «yahud m üs I imdir.» cevabini vermekle iktifa etmistir. Bu sözden muradi: «Filân mü'min'dir, diye kestirip atma; çünkü kalben inanip inanmadigini bilmezsin. Mü'min diyecegine müslim, de zira müslim: teslim olan mânasina gelir.» demektir.
Hz. Sa'd 'in gösterdigi zatin ismi Cail b. Sürâka 'dir. Fukara 'dan bir zât olup Uhud ve diger gazalara istirak etmisti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu birakip da imani zaif olanlara vermesi ona bir sey vermese de dininden dönmeyecegini bildigi içindir. Imani zaif olanlara atiyye ve ihsanda bulunmasi ise kalplerini îslâmiyete yatistirmak içindir. Bunlara «müellefe-i kulûb» denilir. Nitekim Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Allah onu yüzü üstü cehenneme atmasin diye veriyorum.» buyurarak bu ciheti izah etmistir. Böyle tepe taklak cehenneme atilmasina sebep:
Kendisine bir sey verilmedigi takdirde irtidâd etmesi yahud Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i cimrilikle ithamda bulunarak dinden çikmasidir.

Tepe taklak cehenneme atmak, küfürden kinayedir. Çünkü bu mâna küfrün lâzimidir. Ibarede lâzim zikredilmis; melzuni murâd olunmustur.
Hadisin zahiri:
«De ki : Siz iman etmediniz; bari müslüman olduk deyin!» âyet-i kerimesine uymaktadir.
Ikinci rivayette Hz. Sa'd kendinden bahsettigi halde: «Ben de aralarinda oturmakta iken» demeyip: «Sa'd 'da oturmakta iken...»
ifâdesini kullanmasi ve keza begenen Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oldugu halde «en çok begendigi» demeyip «en çok begendigim» demesi bedî' ilmine göre birer iltifattir.
«Sa'd'da aralarinda oturmakta iken...» ibaresi tecrid de olabilir. Yani kendinden bir sahis tecrid ederek sanki oturan baska biri imis gibi göstermistir.
Hasili Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) sevdigi ve takdir ettigi fakir bir muhacir olan Cail (Radiyaîlahu anh) 'a bir sey vermeyerek müellefe-i Kulûba vermesinin iki sebep ve hikmete istinâd ettigini Hz. Sa'da tenbih eylemistir.
1- Müellefe-i kulûba bir sey vermese belki irtidâd ederler ve ebedî kalmak üzere yüzleri asagi cehenneme atilirlardi.
2 - Bir kimseyi medhu sena ederken onun bâtîni umurunu söyleniek-;en sakinmak gerekir; çünkü bâtini ancak Allah bilir.
Burada söyle bir sual hatira gelebilir. Cail (Radiyaîlahu anh) 'in hâ-is bir mü'min oldugunu Besulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bildigi e takdir ettigi hâlde acaba Sa'd (Radiyaîlahu anh) gibi bir zâtin onun mani hakkindaki sehâdetini neden kabul etmemistir?
Cevap: Çünkü Hz. Sa'd 'm; «Vallahi ben onu pek mü'min görüyorum.» sözü, sehadet için degil, onu medhu sena etmek ve kendisine bir seyler verilmesi hususunda tevessülde bulunmak gayesile söylenmistir. Onun içindir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bu söz üzerinde onunla münâkasa etmistir. Imani hakkindaki kanaatini kabul etmistir:
«Ey Sa'd! Ben adama veriyorum iste.» buyurmasi bunu gösterir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1 - Ülülemir ve diger büyükler nezdinde bir kimse için sefâ'atte bulunmak caizdir.
2 - Fesada niüeddî olmamak sartile bir mesele hakkindaki müracaat tekrar edilebilir.
3 - Bir meseleyi iyice anlamak, yüzde yüz bilinmeyen bir sey hakkinda kafi hüküm vermemek icâbeder.
4 - Müslümanlarin hükümdari ehemmiyet derecelerine göre müslü-manlara âtiyye verebilir.
5 - Nezdinde sefaatte bulunulan zât sefaati maslahata muvafik bulmayarak reddederse mes'ül olmaz.
6 - Bu takdirde sefaatini neden kabul etmedigini sefaatçiya bildirerek Özür dilemek gerekir.
7 - Bir kimse maslahata muvafik gördügü bir hususu kendinden yüksek mertebedeki zâta arzederek o bâbta tefekkür ve te'emmülde bulunmasini isteyebilir.
8 - Asere-i mübessere denilen on zâttan mâada hiç bir kimse hakkinda aletta'yîn cennetliktir diye kafi hüküm verilemez.
9 - Imân hususunda kalben i'tikad bulunmadikça dille ikrar fayda vermez. Icma'da budur. Bundan dolayidir ki, münafiklarin küfrüne hükmolunmustur. Ulemâdan bir cemaat müslümanin insâallâh ile takyid etmeksizin «ben mü'minim» demesinin caiz olduguna istidlal etmislerdir. Bu meselede Sahabe (Radtyalîaku Anhüm) devrinden bu güne kadar ihtilâf oluna gelmistir. Tahkik edilirse; her kavlin bir vechi oldugu görülür. în-sâllah ile takyid ederek söyleyenler kendisi için levh'i mahfuzda yazili bulunan mukadderatin gâib olduguna isaret ederler. Mutlak söyleyenler, kelimenin simdiki hükmünü haber verirler. Evzâî ile diger bazi ulemâya göre her iki vecih caizdir. Ehl-i tahkik ulemaînin mezhebi de budur.
10 - Imâm Mâlik ile cumhuru ulemâya göre bu hadis, zann üzerine yemin etmenin caiz olduguna delildir. Buna

«yemîn-i lâgv» derler.
Yemin-i lâgv hakkinda ulemâdan alti kavil rivayet olunur, ki bazilari sunlardir;
a) Imâm Mâ1ik'in kavli,
b) Imâm Sâfiî'ye göre yemin-i lâgv kasid olmaksizin dile geliveren yemindir. «Bilmem vallahi» gibi. Hz. Safiî Âis Q(Radiyallahu Anhâ) dan merfu' olarak rivayet edilen bir hadisle istidlal eder. Imâm Muhammed'in rivayetine göre imâm A'zam'm kavli de budur,
c) Hanefilerce meshur olan kevle göre yemin-i lâgv: dogru zannile edilen fakat aksi zuhur eden yemindir. «Vallahi ben falan isi yapmadim» diye yemin ettikden sonra o isi yaptigi anlasilmak; bir sahsi Zeyd zannederek «Vallahi bu adam Zeyddir»; dedikten sonra o sahsin Amir oldugu meydana çikmak gibi.
11 - Kaadî Iyâfc imanla Islâm arasinda ifark bulunduguna btu hadisin en sahih bir delil oldugunu söylüyor. Ve: «îman bâtindir; kalbin amelidir. Islâm zahirdir; azanin amelleridir.» diyor. «Lâkin buna her mü'-min müslümandir; fakat her müslim mÜ'min olmayabilir.» diye cevap verilmistir. Nitekim bu hadisin lâfzi da ayni mânaya delâlet ediyor. Maama-fih bazan bu iki kelime bir birinin müteradifi olarak ayni mânaya da kullanilirlar. Bu bâbta iman bahsinde tafsilât verilmisti.
12 - Müs1im sârihlerin.den Ebû Abdillâh et-Teymî: «Bu hadisde kendisine atiyye verilen sahsin mü'min olmadigina isaret vardir.» demisse de bu söz kabul edilmemistir. Çünkü Pepgamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m:
«Baskasi benim için daha makbul oldugu halde...» buyurmus olmasi onun mü'min olduguna delildir. Su kadar var ki imani zaiftir.

69 - Delillerin Bir Birini Takviyesiyle Itmi'nan-i Kalbin Artmasi Babi

238 - (151) Bana Harmeletü'bünü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yunus. Ibni Sihâb'dan, o da Ebû Selemete'bnî Abdirrahmân'la Said b. el-Miiseyyeb'den, onlar da Ebû Hureyre'den naklen haber verdi ki, Kesulüllâh (Saiîaîîahü Aleyhi ve Sellem) : «Biz süphe etmeye Ibrahim (Saiîaîîahü Aleyhi ve Sellemyden daha lâ-yikiz : Hâni, Yâ Râbbî ölüleri nasil diriltecegini bana göster, demisti. Rab-bî: Inanmadin mi yoksa? demis. O da: Yok inandim ama kalbim mut-mein olsun diye (sordum) demisti [218]

Allah Lûf'a da rahmet eylesin! Filhakika o pek muhkem bir istinâdgâha (Allah'a) siginiyordu. Eger ben zindanda Yusuf'un kaldigi kadar uzun müddet kalsaydi m (zindandan çikarmaya gelen) da'vetçi-ye mutlaka icabet ederdim.» buyurmuslar.

(...) Bu hadisi bana insallah Abdullah b. Muhanimed b. Esmâ'ed-Du-baî [219] de rivayet etmistir. (Dedi ki): Bize Cüveyriye [220], Mâlik'-den, [221] o da Zühri'den naklen rivayet eyledi. Zühriye de Saidü'bnü'I-Müseyyeb ile Ebû Ubeyd [222], Ebû Hüreyre'den, o da Resulüllâh (Saîlalkthü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Yunus'un Zühri'den rivayet ettigi gibi haber vermisler.
Mâlik hadisinde: «Lâkin kalbim mutmein olsun, (dedi), Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu âyeti bitinceye kadar okudu» ifadesi vardir.

(...) Bize bu hadisi Abd b. Hümeyd rivayet etti. Dedi ki: Bana Ya'kûb yani Ibni Ibrahim b. Sa'd rivayet etti. Dedi ki: Bize Ebû Üveys [223] , Zühri'den naklen Mâlik'in isnâdile onun rivayeti gibi tahdis etti; ve: sonra hu âyeti bitirinceye kadar okudu, dedi.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu bed'ü-halk» ve «Kitâbü't-Tefsir» de, Müslim «Kitâbü'l-Fedâil» de, îbni Mâcede

«Kitâbül-Fiten» de tahriç etmislerdir.
Bazi ulemâ onun bir sebebi oldugunu söylerler.

«Hani Ibrahim : Ya Rabbî, ölüleri nasil diriltecegini bana göster, demisti.» [224] âyet-i kerîmesi nazil olunca bazi kimseler. «Ibrahim (Aleyhisselâm) süphe etmis ama bizim Peygamberimiz süphe etmedi» demisler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu duyunca :
«Süphe etmeye biz Ibrahim'den daha lâyikiz...» buyurmuslar.
Gerek Hz. Ibrahim (Aleyhisselâmym Teâlâ hazretlerine ölüleri nasil diriltecegini sormasinin sebebi gerekse Peygamber (Saîlalkthü Aleyhi ve Setlem)'in:
«Süphe etmeye biz ibrahim'den daha lâyikiz...» sözünün mânasi hususunda pek çok ihtilâf edilmistir. Bunlarin bazilari sunlardir:
1- Hz. Ibrahim (Aleyhisselâm) bu suali Peygamber olmazdan evvel sormustu. Taberî âyeti zahiri mânasina hamletmis; ve suale seytanin vesvesesi sebep oldugunu, ancak çabuk gelip geçtigi için imânina dokunmadigini söylemistir. Tâberî, Ibnî Abbâs (Radiyallahu on/ij'dan rivayet edilen bir eserle istidlal etmistir. Abd b. Humeyd, Ibni Ebî Hatim ve Hâkim'in tahriç ettikleri bu eserde Ibni Abbâs (Radiyallahu anh) : «Kur'ân-i Kerîm'de en ümidbahs, âyet Hz. Ibrahim'in:
Yâ Râbbî, Ölüleri nasil diriltecegin! bana göster... âyetidir. Bu suâl seytanin kalplere verdigi vesveseden neset etmistir. Allah da Ibrahim 'in suâline evet diyerek râzî olmustur.» demistir.
2 - «Hz. Ibrahim'in suâline sebep sudur. Nemrud kendisine: senin Rabbin kimdir?» diye sordugu ve onun da: «Benim Rabbim öldüren ve dirilten zât-i Ecellü A'Iâdir, diye cevap verdigi vakit Ibrahim (Aleyhisselâm) kudreti ilâhiyye hakkinda asla süphe etmedigi halde ölüleri nasil diriltecegine merak etmis ve kalbi mutmein olsun diye sormustur.» Bunu Taberi, Ibnî Ishâk 'dan rivayet etmistir.
3 - Söyle diyenler de vardir; Hz. Ibrâhim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Nemrud'a:) Benim Rabbim öldüren ve diriltendir, dedigi vakit Nem-rud mel'unu:
Öldüren ve dirilten benim, diye mukabele etmis. Ve bir mahbusu serbest birakmis; bir adami da öldürmüs. Serbest birakmaya diriltme adini vererek: iste öldürdüm ve dirilttim; demis, Ibrahim Aleyhisselâm:
«Amâ Allah'in diriltmesi ruhu bedene iade sûretile oluyor» deyince
Nemrud :
Gözünle gördün mü? demis. Hz. Ibrahim bu suâle:
Evet demeyerek baska takrire geçmis. Bunun üzerine Nemrud
mel'unu sunu söylemis :
Rabbine söyle! Ölüyü diriltsin; yoksa seni öldürürüm. Ibrahim Aleyhisselâm da sormus.
4 - Bu suâlin »mânasi: Ya Râbbî bana ölüleri diriltme iktidari ver, demektir. Te'eddüben böyle söylemistir.
5 - Suâlin mânasi: Yâ Rabbî! Ölüleri nasil diriltecegini bana göster ki senin Halil'in oldugumu bileyim demektir;
6 - Bu suâl: senin Halil'in olduguma kalbim mut'meinolsun manasinadir.
7 - Bir takimlari; Ölüleri nasil diriltecegini bana göster, ki duami kabul ettigini bileyim, demektir. Mutâleasinda bulunmuslardir.
9 - Bu suâlin mânasi:
«ölüleri nasil dirilttigini bana göster ki, sana duâ ettigim zaman duami kabul buyuracagini arilayayim...» demek oldugunu ileri sürenler ve daha baska türlü söyleyenler de vardir. Kaadî Ebû Bekir el-Bâkillânî bu son kavlî ihtiyar etmistir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Süphe elmeye biz Ibrahim'den daha lâyikiz...» hadisi üzerindeki ihtilâfa gelince: Bu hususda ezcümle söyle denilmistir.
1 - Bu sözün mânasi: Biz Ölüleri nasil diriltecegini görmeye Ibrahim (Aleyhisselâm)'dan daha merakliyiz, demektir.

2 - Bu sözden murâd: Allah'in ölüleri diriltecegine biz süphe etmeyince Ibrahim (Aleyhisselâm) evleviyetle süphe ermemistir. Yani Peygamberlere süphe gelebilse süphe etmeye ben Ibrahim (Aleyhisselâm) 'dan da lâyik olurdum. Benim süpheye düsmedigimi pekâla bilirsiniz. O halde onun da süphe etmedigi malumunuz olsun! demektir. Resuliillâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu ya tevâzuundan söylemistir. Yahut o sirada kendisinin Ibrahim (Aleyhisselâm) 'den efdal oldugunu henüz bilmiyormus.

3 - Resuliillâh (Sallallahü Aleyhi ve Setîem) bu sözü ile âdeti kasdet-
mistir. Zira birini müdâfaa eden bir kimse: «Ona söyleyeceklerini bana söyle!» der. Bundan maksad: «Ona bunlari söyleme» demektir.

4 - Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ile kendini degil, ümmetini kasdetmistir. Kendisinin süphe etmeyecegi ismet delili ile malumdur. Çünkü Peygamberler sek ve süpheden masumdurlar.

5 - Bu sözün mânasi: «Sizin süphe saydiginiz seye ben daha lâyikim, çünkü o süphe degil, daha ziyâde izah buyurülmasini istemekdir.

6 - Bâzi arabiyyât âlimlerinden rivayet olduguna göre ism-i tafdil denilen «ef'al» sigâsi bazen, bir mânanin iki seyden nefy-i mânasina gelir. «Seytan filancadan daha hayirlidir.» derler ki, ikisinden de hayir yoktur, manasinadir. Bu takdire göre hadisin mânasi: ne ben süphe ettim, ne de Ibrahim (Aleyhisselâm) demek olur.

Bu sen kavil gayet vazih oldugu için en ziyâde sâyan-i kabul görülmüs; ve: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü ile Ibra-h i m (Aleyhisselâm) 'den süpheyi nefî hususunda mübalaga kasdettigine inanmak vaciptir, denilmistir.

Ibni Atiyye diyor ki: «Ibni Abbas'in: Bence en ümid-bahs âyet budur, demesi, âyet, Allah'in rahmet ve mahabbetine son derece güvenmeyi ve dünyada qndan ölüleri diriltmesi bile istendigini bildirdigi ve yahud îman hususunda derine dalmayip icmâlen inanmanin kâfi gelecegine isaret ettigi içindir.»

Â1ûsî «Ruhu'l-Ma'anî» adli tefsirinde sunlari söylemistir; «Bu makamda bazi muhakkiklarin Halilullah (Ibrahim) (Aleyhisselâm)\ müdâfaa sadedinde yazdigi sözler hosuma gider, söyle ki:

Ibrahim (Aleyhisselâm)'in suâli-ma'âzallah-dinî bir emirde süpheye düstügü için degildi. Bu suâl diriltmenin mahiyetini anlamak için onun nasil yapilacagina dâirdi. Iman için ise; diriltmenin ne suretle yapilacagini bilmek sart degildir. Binaenaleyh Halîlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imân etmek için bilinmesi sart olmayan birsey sormustur. Suâlin «Keyfe» yani «nasil» sigasile yapilmis olmasida bunu gösterir. Keyfe» hâli sormak için vaz' edilmis bir kelimedir. Bunun misâli: «Zeyd halk arasinda nasil hükmediyor?» suâlidir. Bu suâli soranin Zeyd'in hâkim oldugunda süphesi yoktur. O ancak hükmün nasil oldugunu sorar. Eger Zeyd'in hâkim olup olmadigini sormak isteseydi: «Zeyd hâkim mi oldu?» derdi. Iste bazi kimseler, vehimlerine kurt düserek bu âyetten dolayi Ibrahim (Aleyhisselâm)"a —hâsa—süphe nisbet edince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tevazu' yolu ile :

«Biz süphe etmeye Ibrahim'den daha lâyikiz.» yani; biz bile süpheye düsmedik; Ibrahim (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) in süpheye düsmedigi ise levveliyetle sabittir; diyerek bu vehmin önünü almistir.»

Imam Safiî (Rahimehuîlah) 'in da hadisi bu tarzde tefsir ettigi rivayet olunur. Kaadî Iyâz: «Ibrahim (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem) Allah'in ölüleri diriltecegindе süphe etmemistir. Lâkin diriltmenin ne sekilde oldugunu görerek kalbinin mütmein olmasini ve münâ-1 zeadan vaz geçmesini istemistir. Diriltmenin vakî olacagini biliyordu. Keyfiyetini de görmek sûretile ögrenmeyi arzu etti. îlm-i yaldninin ziyadelesmesi için sormus olmasi da muhtemeldir. Çünkü ilimler kuvvet itibârile bir birinden farklidirlar. Ilmi yakindan, ayne'l-yakme geçmek istemis olabilir.» diyor.

Buraya kadar serd edilen kavillerden anlasiliyor ki, Hz. Ibrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in suâli süpheden nes'et etmis degildir. O aynen müsahede sûretile ilmini arttirmak istemistir. Elbet bir seyi gözle görmek, nazarî olarak bilmekten daha müfiddir.

Teâlâ Hazretleri Ibrahim (Aleyhîsselâm) 'in kemâl-i imanini bildigi halde imanini bir daha ikrar ettirmek için:

«Benim ölüleri diriltecegime inanmadin mi yoksa?» buyurmus; Ibrahim (SallcdUûiü Aleyhi ve Sellem) de: «Yok inandim, ama kal-fcim mutmeinn olsun diye sordum.» cevabini vermistir. Bu cevaptan sonra Teâlâ

hazretleri Halîl-i Ekreminin arzusunu is'âf eylemisç ve ona dört tane kus almasini emir buyurmustur. Bu kuslarin ne cinsden olduklari ihtilaflidir, îbni Abbas (Radiyallahu anh) 'a göre turna veya kogu kusu, tavus, horoz ve güvercindir. Mücâhid ile Ikrime'ye göre: güvercin, horoz, tavus ve kargadir. Mücâhid'in Ibni Abbas (Radiyallahu anh) 'dan rivayetine göre ise: Tavus, kartal, karga ve güvercindir. Daha baska kus ismi söyleyenler de vardir.
ibrahim (Aleyhîsselâm) kuslari tutunca Teâlâ Hazretleri bunlari kesip dörder parça yapmasini, sonra her parçayi bir daga birakmasini emir buyurmus. Ibrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu da yaptiktan sonra onlari çagirmasi emrolunmus, O da çagirmis. Bir de ne görsün! Her kusun tüyü tüyüne, kani kanma, eti etine dogru uçuyor,; kuslarin bütün uzuvlari yerlerine dönüyor... Böylece bir anda hepsi eski hallerine dönerek süratle Hz. Ibrahim'in yanma gelmisler. Allah her seye kaadirdir. Nitekim Bakara sûresinde bu hadiseyi hikâye eden âyet-i kerîmenin sonunda:
«Allah aziz ve hakimdir.» buyurarak her seye kaadir her fi'linde ce hikmetler bulunduguna isaret etmistir.
Hadisin Lût (Aleyhisselâm) 'dan bahseden cümlesine gelince: Hz. Lût (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ibrahim (Aleyhisselâm) 'm kardesi ogludur. Ona iman etmis; ve onunla beraber Misir'a gitmis; sonra yine beraberinde Sam'a dönmüs, oradan Ibrahim (Aleyhisselâm) Filistin'e giderek yerlesmiy; Hz . Lût (Aleyhisselâm)'de sarkîl' Ürdün'e gitmistir. Bilâhere Teâlâ Hazretleri kendisine de peygamberlik vererek onu Sam'la Hicaz arasinda bulunan Sedum sehrine yakin Zügâr nahiyesine tabî' on iki karyeye peygamber göndermistir ki, bunlara «Mü'te-fikât» derler. Mezkûr karyeler ahâlisi puta tapar, erkekleri simdiki ingilizler gibi bir birlerile cinsî münasebette bulunur ve diger rezaletlerin envâini irtikâb ederlerdi.
Lût Aleyhisselâm Kur'ân-i Kerîm'in on yedi yerinde zikredilmistir. Pesinen arzedeyim ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Lût (Aleyhisselâm) hakkinda «Allah Lût'a da rahmet eylesin!»buyurmasi onu tenkid degil takdirdir.
Iltica ettigi ruknû sedîd yani muhkem istinadgâhdan murâd da Allah'dir. Mücâhid'e göre bundan murâd asirettir. Ona göre her halde cümlenin mânasi: Hz. Lût (Aleyhisselâm) isteseydi asiretine siginirdi; ama o öyle yapmadi da Allah'a sigindi, demek olacaktir. Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) : «Allah hiç bir peygamber göndermemistir ki, onu kendi asiretinden mütesekkil bir kuvvet içinde bulundurmasin» demistir. Fakat Lût (Aleyhisselâm) 'm bulundugu yerde akraba ve kabilesinden kimse yoktu. Bu cihetle: «Ah...! benim akraba ve asiretimden mütesekkil bir kuvvetim olsa size galebe çalmak için onlardan yardim alir; müsafirlerimi korurdum.» demistir.
«Filhakika o pek muhkem bir istinâdgâha siginiyordu.» cümlesi:
«Ah benim size karsi bir kuvvetim olsa yahud muhkem bir kafaya siginsam! dedi.» [225] âyet-i eelîlesine muvafiktir.
Gerek hadis gerekse âyet-i kerîme meshur Lût (Aleyhisselâm) kissasina isaret etmektedirler. Kur'ân-i Kerîm'de hikâye buyurulan bu kissanin hülâsasi sudur: Lût (Aleyhisselâm) Peygamber olunca kavmini imana ve kötülüklerden vaz geçmeye davet etmis; fakat onlar vaz geçmek söyle dursun isi daha da azitmislar. Nihayet Hz Lût 'a meydan okuyarak: «Dogru söylüyorsan bize Allah'in azabim getir de görelim!» demisler. Bunun üzerine Lût (Aleyhisselâm) Allah'a niyaz ederek onlara karsi galebe için yardim istemis. Teâlâ Hazretleri bu duayi kabul etmis; o kavmi ihlâk ve bir de Ibrahim (Aleyhisselâm) 'a yeni dogacak bir çocuk müjdelemek için dört melek göndermis, Melekler gayet yakisikli delikanlilar kiyafetinde evvelâ Hz. Ibrahim'e, sonra Hz. Lût'a gitmisler. Lüt (Aleyhisselâm) onlari görünce sikilmis. Rivayete göre karisi kavmine haber göndermis; ve kavmi de kosup gelmisler. Öteden beri kötü ameller pesinde kosan bu heriflerin niyeti Hz. Lût'un misafirlerine de kötülük etmekmis. Lût (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine çesitli nasihatlarda bulunmus; fakat mütecavizler aldiris etmemisler. Nihayet Cenabi Hak üzerlerine tas yagdirmis; ve o beldenin üstünü altina getirmis, Hz. Lût ile bir kaç sadik mü'minden baska kurtulan olmamis. Hiyanet eden'karisi da mücrimlerle birlikte helak olup gitmis.
Iste Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beyan buyurdugu sözü Hz. Lût, misafirlerine sarkintilik etmek isteyen bu azgin kavme söylemistir.

Bu hadis hakkinca Tîbî sunlari söylüyor: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü söylemesi Hz . Lût 'un yardimci hususunda küllî bir ümidsizlik ve siddetli bir ye's içinde bulunmasmdandir. Her halde Resulüllâh (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bu sö'ze sasmis ve böyle bir sözün H z . Lût 'tan nâdir sudur edecegine kanî olmustur. Çünkü Hz . Lût 'un sigindigi rüknü sedîdden (Allah'dan) daha sedidi olamazdi.»

Nevevî de söyle demistir: « Hz . Lût misafirlerini kavminden korumak için Allah'a iltica etmeyi unutmus olabilir. Yahut gönülden Allah'a iltica etmis; misafirlere de Özür beyan etmis ve sikildigini göstermistir.»

Fakat Müslim sarihlerinden Übbi Nevevi 'nin bu müta^ leasina itiraz ediyor. Diyor ki; «Bu sözün mânasi dogru olmamakla beraber garabeti' de meydandadir. Çünkü bu meselede ne Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tenkidde bulunmustur; ne de H z . Lût Allah'a ilticayi unutmustur. Böyle bir sey yoktur.

Hz . Lût 'un bu sözü, misafirlerinin gönüllerini almak ve onlara âdete göre özür beyân etmekten ibarettir. Çünkü âdete göre müdafaa ancak kuvvet veya asiretle olur. Hakikatte Hz . Lût'un yaptigi bir lütfü kerem ve sahibini medhu senaya lâyik kilan güzel bir terbiyedir. Binaenaleyh Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :

«Allah Lût'a rahmet eylesin.» demesi tenkid degil medihtir. Bu söz araplarin kanusmalarmdakî âdetine göre söylenmistir. Araplar konusurken : «Allah Melik hazretlerini te'yid buyursun» «Allah emir hazretlerini islâh eylesin» gibi sözler kullanirlar...

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisde Yusuf (Aleyhisselâm) kissasina da temas ederek :

«Eger ben zindanda Yusuf'un kaldigi kadar uzun müddet kal saydim çagirana mutlaka icabet ederdim.» buyuruyor.

Bunun mânasi: Yusuf (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptigi gibi be-râetimi filân istemeye bakmaz; hemen hapisten çikardim; demektir ki, bu söz Hz . Yusuf (Aleyhisselâmym son derece sabirli bir zât oldugunu takdirdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bunu da tevâzu'undan söylemistir. Büyük bir zâtin tevazu' göstermesi onun sân ve mertebesini küçültmez; bilâkis daha yükseltir.

Bunu Hafiz Ibni Hacer-i Askalânî «Fethu'I-Bârî» nam eserinde zikreder.

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ins, cin ve melek dâhil, bütün niahlukaatm efdali oldugu icmâ-i ümmetle sabittir. Binaenaleyh zahiren onun bazi peygamberlerden veya hepsinden efdal olmadigini gösteren hadisler Ehl-i Sünnete göre tevâzuâ hamledilir.

Hz . Yusuf (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in berâetini istemesi söyle olmustur. Misir melikinin adami gelerek kendisini serbest birakmak istedigi zaman Yusuf (Aleyhisselâm) yedi sene yedi ay ve yedi gün mah-bus kalmasina ragmen sair mahkûmlar gibi sevinçle disariya firlamamis: bilâkis gelen adama:

«Git efendine sor bakalim. Su ellerini dograyan kadinlarin hâli ne olmus?..» diyerek, kendisini nahak yere zulmen hapsettiklerine hüccet getirmek istemistir. Iste Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu noktaya te-masla; «Çagirana icabet ederdim» buyurmus:

«Ve Yusuf'un yerine ben olsam bu derece sabir ve metanet gösteremez; bîr an evvel hürriyetime kavusmak için hemen disariya çikar; berâ-etimi beklemezdim.» demek istemistir. Bittabi bu söz tevâzuan ve nezâke-ten böyle söylenmistir. Yoksa Hz . Yusuf (Aleyhisselâm)^iri yerinde Resulüllâk (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olsa o da fazlasile sabru teham-mül gösterirdi.

Hâsili bu hadisde zikri geçen üç peygamberin üçü de tenzih, takdir ve tebcil Duyurulmuslardir.

Bu hadisin ikinci tarikinde Müslim (Rahimehullah) 'm: «Bana insaallahu Teâlâ Abdullah b. Esma' rivayet etmistir...» demesine itiraz olunmus; ve: Müslîmin süphe ettigi bir hadis nasil hüccet olur? denilmis-se de Nevevî bu itiraza söyle cevap vermistir: «Bunu ilimden bi haber olan kabul etmeyebilir. Bu itiraz bâtil bir hayaldir. Çünkü Müslim (Rahimehullah) bu hadisle ihticâc etmemis; onu yalni2 mütâba'at ve sâ-
hid olarak zikretmistir. Evvelce de arzettigimiz gibi hadis ulemâsi esas hadislerde göstermedikleri müsamahayi böyle hadislerde gösterirler.»

70 – Peygamberimiz Muhammed (Sallalîahü Aleyhi ve Seîiem) 'in Bütün Insanlara Gönderildigine ve Bütün Dinlerin Onun Dinile Neshedildigine Imanin Vücubu Babi

239 - (152) Bize Kuteybetü'bnü Sa'd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys [226] Said b. Ebû Said'den [227], o da Babasindan, o da Ebû Hureyre'den naklen rivayet etti ki, Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Peygamberlerden hiç biri yoktur ki, ona beserin emsaline iman ettigi mu'cizelerin misli verilmis olmasin. Bana verilen (mu'cize) ise ancak Allah'in bana vahyeftigi (Kur'an-i Kerîm) dir. Binaenaleyh kiyamet gününde ben peygamberlerin en çok tabiî bulunani olmayi ümid ederim.» buyurmuslar.
Bu hadisi Müslim buradan baska «Kitâbu Fedâili'l-Kur'an» ile «Kitâbu't-Tefsir» de; Buhari «Kitâbu Fedâil'il-Kur'an» ile «Kitâbu'l-I'tisâm» da tahrie etmislerdir.
Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Peygamberlerden hîç biri yoktur ki, ona beserin emsaline iman ettigi mu'cizelerin misli verilmis olmasin...»buyurmus olmasi gösteriyor ki, her peygamberin mutlaka bir mucizesi olur. Bu mucize dogru oldugu için görenlerin onun dogruluguna inanmasini iktizâ eder.
Inadlarinda Israr edenlerin inanmamasi ona zarar etmez. Cümlenin metninde «âmene» fi'li «alâ» harfi cerri ile müteaddi yapilmistir. Aslinda bu kelime «bâ» yahut «lâm» ile müteaddî olur. Binaenaleyh «aleyhi» yerine «bihî» demek lâzim gelirse de burada «amene» fi'line tazmin yolu ile
«galebe çalmak» mânasi ifâde ettirildiginden «âla» üe müteaddi olmasi caizdir. Mâna sudur: «Beserin, mislini çürütmeye kaadir olamayip maglûp bir halde inandigi mucize, her peygambere verilmistir.»
Buhari ve Müslim sarihlerinden Sihabuddin Kasta 1ânî bu cümleyi söyle izah ediyor: «Her peygambere, dâvasini isbat için zamanina göre bir takim hârikalar verilmistir. Asâ'nin yilan olmasi bu kabildendir. Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm zamaninda sihirbazlik ileri gitmisti. Hz. Musa'da sihre muvafik olan bu mucizeyi göstererek kavmini imâna muztarr birakti Isâ (Aleyhisselâm) zamaninda tababet ileride idi; ona da tababet nev'inden olan fakat ondan daha yüksek mertebede bulunan bir mucize yani ölüleri diriltme mucizesi verildi. Peygamberimiz (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda ise; belagat ileride idi. Araplar kendi aralarinda onunla ögünürlerdi. Hatta belagatta baskalarina meydan okuyarak meshur yedi kasideyi Kâ'be duvarina asmislardi. Iste Peygamberimiz (Sallalîahü Aleyhi ve SeÜem) de araplarin, o devirde, en kâmil hatipleri bile âciz birakan ve belâgatleri cinsinden olan Kur'ân~i Kerim'i getirdi. Ve :
«Bana verilen mu'cize ise ancak Allah'in bana vahyettigi (Kur'an-i Kerim) dir.» buyurdu.
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in yegâne mucizesi Kur'ân-i Kerîm, olmamakla beraber cümlede hasir edati kullanarak: «Ancak Kur'an'dir.» buyurmasi, onun en büyük mucizesi olduguna isaret içindir. Yoksa Resulüllâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in Kur'ân'dan baska: «Ayin yarilmasi, günesin iadesi, mübarek parmaklarinin arasindan su kaynaya-rak binlerce insan ve devenin içmesi, kelerin konusmasi, kütügün iniltisi, azi- çogaltmasi, gaibden haber vererek dedigi gibi çikmasi ve saire gibi avam ve havâss arasinda tevatür derecesini bulmus pek çok bahir mucizeleri, ve zahir acibeleri vardir. Kur'ân'i Kerim bunlarin en büyügü ve en faydahsidir. Çünkü o dine daveti, hücceti ve gelmis geçmis bütün insanlarin ilimlerini ihtiva etmektedir. Ondan tâ kiyamete kadar istifâde edilecektir. Onun içindir ki, Peygamber (Sallalîahü A?£yhi ve Sellem) bu cümleden sonra: kiyamet gününde peygamberlerin içinde en ziyâde tabî* ve ümmetin kendisine nasib olmasini temenni etmistir. Çünkü Kur'ân mucizesi devam edecegi için imânlar dâima tazelenecek ve Islâmi kabul edenler daima bulunacaktir. Diger peygamberlerin mucizeleri Öyle degildir. Onlar o peygamberlerin hayatlarile sona ermislerdir.»
Maalesef bu gün bazi dinsizler her firsatta Kur'ân'i Âzîmüssana dil uzatmakta, onun — hasa — bir arap düzmesi oldugunu iddia edecek kadar ileri gitmektedirler.
Bunlarin içinde: «Kur'ân'dan ne olacak onu ben de yazarim» diyen yigitler bulundugunu da isitiyoruz. Omuzlarinin üzerinde kafa degil mankafa dolu birer susak tasidiklarinin bile farkina .varamayan bu gafillerle ilmi münakasaya girismek abesle istigâl olur. Böylelere verilecek eri: kestirme cevabi biz yine Aziz Kitabimiz Kur'ân-i Kerîm'de buluyoruz:

«Haydi (yigitler) siz de su Kur'an gibi bir Kur'an getiriverin!..»
Kur'ân'a nazire yazacaklar çoktur; fakat, on dört asirdir yazan yoktur. Neredesiniz be koç yigitler!.,. Tam 14 asirdir meydan sizin! O kadar kolay bir seyi hâlâ hazirlayamadiniz mi?... Bütün Kur'ân'a nazire yazmak sizi terletecekse, ondan vaz geçtik; hiç olmazsa:
«Kur'an sûreleri gibi on sûre getirin!..» bu da kâfi... Neye susuyorsunuz; onu da mi yapamayacaksiniz? Üzülmeyin canim! hiç olmazsa Kevser sûresi kadar, yanî üç âyetten ibaret
«Kur'an sûresi gibi bir sûre getirin!..» On dört asirdir va'dlerinlzi bekliyoruz. Artik bu kadarcigini da yapamazsaniz yaziklar olsun size! Yigitligi de hatirdiniz insanligi da... Bizim bildigimiz: yigit verdigi sözün üzerine can veren adamdir. Yâ dedigini yapar; yâ ölür. Siz hâlâ utanmadan yasiyor. Sikilmadan insan arasina çikiyorsunuz. Eyvanlar olsun size!... Simdi adam akilli rezil oldunuz ya biraz beni dinleyin! Siz bu kara sevdadan vaz geçin! Zira imkâni yok yapamazsiniz. Günese tükürmeye kalkisan yakalarini kirletmekle kalir derler. Degil sizin gibi ismini bile kekelemeden soyleyemeyenler, fasâhat ve belâgatile dünyaya, ün salmis nice koç yigitler ortaya çikmis; fakat Kur'ân-i Kerîm'in icazi karsisinda hiç bir sey yapamamis; yabanci köpekler gibi kuyruklarini kisarak ke-mâl-î rezaletle ortadan çekilmislerdir. Peygamberlik iddiasinda bulunan yalanci Müsey1e'me bu bâbda misâl göstermeye kâfidir. Marifetlerini tarihten ögrenebilirsiniz!...
Ey Muannidler! Bilmis olun ki Kûr'ân-i Kerîm'i degistirmek veya ortadan kaldirmak söyle dursun. Onun bir harekesine bile dokunamayacaksiniz. Neden biliyor musunuz? Çünkü onu muhafaza eden bizzat Allah'tir. Teâlâ Hazretleri sair semavi kitaplarin muhafazasini o kitaplarla amel edenlere tevdi etmisti. Bugün kitaplarin hali meydandadir. Kur'ân-i Azi-müssani ise bizzat kendisinin muhafaza edecegini bundan ondört asir önce:
indirdik biz!.. Hem hiç sü
«Hiç süphe yok ki o Kur'an'i biz indirdik biz!.. Hem hiç süphe yok ki bîz onu mutlaka muhafaza edecegiz.» [228] Buyurarak cihana ilân etmistir. Surasi calib-i dikkattir ki âyeti kerîmede sekiz on tane te'kid bir araya gelmistir. Söyle ki:
1) Bu âyet ismi üstünde te'kid edati olan «inne» ile baslamistir.
2) «Inne» nin ismi cem'i mütekellim zamiri olup Allah'a raci'dir. Bu zamirin cemi' olmasi ta'zim ve te'kid ifâde eder.
3) «Nahnu» zamiri «inne» deki zamirin te'kididir. Yahut müpteda-dir. Her iki haldede te'kid bildirir.
4) «Nezzelnâ» fiilinin failîde tazim için cemi' sigasi ile gelmistir.
5) Cümle isim cümlesidir, «vav» ile yukariya atfedilen ikinci cümlede hal yine böyledir yani.
6) «Inne» tahkik ve te'kid edatidir.
7) «Nâ» cemi' mütekellim zamiridir.
8) «Lehu» car ve mecrur olup kasir ve hasir için müteallakindan önce zikredilmistir.
9) «Lehâfizûn» nin basindaki lâm te'kid ifade eden lânvi haliyyedir.
10) Cümle isim cümlesidir.
Görülüyor ki; bu âyet-i kerîmede tam on tane te'kid vardir. Acaba bunun hikmeti nedir? Hikmetini anlamak için bir nebzecik Maâni ilmine müracaat edelim. O ilim diyor ki: Kendisine söz anlatilan kimse ya hâli zihindir, yani söylenilen seyi yeni isitir. Yahut biraz bilirde tereddüt halindedir. Fakat hakikati Ögrenmek ister, yahut da bilir de inkâr eder. Iste hâ-lizihin bulunan kimseye o söz hiç te'kidsiz anlatilir. Mütereddit bulunana te'kidli söylemek iyi olur; Inkâr edene ise inkârinin derecesine göre bir iki veya daha fazla te'kid vasitalari kullanarak ifade etmek vaciptir. Ilm-i Maâni'nin bize lâzim olan izahati burada bitti.
Simdi düsünelim: Kur'ân-i Kerîm'e dil uzatmak cüretkârliginda bulunan küstahlar süphesiz ki onu inkâr edenlerdir. Âyet zaten onlara cevap olarak nazil olmustur. Arapçada te'kid vasitalari çoktur. Bunlardan biri de sözü tekrarlamaktir. Âyetteki bu on te'kidi bir an için sözün tekrari farzedersek mütecavizlere Teâlâ Hazretleri bir seyi tam on defa tekrarlayarak yani on defa onu ben indirdim ben muhafaza edecegim buyurarak te'kid etmis olurki bu is söz anlayan bir insan için kafasina odunla vurmaktan daha müessirdir. Üstelik te'kid'münkire karsi

yapildigi cihetle on te'kid ona on defa kâfir demeyide tazammun eder. Demek oluyor ki; Kur'ân-i Kerîm'e dil uzatan hainler en azindan on kat katmerli kâfirdirler. Bu mâna âyetten kinaye yolu ile çikarilir.
Âyet-i kerîme iki tarafida keskin bir kiliç gibi iki sey'e delildir. Yani hem Kur'ân'a dokunmak isteyenlerin dillerini kesmekte hem de belagata Örnek olmaktadir.
Bu bâbta son sözüm sudur: Kus beyni kadarcik bir beyne sahip olanlar bile düsünürlerse anlarlar ki, on dört asirdan beri bunca düsmandan bir tanesinin Kuf'ân-i Kerîm'in bir âyetine dahi nazire getirememesi onun mucize olduguna en büyük delildir.
Nevevî bu hadisin mânasi hususunda ulemâdan üç kavil nakledi yor :
1 - Her peygambere, kendinden önceki peygambere verilen mucizenin misli verilmis; ve insanlar ona imân etmislerdir. Benim en büyük ve zahir mucizem ise, misli kimseye verilmeyen Kur'ân'dir. Onun içindir ki, peygamberler içinde tabiî en çok olan benim.
2 - Benim getirdigim bu kitap hakkinda acep sihir midir yoksa sihre benzer mi diye düsünmeye hayâl-i beser imkân bulamaz. Çünkü insan sözü kabilinden degidir ki, ona muaraza etmek düsünülebilsin. Ama diger peygamberlerin mucizelerinde hayale imkân vardir. Meselâ: Mûsâ (Aleyhisselâm) 'in asasi hakkinda sihirbazlar hayâle kapilmislardir. Mucize ile hayali bir birinden ayirmak düsünmekle mümkün olur. Bazan düsünen hatâ eder de ikisini bir zannedebilir.
3 - Diger peygamberlerin mucizeleri kendi hayatlarile birlikte sona ermis; bu sebeple onlari yalniz o devrin insanlari görmüstür. Bizim peygamberimiz (SalMlahü A îeyhi ve Sellem) 'in Kur'ân mucizesi ise kiyamete kadar devam edip gidecektir.
Müslim sarihlerinden Übbî söyle diyor: «Herkes bu hadiseden murâdi: Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem)'in tâbi'lerinin çok olmasi, mucizesinin gayet açik olmasindandir, demisse de, hadisden anlasilan mâna bu ta'lîlin aksinedir. Peygamber (SdîlaIiahü Aleyhi ve Sellem)'in tâbi'lerinin çok olmasi ancak Allah'in bir lütfü keremidir. Yoksa baska peygamberlerin, asâ, denizin yarilmasi, dagin parçalanmasi, ölüleri diriltme, tastan devecin çikmasi gibi mucizeleri umumiyetle halki inandiracak ve peygamberin etbaîni çogaltacak mâhiyettedirler. Peygamber (SattaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in mucizesi ise okunan kelâmdir. Onun mucize oldugu teemmülle anlasilir.»
Fakat Übbî 'nin bu sözüne itiraz edilmis; ve: «Kur'ân mucizesi herkese zahirdir. Belagat ulemâsi için söz yoktur. Baskalarina gelince: Onlar da bunca din düsmanlari bulunmasina ragmen bu kadar uzun bir müddet zarfinda ona kimsenin muâraza edemedigini görerek onun mucize oldugunu anlamislardir. Kur'ân-i Kerîm muhtelif ulumu, garip kissalari ve zarif va'zlariyle dünya ve âhiret hayirlarini sinesinde cem' etmistir. Sonra o kendinin sadik olduguna bizzat kendisi sahittir...» denilmistir.
Hadisin sonunda Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz: «Kiyamet gününde ben peygamberlerin en çok tabiî bulunani olmayi ümid ederim.» buyurmuslar, ki bu da onun bir mucizesidir. Çünkü bu sözü müslümanlarm henüz az olduklari bir zamanda söylemistir. Sonralari Allah'u Zülcelâl'in inayet ve nusratile müslümanlar nice beldeler fethetmis; müslümanlarm adedi görülmedik bir sekilde artmistir.

240 - (153) Bana Yunus b. AbdiI'a'Iâ [229] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana bunu dahi Amr [230] haber verdi. Ona Ebû Yunus [231], Ebû Hüreyreden, o da Resulüllâh (Salkdkthü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen onun söyle buyurdugunu rivayet eylemis:
«Muhammed'in nefsi kabza-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki eger bu ümmetten bir yahudi veya hiristiyan beni isitir de sonra benimle gönderilene iman etmeden ölürse mutlaka cehennemliklerden olur.»
Bu hadisin senedinde Ibni Vehb 'in: «Bana bunu dahi Amr verdi.» demesi. Amr 'dan bir çok hadisler rivayet ettigine isaret içindir. Imam Müslim ufak bir tasarrufla: «Bana Amr rivayet etti» diye bilirdi. Fakat isittigini oldugu gibi rivayete son derece dikkât ettigi için bunu yapmamistir.
Hadis-i serif, Peygamberimiz Muhammed Mustafâ (Süllcdlahii Aleyhi ve Sellem) 'in gönderilmesile bütün

dinlerin neshe#dildigi-ne delildir. Mefhumu muhalifinden anlasilan mâna: kendisini Islama davet eden bulunmayan kimsenin mazur sayilrnasidir. Çünkü mucizeyi görenler için peygambere imanin yolu müsahede, görmeyenler için de sahîh nakildir. Allah'a iman ise tefekkür ve te'emmül ile olur. Bazilari bu hadisi : «Benim mucizem kendisine tebeyyün eden» diye tefsir etmislerdir.
Fakat buna: «Imanin sarti mucizeyi duymak degil imana davet olunmaktir.» diye itirazda bulunmuslardir.
Übbî diyorki: «Sehirlerden uzak yahut yol ugramayan adalarda yasayipta kendilerine Islâmiyet teblig edilemeyenler mazur olsalar gerektir. Bu, ittifaki bir kaidedir. Çünkü Teâlâ Hazretleri:
«Biz resul göndermedikçe kimseyi azap etmeyiz...»[232] buyurmustur.
Bu hsdis de ayni hükme delildir...» dedikten sonra sözüne söyle devam ediyor: «Arap olmayanlardan arapçayi bilmeyen kimseler de kendilerine Islâmiyet için davet ulasmayanlar hükmündedirler. Fetret devrinde yasayanlar için insaallah ileride söz gelecektir».
Ümmetden murâd cemaattir. Hatta Kur'ân-i Kerîm'de hayvanlara bile ümmet .denilmistir. Bir kisiye de mecazen ümmet denilebilir. Nitekim ktiabullahta Hz. Ibrahim için ümmet denilmistir;'Bu kelime Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e izafe edilirse ona tabî' olanlar kasd-edilir. Burada ondan murâd bilûmum Islama davet edilenlerdir. Hadisde yahudi ile Nesranî zikredilmesi bedel tarikiyledir. Binaenaleyh ism-i isaretin mefhum-u muhalifine itibar olunmadigi için mâna yalniz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) zamaninda yasiyanlara münhasir olmayip her devir insanlarina âmm ve sâmildir. Yahut yahudi ile hiristiyanin zikredilmesi Nevevi'nin de. degi gibi, bunlarin kitaplari varken hüküm bu ise, Ehl-i Kitap olmayanlarin hükmü evleviyetle böyle olacagina tenbih içindir.

241 - (154) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-seym[233] Salih b. Salih ei-Hemdânî[234] den, o da Sâ'bî'den naklen haber verdi. Salih demis ki: Horasan'li bir adam gördüm; Sa'bî'ye bir mes'ele sorarak dedi ki:
Yâ Ebâ Amir, bizim taraflarda bulunan bazi Horasan'lilar cariyesini azad edip de sonra onunla evlenen bir kimse hakkinda: Bu adam kurbanlik devesine binen gibidir, diyorlar. (Ne dersin?) Sa'bi su cevabi verdi:
__ Bana Ebû Bürdete'bnü Ebî Mûsâ, babasindan naklen Besulüllâh
(Sallattahü Aleyhi ve Settem)'w. söyle buyurdugunu rivayet etti.
«Uç kisi vardir ki, bunlara ecirleri ikiser defa verilir:
1 - Ehl-i kitaptan olup peygamberine iman eden bir kimse Nebiy (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e erisir; ona da iman eder;ona da tabî' olur ve tastik eylerse iste bu kimseye iki ecir vardir.
2 - Baskasinin mülkü olan bir köle hem Allah Teâlâ'nin hakkini, hem de efendisinin hakkini öderse, ona da iki ecir vardir.
3 - Cariyesi olan bir kimse o cariyeyi besler, gidasina iyi bakar; sonra onu terbiye eder ve terbiyesini iyi becerir de sonra azad ederek kendisi ile evlenirse ona da iki ecir vardir.»
Bundan sonra Sâ'bi Horasanliya:
— Bu hadisi bir seysiz al! Vaktiyle bir adam bundan daha basit bir mesele için tâ Medine'ye kadar giderdi, dedi.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebû Seybe'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-detü'bnü Süleyman rivayet etti. H.
Bize îbni Ebî Ömer dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân[235] rivayet etti. H.
Bize Uheydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti.
Bunlarin hepsi Salih b. Sâlih'den bu isnâdla bu hadisin mislini rivayet eylemisler.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu'1-ilm», «Kitâbu'Mtk» ve «KitabuTh Cihâd» de: Tirmizi, Nesaî ve Ibni Mâce de «Kitâbu'n-Nikâh» da tahriç etmislerdir.
Buradaki Ehl-i Kitaptan kimlerin kasdedildigi' ihtilaflidir. Bazilarina göre Ehl-i Kitaptan murâd: dinlerini

bozmadan kalanlardir. Bunlar dinlerinin aslini muhafaza ederek Resulüllah (SaUcdlahü Aleyhi ve Sellem) 'e yetisirler ve ona da imân ederlerse kendilerine iki ecir verilir. Dinlerini tahrif edenlere, müslüman olduklari takdirde bir ecir vardir.

Diger bazi ulemâ: «Hadisin umumu üzere icra edilmis olmasi muhtemeldir. Çünkü Ehl-i Kitap, dinlerini tahrif etmis bile olsalar Islâmiyeti kabul etmeleri iki ecir kazanmalarina sebep olabilir; bu suretle hem tahrif ettikleri dinde iken yaptiklari hayirlar, hem de müslüman olduktan sonra isledikleri hasenat mukabilinde kendilerine ecir verilmis olur. Nitekim küffârin yaptiklari hayirlarin müslüman olduklari takdirde zâyi'i olmayacagi bildirilmistir.» demisler.

Bir takimlari: «Eger hiristiyanlik yahudi dinini neshetmistir, dersek buradaki Ehl-i Kitapdan murâd, yalniz hiristiyanlardir.» demislerse de Aynî neshi sart kosmaya lüzum olmadigini, çünkü Isâ (Aleyhtisselâm) m bütün beni Isrâiîe peygamber gönderildigini söylemis; ve ona tabî' olmayanlara buradaki ecrin sumûlü bulunmadigini, zira kendi peygamberlerine imân etmediklerini beyan etmistir.

Kavl-i tahkika göre Kur'ân-i Kerîm'de «kitap» lâfzi «el-Kitâp» seklinde elif lamla zikredilmistir. Buradaki elif lâm ahd içindir. Ve ma'hud kitap mânasina gelir ki, bundan murâd Tevrat'la" Incil de olabilir; sadece Incil kasdedilmis olmasi da caizdir. Ve hükümde erkeklere tebean kadinlar da dahildir.

Kirman! hadisde zikredilen üç sinifin yalniz Peygamber (SaÎîaUahü Aleyhi ve Sellem) zamanina mahsus oldugunu söylemis; ve: «çünkü Peygamberimiz Muhammed Mustaf a(Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) geldikten sonra Hz. îsâ (Aleyhisselâm) artik onlarin peygamberi degildir.» demistir.

Ulemâdan bir zât Kirmani 'nin sözünü, kendilerine davet eris-meyehler hakkinda vârid görmeyerek, üstadinin hadisde zikri geçen üç si-' mf hakkinda «Bunlarin hükmü kiyamete kadar devam edecektir.» dedigini ve bu sözün daha dogru'oldugunu ileri sürmüsse de Aynî bunu kabul etmemis; kendisine «Bizim Peygamberimiz (SalUûlahü Aleyhi ve Sellemj'm gönderilmesile Hz. Isa'nin daveti sona ermis; seriati kalkmis; ve bütün Ehl-i Kitap ve sair küffâr, kendilerine davet ulassin ulasmasin Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in daveti altina girmislerdir. Su kadar var ki, kendilerine davet erismeyenlere bil fiil davet vâki'- olmamistir. Ama bil kuvve onlar bu davetten hâriç degillerdir. Köle ile câriye sahibinin hükümleri ise kiyamete kadar devam edecektir.» seklinde cevap vermistir.

Kölenin, Allah'in hakkini Ödemesi namaz ve oruç gibi boynuna borç olan ibâdetîerini yapmakla, efendisinin hakkini Ödemesi de hizmetinde bulunmakla olur. Burada söyle bir suâl hatira gelebilir. Bu köleye iki ecir verilmekle kölenin ecri efendisinin ecrinden fazla olmuyor mu?

Cevap: Evet olabilir; bunda hiçbir mahzur da yoktur. Kölenin bu cihetten efendisini geçmesi, efendisinin de baska cihetlerden kölesini geçmis olmasi dahi mümkündür. «Su halde vaktile Ehl-i Kitaptan olan bir sahâbinin ecri, büyük ashâb-i kiramin ecirlerinden çok olmak aâzim gelir; bu ise bilicmâ' bâtildir» denilirse, cevabi sudur:

«Icmâ-i ümmet onlari bu hükümden tahsis sûretile çikarmistir. Binaenaleyh onlar sahabenin büyüklerinden daha fazla me'cur olabilirler. Bu hüküm, sevabi —vaktile— Kitabî olan sahâbinin ecrinden fazla olduguna delil bulunmayan her büyük sahâbî hakkinda böyledir.

Cariyenin te'dib ve terbiyesinden murâd: onun ahlâkini güzellestirmektir.

Terbiyeyi eyi becermek de: onu azarlayip dögmeden rifku mülâyemet-le yola getirmekle olur.

Cariyesini âzad ettikten sonra onunla evlenen hakkinda bir rivayette: «Kurbanlik devesine binen.» diger bir rivayette:

«Mekke'ye kurbanlik olarak gönderdigi hayvanina binen gibidir.» denilmesi evlenmeyi, yaptigi iyilikten dönmek telâkki ettiklerindendir. Bu suâle Sa'bî güzel bir cevap vermis; evlenmenin iyilikten dönmek degil, ihsan üstüne ihsan mânasini tasidigim bildirmis; ve sözüne söyle nihayet vermistir:

«Bu hadisi bir seysiz al! Vaktile bir adam bundan daha basit bir mesele için tâ Medine 'ye kadar giderdi.»

«Bir seysiz al!» para istemem demektir. Yoksa uhrevî sevabindan da vaz geçmis degildir. Zira ondan daha büyük ücret olamaz.

Filhakika selef-i sâlihin hazerâti bir meseleyi Ögrenmek için pek uzak mesafeleri göze alirlardi. Hz. Câbir

(Radiyallahu anh) 'm bir hadis için bir aylik uzak mesafeye gittigi; Said b. el-Müseyyeb'in: «Ben bir hadis Ögrenmek için günlerce yol yürüdüm.» dedigi rivayet olunur. B uhâr î ve Müslim gibi büyük hadis imamlari da hadis ugurunda pek çok seyahatler etmislerdir.

Hadis-i Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Eder:

1 - Mezkûr üç nevî' insana ikiser ecir vardir. Ama bu katlama yalniz üç sinifa mahsus degildir. Her ibâdetin eCri ayridir. Binaenaleyh namaz kilan oruç tutan ve diger ibâdetleri yapan onlarin hepsi için ayri ayri ecir kazanir. Zira bir seyin ismini zikretmek, hükmün ona mahsus olmasini icâbetmez. Cumhuru ulemânin mezhebi budur.
2 - El-Mühelleb: «Bu hadisde her hangi bir hayir isinin iki mânasini güzel yapana iki ecir verilecegine delil vardir. Allah diledigine daha da katlar.» demistir.
3 - Nevevî: «Sa'bî Jnin Horasan 'liya verdigi cevap, dinleyeni tesvik için âlimin böyle bir söz söylemesinin caiz olduguna delildir.» diyor.
4 - Selef ulemâsi tek bir mesele veya bir hadis için uzak yerlere sefer etmislerdir.
5 - Ibni Bâttâl Medine-i Münevvere 'nin faziletine ve ilmin Mâ'deni olduguna bu hadisle istidlal etmistir.
Bazi Mâlikiler Sa'bî'nin sözü ile istidlal ederek ilmin Medine'ye mahsus oldugunu iddia etmislerse de bu söze i'tibâr olunmamistir.

71 - Isa b. Meryemin Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Seriatile Hükmederek (Yere) Inmesinin Beyani Babi

242 - (155) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys [236] rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Ibni Sihâb'dan o da, Ibni'l-Müseyyeb'den naklen haber verdi ki, Ibnî'1-Mü-seyyeb Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitmis: ResulüIIâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim Kabza-i Kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Meryem'in oglu (îsa) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in âdil bir hakem olarak araniza inmesi ve salîbî kirarak domuzu öldürmesi, cizyeyi kaldirmasi, (bu suretle) mal (kapidan) tasarak onu hiç bir kimsenin kabul etmemesi pek yakindir.» buyurdular.

(...) Bu hadisi bize AbdüTa'lâ b. Hammad ile Ebû Bekir b. Ebû Seybe ve Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti. H.
Bu hadisi bana Harmeletü'bnü Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb habet verdi. Dedi ki: Bana Yunus [237] rivayet eyledi. H.
Bize Hasen el-Hulvanî ile Abd b. Humeyd de, Ya'kub b. Ibrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demis ki): Bize Babam, Sâlih'den rivayet etti.
Bunlarin hepsi bu i sn âdi a Zühri'den rivayet etmisler.
Ibni Uyeynenin rivayetinde:
«Adaletli bir imam ve âdil bir hakem olarak.» ifadesi vardir. Yûnus'-«n rivayetinde:
«Âdil bir hakem olarak.» demis, «adaletli bir imam» ta'birini zikret-memistir. Salih'in hadisinde ise Leysin dedigi gibi:
«Adaletli bir hakem olarak.» ifâdesi mevcuddur. Onun hadisinde su ziyade de vardir:
«Ve hatta bir secdenin dünya ve mâfiha'dan daha hayirli olmasi» (pek yakindir).
Bundan sonra Ebû Hüreyre: Isterseniz:
«Ehl-i kitabdan hiç biri yoktur ki. Ölümünden evvel behemehal ona iman etmesin!.. [238] âyet-i kerîmesini

okuyun! demis.

243 - (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Said b. Ebî Said'den, o da Atâ' b. Minâ' [239] dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen onun söyle dedigini rivayet eyledi: Resulüllâh (Sallalkthü Aleyhi ve Selîem) :
«Vallahi Meryem'in oglu âdil bir hakem olarak mutlaka inecek ve behemehal haçi kiracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldiracak, genç disi develer basi bos birakilarak onlara ragbet edilmeyecek, bütün düsmanliklar, küsüsmeler ve hasedlikler muhakkak surette kalkacak, (Isâ Aleyhis-selâm insanlari) mala da'vet edecek; fakat mali hiç bir kimse kabul etmeyecektir.» buyurdular.

244 - (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Ebû Katâdete'I-Ensârî'nin âzadhsi Nâfi' haber verdi ki, Ebû Hüreyre söyle demis: Resulüllâh (Saiîalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Imaminiz sizden oldugu halde Meryem'in oglu (Isa Aleyhisselâm) araniza indigi vakit acaba sizin hâliniz nice olur?» buyurdular.

245 - (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yâ'kub b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Sihâb'in kardesi oglu amcasindan rivayet etti Demis ki: Bana Ebû Katâdete'l-Ensârî'nIn âzadhsi Nâfi' haber verdiki, kendisi Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitmis: Resulüllâh (Saiîalîahü Aleyhi ve Seilem):
«Meryem'in oglu araniza inip de size imam oldugu zaman aceb hâliniz nice olur?» buyurdular.

246 - (...) Bize Züheyr b. Harb de rivayet etti. (Dedi ki): Bana Velîd b. Müslim [240] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Ebî Zi'b, tbni Sihâb'dan, o da Ebû Katâde'nin âzadhsi Nâfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resulüllâh (Saiîalîahü Aleyhi ve Selîem) :
«Meryem'in oglu araniza indigi ve sizden biriniz size imam oldugu zaman aceb hâliniz nice olur?» buyurmuslar. Velid demis ki: Bunun üzerine ben Ibni Ebî Zi'b'e: Evzâî bize ZührI'-den, o da Nîfi'den o da Ebû Hüreyre'den naklen:
«Imaminiz kendinizden oldugu halde...» diye rivayet etti, dedim. Ibni Ebî Zi'b:
«Sizden biriniz size imam oldugu zaman...» ne demektir, bilir misiniz? dedi. Bana sen haber verirsin, dedim: «Size Rabbiniz Tebâreke ve Teâlâ'nin kitabi ve Peygamberiniz (Saiîalîahü Aîeyhi ve Sellem) 'in sünne-tile imam oldugu vakit, demektir.» dedi.

247 - (156) Bize Velid b. Siicâ' [241] ile Hârûn b. Abdillâh ve Hac-câc b. es-Sâir rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Haccâc —ki Ibni Mtiham-med'dir [242]—, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki): Bana Ebûfz-Zü-beyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Abdillâhi söyle derken isitmis: Ben
Peygamber (Aleyhisselâm) (AIeyhisselâm)'i:
«Ümmetimden bir taife hakka müzahir olarak (tâ) kiyamete kadar çarpismakta devam edecektir. Sonra Meryem'in oglu Uâ(Sallaltahü Aleyhi ve Selîem) inecek; ve müslümanlarin emîri ona : Gel bize namaz kildir, diyecek, o da : Hayir, Allah'in bu ümmete bîr ikrami olmak üzere sizler birbirinize emirsiniz, diyecek.» buyururken isittim.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu'I-Büyû'» ile «Kitâbu'l-Enbiyâ'» da Tirmizi de «Kitâbu'l-Fiten» de tahric etmistir.
Kiyametin büyük alâmetlerinden, biri olmak üzere âhir zamancfo Hz. Isâ (Aleyhisselâm) 'm gökten yere inecegini bildiren hadisler tevatür de-recesindedirler. Hz . 1sâ (Aleyhisselâm) 'm göge çekildigi nass-i Kur'-ânla sabittir. Binaenaleyh bu husus ittifâki ise de vefati meselesi ihtilaflidir.

Buhârî Sarihlerinden îbni Hacer EI-Askalânî «Fethu'I-Bârî» namindaki eserinde bu hususda sunlari söylemektedir: «îsâ Aleyhisselâm'm göge çekilmezden önce vefat edip etmedigi hususunda ihtilâf olunmustur. Burada asil olan, Teâlâ Hazretlerinin:

«Muhakkak ben seni öldürecegim ve yanima kaldiracagim.» [243] âyet-i kerimesidir. Bazilari âyetin zahiri mânasi murâd oldugunu söylemislerdir. Bu takdirde yeryüzüne indigi zaman kendisine mukadder olan müd-det geçince tekrar ölecek demektir.

Bir takimlari: «Âyeti Kerîme; «Ben seni yerden tamamen alacagim.» mcnâsmadir» demislerdir. Bu tefsire göre ölmemis olup âhir zamanda ölecektir.

Göge çekildigi zaman kaç yasinda oldugu da ihtilaflidir. Bazilarina göre otuz üç yasinda idi. «120 yasinda idi» diyenler de vardir...

Ancak âyetten Hz. îâ Aleyhisselâm'm öldükten sonra göge çekildigi mânasini çikaranlara kitâb ve sünnetten deliller göstererek i'tirâz edilmis; ve söyle denilmistir: «îsâ Aleyhisselâm'in hâlen sag olduguna, âhir zamanda mutlaka yeryüzüne inerek bizim peygamberimiz (SaUallahü Aleyhi ve Seüem) 'in seriatile hükmedecegine ve Allah yolunda mücahedede bulunacagina inanmak ser'an farzdir. Nitekim Nebî-i sâdik (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) Efendimizden bu bâbda vârid olan hadisler tevatür derecesini bulmustur. Böyle inanmanin farz olmasi, Allah Teâlâ Hazretleri Kur'ân-i Kerîm'de:

«Yahudiler onu yakin en Öldürmediler, bilâkis Allah onu kendi nezdi-ne kaldirdi.» [244] buyurdugu içindir. Hz. îsâ Aleyhisselâm'm âhir zamanda yeryüzüne inecegini bildiren mütevâtir hadislere muaraza eden ve onun öldügünü gösteren tek bir hadis yoktur. Kur'ân-i Kerîm onun öldürülmeden göge çekildigini haber verirken ve Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) kiyamete yakin yeryüzüne indirilecegini bildirirken onun Ölmeyip hâlâ sag bulunduguna inanmak elbette her müslümana farz olur. Bunda süphe eden bilicma' kâfirdir...

îsâ (Aleyhisselâm) 'in inisini bildiren hadislere göre Hz . îsâ bir sabah namazi zamani Sam'a inecektir. Üzerinde açik sari elbise bulunacak ve kendisini bir bulut getirecektir. Bulutun üzerinde Hz . îsâ (Aleyhisselâm) iki melek arasinda ve onlarin omuzlarindan tutunmus vaziyette bulunacaktir. Onun indigini duyunca hemen yahudilerle hiristiyan-lar peyder pey istikbâle kosarak: «Biz senin ümmetindeniz.» diyeceklersede Hz . îsâ: «Yalan söylüyorsunuz!» diyerek kendilerini paylayacak ve ashabinin ancak muhacirler oldugunu söyleyerek onlarin halîfesini arayacak, onu namaz kildirirken görünie geri çekilerek: «Sen namazini kildir. Allah senden razi olmustur. Ben emir degil, ancak vezir olarak gönderildim.» diyecek, namazi her zamanki imam kildiracaktir. Bir rivayete göre Hz . îsâ bundan sonra imâm olacaktir.

Bir rivayete göre îsâ (Aleyhisselâm) 'm inecegi siralarda son derece kitlik ve açlik zuhur edecektir.

îsâ (Aleyhisselâm) yeryüzünde bir rivayete göre yedi sene diger rivayete göre kirk yil kalacaktir. Hatta EbûNuaym'in Ibni Abbâs (Radfyallahu anAJ'dan rivayetine göre Hz. îsâ indikten sonra evlenecek ve on dokuz sene yasayacaktir. Rivayetlerin bazisina göre evlenecegi kadin Suayb (Aleyhisselâm) kavminden olacak ve çocugu dogacaktir. Hz. îsâ (Aleyhisselâm) bu müddet zarfinda hükümdar, emir veya polis gibi bir hükümet adami olmayacaktir. Bir rivayete göre Hz. îsâ (Aleyhisselâm) kendisinin ilâh olmadigini göstermek için evlenecek ve Ezd kabilesinden bir kadin alacaktir.

Yeryüzünde yirmi dört yil, kirk bes yil kalacagini bildiren rivayetler de vardir. O siralarda ilim kalkmis olacagi için îsâ (Aleyhisselâm) indikten sonra müftü veya hâkim bulunmayacak, o seriat-i Muhammediy-yeyi Allah'in emrile semâda iken ögrenecektir. Mü'minler bir araya toplanip kendisini hâkem seçeceklerdir. Çünkü bu isi yapacak baska kimse kalmamis olacaktir. Hakem: Hâkim demektir, yeryüzünde kaldigi müddet zarfinda son derece adaletle hükümler verecekti]-.

Bazilari: «Hz. îsâ (Aleyhisselâm) indigi zaman teklif kalkacaktir. Zira kalkmasa o zaman halkina peygamber olmasi, emir ve nehyet-mesi icâbederdi.» seklinde mütâleada bulunmussa da bu görüs reddedilmistir. Çünkü îsâ (Aleyhisselâm) yeni bir seriatla inmeyecek ki, peygamber olarak gelsin. O bizim Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in seriatile amel edecektir.

«Haç* kiracak, domuzu öldürecek ve cizyeyi kaldiracaktir...» cümlesi hakkinda «Haçi kirmakdan maksad; hiristi yanligi ihtâl ederek Islâm seriatile hüküm vermektir.» diyor. «Et-Tavdilh» nâm eserde: haçin kirilmasi, ona tapanlari öldürdükten sonra olacaktir; denilmistir.

Aynî diyor ki: «Burada bana feyz-i ilâhîden bir mâna münkesif oldu ki, sudur: Haçi kirmaktan murâd hiristiyanlarin yalanini meydana-çikarmaktir. Çünkü onlar yahudilerin Hz. îsâ (Aleyhisselâm)'i çarmiha gerdiklerini iddia etmislerdi. Iste Allah Teâlâ Kitab-i kerîminde:

«Onu ne öldürdüler, ne de astilar; lâkin (onlarin gözünde) benzettirildi.»

buyurarak onlarin bu yalan ve iftiralarini haber vermistir. Hadise söyle olmustur: Yahudiler Hz . îsâ'yi çarmiha germek için yere agaç diktikleri vakit Allah Teâlâ Hz . îsâ 'yi onlara gösteren Yehûza'yi îsâ (Aleyhisselâm) kiyafetine tebdil etti. Yahudiler îsâ (Aleyhisselâm) zannile onu öldürdüler. Allah îsâ (Aleyhisselâm) 'i göge çikardi.

Bu hâdiseden sonra yahudiler Hz. îsâ'nin ashabina musallat olarak onlari asip kesmeye ve hapsetmeye basladilar. Nihayet bunu Roma Imparatoru duymus. Kendisinin peygamber oldugunu söyleyen ve ölüleri dirilten, körlerin gözlerini açan baras denilen alaca hastaligim tedâvî eden bir zâti Yahudilerin Öldürdügünü ona söylemisler. Imparator asilanin cesedini kaldirtmis. Sehpâ agacini da getirterek ona ta'zimde bulunmus. Ondan haçlar yapmislar, Hiristiyanlikda salîb denilen haç o zamandan kaldigi gibi. Romalilar arasina hiristiyanlik da o zaman girmistir.

Iste îsâ (Aleyhisselâm) 'm haçi kirmasi, kendisinin öldürüldügünü iddia edenlerin yalan söylediklerine, dinlerinin bâtil, îslâmiyetin hak olduguna, kendisinin müslümanhgi meydana çikarmak ve sair dinlere- mensûb olanlari öldürmek, haçi kirmak ve domuzu tepelemek gibi icra'atla o dinleri ibtâl etmek için indigine isarettir.»

Tîbî: «Domuzun öldürülmesinin mânasi: onu edinmenin ve yemenin haram, öldürülmesinin helâl kilinmasidir.» diyor. Taberânî 'nin rivayetinde domuzla birlikde maymunlari da öldürecegi zikredilmistir. Cizye Küf fardan alinan vergidir. Hz . îsâ (Aleyhisselâm) bunu da ve bir rivayette harbi de kaldiracaktir. Bunun mânasi: din bir olacak demektir. Çünkü îsâ (Aleyhisselâm) müslümanliktan baska din kabul etmeyecektir.

Ibni Battal diyor ki: «Bizim H z . îsâ inmezden önce cizyeyi kabul etmemiz mala ihtiyacimiz oldugundandir. îsâ (Aleyhisselâm) indikten sonra ise buna ihtiyaç kalmayacaktir. Çünkü mal çogalacak hattâ onu kimse kabul etmez olacaktir.» Mali kimsenin kabul etmemesinin sebebi; onun çok olmasidir. Hz. îsâ (Aleyhisselâm) 'in adaleti yüzünden bereket o kadar çogalacak ki, âdeta mal kapidan tasacak fakat insanlar kiyametin pek yakin oldugunu bildikleri için mâla mülke ragbet gösteren olmayacaktir. Bir tek secdenin dünya ve ma'fihâ'dan daha hayirli telâkki edilmesi bundandir. Gerçi bir secde daima dünyadan ve dünya varliklarindan hayirli ise de burada maksad, o zaman mal ile ibâdet edilemeyecegini anlatmaktir.

Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) 'm: «Isterseniz su âyeti okuyun!» diyerek hadisde zikri geçen âyeti okumasi, Ibni Cevzî'ye göre bu secde meselesile alâkalidir. O bununla insanlarin iyilestiklerine, imanlarinin arttigina, hayir hasenata ehemmiyet verdiklerine, bundan dolayi da bir rekât namazi bütün dünyaya tercih ettiklerine Isarette bulunmustur. Âyet-i kerîmedeki «Ölümünden, evvel» terkibindeki zamirle «ona iman» ifâdesindeki zamirin kime aid oldugu ihtilaflidir. Birinci terkib-deki zamir ekser-i müfessirine göre Ehl-i kitaba râci'dir. Delilleri: îbnî Abbas (Radiyallahu an/i/dan rivayet olunan su hadistir:

«Hiç bir yahudi ve nasrâni îsâ 'y° Iman etmeden ölmez... Lâkin Ölüm anindaki imanin faydasi yoktur.»

Bazilari zamirin îsâ (Aleyhisselâm)'a râcî' olduguna kaildirler. Bu takdirde mâna söyle olur :

«Ehl-i Kitab'dan hiç biri yoktur ki, îsâ 'nin ölümünden evvel ona Iman etmesin.» Yani birinci takdire göre: «ölümünden» tâ'birinden murâd: Ehl-i kitabin ölümü, ikinciye göre ise Hazreti îsâ 'nin ölümüdür.

Keza «ona imân» dan murâd ekseriyete göre Hz. îsâ 'ya imândir. Bazilari «Allah'a imândir.» digerleri: «Muhamme d (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'e imandir.» diyerek zaniîri kimi Allaha, kimi Peygamber'e irca etmislerdir.

Hadisin bazi rivayetlerinde :

«Imaminiz sizden oldugu halde Meryem'in oglu araniza indigi vakit acaba sizin haliniz nice olur!» denilmis;

diger bazilarinda bunun yerine: « Meryem'in oglu araniza inip size imam oldugu zaman!... buyurulmus-tur. Bundan Hz. îsâ 'nm bazan namazda imam bazan da cemâat olacagi anlasilir. Nitekim buna kail olanlar vardir.
«Imaminiz sizden oldugu halde...» ifâdesini Kirmani « îsâ (Aleyhisselâm) sizin aranizda, Incil'le degil Kur'ân'la hükmedecektir» seklinde tefsir etmis, Tîbî dahî: «Bunun mânasi:
îsâ sizin dinînizde olarak size imam olur, demektir.» mütâleasin-da bulunmussa da Hz . îsâ 'nin imam olma teklifini kabul etmeyecegini tasrih eden rivayet karsisinda bu tefsir makbul olmamistir.
Resulüllâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Aceb hâliniz nice olur!» buyurmasi o zamanki refâh-i hâle teaccüb-dür.
îsâ (Ateyhisselâm)'m yeryüzüne indirilmesinin hikmeti babinda Aynî sunlari kaydetmektedir: «Bu hususta birkaç vecih vardir:
1 - Yahudilerin «onu öldürdük» iddialarina reddiye olmak üzere indirilecek ve yahudiler onu degil, o yahudileri öldürecektir.
2 - îsâ (Aleyhisselâm), eceli yaklastigi için yere indirilecektir, Çünkü topraktan yaratilan bîr mahluk topraktan baska bir yerde ölemez.
3 - Hz. îsâ Peygamberimiz (Sallcdlahü Aleyhi ve Sellem) ile ümmetinin sifatlarina gördügü vakit bu ümmetten olmayi istemis; Allah da duasini kabul ederek onu sag birakmistir. Âhir zamanda müslümanlann umurunu yeniden tanzim etmek için yere indirilecek; ve bu hadise Dec-calin çiktigi zamana tesadüf ederek Deccali tepeleyecektir.
îsâ (Aleyhisselâth)'m nereye defnedilecegi ihtilaflidir. Bir çok hadisler onun Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in yanina defnedilecegini bildirmektedir. Kudüsde Beyti Makdise defnedilecegini söyleyenler de vardir.

Hadisi Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Eder:

1 - Domuzu Öldürmek mutlak surette caizdir. Bundan yalniz zimmi-lerin domuzlarini istisna etmek gerekir; çünkü domuz onlarca maldir. Onlarin mallarina dokunmak müslümanlara yasak edilmistir.
2 - îbni Battal'a göre bu hadis domuzun hiristiyanlikda da haram olduguna delildir. Hz . îsâ (Aleyhisselâm)'m onu öldürmesi hi-ristiyanlarin helâl saymalarini tekzibtir.
3 - Domuz necis-i ayndir. Derisi dibâgat kabul etmez. Bu hususda domuzun hâli köpekten daha kötüdür. Çünkü köpegin Öldürülmesi için ser'an emir yoktur. Necis-i ayn olup olmadigi ve derisinin dibâgat kabul edip etmedigi de ihtilaflidir.
4 - Domuzun kilindan istifade edilip edilemeyeregi dahî ihtilaflidir. Ibni Sîrîn, Imam Safiî, Ahmed b. Hanbel ve Ishâk b. Râhuye'ye göre mekruhtur. Tâhâvî : «Domuzun hiç bir seyini satmak caiz degildir. Yalniz ayakkabicilara dikis için bir kaç tel alip satmak caizdir.» demistir. Imam Mâlik ile Hanefiyye'-den bazilarina ve Hasan-i Basri'ye göre domuzun kilini alip satmak caizdir. Evzâî'nin mezhebi de budur.
5 - Kiyamete yakin îsâ (Aleyhisselâm) gökten yere inecek ve seriati Muhamniediye ile hükmededektir. Onun inmesi kiyametin büyük alâmetlerindendir.
6 - Münkerâti ve bâtil âleti olan seyleri degistirmek icâbeder.

72 - Imanin Kabul Edilmeyecegi Zamanin Beyani Babi

248 - (157) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'biiü Said" ve Aliyyü'bnü Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail yânî Ibni Ca'tfer, Alâ'dan, ki Ibni Abdirrahmândir, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre"den naklen rivayet etti kî, Resulüllâh (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Günes battigi yerden dogmadikça kiyamet kopmayacakfiir; o battigi yerden dogdugu zaman bütün insanlar

toptan iman edecek, fakat artik o gün : daha evvelden iman etmeyen yahud îmaninda bir hayir kazanmayan hiç bir kimseye (o günkü) imani fayda vermeyecektir [245] buyurmuslar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ibni Nümeyr ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize îbni FudayI [246] rivayet etti. H.

Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ceriir [247] rivayet, etti. Bunlarin ikisi de Umâratu'bnü Ka'kaa'dan, o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem)'ûen naklen rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe dahi rivayet etti. (Dedi ki):]Bize Hüseyn b. Aliy, Zaîde'den o da Abdullah b. Zekvân'dan, [248] o da A'bdurrahman el-A'rac' [249] dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet eyledi. H.

Bize Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdürraz-zâk [250] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen, Alâ'nin babasindan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettigi gibi tahdis eyledi.

249 - (158) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Züheyr. b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Veki' rivayet etti. H.
Bana bu hadisi (yalniz) Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ishâk b. Yusuf el-Ezrak rivayet eyledi. Bunlar toptan FudayI b. Gaz-vân'dan [251] rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Küreyb Muhammed b. el-Alâ' dahi rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize Ibni FudayI, babasindan, o da Ebû Hâzim'den [252], o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, Söyle demis: Resulüllâh (SalîaUahü A leyhi ve Sellem):
Üç sey vardir ki, bunlar çiktiklari zaman, daha önceden iman etmeyen veya imaninda bir hayir kazanmayan hiç bir kimseye (o günkü) Imani fayda vermez : 1— Günesin batidan dogmasi, 2— Deccâl ve 3— Da-abbetü'l-arz.» buyurdular.

250 - (159) Bize Yahya b. Eyyûb ile Ishâk b. Ibrahim hep birden Ib-nî Uleyye'den rivayet ettiler. Ibni Eyyûb dedi ki: Bize Ibni Uleyye rjvâ-yet etti. (Dedi ki): Bize Yunus [253], Ibrahim b. Yezid et-Teymî' [254] den rivayet ettî benim bildigime göre, o da Babasindan dinlemis, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etmis ki, bir gün Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Seileni) (ashabina):
«Bu günes nereye gider biliyor musunuz?» demis. Ashâb:
Allah ve Resulü bilir; cevabini vermisler. Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi
ve Sellem):
«O, tâ arsin altindaki karargâhina varincaya kadar gider; ve (orada) secdeye kapanir. Kendisine : Kalk, geldigin yere dön! denilinceye kadar o halde kalir. Bunun üzerine (geri) döner; ve sabahleyin dogdugu yerden tekrar dogar. Sonra {/ine} Ars'in altindaki karargâhina varincaya kadar akip gtder ve (yine) secdeye kapanir. Kendisine: Kalk, geldigin yere dön! deninceye kadar o halde kalir. Ve (tekrar) dönerek sabahleyin dogdugu yerden dogar. Bilâhere artik ihsanlar onun hiç bir halini yadirgamaz olarak Ars'in altindaki o karargâhina varincaya kadar akip gider. Nihayet kendisine : Kalk, (yarin sabah) battigin yerden dog! denilir; o da battigi yerden dogar.» buyurmus; ve sözüne söyle devam etmis:
«Bu ne zaman olacak bilir misiniz? Bu : evvelce iman etmeyen yahut imaninda bir hayir kazanmayan hiç bir

kimseye (o günkü) imaninin fayda vermeyecegi zamandir.»

(...) Bana Abdülhamid b. Beyân el-Vâsati [255] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid yani Ibni Abdillâh, [256] Yûnus'dan, o da Ibrâhim-i Teymi'-den, o da Babasindan, o da Ebû Zerr'den naklen haber verdi. Ki, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir gün (ashabina):
«Bu günes nereye gider bilir misiniz?..» buyurmus. Hâlid de Ibni Uleyyenin hadisi gibi rivayet etmis.

(...) Bize Ebû Bekr b. EM Seybe ile Ebû Küreyb dahi rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Küreyb'indir. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye [257] rivayet etti. (Dedi ki): Bize EI-A'mes Ibrahim et-Teymi'den, o da babasindan, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr söyle demis: Mescide girdim. Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. Günes batinca (bana):
«Yâ Ebâ Zerr! Bu günes nereye gider biiir misin?» dedi:
— Ben: Allah ve Resulü bilir; dedim:
«Bu gider de secde etmek için Izin ister; ve kendisine izin verilir. Her halde ona : geldigin yere dön denilmis olur. Nihayet battigi yerden dogar.» buyurdular.
Ebû Zerr demis ki: Sonra (Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)
AbduIlâhin kiraati üzere:
«Iste bu, onun Için bir karargâhtir.» [258] âyetini okudu.

251 - (...) Bize Ebû Said el-Esecc ile Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Ishâk: Bize haber verdi tabirini kullandi: Esecc: Bize Vekî' tahdis etti. (Dedi ki): Bize El-A'mes, Ibrahim et-Teymi'denj o da babasindan, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti, dedi. Ebû Zerr söyle demis: Resulsllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)^ Teâlâ Hazretlerinin: (Günes karargâhina akip gider) âyeti kerîmesinin mânasini sordum:
«Onun karargâhi arsin altindadir.» buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Kkâb'ut-Tefsir» ile «Kitâb'ur-Rukaak» da, Ebû Davud «Kitâb'ul-Melâhim» de, Nesaî «Kitâbu'l-Vasâyâ»
da, Ibni Mâce'de «Kitâbu'l-Fiten» de tahriç etmislerdir.
Hadis-i serif kiyametin büyük alâmetlerinden bazilarini haber vermektedir. Bunlar sahih hadislerin beyanina göre on tanedir.
1 - Decealin çikmasi,
2 - Isâ (Ateyhissekun)'in inmesi,
3 - Ye'cûc ve mecüc'un çikmasi,
4 - Daabbet-ül arzin çikmasi,
5 - Günesin batidan dogmasi,
6 - Doguda,
7 - Batida,
8 - Ve Arap yarimadasinda üç yerin batmasi, [259]
9 - Yeryüzünü bir dumanin kaplamasi,
10 - Aden'den bir ates çikarak insanlari bir yere toplamasidir. Übbî'nin beyanina göre kiyametin büyük alâmetlerinden bes tanesi mütevatirdir. Mezkûr alâmetler kelâm kitaplarinda uzun uzadiya izah edilmislerdir. Burada bunlarin en sonuncusu bildirilmektedir, ki o da günesin batidan dogmasidir. Bundan sonra imân veya tevbe etmenin hiç bir faydasi olmayacaktir. Çünkü vukuu evvelce haber verilen ve inanilmasi istenilen seyler oldugu gibi zuhur etmis ve insanlar bunlari gözleri Ile görmüs olacaklardir. Bir sey'e gözü ile gördükten sonra inanmaya ise imân demezler. Imânin esasi mugayyebata yani gözle görünmeyen seylere inanmaya istinad eder.

Bundan dolayidir ki, günesin batidan dogusunu görenlerin hali son nefesine gelen bir kimsenin haline benzetilmistir. Cani bogaza gelen bir kimseye âhiret umuru gösterildigi için artik o kimsenin imâni nasil kabul edilmez ise günesin batidan dogdugunu görenlerin imâni ve tövbesi de kabul edilmez.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in_ okudugu âyet-i kerîme bu
hakikati nâtiktir.
Taberî diyor ki: «Âyetin mânasi sudur: Evvelce imân etmeyen bir kâfirin günes batidan dogduktan sonra îman etmesi fayda vermez. Çünkü o zaman edilen imânla islenen amel-i salihin hükmü can girtlaga geldigi zaman edilen imânin hükmü gibidir. Böyle bir iman ise hiç bir fayda temin etmez.» Nitekim Teâlâ Hazretleri.
«BizIm azabimizi gözleri Ile gördükten sonra edecekleri imanlari onlara fayda verecek degildir.» buyurmustur. Sahih hadiste dahi bir kulun tevbesi ancak can bogaza'gelinceye kadar kabul edilecegi bildirilmistir.
Ibni Atiyye: «Bu hadis âyet-i kerîmedeki bazi 'âyetlerden murâd günesin batidan dogmasi olduguna delildir. Cumhurun mezhebide budur» diyor.
Ibni Hacer-i Askalâni «Fethu'I Bari» de söyle d'emek> tedir. «Bu bâbtaki haberlerin mecmuundan anlasiliyor ki yeryüzünde umumî ahvalin degisecegini bildiren büyük kiyamet alâmetlerinin birincisi Deccalin zuhurudur. Bu hal îsâ (Aleyhisselâm)'m vefati ile sona erecektir. Günesin batidan dogmasi ise sema aleminin degisecegini bildiren alâmetlerin birincisidir. Bu da kiyametin kopmasi ile sona erecektir. Vaki'a Müs1im'in bir rivayetinde kiyametin büyük alâmetlerinin birincisi günesin batidan dogmasi gösterilmissede «bu alâmet yildizlat aleminin degi-çecegini bildiren ilk alâmettir; Deccalin çikmasi da dünya hallerinin degisecegini bildiren ilk alâmettir» seklinde te'vil edilerek hadisler arasinda görülen zahiri tearuz bu suretle giderilmistir.
Ibn-i Ömer (Radîyaîiahu anh)'d&n rivayet edilen bir hadise göre günes batidan dogduktan sonra yer yüzünde 120 sene hayat devam edecektir. Bazilari bu hadisi îbn-i Ömer (Radiyaîlahu anh)'a mvkuf olarak rivayet etmislerdir.
Acaba günesin batidan dogmasinin hikmeti nedir? seklinde bir sual hatira gelirse buna Aynî su cevabi vermektedir: Bunda dinsizlerle müneccimlerin iddialarini iptal vardir. Çünkü onlar böyle bir Sey'in ol-miyacagmi hatta hatirdan bile geçmiyecegini iddia etmislerdi» Günesin Ars-i Â'lâ altindaki müstekârri meselesine gelince: müstekar kelimesi ismi zaman, ismi mekân ve mimli mastar mânalarina gelebilir. Bu sebep-le Mezkûr kelime birkaç mânada tefsir edilmistir.
1 - Günes kendisine tahsis edilen bir istikrar sebebiyle yani sabit bir karar, muntazam bir kanun ile gökyüzünde akip gider. Onun hareketi .bir tesadüf eseri degildir.
2 - Günes nihayet bir sukûne erip durmak için hareket eder;
3 - Günes duracagi bir', zamana kadar hareket eder.
4 - Günes kendine mahsus bir yerde sabit olarak akip gider; mihverinde döner. Yahud kendisinin karargâhi olan âlemin menfaati için akip gider.
Elmalili Muhammed Hamdi Yazir merhumun beyanina göre günesin baska bir merkeze dogru hareket etmekte bulundugu mânasina da gelebilir.
Nevevî : «Günesin secdesi temyiz ve idrakle olur. Teâlâ Hazretleri bu hassayi onda halk eder» diyor. Allâme Alûsî 'nin kavli de budur. Ona göre; Günesin kudsî bir nefsi, yâni ruhu vardir. Bu nefis günesin cisminde bir nevi taalluku kalmak sartiyle ondan ayrilarak Arsi âlâ'ya çikar; onun altinda secde eder. Bu onun seyrine münafî degildir. Nitekim Hukemâ Felek ve yildizlarin nefsi olduguna kanidirler.» diyor.
Kâdî Iyâz diyor ki: «Bu hadis ehH sünnettin fikih, kelâm ve hadis ulemâsina- göre teVil edilmeden zahiri mânasi üzre birakilmistir. Bâtiniyye firkasi onu te'vil etmislerdir.»
Hasil-i kelâm: kiyametin büyük alâmetlerinden olmak üzere günes batidan dogduktan sonra bütün kâfirler îmâna gelecek fakat bu imânin hiç bir faydasi olmayacaktir.

73 - Resulüllah Sallalahu Aleyhi ve Selleme Vahyin Baslamasi Babi

252 - (160) Bana Ebü't-Tahir Ahmed b. Amr b. Abdillâh b. Amr b. Serh rivayet etti (dedi ki): Bize Ibni Vehb hab.er verdi. Dedi ki: Bana Yunus [260], Ibni Sihâptan naklen haber verdi, demis ki: Bana Urvetü'bnû Z-Zübeyr, rivayet etti, önada Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) 9in zevcesi Âise haber vermis demis ki:
— Resulüllâh (Sallallahil Aleyhi ve Sellem)'* ilk vahyin baslamasi uykuda sadik rüya görmekle olmustur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabahin aydinligi gibi (apaçik) zuhur etmesin. Sonra kendisine tenhada kalmak sev-dirildi. Artik Hirâ magrasina çekilir orada ailesi nezdine dönmeden birkaç gün tehannüs ederdi. (Tehannüs ibâdet etmek temektir.) Bu maksatla yanina azikta alirdi. Sonra Hadice'nin yanina döner yine o kadar bir müddet için azik tedarik ederdi. Nihayet Hirâ magarasinda bulundugu bir sirada ansizin (emr-i) Hak karsisina çikiverdi. (Söyle ki): Kendisine melek gelerek: «Oku!» dedi Resulüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem): '
«Ben okumak bilmem.» cevabini verdi. Fahr-i Kâinat (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) buyuruyorlar ki:
O zaman melek benî alarak takatim kesilinceye kadar sikistirdi. Sonra beni birakip yine :
— «Oku!» dedi. Ben de :— «Okumak bilmem.» dedim.
Melek benî yine alip ikinci defa takatim kesilinceye kadar sikistirdi.
Sonra beni birakip yine :
— «Oku!» dedi. Ben de :
— «Okumak bilmem.» dedim. Nihayet beni yine üçüncü defa olarak takatim kesilinceye kadar sikistirdi. Sonra beni birakip su âyetleri okudu :
«Yaratan RabbinIn adiyle oku! O Allah ki, insani bir kan pihtisindan yaratti. Her halde oku! Senin Rabbin kalemle yazi yazmayi ögreten kerîmler kerîmidir.' Insana bilmedigini ögretmistir.» [261]
Bunun üzerine Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o sikistirma sebebi Ile (heyecandan) boyun etleri titreyerek döndü. Ve Hadîce' [262] nin yanina giderek:
«Beni örtün, beni Örtün!» dedi. Korkusu gidinceye kadar mübarek vücudunu sarip örttüler. Ondan sonra Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) Hadice'ye:
«Ey HadIce! Acep bana ne oluyor?» dedi: ve olup bitenleri ona haber verdi. «Kendimden korktum» dedi. Hadice ona sunlari söyledi:
— Öyle deme sevin! Allah'a yemin ederim kî Allah seni hiç bir vakit utandirmaz vallahi. Çünkü sen akrabana bakarsin, sözün dogrusunu söylersin, isini görmekten aciz olanlarin agirligini yüklenirsin, Fakire verir kimsenin kazandiramayacagini kazandirir, misafiri agirlarsin,. Hak yolunda zuhur eden hadiseler karsisinda (Halka) yardim edersin.
Bundan sonra Hadice Resulüllâh (Saiiailahü Aleyhi ve Sellem yi beraberine alarak Varakatu'bnü, Nevfel b. Esed b. Abdil Uzza'ya götürdü. Bu zat Hadice'nin amcasi oglu yani baltasinin kardesi oglu idi. Cahili-yet zamaninda hiristiyan dinine girmis bir kimse olup arapça yazi yazmasini bilir; incilden Allah'in diledigi kadar öteberi bazi seyleri Arapça yazardi. Varaka gözleri görmez olmus bir pir-i fâni idi. Hadice kendisine :
— Ey amica! dinle bak kardesin oglu neler söyleyecek dedi. Varakatu'bnü Nevfel:
— Ne var kardesim oglu? diye sorunca Resulüllâh (Saiiailahü Aleyhi ve Sellem) gördügü seyleri kendisine haber verdi. Bunun üzerine Varaka:
— Bu gördügün Mûsâ (Saiiailahü Aleyhi ve Sellem)'e indirilen Namus-u Ekberdir. [263] Ah keske senin davet günlerinde genç olaydim. Keske kavmin seni çikaracaklari zaman hayatta bulunsaydim dedi. Resulüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) «Onlar beni çikaracaklar mi ki?» diye sordu
Varaka:
— Evet (Çikaracaklar; zira) senin gibi bir sey getirmis [264] hiç bir kimse yoktur ki düsmanliga ugramasin. Sayet senin davet günlerine yetisirsem sana son derece yardim ederim cevabini verdi.

253 - (...) Bana Muhammed b. Rafi'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrezâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer haber verdi dedi ki Zührî: Bana Urve de Âise'den naklen onun söyle dedigini söyledi dedi. Resulüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve SeUem)*e ilk vahyin baslangici (söyle oldu..,) ve bu hadisi Yunus hadisi gibi rivayet etti. Yalniz o:

— «Vallahi Allah seni hiç bir zaman mahzun etmez» dedi ve: Hadice: «Ey amcamoglu! kardesin oglunu dinle bak neler söyleyecek dedi» seklinde rivayet etti.

254 - (...) Bana Abdulmelik b. Suayb b. Ley s dahi rivayet etti dedi ki: Bana babam, dedemden rivayet etti demis ki: Bana Ukayl b. Halit, Ibni Sîhabin, söyle dedigini rivayet etti: Urvetü'bnü'z-Zübeyr'i sunlari söylerken isittim. Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem)'In zevcesi Âise dedi ki:

— «Bunun üzerine Resulüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) yüregi titreyerek Hadice'nin yanina döndü...»

Ve hadisi Yunus'la Ma'mer'in rivayetleri gibi kissa eyledi; yalniz onlarin rivâyetlerindeki:

«Resulüllâh (SaUaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'In ilk vahiy baslangici sadik rüya ile olmustur.» diye baslayan ilk cümleyi zikretmedi bîr de:

— «Vallahi Allah" seni hiç bir vakit utandirmaz» seklindeki rivayette Yuiius'a tabî' oldu. Ve Hadice'nin:

— «Ey Amcamoglu! dinle bak kardesinoglu neler söyleyecek» dedigini zikretti.

Bu hadisi Buhâri kitabinin basinda ve «Kitab'ut Tefsir» de, Tirmizi ile Nesaî dahi «Kitab'ut Tefsir» de tahriç etmislerdir.

Hadis-i Serif sahabenin mürsellerindendir. Çünkü Âi§e (Radiyaîlahu Anhâ) Bu hadiseye erismemistir. Binaenaleyh onu ya bizzat Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den yahud bir sahabiden isitmistir. Sahabinin mürseli ise ulemânin ittifaki ile Huccet'tir. Bu bâbta muhalefet eden yalniz Ebû Ishâk el-Esf eraini1 olmustur. Ona göre böyle bir hadisle ihticac olunamaz. Yalniz Ravî sahabeden baskasindan rivayet etmedigini söylerse rivayeti kabul olunur. Ibni Salâh: «Ibni Abbas (Radiyallahu Anhiima) ile Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadis dinlemeyen diger genç sahabenin rivayet ettikleri hadisler mevsul ve müsbet hükmündedir. Çünkü bunlarin rivayetleri sahabedendir. Sahabenin bilinmemesi ise zarar etmez.» demistir. Nevevî: Dogrusu da budur. Safiî'nin ve Cumhuru ulemânin mezhebi de budur.» diyor.

Tibî diyor ki: « Âise (Radiyaîlahu Anhâ)'nm bu hadisi Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den isittigi anlasiliyor. Çünkü rivayeti esnasinda:

«Melek beni alarak sikistirdi, dedi.» cümlesiyle hadisi bizzat Peygamber (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den isittigini beyan ediyor.» Hasili Hz . Âise (Radiyaîlahu Anhâ) kimden Isitmis olursa olsun bu hadis muttasil ve müsnet hükmündedir.

Vahiy: Lügatte gizlice bildirmek, isaret etmek yazi yazmak, risalet ve ilham mânalarina gelir. Bu kelime fiil olarak «Vahâ-yehi» ve «evhâ-Yûhî» sekillerinde kullanilirsa da «evhâ» seklinde kullanilmasi daha fasihtir. Kur'ân-i Kerîm'de de bu sekilde varid olmustur. Bazan vahiyden ism-i mefu'l mânasi yani vahiy edilen sey kasdedilir.

Seriat: îstilahinda vahiy Allah Teâlâ'nm peygamberlerinden birine indirdigi kelâmina denilir. Ulemâdan bir çogu Resulü: «Kendisine mucize ile birlikte kitap indirilen zattir» diye tarif etmislersede bu tarif dogru degildir. Çünkü Hz. Âdem, Nûh ve Süleyman (Aleyhisselâm) gibi bir çok Resullerin Resul olmamasini icap eder. Bu zevat biîittifak Resul olduklari halde kendilerine kitap iiidirilmemistir.

Nebiyi dahi: «Kendisine kitap indirilmese bile Allah Teâlâdan haber veren zattir.» diye tarif etmislerdir. Sahih olan tarife göre Resul: Kendisine kitap indirilen yahud melek gönderilen zattir.» Nebiy ise : »Allah Teâlâ'nin ahkâmi teblige yahud baska bir Resule tabiî olmaya memur kildigi zattir. Binaenaleyh Resul ile Nebî arasinda mantik yönünden umum ve husus-u mutlak vardir. Her Resul Nebî'dir fakat her Nebî' Resul degildir.

Vahyin mahiyeti: Peygamberani izam (Salevâtullahi Aleyhim)

hazeratmdan baskasina malûm degildir. Binaenaleyh bundan kimsenin bahsetmeye hakki yoktur. Ancak vahyin meratip ve envaî ve nüzul zamaninda hazir bulunup görenlerin naklettigi bazi eserleri vardir ki; Onlardan

bahsedilebilir. Buhârî Sârîhi Aynî 'nin beyanina göre peygamberler hakkinda vahiy üç kisimdir.

1 - Mûsâ (Aleyhisselâm)\n isittigi gibi kelâm-i kadimi isitmek sureti ile olur. Bu sekil vahiy nass-i Kur'ân ve bir çok sahih hadislerle sabittir.

2 - Melek göndermek sureti ile olur.

3 - Allah Teâlâ tarafindan gönderilen Melek vasitasiyle peygamberin kalbine yerlestirmek sureti ile olur. Nitekim Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in;

«Ruhu'I-Kudüs (yani Cebrail A.S.) benim nefsime üfürerek yerlestirdi...»Hâdis-i serifi bu hakikati natiktir. Hz. Davud (Aleyhisselâmy& gönderilen vahiyin de bu kabilden oldugu söylenir. Diger peygamberlere gelen vahiyler ilham sureti ile olmustur.

Süheylî, vahyin yedi suretle vuku buldugunu söyler: Söyleki.

1 - Sadedinde bulundugumuz hadiste beyan edildigi gibi uyku halinde rüyada bildirilir.- Hatta. Ibni Ishak'in rivayetine göre vahyin baslamasi evvelâ geceleyin rüyada olmus ertesi günde uyanikken vahiy gelmistir. Ulemâdan bazilari uyanikken nazil olan her vahyin evvelce rü-yadada bir kere nazil oldugunu iddia ederler.

2 - Peygambere vahiy çan sesi gibi bir seda halinde gelir, Bu ses ya melegin kendi sesi yahud da kanatlarinin Sesidir; Vahyin bu sureti pek siddetli idi onun için Resulü Ekrem (SallaIlahii:Aleyhi ve Sellem)pek büyük zahmet çeker, mübarek yüzü terler içinde kalirdi,

3 - Vahiy .uyanikken melek tarafindan peygamberin kalbine ilka edilir fakat ;melek 'gofühmez bunun mücerredi "bir ilham olmayip vahy-i ilâhî olduguna Teâlâ Hazretleri bir ilm-i zaruri halk ederdi.

4 - Peygambere melek insan seklinde gelir. Nitekim Resuîüllâh (SaUaîlahü Aleyhi ve Sel!em)'e Cibri1i Emin bazan Dihyet ü'l-ke1bi ismindeki sahâbî-i. celil suretinde gelirdi. Bu zatin suretine girmesi onun akran-u emsali arasinda en güzel olmasindandir deniliyor. Hatta kadinlarin fitne ve tuzagina düsmemek için peçe takindigi rivayet olunur. Baska surete girdigi de vakidir.

5 - Peygambere Cibril-i Emin (Aleyhisselâm) kendi sureti ile ve herbiri gökyüzünü kaplayan altiyüz kanadi ile görünerek vahiy getirir ki bu iki defa vaki' olmustur.

Birincisi Hirâ daginda buradaki hadisi getirdigi zaman vâkî olmustur. Bu dehsetli manzarayi görür görmez Resulü Ekrem (Salîaîiahü Aleyhi ve Seilem) tehammûl edemeyerek baygin düsmüslerdi.

Ikincisi leyle-i mi'raçta Sidretu-1-Münteha yaninda olmustur.

6 - Allah Teâlâ Peygamberi ile hicap arkasindan konusur. Müs1im'in rivayet ettigi bir hadise göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) Mekke'de 15 sene vahyi isitmek sureti ile telâkki etmistir yedi sene vahiy esnasinda bir ziyadan baska bir sey görmemisdir.

7 - Vahyi bazen Cibril-i Emin degil de Israfil (Aleyhisselâm) getirir. Sâbi'nin rivayet ettigi bir hadise göre Resulüllâh (Salîaîiahü Aleyhi ve SellemYe üç sene vahyi Israfil (Aleyhisselâm) getirmis ve. oldugu sekilde görünmüs sonra onun yerine Cibril. Emin (Aleyhisselâm) tevkil buyurulmustur. MaamafIh ulemâdan bu hususa itiraz edenler olmustur.

Sadik rü'ya: Içerisine Seytanin haltiyati karismayan dogru rüyadir. Uyku halinde ekseriya görülen karisik seyler ve agir basmalar sâdik rü'ya degildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):

«Sâdik rüya Peygamberligin kirk alti cüz'ünden bir cüz'dür.» buyurmustur. Vahi evvelâ sâdik r%i'tâ ile baslamis; alti ay bu sekilde devam ettikten sonra uyanikken gelmis; bir daha yirmi üç sene minval üzere devam etmistir. Bir rivayette:

«Sâdik rüya peygamberligin yetmis cüzünden bîr cüzdür.» buyurulmustur. Ulema bu iki rivayetin arasini bulmus ve: «Rüya, gerenin hâline göre degisir. Siddiyklarm rü'yâsi 46 cüzden bir cüzdür. Sair müminlerin rü'yâsi ise 70 cüzden bir cüz olur.» demislerdir.

Vahyin bu yedi suretten mada bir iki sureti daha bulundugunu söyleyenlerde vardir. Kaadî Iyâz ile diger bazi ulemânin beyanina göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!ein)'e vahyin, rüya ile baslamasi onu bu ise alistirmak içindir. Çünkü birdenbire melek karsisina çikmis olsa beser kuvveti tehammûl edemezdi.

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'e tenhaya çekilmenin sevdirilmesi yalniz kaldigi zaman kalbi her türlü

dünyevî kayitlardan azade kalacagi içindir. Bu da tefekküre dalmaya ve husua yardim eder. Hira magarasi Mekke-i Mükerremeye üç mil mesafede ve Mekke'den Mineye giden yolun sagindadir. Hacca gidenler pekâlâ bilirlerki Hirâ dagi tepeye dogru çiktikça sivrilmis ve adeta Kâbe-i muazzamaya dogru rükû edercesine egilmistir. Bu hususta tetkikat yapan bazi zevatin bildirdiklerine göre Mekke'nin etrafinda bulunan bütün daglar. Kâbe-i Muazzama'ya dogru rükû halindedir. Mezkûr Magrada Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) günlerce ibâdet eder fakat kendisine vahiy gelecegi hatirindan geçmezdi. Bundan dolayidir ki hadis-i serifte :
«Ansizin emr-i Hak karsisina çikiverdi.» denilmistir. «Ben okumak bilmem» cümlesi Kaadî Iyâz 'in
beyanina göre ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bazilari bu cümledeki «ma» yi nafiye diger bazilari da istihfamiyye oldugunu söylemislerdir. Fakat Nevevî Nafiye oldugunu tasvib etmis istihfhamiyye olmasini dogru bulmamistir, Melegin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üç defa sikistirip salmasi getirdigi vahyi kabule onu hazirlamak hikmetine meb-nidir. Bazilari bundan ibret alarak muallimin talebesini derse karsi uyanik ve hazir bulunmaga davet etmesi gerektigini söylerler.
Hadis-i Serif ikra' suresinin basindaki bes âyetin Kur'âm KerînVin ilk nazil olan âyetleri oldugunu gösteriyor. Nevevî Selef ve halef ulemâsinin cumhuru buna kaildir, dogrusu da budur diyor.
Kur'ân-i Kerîm'in ilk âyetinin oku! diye baslamasi ikinci âyetinde yazinin emrolunmasi Islâmiyeti kötülemekten zevk duyan din düsmanlarinin beyinlerini parçalayan bir saikay-i hak ve bir barika-i hakikattir. Bugün medeniyetin ölçüsü okuyup yazma nisbeti ile temizlik hususunda sarfedilen sulardir. Daha açikçasi hangi millette okur yazar çok bulunur ve çok su harcanirsa o millet medenî sayilir. Iste Kur'ân-i Kerîm'in ilk emirleri bu hakikâtlari ihtiva etmektedir. Hirâ daginda nazil olan bu ilk âyetlerde okumakla yazmak emredilmis bir kaç zaman sonra inen «müd-dessir» suresi âyetlerinde de temizlik farz kilinmistir.
Dünya medeniyetinin esaslarini daha ilk emrinde böyle üç kelime ile hülâsa eden hak veya bâtil bir din daha varsa lütfen göstersinler! gösteremezler çünkü yoktur. Hakikat bu merkezde iken bazi tembel müslüman-larin. halini behâne ederek canavarlar gibi müslümaniiga hücum etmek için insan ya çildirmis olmak yahut Islâmiyet düsmanlari kadar beyinsiz bulunmak icap eder sunuda ilâve edelim ki Islâm medeniyetinin hedefi düsmanlarin gözlerini kamastiracak kadar nurlu, hayallerinin dahi eremeye-cegi kadar yüksektir. Onun hedefi âhiret seadetidir. Yirminci asir insanlarinin dillerine destan ettikleri medeniyetle Islâm medeniyeti arasindaki nispet ancak tezattir. Çünkü mahûd medeniyetin altinda boylu boyunca uzanmis yatan bir küfür vardir. Onun felsefesi: ye iç hos geç yasadigina bak bundan sonra bir daha dünyaya gelecek degilsin Öldükten sonra dirilmek, âhiret hayati, sual, cevap, cennet cehennem hayati gibi seyler —hâsâ Eümmc hâsâ — safsata ve hurafeden ibarettir» seklinde hülâsa edilebilir. Islâm medeniyetinin sertaci ise alninda günes gibi parlayan nur-u imandir.
Müslüman yeyip içip hos geçmek için degil, çalisip çabalayip bir çok zahmet ve külfetlere katlanarak âhiret hayatini, o ebedî saadeti kazanmak için ugrasir.
Bu hakikat dünyaya dar-i teklif adi verilmekle ifade edilmistir. Teklif külfet yüklemektir. Müslüman dünyada bir çok dünyevî ve uhrevî külfetlere katlanir. Dinin emir ve nehiylerine riayet eder. Bu cümleden olmak üzere dinin sanini yükseltmek için dünyasini da mamur eder onun için rahat yeri cennettir. Cenab-u Hak bil cümle din kardesleri ile birlikte bizide o selâmet diyarina çikan bahtiyarlardan eylesin (amin).
Âyet-i Kerîmede evvelâ :
«Senin Rabbin kalemle yazi yazmayi ögreten kerimler kerimidir.» Buyurularak tahsil sureti ile elde edilen ilme; Sonra da:
«Insana bilmedigini ögretmistir.» Buyurularak ilm-i ledünniye isaret buyrulmustur.
Resulüllâh (Sattaüahii Aleyhi ve Selîem) Cibril-i Emini görünce o ana kadar görmedigi bu sa'saadar manzara karsisinda beseriyet iktizasi ürkmüs korkudan titriyerek ümmûl mü'minin Hadice (Radtyallahu Anhâ) nezdine dönmüstü. Iki defa kendilerini sarip örtmelerini emretmis biraz yatarak kalbinden korku zail olunca :
«Filhakika kendimden korktum.» diye söze baslayarak basindan geçenleri o heykel-i semahat ve sefkat kadina anlatmisti.
Kaadî Iyâz diyor ki: « Resu1ülIâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in korkmasi gelen vahyin Allah 'tan olup

olmadiginda süphe ettigi mânasina alinmamalidir. Onun korkmasi bu isi kaldiramayacagi ve vahyin sikletine tahammül edemeyip mahvolacagi mülâhazasi iledir.»

Hz . Hatice (Radiyallahu A nhâ), Resulüll.âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i teskin etmis kendilerine rahat oldedikten sonra: «Allah Teâlâ seni hiç bir zaman utandirmaz» diye yemin etmis buna sebep olarak da Fahr-i Kâina t (Sallallahü Aleyhi ve Sellemfin akrabaya yardim, dogruyu söylemek, acizlere yardim, fakirlere muavenet gibi mümtaz vasiflarla mevsuf olmasini göstermistir.»

Cümlesi seklinde de rivayet edilmistir. Maamafih sahih ve meshur olan rivayet birincisidir. Bazilarina göre mâna itibari ile her iki rivayet birdir. Aralarinda fark görenler olmussa da Nevevî bunun zayif oldugunu söyler.

Ülema-i kiram Hz. Hadice (Radiyallahu Anhâ) 'nin bu sözlerinden güzel ahlâk ve hayir islerin bir kimsenin selâmetine sebep olacagi mânasini çikarmislardir. Rivayetlerin birinde Hz. Hadice'nin Varaka'-ya amca digerinde amcamoglu dedigi zikrediliyor. Bunlarin her ikiside dogrudur. Esasen Varaka Hz. Hadice'nin amcasiogludur... Maamafih bir insan amcasiogluna mecazen amca diyebilir. Nitekim Türklerde de âdet böyledir. Zaten Araplar konusurken hürmeten büyüklerine amca derlerdi. Bu hürmet amcamoglu demekle ifade edilemez.

Namusdan murâd Cibril-i Emin (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) dir. Lügat ulemâsinin beyanina göre namus hayirli bir sirri tasiyan kimseye derler. Kötü sirrin sahibine de casus denilir. Herevî:«Cib-ril-i Emin'e namus denilmesi Allah Teâlâ 'nin onu vahiy ve gaip islerine tahsis ettigi içindir.» diyor.

Bu hadiste namusun Mûsâ (Aleyhisselâm)^ gönderilen melek oldugu beyan ediliyor. Sahiheyn'de ve diger hadis kitaplarinda meshur olan budur. Bazi hadislerde Mûsâ yerine îsâ (Aleyhisselâm) zikredilmistir, ki ikiside sahihtir.

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in vahiy gelmezden Önce Hirâ daginda yaptigi ibâdetin mahiyeti hakkinda ulemâ ihtilâf etmislerdir. Bazilarina göre kendinden Önceki seriatlardan birine tabî olarak ibâdet etmistir. Cumhur-u ulemâya göre ise; hiç bir seriata tâbi' olmadan Allah Teâlâ 'nin kendisine ihsan ettigi marifet nuru ile ibâdet ederdi. Bir seriata tâbi' olarak ibadet etmistir, diyenler kendi aralarinda ihtilâf etmisler ve bu ihtilâf neticesi ortaya sekiz kavil çikmistir.

1 - Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Selîem), Ibrahim (Aleyhisselâm) seriati ile ibâdet etmistiir.

2 - îsâ (Aleyhisselâm) seriati ile

3 - Nuh (Aleyhisselâm) seriati ile

4 - Mûsâ (Aleyhisselâm) seriati ile

5 - Âdem (Aleyhisselâm) seriati ile ibâdet etmistir.

6 - Kendinden önce geçen gayri muayyen bir seriat ile ibâdet etmistir.

7 - Geçen bütün seriatlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Seltem)'e seriatti.

8 - Bu bâbta bir sey denilemez tevakkuf olunur. Imamül Harameyn ile Âmîdî 'nin mezhebi budur.

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in o zamanki ibâdeti tefekkür ve ibret alma sureti ile olmustur. Cibril-i Emin'in ilk vahiy getirmesi de Ibni Sa'din rivayetine göre ramazanin on yedinci gününe tesadüf eder Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) o zaman 40 yaslarinda idiler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :

«Gerçekten kendimden korktum.» sözünün* mânasi üzerinde ulemâ ihtilâf etmisler ortaya on iki kavil çikmistir.

1 - Delirmekten ve gördügü sey'in kehanet-olmasindan, korkmustur. Ebû Bekr Ibni- Arabî bu kavilin bâtil oldugunu söylemis Aynî dahi onu bâtil olmaya lâyik görmüstür.

2 - Gördügü sey'in bîr hayal oldugundan korkmustur. Bu kavil dahî bâtildir.

3 - Korkudan ölecegim diye endise etmistir.

4 - Bu isin altindan kalkamayacagindan ve vahyin sikletine tahammül edemiyeceginden korkmustur.

5 - Melege bakmaktan âciz kalarak öleceginden ve gördügü dehsetten kalbinin yerinden oynayacagindan korkmustur.

6 - Peygamber olduktan sonra kavminin eziyetlerine sabredeme-mekten korkmustur.

7 - Kavminin kendisini öldüreceklerinden korkmustur. Bu kavli Sühey lî hikâye etmistir.

Aynî de bunda bir garabet görmeyerek: «Resulüllâh (Saîiallahü Aleyhi ve Seilem) bir beserdir. Öldürülmekten ve ezâ edilmekten korkmus olabilir sonra Allah korkusu ona her sey'e sabri ehven göstermis ve kalbine her türlü secaat ve-kudreti celbetmistir.» diyor.
8 - Peygamber olmasi dolayisi ile vatanindan ayrilacagindan korkmustur.
9 - Ebû Bekr Ismaî1i'ye göre Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) kendisine gelenin Allah tarafindan gönderilme bir melek oldugunu ilm-i zarurî ile bilmeden önce korkmustur.
10 - Insanlarin kendisi hakkinda atip tutacaklarindan korkmustur.
11 - Ibni Ebû Hamza'ya göre Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) melegin sarsmasindan korkmustur.
12 - Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü âni olarak karsisina çikan dehsetten hasil olan korkuyu ihbardir. Nitekim insan görmedigi ve bilmedigi bir seyle ansizin karsi karsiya gelince ürker.
Acaba Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seilem) kendisine gelenin seytan degil de Cibril-i Emin oldugunu nereden bilmistir? Keza getirdigi vahyin bâtil degil hak oldugunu nasil anlamistir?.. Bu suale Ayni su cevabi vermektedir: Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalanci degil sadik oldugunu ispat için Teâ1â Hazretleri bize mucize denilen delili nasil ikâme etti ise; Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seilem)'e de gelenin seytan degil melek olduguna ve Allah tarafindan gönderildigine delil halk etmistir.
Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in ibâdet için Hirâ dagini tercih etmesi bazilarina göre üzerinden Kâbe-i Serif 'e göründügü içindir, ki bu da bir ibarettir.

Hadis-i Serif Su Hükgmleri Ihtiva Etmektedir:

1) Hz Âise (Radiyallahn Anhâ) peygamber (Saîiallahü Aleyhi ve SeUem)'in gördügü rüyanin vahiy cümlesinden oldugunu tasrih etmistir, ki bu cihet ittifakîdir.
2) Azik tedariki mesru' olup tevekküle mâni degildir. Bunu Seyyidül Mütevekkilin hazretleride yapmistir.
3) Bu hadisde mesakkatli bir sey'i üç defa Ögretmeye tesvik vardir. Kadi Süreyh bundan küçük çocugun Kur'ân ögretmek için iç defadan fazla dövülmeyecegi hükmünü çikarmistir.
4) Bu hadis Ikxâ sûresinin evvelindeki bes âyetin ilk nazil olan âyetler olduguna delildir. Cumhur-u ulemânin kavli de budur. Bazilari hadisin baska bir rivayetine bakarak ilk nazil olan Müddesir süresidir demisler-se de bu sûre vahy bir aralik kesildikten sonra ilk inen sûredir diye te'vil edilmistir. Bir takimlari da ilk nazil olan sûrenin Fatiha oldugunu iddia etmislerdir. Bunu da bütün sûre olarak ilk nazil olan Fatihadir diye te'vil
ederler.
5) Süheylî 'ye göre Ikrâ sûresi Kur'ân okumak için Besmele çekmenin vücubunâ delildir. Ancak evvelemirde A11ah'in hangi ismi ile baslanacagi meselesi müphem kalmis sonra bunun ile olacagi beyan buyrulmustur. Bilâhere Cibril (Aleyhisselâm) her sûreyi Besmele ile indirmistir. Besmele nazil oldugu vakit daglar dile gelerek tesbih etmis bunu gören Kureys müsrikleri, Muhammed daglan da sinirledi» demislerdir. Ancak Besmelenin vacip olusu delile muhtaç bir dâva oldugu gibi Cebrail (Aleyhisselâm)'in her sûreyi Besmele ile indirmeside öyledir. Besmelenin Kur'ân'dan olup olmadigi mes'elesi Safiüerle Malîkiler arasinda ihtilafli oldugu gibi her sûrenin basindan bir âyet mi yoksa müstakillen nazil olmus münferid bir âyet ini oldugu da Safülerle Hanefiler arasinda ihtilaflidir.
6) Korkmus bir kimseye korkusu geçinceye kadar bir sey sormamak icap eder hatta Imam-i Ma1îk'e göre korkan bir kimsenin yaptigi alisveris, ikrâr v.s. muteber degildir.
7) Bir kimseyi bir maslahattan dolayi medih etmek caizdir. Buna Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «Meddahlarin yüzüne toprak serpin.» hadisi serifi muariz degjldir. Çünkü bu hadis nahak yere yapilan yahud bâtila müeddi olan medih hakkindadir
8) Korkan bir kimseyi teselli ve tebsir ederek hakkindaki selâmet sebeplerini kendisine söylemek gerekir.
9) Bu hadis Hz. Hadice (Radiyailahu Anhâj'nm akil fikir ve dirayetçe kemâline ve pek büyük bir anlayis sahibi olduguna en belig bir delildir.

Filhakika bütün iyilik sifatlari Resu1ü11âh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'de mevcuttu. Düsünülürse, görülürki; iyilik ya akrabaya ya ecnebilere yapilir ve keza iyilik ya bedenle ya malla olur. Bütvjn bunlari Hz. Hadice (Radiyallahu Anhâ) validemiz Resulüllâhr (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i teselli ederken birer birer saymistir.
10) Hadis-i serif bîr kimseyi bir sakatligi ile anmanin caiz olduguna delildir, bu giybet sayilmaz. Ancak mutlak surette caiz de degildir. Vakîi beyan yahut bir sahsi tarif için onun kör veya topal gibi sakatligi söylenebilir. Ve bu giybet olmaz isede, o kimseyi küçültmek, utandirmak veya ayiplamak için bunlari söylemek caiz degildir.
11) Basina musibet gelen bir kimsenin halini akil ve rey'ine itimat ettigi bir zata açmasi caizdir.
12) Makam iktiza ederse, cevap veren bir kimsenin cevap verdigi hususa delil göstermesi icap eder.
Faide: Varakatübnü Nevfel'in imân edip etmedigi sahih olarak mâîûm degildir. Yalniz îsâ (A ley hissettim) dininde oldugu malûmdur. Bu hadisin zahiri onun imân ettigini gösteriyor. Hâkim 'in «Müstedrek» inde Hz. Âise (Radiyallahu Anhâ)'dan rivayet ettigi bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Varaka'ya sögmeyinIz, çünkü onun bir cenneti yahut iki cenneti yardir.» buyurmuslardir. Hâkim; bu hadis için Seyheyn'in sartlari üzere sahihtir, demistir. Varaka 'nin imânina delâlet eden bir hadisi de Tirmizi rivayet etmistir. Mezkûr hadise göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Varaka'yi üzerinde bir beyaz elbise oldugu halde rüyasinda görmüs ve:'
«Eger cehennemlik olsaydi üzerinde baska bir elbise bulunurdu.» buyurmustur. Ancak Tirmizi bu hadis için gariptir demis Sühey1î de isnadinda za'f oldugunu söylemistir. Varaka 'nin imâni hakkinda daha baska hadisler de vardir.

255 - (161) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize IbnI Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yûnus rivayet etti. Dedi ki: tbni Sihâb: Bana Ebû Selemete'bni Abdirrahmân haber verdi ki, Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabindan olan Câbir b. AbdilIâhi'I-Ensârî rivayette bulunuyor ve sunlari söylüyormus; dedi: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vahyin bir ara kesildigini anlatirken söz arasinda söyle buyurdu:
«Bir defa- ben yürümekte iken gökyüzünden bir ses Isittim. Basimi kaldirinca ne göreyim! Hira'da bana gelen melek!.. Yerle gök arasinda bir kürsî üzerinde oturup duruyor. Ondan pek korktum. Hemen (evime) dönerek: BenI örtün, beni Örtün! dedim. Derhal benî sarip örttüler. Müteakiben Allah Teâlâ Hazretleri su âyetleri indirdi :
«Ey (esvabina) bürünen! Kalk artik inzar et ve Rabbini büyükle, elbiseni de temizle ve o pislikleri artik defeyle.»[265]
«Rucuzden murad putlardir. Bundan sonra vahiy o"ta arkaya d*»vam etti.» buyurdu.

256 - (...) Bana Abdul Melik b. Suayb b. Leys de rivayet etti. Dedi ki: bana babam, dedemden rivayet etti. Demis ki bana Ukayl b. Hali t, Ibni Sibâptan rivayet etti demis ki: Ebû Selemete'bni Abdirrâhmani söyle derken isittim bana Cabir tbni AbdiIIâh Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi söyle buyururken isittigini haber verdi.
«Sonra bir aralik vahiy benden kesildi, bir ara ben yürürken...» Bundan sonra hadisi Yûnus gibi zikretti. Yalniz o: «Ben ondan ansizin korktum da yere kapandim...» seklinde rivayet etti. Ebû Seleme'nin de, «Rucz putlar demektir» dedigini nakletti. Bir de Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in:
«Sonra vahiy kizisti da bir daha ardi arasi kesilmeden devam etti.» buyurdugunu söyledi.

(...) Bana Muhammed b. Rafi' dahi rivayet etti (Dedi ki): Bize Ah-dürrezak rivayet etti (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zührî'den bu isnadla Yû-nus'un hadisi gibi haber verdi: Ve söyle dedi :
«Bunun üzerine Allah Tebareke ve Teâlâ hazretleri :
— Ey (esvabina) bürünen! âyetini o pislikleri artik defeyle kavl-i kerimine kadar namaz farz kilinmazdan önce indirdi. Rucz putlar demektir.
Ma'mer:

«Ondan korktum...» cümlesini de rivayet etti nitekim Ukeyl'de öyle nakletmis.

257 - (...) Bize Züheyr b. Harb'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Velid b. Müslim rivayet etti (dedi ki): Bize Evzfiî rivayet etti dedi ki: Yahya'yi söyle derken isittim:
— Ebû Seleme'ye Kur'ân'in en evvel hangi âyeti nazil olmustur? dedim :
— Ey (esvabina bürünen! Âyetidir dedi. Ben: Yoksa Ikra'mi? dedim. Bunun üzerine Ebû Seleme ben Cabir b. Abdillâh'a Kur'ân'in en evvel nazil olan âyeti hangisidir diye sordum:
— Ey (esvabina) bürünen! Âyetidir dedi. Ben de yoksa Ikra'mi dedim. Cabir sunlari söyledi: Ben size Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neyi anlatti ise onu söylüyorum. Efendimiz söyle buyurdular:
«Hira daginda bir ay mücavir kaldim. MücavirlIgimi bitirince (oradan) inerek, vadiye daldim. Derken bir ses duydum. Hemen önüme, arkama, sagima ve soluma bakindim. Fakat hiç bir kimse göremedim. Sonra yine bir ses duydum. Ve yine bakindimsa da kimseyi göremedim. Sonra tekrar bir nida duydum bunun üzerine basimi kaldirdim. Bir de ne göreyim, o...! (yani Cebrail Aleyhisselâm) Havada arsin üzerinde (oturup duruyor). Beni siddetli bir titremedir aldi. Hemen Hadice'ye gelerek beni örtün! dedim, derhal örttüler ve üzerime su serptiler. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle :
— Ey (esvabina) bürünen! Kalk artik, inzar et. Rabbini de büyükle
ve elbiseni temizle... âyetlerini indirdi.»

258 - (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna rivayet etti (dedi ki). Bize Osman b. Ömer [266] rivayet etti (dedi ki): Bize AHyyü'bnü'1-Müba-rek [267], Yahya b. Ebi Kesir'den bu isnadla haber verdi ve:
«Birde ne göreyim o (melek) yerle gök arasinda bir ars üzerinde oturup duruyor.» buyurdu dedi.
Bu rivayette Imam-i Müslim bir nevi tekrar yapmistir. Söyle ki: Cabir b. Abdillâh El' Ensarî ashab-i kiramin en meshurlarindan ve en çok hadis rivayet eden alti zattan biri oldugu halde onun hakkinda «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'in ashabmdandi» demistir.
Nevevi'nin beyanina göre bunun sebebi ravilerden bazisinin onu sahabi olup olmadigini süphe ettirecek .sekilde göstermis olmasidir. Çünkü ba/.i raviler küçük yastaki bazi ravikre onu bu sekilde rivayet etmis olabilirler. Bu gibi hallerde Müslim bu hadiste yaptigi gibi izahta bulunur. Ashab-i kiramin içinde ondört tane Cabir vardi. Bunlarin üç tanesi Cabir b. Abdillâh adini tasirlar. En meshurlari burada ismi geçen Cabir b. Abdillâh El-Ensarî 'dir. Hz. Cabir, Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'den 1540 hadis rivayet etmistir.
Fetret-i vahiyden murad vahyin bir müddet kesilmesidir. Ülemâ-i kiramin beyanlarina göre; ilk âyetler nazil olduktan sonra üç sene vahiy kesilmis sonra «Müddessir» sûresinin âyetleri ile tekrar devama baslamistir. Bundaki hikmet —Allah-u Alem— Resulüîlâh (Sallalkthü Aleyhi ve Seliem) 'i vahye ve onun sikletlerine tehammüle alistirmak ve sevklendirmektir. Bununla beraber vahyin üç sene inkitaa ugramasi Cibril-i Emin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hiç gelmemesi mânasina ahnmamalidir.O arasira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'e yine gelmistir.
Bu rivayette Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in : «Bir de ne göreyim bana Hira daginda gelen melek!..» buyurmasi saraheten gösteriyorki « Ikra ' » âyetleri «Müddesir» âyetlerinden daha evvel nazil olmustur. Yani, ilk inen âyetler onlardir. Bundan dolayi: «Kur'ân-i Kerîm'den ilk nazil olan âyetler Müddessir sûresinin âyetleridir» rivayetlerini imam Nevevî zayif, hatta bâtil bulmus ve ilk nazil olan- âyetlerin alel itlak ikra' âyetleri oldugunu; Müddessir âyetlerininse vahyin fetretinden sonra indigini Hz. Âise . (Radiyallahu Anhâ) hadisi ile ispat etmistir. Ilk defa Fatihâ'nm nazil oldugunu söyleyen bazi müfessirlerin kavlini ise asla nazar-i itibara almamis: «Bu sözün bâtil oldugunu söylemeye bile hacet yoktur» demistir. Bu rivayette geçen tabiri diger bazi- rivayetlerde seklinde zaptedilmistir. Maamafih her iki rivayette ayni mânaya gelmektedir. Hadisi Yunus, Ukayl ve Ma'mer hep Ibni Sihap 'tan rivayet etmislerdir Yunus'un rivayetinde «Fecüistü» Ukayl ile Ma'merin rivayetlerinde ise «Fecüsistü» denilmistir.

Kaadî Iyâz (Rahimehullah) bu üç râviden bazisinin hadisi üç yerde de «Fecüistü» bazisinin üç yerde «Fecüsistü» seklinde rivayet ettigini söylemis ve ekseri ravilere göre hadisin Yunus ve Ukayl rivayetlerinde «Fecüistü» ma'mer rivayetinde ise «Facüsistü» seklinde oldugunu ilâve etmissede Nevevî bunun tamamen hata oldugunu beyan etmistir. Mezkur iki kelime yerine bazi rivayetlerde bâtil tashifler yapildigini «El-Metali1» nam eserin sahibi rivayet etmistir.
Yine bu hadisin bazi rivayetlerinde «Zemmilûnî» digerlerinde «Des-sirûni» tabirleri kullanilmistir. Bunlar da ayni mânaya gelen kelimelerdir. Müddesir,Müzzemmil, Müteleffif ve Müstemil kelimeleri ayni mânaya gelirler yani sarinip bürünen örtünen demektirler. Cumhûr-u ulemâya göre Müddessir esvabina bürünen demektir. Marûdi 'nin Ikrime'den rivayetine göre Müddessir peygamberlige ve onun sikletlerine bürünen mânasina gelir. Müddessir kelimesinin asli mütedessir olup «te» «dala» kalbedilmis ve idgam yapilmistir. Müddessir süresinin ikinci âyetinde :
«Kalk artik, inzar et.» buyuruluyor. Bunun mânasi A11ah'a imân, etmeyenleri A11ah'in azabindan sakinmaga davet et, demektir. Görülüyor ki; Vahiy nazil olur olmaz Resulüîlâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) inzar vazifesi ile memur olmustur. Burada söyle bir sual hatira gelebilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) evvelâ müj-de sonra inzar etmekle memurdur. Acaba burada müjde birakilipta niçin yalniz inzarla memur olmustur.
Cevap : Müjde ancak müslümanlara yapilir. O zaman henüz müslü-man olan yoktu. Onun için yalniz inzarla memur kilinmistir. Âyet-i kerîmedeki «Elbiseni temizle» emrinden murâd fukahaya göre elbiseyi pisliklerden temizlemektir. Bazilari bundan murâd; «nefsi kötülüklerden, noksanliklardan temizlemektir» demislerdir.
Ricz ve Rücz : Hadis-i serifte putlar diye tefsir edilmistir. Rujdan murâd sirktir, zülmdür, günahtir diyenler de olmustur. Asil îügâtte Ricz azap demektir. Putlara vesair küfrü mucip olan seylere mecazen ricz denilmistir. Çünkü bunlar azaba sebep olan seylerdir. Sebep zikredilmis mü-sebbeb kasdolunmus demektir.
Hadis-i serifte geçen «Hamiye» ve «tetâbea» kelimeleri Nevevî ile diger sarihlere göre ayni mânaya olup biri digerinin te'kidinden ibaret isede Buhâri sarihi Aynî buna itiraz etmis ve: «Bunla™11 mânalari bir degildir. (Hamiyenin) mânasi; harareti «nai, kizisti demektir. Tetâbea ise biri biri arkasina— etti niânaana (Hamiye) kelimesi smdetlenip kastigi tetabea ile de devam edip kesn~ anlatilmistir. Sadece Hamiye kelimesi ile iktifa edilmeme. i""si bu kelime devam bildirmedigi içindir. Onun için tetâhea kaydi ilâve edilmistir.» demistir.
Arstan murâd: Kürsî yani koltuktur. Kralin tahtina da ars derler.

Hadisi Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Etmektedir

1 - Zindiklarla felsefecilerin inkârina ragmen melekler mevcuttur.
2 - Allah Teâlâ kâdir-i mutlaktir. Yer yüzünü Âdem ogullarina nasil müsahhar kilmis ve orada istedikleri gibi tasarrufta bulunurlarsa; hevayi yani bosluguda öylece meleklere tahsis buyurmus onlar da orada istedikleri gibi tasarrufta bulunurlar. Teâ1â Hazretleri yerleri ve gökleri yed-i kudretinde tutmaktadir.
3 - Hadis-i serifte :
«Vahiy kizisti ve devam etti» denilerek Hz. Âise (Radiyallahu Anka) 'nin rü'yayi sabah aydinligina benzetmek suretiyle yaptigi temsil tamamlanmistir. Çünkü ziya ancak harareti kuvvetli olursa siddetlenir. Devam kaydinin konmasi ise vahyin her cihetten günesle temsil edilemî-yecegini beyan içindir. Çünkü günes geceleyin batarak görünmez olur, Ba-zanda günes tutulmasi vaki olur. Seriat günesine ise böyle bir noksanlik ânz olamaz. O kiyamete kadar hâli üzre parlayip gidecektir.
4 - Korkmus bulunan bir kimseyi teskin etmek için üzerine su esrp-mek gerekir.

74 - Resulüllah Sallallahu Aleyhi ve Sellemin Geceleyin Semalara Yürütülmesi ve Namazlarin Farz Kilinmasi Babi

259 - (162) Bize Seyban b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hânim ad b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki): Bize

Sabit El'Bunanî, Enes b.
Malik'ten rivayet etti ki Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar:
— «Bana Burak'i getirdiler —bu merkepten büyük, katirdan küçük, uzun ve beyaz bir hayvandi. Adimini gözünün görebildigi en son noktaya koyardi — ben buna binerek Beyf-i Makdis'e geldim ve Burak'i benden önceki peygamberlerin hayvan bagladiklari halkaya bagladim. Sonra mescide girerek orda Iki rekat namaz kildim. Sonra çiktim, derken bana Cibril (Aleyhisselâm) bir kap dolusu sarap, bir kap dolusu da süt ge-tIrdi. Ben sütü ihtiyar ettim. Bunun üzerine Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) : Fitrati seçtin, dedi. Sonra benî semaya çikardi Cibril, gök kapisini çaldi.
— Sen kimsin? dediler.
— Cibril'im cevabini verdi.
— Yaninda kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi im?
— Evet, gönderildi.
Bunun üzerine bize kapiyi açtilar. Bir de ne göreyim Hz. Âdem ile karsi karsiyayim. Bana hos bes ederek hayir duasinda bulundu. Sonra Cibril beni ikinci semaya çikardi. CIbrIl yine kapiyi çaldi.
— Sen kimsin? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yaninda kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O (göklere çikmaga) gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Müteakiben bize kapiyi açtilar. Bir de baktim karsimda Halazadeler!
Meryem'in oglu fsâ ve Zekeriyyâ oglu Yahya! (Selevâtullahi Aleyhima) onlar da hos bes ettiler ve bana hayir duada bulundular. Sonra beni üçüncü semaya çikardi. Cibril onun da kapisini çaldi.
— Sen kimsin? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yaninda kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Bize (yine) kapiyi açtilar ne göreyim karsimda Yûsuf(SallallahU Aleyhi ve SelleoO kendisine güzelligin yarisi verilmisti. Bana hos bes etti ve hayir duada bulundu. Sonra beni dördüncü semaya çikardi. Cibril (Aley hisselâm) (yine) kapiyi çaldi :
— Kim o? dediler. ;
— Cibril'im dedi.
— Yaninda kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi mî? :
— Evet, gönderildi.
Bunun üzerine bize kapiyi açtilar. Bîr de baktim IdrIs (Aleyhisselâm) ile karsi karsiyayim. Bana hos bes etti ve haytr duada bulundu. Teâlâ hazretleri (onun hakkinda) :
«Biz onu yüksek bir yere kaldirdik» [268] buyurmustur. Sonra beni besinci semaya çikardi. Cibril (tekrar) kapiyi çaldi.
— Kim o? dediler.

— Cibril'im dedi.
— Yaninda kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Müteakiben bize kapiyi açtilar. Bir de baktim Hâruni'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karsi karsiyayim hos bes etti ve bana hayir duada bulundu. Sonra beni altinci semaya çikardi. Cibril (Aleyhisselâm) (yine) kapiyi çaldi.
— Kim o? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yaninda kim var?
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— O gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Bunun üzerine bize kapiyi açtilar, bir de baktim Musa (Sallallahü Ale) hi ve Sellem) rle karsi karsiyayim. Bana hos bes etti ve hayir duada bulundu. Sonra yedinci semaya çikardi. Cibril (tekrar) kapiyi çaldi.
— Kim o? dediler.
— Cibril'im dedi.
— Yaninda kim var?
— Muhammed {Sallollahü Aleyhi ve Sellem)
— O (göklere çikmaga} gönderildi mi?
— Evet, gönderildi.
Arkasindan bize kapiyi açtilar, baktim ki Ibrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile karsi karsiyayim. Sirtini Beyt-i Magmur'a dayamis duruyor. Derken ne göreyim Beyt-I Mamur'a her gün 70.000 melek giriyor. (Girenler bir daha) geri dönmüyor. Sonra beni Sidretül-Münteha'ya götürdü. Bir de baktim yapraklari fil kulaklari gibi, meyveleri küpler kadar (bir agaç)! Bu agaci Allah'in celâl ve azameti kaplayabildigine kapladigi için hali degismis (daha güzel olmus) o kadar güzel (olmus) ki Allah'in mahlûkatindan hiç biri onun güzelligini tavsif edemez. Derken Allah bana neler vahyettIyse etti. Bana her günle gecede elli (vakit) namaz farz krldi. Sonra Musa (SalhUahii Aleyhi ve Sellem)'\n yanina Indim. (Bana) :
— Rabbin ümmetine neler farz kildi? dedi.
— «Elli (vakit) namaz» dedim. Musa (Aleyhisselâm)
— Rabbin (le münacaat ettigin yer) e dön de ondan (bu mikdari) hafifletmesini dile. Çünkü senin ümmetin buna dayanamazlar. Ben Benî Israil'i denedim; imtihan ettim, dedi.
— Bunun üzerine Rabbim (le münacaat ettigim yer) e dönerek Ya-rabbi! Ümmetime (farz kildigin) elli (vakit) namazi (biraz) hafiflet diye niyazda bulundum. Benden elli (vakit) namazin besini indirdi. Ben Musa'ya dönerek (Rabbim) benden namazlarin besini indirdi, dedim. Musa (Aleyhisselâm) Senin ümmetin buna takat getiremezler. Hemen rabbine müracat ile ondan tahfif dile, dedi. (Bu minval üzere) Rabbim Tebareke ve Teâlâ hazretleri ile Musa (Aleyhisselâm) arasinda bir hayli gidip geldim. Nihayet Rabbim! «Ya Muhammedi (Sana farz kildigim) bu namazlar her gün ve gecede (kilinacak) bes vakit namazdir. (Ama) Her namaz için on sevap verecegim için netice (yine) elli maz olur. Her kim bir hayir islemek Ister de, onu yapamazsa, o kimseye bir sevap yazilir. Yaparsa on sevap yazilir. Ve her kim bir kötülük yapmak ister de yapmazsa (ona) hiç bir sey yazilmaz. O kötülügü yaparsa bir tek günah yazilir.» buyurdu.
Bunu müteakip (o yerden) indim ve Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellemft vararak (olup bitenleri) kendisine haber verdim. Musa (yine) Rabbine dön de tahfif dile dedi.» Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular:
«Ben Rabbime (çok) müracaatta bulundum artik ondan utanir oldum dedim.»

260 - (...) Bana Abdullah b. Hasim El-Abdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Behz b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) :Bize

Süleyman b. El-Mugira rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit, Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes söyle demis: Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana geldiler ve (beni alip) zemzeme götürdüler. Gögsümü yardilar : Sonra zemzem suyu Ile yikadilar. Sonra beni (yerime) indirdiler...» buyurdu.

261 - (...) Bize Seyban b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki): Bize tiam-mad b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit el-Bunanî, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki: Rc&ulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (küçüklügünde) çocuklarla oynarken Cebrail (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek onu tutmus ve yere yatirarak kalbini yarmis; kalbini çikararak ondan bir kan pihtisi almis ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye hitaben:
— Seytanin senden nasibi iste budur, demis. Sonra kalbini altin bir tasin içinde zemzem suyu ile yikamis ve kapamis sonrada yerine iade etmis.
(Oradaki) çocuklar kosarak Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yin annesine yani sütannesine gelmisler ve: Muhammed'i öldürdüler demisler. Sonra onu rengi uçmus bir halde karsilamislar. Enes: Ben Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve'Sellemyin gögsünde ignenin eserini görürdüm demis.

262 - (...) Bize Harun b. Saîd el Eyli rivayet etti. (Dedi ki): Bize, Ibni Vehb rivüyet etti dedi ki: Bana Süleyman —ki Ibni Bilâl'dir— haber verdi dedi ki: Bana Serik b. Abdillâh b. El>û Nemir (735) rivayet etti dedî ki: Encs b. Mâlik Rcsulüllâh (SeillaUahü Aleyhi ve Seîîem) 'in Kabe mescidinden alinarak yürütüldügü geceyi bize söyîe anlatirken dinledim: «ResulÜllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'e vahiy gelmezden önce (bir gece) kendileri MescidiI-Haramda uyurken üç nefer gelmis...»
Serik hadisi Sabit el Bunani'nin hadisi tarzinda bütün kissasi ile hikâye etmis yalniz hadiste bazi takdim ve te'hirler, ziyade ve noksanlar yapmis.
ile Müslim'e itirazlarda bulunulmu büradakl riva>etier^en doJay.

263 - (163) Bana Harmeletu'bnü Yahya et-Tücîbî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi dedi ki: Bana Yunus, Ibni Sihaptan, o da Enes b. Malik'ten naklen haber verdi. Enes söyle demis: Ebû Zerr rivayet ediyordu ki: ResulÜllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mekke'de bulundugum bir sirada evimin tavani aralanarak Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)\niverdi, benim gögsümü yardi, sonra onu zemzem suyu ile yikadi, sonra hikmet ve imanla dolu altindan bîr tas getir»' rek onu benim gögsüme bosaltti. Sonra gögsümü kapadi. Daha sonra elimden tutarak beni semaya çikardi. Birinci semaya geldigimiz zaman Cibril (Aleyhisselâm) onun bekçisine (kapiyi} aç dedi, bekçi.
— Kim o? diye sordu. Cibril :
— Bu Cibril'dir diye cevap verdi.
— Yaninda kimse var mi?
— Evet, yanimda Muhammed (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seliem) var.
— O gönderildi mi?
— Evet.
Bunun üzerine bekçi kapiyi açti. Birinci semaya yükseldigimiz zaman baktim ki orada bir zat duruyor. Saginda bir takim karaltilar solunda da bir taktm karaltilar var. Sag tarafina bakti mi gülüyor, sol tarafina baktigi zaman agliyor. Bu zat: (Bana) «Hos geldin Salih peygamber ve Salih evlât» dedi. Ben :
«Ya Cibril bu zat kim?» dedim Cibril :
«Bu Âdem (Saîîaîîahü Aleyhi ve Seliem) 'dir. Saginda ve solundaki su karaltilar da çocuklarinin ruhlaridir. Sagdakiler cennetlikler sol tarafindakiler de cehennemliklerdir. (Bu sebeple) Sag tarafina bakinca gülüyor sol tarafina bakti mi agliyor.» dedi. Sonra Cibril beni daha yukariya çikardi. Nihayet ikinci semaya geldi, onun bekçisine de (kapiyi) aç, dedi. Ikinci semanin bekçisi ona birinci semanin bekçisinin söyledigini söyledi ve ka-piyi açti.

Enes b. Malik demiski: (Böylece) Ebû Zerr Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in göklerde Âdem, Idris, îsâ, Musa ve Ibrahim(Salevâtullahi aleyhim ecmaîn) hazeratim buldugunu anlatti ama onlarin yerlerinin nasil oldugunu tesbît etmedi. Yalniz Âdem (Aleyhisselâm)'i birinci semada Ibrahim'i altinci semada buldugunu söyledi. Dedi ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile Cibril, Idris (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in yanina ugradiklari vakit Idris :

«Salih peygamber ve Salih kardes hos geldin» dedi. Sonra geçip gitti. Ben (Cibril'e) Bu kim dedim, Cibril :

— «Bu Idris'tir» cevabini verdi. Sonra Musa (Aleyhisselâm) a ugradim, o da : «Salih peygamber, Salih kardes hos geldin» dedi. Cibril'e :

— «Bu kim» dedim?

— «Bu Musa'dir» cevabini verdi. Sonra Isâ (Aleyhisselâm) 'a ugradim. O da «Salih peygamber Salih kardes hos geldin» dedi. Ben {Cibril'e} :

— «Bu kim?» dedîm.

— «Bu Meryem'in oglu isa'dir, dedi. Sonra Ibrahim (Aleyhisselâm) 'a ugradim (bana) o da : «Salih peygamber, Salih evlât hos geldin» dedi. (Cibril) e:

— «Bu kim?» dedim.

— «Bü Ibrahim'dir» cevabini verdi.»

Ibni Sihap demis: Bana Ibni Hazm haber verdi ki. Ibni Abbas ile Ebû Habbete'l-Ensârî söyle derlermis Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :

«Sonra Cibril beni daha yukariya çikardi. Nihayet öyle bir seviyeye çiktim ki, orada kalemlerin hisirtisini isitiyordum.»

Ibni Hazm ile Enes b. Malik söyle demisler: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) buyurdularki:

«(O zaman) Allah ümmetime elli (vakit) namaz farz kildi. Ben bunu alarak döndüm ve Musa'nin yanina ugradim. Musa (Aleyhisselâm):

«Rabbin ümmetine neleri farz kildi?» dedi.

«Onlara elli (vakit) namaz farz kildi» dedim. Musa (Aleyhisselâm) bana :

«Dyleyse Rdbbine müracaat et. Çünkü senin ümmetin buna dayanamaz» dedi. Bunun üzerine Rabbime müracaat ettim. O da bu namazlarin bir kismini indirdi. Ben yine Musa (Aleyhisselâm)'a dönerek keyfiyeti kendisine haber verdim. Musa :

«Rabbine müracaat et. Çünkü senin ümmetin buna dayanamaz» dedi. Ben yine Rabbime müracaat ettim. Rabbim

«Bu namazlar bestir. (Ama) Onlar (sevap itibari ile) ellidir. Bende söz (bir olur) degismez» buyurdu. Bunun üzerine tekrar Musa'ya döndüm. Musa (Aleyhisselâm) (yine) :

«Rabbine dön, dediyse de : «Ben artik Rabbimden utanir oldum» dedim. Sonra Cebrail beni (daha ileriye götürdü) ta Sidretü'l Münteha'ya vardik. Onu öyle bir renkler kaplamisti ki, bunlarin ne olduklarini bilmiyorum. Sonra beni cennete koydular. Ne göreyim cennette inciden kubbeler var. Topragi da misk.»

264 - (164) Bize Muliammed b. el Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki-: Bize IbnI Ebi' Adiy Said'den .[269], o da Katade'den, o da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Galiba Enes kendi kavminden bir zat olan Malik b. Sa'sa'a [270] dan rivayet ettigini söylemis. Malik demis ki: Nebiyyullab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular. «Bir defa ben beytin yaninda uyur uyanik bîr halde iken birdenbire bir ses isittim. Bu ses «üçten birisi iki kisinin arasinda...» diyordu. Derken bana geldiler ve alip götürdüler. Bana içinde zemzem suyu bulunan altin bir tas getirdiler. Gögsümü suradan suraya kadar yardilar — Kafada demis ki : Ben yanimdakine bundan neyi kasdediyor diye sordum : «Karninin altina kadar demek Istiyor» cevabini verdi— kalbimi çikardilar ve. zemzem suyu ile yikadilar. Sonra yerine iade ettiler. Sonra kalbime iman' ve hikmet doldurdular. Sonra bana Burak denilen merkepten büyük, katirdan küçük, ayagini gözünün gördügü son noktaya basan beyaz bir hayvan

getirerek beni ona bindirdiler. Sonra yürüdük ve birinci semaya geldik. Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem^apiyi çaldi (içeriden) :
— Kim o? dediler.
— Cibril (im) cevabini verdi.
— Yaninda kim var?
— Muhammed (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)
— O (göklere çikmaga) gönderildi mi?
— Evet.
Bunun üzerine kapiyi açtilar (ordaki zat) : «Hos gelmis, sefa gelmis» dedi, bunu müteakip Âdem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'\n yanina geldik...» Malik hadisi kissasi ile anlatti ve sunu söyledi: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikinci semada îsa ve Yahya (Aleyhimesselâm) üçüncü semada Yusuf, dördüncüde Idris, besincide Harun (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüstügünü ve söyle buyurdugunu anlatmis:
«Sonra yürüdük ve ta altinci semaya vardik. Ben Musa (Aleyhisselâm)'in yanina giderek ona selâm verdim. (Bana) Salih kardes ve Salih Peygamber hos geldin, dedi. Ve yanindan ayrilirken agladi. Kendisine : Neye ag-liyorsun? diye nida edildi. Musa (Aleyhisselâm) : Yarabb! Bu genç benden sonra peygamber gönderdigin bir zattir. (Fakat) onun ümmetinden cennete girenler benim ümmetimden cennete girenlerden daha çoktur... dedi. Sonra yürüdük nihayet yedinci semaya vardik. Ve beni ibrahim'in yanina götürdüler...»
Bu hadisi rivayet ederken Malik sunlari da söyledi: Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört nehir gördügünü bunlarin asillarindan iki zahir ikide bâtin nehir çiktigini anlatti. Ve buyurdu ki:
Ben : «Ya Cibril bu nehirler nedir?» dedim. Cibril (Aleyhisselâm) : «Bu batini nehirler cennette bulunan iki nehirdir. Distaki nehirlerse
Nil ile Firat'dir» dedi. Sonra bana Beyt-i Ma'mur arzolundu. Ben gene :
Ya Cibril! Bu ne? dedim.
— Bu Beyt-i Ma'mur'dur. Ona her gün yetmIsbin melek girer. Bir defa oradan çiktilar mi bir daha dönmezler. (Bu onlarin Ilk ve} son girisidir, dedi. Sonra bana biri sarap, digeri süt dolu iki kap getirdiler. Bunlari bana sundular. Ben südü ihtiyar ettim. Bunun üzerine bana :
«Isabet ettin! Allah seni fitrat ve ha yira isabet ettirdi ümmetin fitrat* üzere olacak» dediler. Bundan sonra bana her gün elli (vakit) namaz farz kilindi...»
Malik bundan sonra kissayi hadisin sonuna kadar hikâye etmis.

265 - (...) Bana Muhammed b. el Müssenna rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muaz b. Hisâtn rivayet etti dedi ki: Bana babam, Katade'den rivayet etti (demis ki): Bize Enes b. Malik, Malik b. Sa'sa'a'dan rivayet efti ki; Resulüllâh (Saltallahü Aleyhi ve Seltem) söyle buyurdular...
Müteakiben Malik hadisi yukaridaki gibi rivayet etmis sunlari ziyade eylemis:
«Bana içi hikmet ve iman dolu altindan bir tas getirdiler. (Gögsümü) bogazimdan karin altina kadar yardilar ve zemzem suyu ile yikadilar. Sonra (Içine) hikmet ve iman doldurdular.»

266 - (165) Bana Muhammed b. el-Müsenna ile Ibnü Bessar rivayet ettiler. Ibnû Müsenna dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti (dedi ki): Bize Su'be Katade'den rivayet etti demis ki: Ebûl Âliye'yi [271] söyle derken isittim: Bana Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcasi oglu yani Ibni Abbas rivayet etti dedi ki:
— Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Isra hadisesini anlatti da söyle buyurdu.
— «Musa bugday benizli ve uzun boyludur. Yemen'in Senûe kabilesi erkeklerinden biri gibidir. Isâ deri i toplu vücutlu ve orta boyludur.» buyurdu.
Bu hadiste Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cehennemin bekçisi Malik ile Deccali'da zikretti.

267 - (,..) Bize Abd b. Hümeyd de rivayet etti (dedi ki): Bize Yunus b. Muhammed haber verdi .(Dedi ki): Bize Seyban b. Abdirrahman, Katade'den, o da Ebûl Âliye'den naklen rivayet etti. (Demis ki): Bize Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcasioglu Ibni Abbas rivayet etti dedi ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular:
«Bana Isra' hâdisesi vakî1 oldugu gece Musa b. Imran (Aleyhisselâmfa ugradim. Uzun, bugday benizli, derli toplu bir zat! zannedersin Senûe kabilesi erkeklerinden birisidir. Meryem oglu Isa'yi da orta yapili, kirmizi beyaz benizli, salinmis düz saçli gördüm.»
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Allah-u Zülcelâl'in gösterdigi bir çok âyetler içinde cehennemin bekçisi Malik ile Deccal de gösterilmistir :
«Binaenaleyh sen Allah'a mülâki olacagindan hiç süphe etme.» [272]
Ravi diyor ki Katade bu âyeti Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Musa (Aleyhisselâm) ile görüsmüstür diye tefsir ederdi.

268 - (166) Bize Ahmed b. Hambel [273] ile Süreye b. Yunus rivayet ettiler dediler ki: Bize Hüseym rivayet etti (dedi ki): Bize Davud b. Ebû Hind Ebul Âliyye'den, o da Ibni Abbas'tan naklen haber verdi ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ezrak vadisine ugramis ve:
«Bu vadi hangi vadidir?» diye sormus Ashab:
— Ezrak vadisidir cevabim vermisler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Musa (Aleyhisselâm)'i gür sesi ile Allah'i telbiye ederek tepeden asagiya inerken görüyor gibiyim» buyurmus.
Sonra Hersâ tepesine gelerek:
«Bu tepe hangi tepedir?» diye sormus.
Ashab: Hersâ tepesidir cevabini vermisler. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Yunus b. Metta (Aleyhisselâm)'i derli toplu, kirmizi disi bir deve üstünde, yünden bir cübbe giymis, devesinin çilbiri liften oldugu halde telbiye ederken görüyor gibiyim,» buyurmuslar.
Ahmed îbni Hanbel hadîsi rivayet ederken: Hüseym'in (hulme) den murâd liftir dedigini söylemistir.

269 - (...) Bana Muhammed b. el Müsenna da rivayet etti (dedi ki): Bize Ibni Ebi Adiy, Davud'dan, o da Ebul Âliye'den, o da Ibni Abbas'tan naklen rivayet etti: Ibni Abbas söyle demis. Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte. Mekke ile Medine arasinda yolculuk ettik.
Bir vadiden geçerken Resulüllâh (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Bu vadi hangi vadidir?» diye sordu Ashab:
Ezrak vadisidir dediler. Bunun üzerine Resulüllâh Ekrem (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Sanki ben Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'] iki parmagini kulaklarina koymus o gür sesiyle Allah'a telbiye ederek bu vadiden geçtigini görüyor gibiyim» buyurdular.
Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Musa'nin rengine ve saçina dair bir seyler söylemissede Ravi Davud bunu belleyememis. Ibni Abbas demis ki: «Bundan sonra yola revan olarak bir daga geldik.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu dag hangi dagdir?» diye sordu.
Ashab: Hersa yahut Lifet dagidir, dediler. Fahri Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) (tekrar) :
«Sanki ben Yunus'u (Aleyhisselâm)'i kirmizi disi bir deve üstünde, yünden bir cübbe giymis, devesinin çilbiri hulbe lifinden oldugu halde telbiye ederek bu vadiden geçerken görüyor gibiyim» buyurdular.

270 (...) Bana Muhammed b. el-Müsenna rivayet etti (dedi ki): Bize tbni Ebî Adiyy Ibni Avn'dan, o da

Mücahit'ten naklen rivayet etti demis ki: îbni Abbas'in yamndaydik yanindakiler Deccal'in lâfim ettiler (içlerinden biri): Onun iki gözünün arasinda kâfirdir (ibaresi) yazili olacaktir, dedi. Bunun üzerine Ibni Abbas: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm. böyle dedigini duymadim. Lâkin söyle buyurdular:
«ibrahim'e gelince, arkadasiniza yani bana bakiverin : Musa ise yagiz tenli, derli toplu vücutlu bir zattir. Ben onu yulari liften kirmizi bir deve üzerinde telbiye ederek su vadiye inerken görüyor gibiyim» dedi.

271 - (167) Bize Kuteybetu'bnü Sa'id rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Cabir'den naklen rivayet etti ki: ResulüHâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar:
«Bana bütün peygamberler arz olundu. Bir de ne göreyim Musa. Uzun boylu erkeklerden bir zat! Senûe (kabilesi) erkeklerinden birisi sanirsin! Isâ b. Meryem (Aleyhisselâm)\ da gördüm. Gördüklerimden ona en ziyade benzeyen Urvetu'bnu Mes'ut'dur. Ibrahim (SalavatullahI AleyhJ'i dahi gördüm. Baktim ki gördüklerimin içinde ona en ziyade benzeyen sahibin izdir {yani benim). Cibril (Aleyhisselâm)'i da gördüm. Gördüklerim içinde ona en ziyade benzeyen Dihye (el-Kelbi) d ir.»
Ibni RunüVin rivayetinde «Dihyetu'bnu Halife» denilmistir.

272 - (168) Bana Muhammed b. Râfi ile Abd b. Humeyd dahi rivayet ettiler. Her ikisinin lâfizlari bir birine yakindir. Ibni Râfi' Haddesena tabirini kullandi. Abd ise Ahbarana Abdurrezak dedi: Abdurrezak söyle demis: (Bize) Ma'mer. Zuhri'den naklen haber verdi. Demis ki: Bana Sa'id b. El-Müseyyep, Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. SÖyle demis Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana Isrâ vaki oldugu zaman Musa (Aîeyhisselâm) ile görüstüm.»
Peygamber (Sallaliahü. Aleyhi ve Sellem) onu tavsif buyurmus —zannederim— söyle dedi:
— «Bir de ne göreyim uzunca boylu, basi düz saçli bir zat. Senûe (kabilesi) erkeklerinden sanirsin. Isa ile de görüstüm.»
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) onuda tavsif buyurdu:
— «O da orta yapili sanki Diymas'tan yani —hamamdan— çikmis gibi kirmizi benizli idi. Ibrahim (Salavafullahu AleyhJ'i de gördüm, zürri-yetI içersinde ona en ziyade benzeyen benim. Bana iki kap getirdiler. Bi-rînde süt, digerinde sarap vardi. Bunlarin hangisini istersen onu al, dediler. Ben sütü alarak içtim. (Getiren zat bana) : Fitrata hidayet olundun yahut fitrata isabet ettin. Sayet sarabi olsaydin ümmetin azardi, dedi.» buyurdular.
Bu hadis muhtelif lâfizlarla bütün sahih kitaplarinda rivayet edilmistir. Buhârî onu kesik kesik olmak üzere «Kitabu Bed'i'1-Halk», «Ki-tab-u Halk-i Âdem» ve «Kitabul Menâkip» da, Tirmizi «Kitabuf Tefsir» de, Nesaî «Kitabu's Salât» da rivayet etmistir. Hadisi serif ümmetin dillerinde destan olan meshur hadiselerden olup Resulüllâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in Isrâ ve Mi'racmi anlatmaktadir.
îsra geceleyin yürütmek manasinadir. Fahr-i kâinat (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in büyük mucizelerinden bin olmak üzere gecenin bir cüzünde Mekke 'deki Mescid-i Haram 'dan, Kudüs 'deki Mescidi Aksa 'ya yürütüldügünü
«O Sübhani (Allah'i) tenzih ederim ki kulunu geceleyin Mescid-i Hara m'dan (alip) kendisine âyetlerimizden bazilarini gösterelim dtye havalisini mübarek kildigimiz Mescid-i Aksa'ya yürütmüstür.» âyet-i kerimesi beyan etmektedir. Oradan göklere çikarildigini ve göklerde gördügü acaip ve garaibin tafsilatini bu hadis-i serif, ispat eder. Resulüllâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in göklere çikarilma hadisesine de Mi'raç denilmistir. Bu hadisenin bir kismi Kur'ân-i Kerîm'de su âyetlerle beyan buyrulmustur:
«Yemîn ederim ki. Peygamber o Cibril'i Sidre-i Münteha'nin yaninda bîr daha inisinde de gördü. O Sidrenin yaninda Cennetu'l-Me'va vardir. SidreyI Allah'in cefâlet ve azameti kaplayabildigine kapliyordu. Göz ne sasti, ne de haddini asti. Vallahi Peygamber Rabbi'nin âyetlerinden en büyügünü gördü.»
Binaenaleyh Isrâ ve Mi'raç hadisesinin basi ve sonu âyetle, tafsilati da meshur hadisle sabit oldugundan bu

cihetleri inkâr, küfür, tafsilatini inkâr dalâlettir. Bu muazzam hadiseyi Resulüllâh (SaîîaUahü Aleyhi ve Sellem) vukuunun ertesi günü haber verdigi zaman Mekke müsrikleri kiyametleri koparmis birbirlerine haber verdikten sonra Hz. Ebû Bekr (Radtyalîahu anh)'a kosarak:

«Bak sahibi ne diyor. Güya bu aksam göklere çikmis orada pek çok acaip ve garaip temasa etmis cennet ve cehennemi görmüs; Rabbi ile konusmus. Nasil bunuda tastik eder misin?» demislerdi Ebû Bekr

«O bunlari söylediyse ben kabul ederim. Ben onu bundan daha garibi hususunda tasdik ediyorum» cevabini verdi. Ebû Bekr (Radtyalîahu anhya, Siddik, unvani o zaman verilmistir.

Müsrikler akillarinca Resulüllâ h.(Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'i iskât ve ilzam için ona çesitli sualler sormaya basladilar. Ezcümle Kudüs 'teki Mescid-i Aksa'ya tarif etmesini istediler. O anda Mescid-i Aksa oldugu gibi kendisine tecelli ederek onu müsriklere tavsif buyurdu. Müsrikler buna hiç bir sey deyememislerdi. Çünki söyledikleri dogru idi. Bu sefer yollardaki kervanlarini sordular onlari da yerlerini tayin etmek sureti ile bittafsil haber verdi. Hatta karayagiz bir devenin kervanin en önünde bulundugunu sabahleyin günes dogarken Mekke 'ye gelecegini söyledi. Müsrikler buna sevinmislerdi. Çünkü — Hasa — Bununla Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m yalanini tutacaklarini umuyorlardi.

Bu sebeple içlerinden birini günesin dogdugunu haber vermek için gözcü tayin ettiler. Bir baskasinida kervanin gelisini gözetmege memur ettiler. Neticede bu iki sahistan biri günesin dogdugunu haber verirken ötekide kervanin gelmekte oldugunu söylüyor ve sesleri bir birine karisiyordu. Bittabi müsrikler bunada inanmadilar. Hatta onlarin desiselerine alda-narak bazi zayif müslümanlar irtidad bile etti.

Iste Isrâ ve Mi'raç hadisesi bu suretle daha o devirde söhret bularak bir çok dedikodulara ve kargasaliklara yol açti.

Bu hadiseyi müslümanlar kabul ile telâkki ederek inanmislardir. Yalniz ne sekilde vuku buldugu öteden beri ihtilaflidir. Bazilarina göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüyasinda ruhu ile göklere çikmistir. Bunlarin delili

«Biz sana gösterdigimiz rüyayi ancak insanlara bir fitne olsun diye

gösterdik.» âyeti kerimesi ile Mâlik b. Sa'sa'a hadisinde Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in

«Bana Cibril, Mescid-i Haram'da uyudugum bir sirada geldi...» «Bir de uyandim iriesciddeyim» sözleridir. Ancak âyet-i kerimede beyan buyurulan rü'ya Miraç hakkinda degil Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hudeybiye'de gördükleri rü'-yadir. Filhakika ashab-i kiramdan bazilari bu rü'ya mucebince o sene Mekke-i Mükerreme'ye ve Mescid-i Haram'a gireceklerini zan ve tahmin etmisler o sene girmek müyesser olamayinca mezkur rü'ya onlar hakkinda bir fitne ve iptilâ olmustu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve. SellemYin Mi'raci rü'ya halindedir deyenler: Ashab-i Kiramdan Ümmül Mü'minin Âise (Radiyallahu Anhâ) ile Muaviye (Radtyalîahu anh), Tabiinden Hasani Basri ve Muhanimed b. Ishak 'tir. Hz. Âise: «Resulüllâh, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cesedi yer yüzünden kaybolmamistir. O göklere ruhu ile uruç etmistir,» demissede bu sözü o mutlaka baska birisinden isitmis olacaktir. Çünkü mi'raç zamaninda kendileri ya pek küçük yahut henüz dogmamislardi. Mi'raç bi'setin 12. yilinda yani hicretten bir sene evvel vuku bulmustu.

Selef ve Halef ulemâsinin ekserisine göre mi'raç ruh ma'al cesed olmustur. Yani Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem ruhi ile hem cesedi ile göklere çikmistir. Delilleri zikrettigimiz Isrâ ayet-i ile sadedinde bulundugumuz Mi'raç hadisidir. Çünkü Âyet-i kerimede (Abd) ve (îsrâ) kelimeleri zikredilmektedir. Kul mânasina gelen Abd ruhla cesedin mecmu'una itlak olunur. Yalniz cesede Abd denilmedigi gibi yalniz ruhada Abd denilemez, Isrâ dahi geceleyin bir cismi yürütmedir. Bu kelime hiç bir zaman yalniz ruhu yürütmek mânasina kullanilmamistir. Binaenaleyh Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerek Mekke'den Kudüs'e gerekse Kudüs 'teki Mescid-i Aksa 'dan göklere vaki olan seyahatinda hem cesedi hem ruhu ile bulunmustur. Ha-dis-i Serif te buna delâlet eder. Zaten aklen müstahil olmadikça ser'i nas-lan zahirleri üzere birakmak vaciptir. Buradaki âyet ve hadisin zahiri mânalari müstehil degildir. Çünkü günes, kutru yerin kutrundan bir milyon su kadar defa büyük oldugu halde görülmedik bir sür'atle mihveri etrafinda dönmektedir. Zaten cisimlerin atomlari birbirinin mislidir. Bunlar ancak Kâdir-i mutlak hazretlerinin bazilarinda yarattigi hassalarla

birbirinden ayrilirlar. Binaenaleyh Allah TeâIâ Hazretlerinin Resulü Ekrem inin bedeninde yahut onu tasiyan vasiatada günesin hareketinden daha büyük bir sür'at halk'etmis olmasi mümkündür.

Aklî delilleri de küf farin ve irtidad eden müslümanlarin bu hadiseyi siddetle inkâr etmis olmalaridir. Eger mi'raç rüyada vakî olmus olsaydi onu kimse inkâr etmezdi çünkü rüyada Peygamberler degil alelade insanlar bile uçarlar. Bunu kimse mühim bir hadiseymis gibi dile dolamaz inkâr etmez. Binaenaleyh Küffarm siddetli inkâri dahi miVacin ruh ve ce-sedle vaki olduguna delildir.

Bazilari Miracin keyfiyeti hakkindaki hilafi kaldirmak için Isrâ ve Miraç hadisesinin bir kaç defa vuku buldugunu söylerler. Bazilarina göre, Isrâ ile Miraç ayri ayri gecelerde vakî' olmustur. Diger bazilari bunlarin biri uykuda digeri uyanikken olmak suretiyle ikiser defa vaki' oldugunu: evvelâ uyku halinde Isrâ ve Miraç ettirilerek bu ise hazirlandigini sonra bunlarin aynen, uyanikken tekrar edildigini söylerler.

Ebû Sâme bu bâbtaki rivayetlerin arasini bulmus ve Isrâmn üç defa vaki oldugunu söylemistir. Bunlardan birincisi Mekke 'den yalniz Kudüs 'teki Beyti Makdis'e kadardir. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)hu seyahatini Burak üzerinde yapmistir. Ikincisi yine Burak üzeroinde Mekke 'den Semavata; üçüncüsü de Mekke 'den Beyt-i Makdis'e oradan da göklere çikmak sureti ile vuku bulmustur

Sûfiyyenin kavline göre mi'râc uyanikken insilâh-i tâm ile beseriyetten melekiyete yaklasmak sureti ile olmustur. Insilâh : Lügâtta bir seyin diger bir seyden siyrilip soyunmasi manasinadir. Sûfiyye'nin istilahina göre ise; ruhun ruhaniyeti galebe çalarak bedenden tasmasi ve genisliyerek iç ve dis alemindeki ahvali anlamasidir. Bu tarife göre ruh bedenden tamami ile ayrilmadigi için insilâh ölüm degildir. Nitekim insilâh halindeki sahista görülen nefes alma ve hareket etme gibi eserler de insilâhm ölüm olmadigini gösterir. Onlara göre, atesten bulutlara dogru yükselen dumanin bir ucu nasil daima atese bagli ise insilâh halindeki sahsin bedeninden tasan ruhunun bir ucuda daima bedende kalir. Kezâlik insilâh halinde bulunan bir sahsin idraki kaybolma-yip bedeninin içinde ve disindaki ahvali anlamasi insilâhm uyku mânasi-nada gelmedigini gösterir. Çünkü uyuyan bir kimsede suur kalmaz. Insilâh peygamberlerde vakî oldugu gibi onlarin veresesi bulunan evliyaul-lahta hatta makam ve mertebelerine göre sair mü'minlerde bile vakî olur. Yalniz peygamberlerin insilâhlari pek mükemmel oldugu için onlarin ruh-, lan meleklerle görüsür; onlardan bilgi alarak insanlara nesr ederler. Maa-mafih peygamberlerin insilâhlarida bir birinden farklidir. Hz. Musa (Aîeyhisselâm) Cenab-i Hak ile perde arkasindan konustugu halde peygamberimiz Muhammed Mustaf (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Teâ1â Hazretlerini görerek konusmak serefine nail olmustur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beseriyetten melekiyyete yaklasmasi, insanliktan meleklige geçmesiyle olur. Nitekim vahiy hadisinde bunun buram buram ter dökmek ve halktan ayrilmak suretiyle eserinin görüldügü zikir edilmistir.

Sûfiyyenin kavli bazi kelâm ulemâsi tarafindan en cem'iyetli ve mü-tevassit görülmüstür. Çünkü insilâh bir cihetten rü'yaya benzedigi için «Miraç rü'ya halinde olmustur» diyenlerin kavlini içine aldigi gibi insilâh halinde bulunan suuru kaybolmamasi cihetiyle uyanik kimselere benzediginden «Miraç uyanikken vakî olmustur» diyenlerin kavlinede samildir. Bu suretle her iki kaville amel edilmis olur. Ancak az yukarida isaret ettigimiz vecihle insilâh yalniz peygamberlerde degil ümmetin bazi efradinda da, vakî oldugu için Sûfiyyenin kavline itiraz edilmistir.

Hadisin Serik rivayetinde Isrânin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vahiy gelmezden önce vakî oldugu bildiriiiyorsada bu hatadir. Müslim 'inde tenbih ettigi gibi Serik bu rivayetinde takdim ve tehirler yapmis: ulemânin asla kabul edemiyecegi vehimlere kapilmistir. Isrâ hakkinda en öncelik bildiren kavil Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e peygamberlik geldikten onbes ay sonra olmasidir. Daha önce vukuna kail olan yoktur. Zaten Serik'in makbul bir râvî olup olmadigi ulemâ arasinda ihtilaflidir.

Miraç babinda hak olan söz ekser-i selefin kavlidir. Yani Miraç uyanikken ruh ve cesetle vakî olmustur. Bu hususta «Sifai Serif» de yirmi tane sahabe tabiin ve tebe'i tabiîn ismi sayilmistir. Onlardan sonra gelen Hadis, Fikih, Tefsir ve Kelâm ulemâsinin ekseriyetle kavlleride budur.

Hadisin bazi rivayetlerinde Isrâ hâdisesinin Kabe 'den basladigi diger bazilarinda evinden, bir takimlarinda Ebû Talib'in si'binden (arazisinden) diger bazilarinda Ümmühânî 'nin evinden basladigi kaydedilmektedir. Bu

rivayetler zahiren birbirine muariz gibi görünürse de aralari söyle bulunmustur: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o aksam Ümmühâni 'nin evinde yatiyordu. Onun evide Ebû Ta1ib'in Si'binde idi. Isrâ hadisesi o evden baslamistir. Evin Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izafe edilmesi orada oturdugu içindir. Melek gelerek kendilerini oradan almis Beytullah'a götürmüs. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada bir parça oturarak istirahat etmis uyuklar gibi olmustur. Sonra melek onu Beytu11ah'in kapisindan çikarak Buraka bindârmistir. Iste isranin Kâbe 'den basladigi rivayeti de bundandir. Burak'in nasil bir hayvan oldugu hadis serifte beyan buyurulmustur. Hadis-i serifin muhtelif rivayetlerinden anlasildigina göre Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu seyahati esnasinda bes seye binmistir:

1 - Mekke' den, Mescidi Aksa'ya kadar Burak'a,
2 - Oradan birinci semaya kadar Miraç denilen bir merdivene,
3 - Yedinci kat semaya kadar meleklerin kanatlarina binerek gitmis.
4 - Oradan Sidre-i Münteha'ya kadar Cibril (Aleyhisseiâm) m kanadina.
5 - Kaabi Kayseyn'e kadar Refrefe binmistir.

Bunlarin mahiyetini bilmeye bizim için imkân yoktur. Binaenaleyh hepsine haber verildikleri sekilde inanir bu bâbtaki ilmi, Allah ve Resülü'ne havale ederiz. Gerçi Kâdir-i mutlak olan A11ah'ü Zü1ce1â1 için bunlarin hiç birine ihtiyaç yoksada Habib-i Ekrem 'ini mu'tad olan vasitalarla yürüterek fazla heyecanlanmasina mâni olmak hikmetine mebni kendilerine hususi binekler tahsis buyurmustur. Isrânin gece olmasinin hikmeti de Allâh'ü a'lem gece halvet ve muhabbet zamani oldugu yahud bir çok peygamberlere muhtelif mu'ci-zeler geceleyin verildigi içindir. Resulüllâh (Saîlaîlahü Aleyhi ve Seîlem) göklere münacaat için kaldirilmistir. Onun için de kendisine evvelden vakit tahsis edilmemistir. Çünkü vakit tayin etmeden bir kimseyi huzura çagirmak o kimse üzerinde daha tesirli olur. Musa (Aleyhisseiâm) 'i Teâ1â Hazretleri evvelden bildirdigi bir vakitte Tur dagina davet eder kendisine emirlerini orada bildirirdi. Cebel-i Tur ile Beyti Ma'mur'un yüceligi arasindaki fark; pek büyük oldugu düsünülürse Hz. Musa ile Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Seliemy in makamlari arasindaki fark kendiliginden anlasilir. Keza Süleyman (Aleyhisseiâm)"a rüzgâr müsahhar kilinmis onu bir aylik mesafeye en kisa zamanda ulastiriyordu. Fahr-i kâinat (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) ise bir anda yatagindan arsi alaya kaldirilmistir.

Bu seyahatta Re sullülâh (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem)'e Hz. Cibril biri, süt, digeri sarap dolu iki kap takdim ederek:

«Bunlarin hangisini istersen buyur» demis; Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Seîlem) sütü tercih etmistir. Bunun üzerine kendilerine:

«Fitrata isabet ettin; eger sarabi tercih etseydin ümmetin azardi.» denilmistir.

Bu rivayette süt ve sarap takdiminin Beyt-i Mahdis'de geçtigi, baska bir rivayetde ise Sidre-i Münteha'da yapildigi bildiriliyor. Kaplarin sayisinda da ihtilâf vardir. Bazi rivayetlerde peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e dört kap sunuldugu bunlarin ikisinde sütle sarap, ikisinde de bal ve su bulundugu beyan ediliyor. Bu rivayetlerin arasi söyle bulunmustur; ya ibaredeki (sümme) edati (vav) manasinadir. Yâni tertibe delalet etmez. Yahut süt takdimi hadisesi biri; Kudus'de susadigi zaman, biri de Sidretü-i Münteha'da olmak üzere iki defa vâkî olmustur.

Ulemâi itrati Islâm ve istikâmet diye tefsir etmislerdir. Görülüyor ki; süt Islâmiyete sarapta sapikliga alâmet kilinmistir. Çünkü süt güzel ve temiz bir gidadir onun akibeti daima selâmettir. Bu sebeble ekseriya hastalara süt içmeleri tavsiye olunur. Sarap ise; her türlü pisliklerin ve kötü hallerin esasidir. Onun için saraba ümmü'l-habais derler.

Burada söyle bir suâl hatira gelebilir :

Acaba Peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem)'i haram olan sarapla, helâl süt arasinda muhayyer birakmanin hikmeti nedir?. Ulemâ buna söyle cevap veriyorlar: Bu muhayyerlik ya o zaman henüz sarap haram ki-linmadigi içindir, yahud gelen sarap cennet sarabi oldugundandir. Cennnet sarabi haram degildir. Aliyyü-1 Kari'ye göre buradaki hikmet peygamber (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem)'in dogruyu seçtigini göstermek suretiyle onun,

faziletini meleklere bildirmektir.
Cibril (Aleyhisseiâm) birinci semanin kapisini çaldigi zaman o semanin bekçisi kendisine kim oldugunu; yaninda kimin bulundugunu sormus; Muhammed (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) oldugunu anlayinca :
«O gönderildi mi?» diye sormustur. Ulemânin beyanina göre bu sualden murâd peygamber olup olmadigini ögrenmek degil: «Göklere çikmak için gönderildi mi?» demektir. Yoksa o ana kadar Resul üllâh (Saîlaliahü Aleyhi ve Selletn)'in peygamber gönderildigim bilmiyen hiç bir melek tasavvur edilemez. Vakia Kaadi Iyaz bu hususta ihtilâf olunduguna isaret ile sualin hakikaten peygamber oldumu olmadimi mânasinda sorulmus olduguna kail olanlar bulundugunu anlatmak istemisse-de bu kavil dogru.. degildir. Hadis-i serifte zikri geçen Beytü'1 Mâ'mûr, Sidretü'l Münteha ve emsali müsenimalarin hakikatini ancak Allah ve Resulü bilir. Biz bunlarin ancak isimleri ile bazi vasiflarini biliyoruz. Beyt-i Mâ'mûr hadiste beyan buyuruldugu vecihle içerisine her gün 70.000 melâikenin girdigi bir yerdir. Sahih haberlere göre Kur'ân-i Kerîm Levh'i-Mahfuzdan buraya bir defada inmis oradanda Resulüllâh (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem/e yirmi üç senede inzal buyurulmustur.
Sidre : Nebk agacidir. Keyfiyyetini Allah bilir. Ibni Abbs ile diger müfessirlerin beyanina göre buna Sidretü'l Münteha Tesmiye edilmesinin vechi meleklerin ilmi onda nihayet buldugu içindir. Onun ötesine Resulüllâh (Saîlaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den baska geçen olmamistir. Bazi rivayetlerde görülen Sakk-i Sadir hadisesine gelince: Muhtelif rivayetlerden anlasildigina göre bu hadise üç defa vuku bulmustur.
Ilk defa : Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) , Beni S a'd kabilesinde süt annesi Halime 'nin nezdinde iken vuku bulmus.
ikincisi : Mi'raç gecesinde olmustur. Bazilari Mi'raç gecesinde böyle bir sey olmadigini iddia etmislersede bu kavil merdûttur. Çünkü Mi'raç gecesinde de vakî oldugu sahih hadisle sabittir. Mucize kabilinden olan bu gibi harikalari inkâra mecal yoktur. Küçüklügündeki hadise Müslim'in Seyban b. Ferruh rivayetinde söyle izah edilmistir. Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) çocuklarla oynarken kendisine ,Cibril-i Emin (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) gelerek onu tutmus yere yatirarak karnini yarmis ve kalbini çikarmis ondan bir kan pihtisi aldiktan sonra Resulü Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem)J e :
«Iste seytanin senden nasibi budur.» demis sonra kalbini altin bir tas içinde zemzem suyu ile yikayarak dikmis ve yerine koymus. Bu hadiseyi gören çocuklar telâsla süt annesine kosarak «Muhammed öldürüldü» diye haber vermisler. Sonra onu karsilamaya döndükleri zaman rengini uçmus görmüsler. Ulemânin beyanina göre bu ameliyenin hikmeti Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) 'i seytandan korumaktir.
Ikinci hâdise Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem)^ vahiy geldigi zaman olmustur. Bunun hikmeti onun kalbini kuvvetlendirmektir. Bu suretle kendisine yahiy edilen seyleri kolaylikla telâkki etmis vahyin bütün agirliklarina tahammül buyurmustur.
Üçüncüsü de : Semavata çikacagi zaman olmustur. Bunun hikmeti de Resulü Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Settem)'i münacat için hazir lamaktir.
Tiybi diyor ki: Gerek Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seüemy'in gögsünün yarilmasi gerekse kalbinin çikarilmasi meselesinde çikar yol menkul ile mâkul arasini bulmak iddiasiyle bos yere ugrasmak degil dogrudan dogruya vakiayi teslim ve tasdik etmektir. Hamdolsun biz muhbir-i sadik olan Resûl-ü Zisan'in verdigi haber hususunda hakikatten mecaze gitmege cevaz vermiyoruz. Maamafih ülema-i zahirin pek dogru buldugumuz bu sözlerine karsi ülema-i Batin bu rivâyetlerdeki lâfizlardan hakikî mânalarinin kastolunmadigini bunlarin birer temsilden ibaret oldugunu iddia etmislerdir. Bu zevata göre Sakk-i Sadir hadisesi berzah alemine ait bir temsildir. Sah Veli.yullah (Huccetul-lahi'l-Baliga) adli eserinde sunlari söyler. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in gögsü yarilarak imanla doldurulmasinin misali ona nur doldurmak ve bu nurun, onun ruhuna galebe çalmasi beseri tabiat alevlerinin sönmesi ve sema aleminden tasip gelen tecellilere tâbi olma* sidir. Lâkin Seyban b. Ferruh rivâyetindeki tafsilata dikkat edilirse anlasilirki; ehl-i batinin bu te'villerine mecal yoktur. Zira hadiseyi gören çocuklarin Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) 'in süt annesine kosarak «Muhammed Öldürüldü» demeleri sonra onu karsiladiklarinda renginin uçtugunu mülâhaza etmeleri ve nihayet Enes (RadIyallahu anhym:

cBen Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in gögsünde o ignenin eserini görürdüm demesi bu bâbta hiç bir te'vile imkân birakmayacak kadar sarih hakikatlardir. Mucizeye imani olan bir müslümanin bu bâbta tereddüd göstermesi asla caiz olamaz.

Yalniz Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve.octietn) 'in kalbine bir altin kapla iman ve hikmet doldurulmasi mecazdir. Bundan murâd tasin içinde kemâl-i imanla hikmete sebep olan bir sey'in bulunmasidir. O sey imanla hikmete sebep olabilecegi için mecazen iman yerinde kullanilmistir. Yani mecazen imanin sebebine iman denilmistir.

Harme1e hadisinde zikri geçen karaltilar Âdem ogullarinin ruhlari diye tefsir edilmistir. Vakia kâfir ruhlarinin «siccin» de olacagini mü'min ruhlanninsa cennette sefa sürecegini bildiren sahih haberler va-rid olmustur. Binaenaleyh nasil olurda kâfirlerin ruhlari Hz. Âdem (AleyhIsselâm) 'in yaninda bulunabilir? Seklinde bir sual hatira gelebilirse-de zaman zaman bütün ruhlarin Âdem (AleyhIsselâm) 'a arz olunmasi Resulüllâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem)'in böyle arz esnasinda oradan geçmis bulunmasi ihtimal dahilinde oldugu gibi cennetliklerle cehennemliklerin daimi sekilde degilde bazan yerlerine girmeleri sair vakitlerde Hz. Âdem'in etrafinda bulunmalari da muhtemeldir. Hatta üçüncü bir ihtimal olmak üzere cennetin Âdem (AleyhIsselâm) 'm saginda cehennemin de solunda bulunmasi caizdir. Âdem (AleyhIsselâm) 'm sag tarafina baktigi zaman gülmesi zürriyetinin iyi hallerde olmalarina sevindigi için sol tarafina bakip aglamasi da yine zürriyetinden bazilarinin kötü hallerine acidigi içindir. Musa (AleyhIsselâm) 'm aglamasi dahi — Hasa— Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)1! çekemedigi için degil onun ümmetine nispetle kendi ümmetinin az olmasidir. Keza Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Seliem) hakkinda (çocuk) tabirini kullanmasi onu tahkir için degil Peygamberimiz (Aleyhisselâtü ve Sellâm)'a ömrü en kisa oldugu halde Teâ1â Hazretlerinin en büyük minnet ve ihsanda bulundugunu ve onu bütün peygamberlerden serefli ümmetinin de bütün ümmetlerden üstün ve çok oldugunu gprerek takdir ettigindendir.

Harme1e 'nin rivayetinde:

ibrahim (Aleyhisselâm) 'm altinci - semada oldugu bildiriliyor. Buharj 'nin Serik rivayetinde de Öyledir. Bu iki rivayetten mâda heryerde Hz. ibrahim (Aleyhisselâm) in yedinci katta oldugu zikredilmistir. Mir'ac müteaddid defalar vâki olmustur, dersek rivayetler arasinda tearuz yoktur. Aksi takdirde yedinci katta rivayetini tercih ederiz.

«Nihayet öyle bir seviyeye çiktim ki, orada kalemlerin hisirtisini isitiyordum.» buyurmustur.

Ha11abi diyor ki: «Bu ses hükmü 'ilâhî ile vahyi yazarken ve levh-i mahfuzdan A11ah 'm diledigi seyleri istinsah ederken meleklerin kalemlerinden çikan sestir.» Kaadî Iyâz'da sunlari söylüyor: Bu hadis «Resulüllâh (Saltallahü Aleyhi ve Se!lem)'e vahiy ve mikdarlarm Levh-i Mahfuzdan kalemlerle yazildiginin sahih olduguna imanin vücubu babinda ehl-i sünnetin delilidir. Bunlarin keyfiyetini ancak A11ah bilir. Âyet ve hadislerde nasil vârid olduysa zahiri üzere inanmak keyfiyyetini Allah'a yahut A11ah 'm bildirdigi zevata havale etmek icap eder. Bu gibi âyet ve hadisleri te'vil edenler ancak düsüncesi, imâm zayif olanlardir. Çünkü seriatin getirdigi bu delilleri akli deliller de muhal görmez Allah diledigini yapar diledigini hükmeder...» Yine ayni rivayette na-mazlarin sayisini indirme hususunda:

«Rabbime müracaat ettim, o da bunlarin satrini indirdi...» Duyurulmaktadir.

Vakia satr kelimesi yari mânasinda kullanilirsa da burada ondan mu-râd yari degil bir mikdârdir ki Kaadî Iyâz 'in beyanina göre bu miktar beste birdir. Nevevî, Kaadî 'nin beste birle takdirine bile lüzum görmüyor ve: «Burada satrdan murâd: yine yari olup bir kaç defa müracaat sonunda Rabbim yarisini indirdi demektir. Çünkü hadis muhtasardir...> diyor. Harmele rivayetindcki:

«Rabbim... bende söz bir olur; degismez buyurdu.»

Cümlesi : Karsisinda söyle bir sual hatira, gelebilir : Namazlari elliden bese indirdi: Bu sözün degismesi degilimdir?

Cevap : Bu sözün manasi teklifler degil verdigim haberler degismez; yahud kazay-i mübrem denilen kati'i hükümler degismez; Kazay-i mualr lâk degisebilir demektir. Bu cümle ile «Bundan sonra artik söz degismez.»

manasi da kastedilmis olabilir.
Muhammed b. el Müsenna rivayetinde bahsedilen dört nehir, Buhârî ve diger sahih kitaplarda beyan edildigi vecihîe Sidretü'l Müntehâ 'nin kökünden çikmaktadirlar. Bu dört nehrin bâtini olanlari Mukati1'in beyanina göre Kevser ile SeI -sebil 'dir. Zahiri olanlari ise Ni1 ile Firat 'tir. Ulemâdan bazilarina göre bu isimler cennet irmaklarini büyüklük ve lezzet yönünden
Ni1'le Firat'a benzeterek Istiare edilmis de olabilir. Isimlerin tevafukundan yani cennette Ni1 ve Firat isminde iki nehir bulunmasindan da ileri gelebilir. Maamafih yeryüzündeki Ni1 ile Fira t'in mahiyetini bilmedigimiz Sidret'ül Münteha 'nin dibinden kaynamalari da mümkündür. Allah-u Âlem.
Abd b. Humeyd rivâyetindeki :
«Allah'a mülâki olacagindan hiç süphe etme.» âyet-i kerimesini sahit gösteren Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) degil râviler-den biridir. Katade'nin tefsirine Mücahid, Kelbi ve Süddî gibi bir çok zevat istirak etmislerdir. Ibni Abbas, Mukatil Zeccac ve diger müfessirlerin kavline göre ise; âyetin mânasi: «Sen Musa'nin Kitaba kavusacagina hiç süphe etme.» demektir. Ma'âni ulemâsi da ayni fikirdedirler.
Yine bu hadisin Ahmet b. Hanbel ve Muhammed b. El-Müsennâ rivayetlerinde Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin, Musa ve Yunus (Aleyhisselâm) \ Isrâ gecesinde telbiye ederken gördügüne isaret buyurulmaktadir. Bu zevatin dünyada olmadiklari halde nasil Hac ve Telbiye ettikleri suali hatira gelebilir. Bu suale ulemâ muhtelif cevaplar vermislerdir:
1) Mezkûr peygamberler sehitler gibi hatta sehidlerden de efdaldir-ler. Sehidlerin ise; Rab'leri nezdinde diri olduklari Nassi Kur'ân ile sabit-' tir. Binaenaleyh bu Hadis-i serifte vârid oldugu üzere bu peygamberlerin de Hac edip namaz kilmalari ve bu suretle imkânlari nisbetinde A11ah'a yaklasmalari ihtimalden uzak degildir. Çünkü onlar vefat etmis te olsalar hükmen yine âmel diyari olan bu dünyada sayilirlar. Dünyanin müddeti bitip de arkasindan dâr-i ceza olan âhiret geldigi zaman amel de sona erecektir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) göklerde diger peygamberleri de ruh ve cesedleriyle görmüstür. Onu istikbâl ve tesrif için ruhlari o gece bedenleri sekline girmis yahûd hakikaten bedenleri kabirlerinden oraya getirilmisdir.
2) Âhiret ameli zikr ve duadan ibarettir. Onlarin yaptigi da budur.
3) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu peygamberler hakkindaki rüyasini Isrâ gecesi görmemistir.
4) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarin dünyadaki hallerini görmüstür yani bu zevatin hali hayatta nasil hac ve telbiye ettikleri ona temsilen gösterilmistir.
5) Kendilerini görmemis de olsa; hayatta iken oniann Hac ve Telbiye ettikleri Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vahiy suretile bildirilmistir.

Hadisi Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Etmektedir

1) Cibril (Aleyhisselâm) 'm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'e gelerek onu göklere çikarmasi Resulüllâh (SalUUlahü Aleyhi ve Sellem)'in hak peygamber olduguna ve baska hiç bir peygambere verilmeyen bir çok seylerin yalniz ona verildigine delâlet eder.
2) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e vahiy getiren melek Cibril (Aleyhisselâm)'dav,
3) Mi'raç birkaç defa vakî olmustur.
4) Hadis-i serif bir yere girerken izin istemeyi ve Dunun adabinin kapiyi çalmak oldugunu, keza; «sen kimsin» denildikte (ben) demeyip adini Söylemek lâzim gelecegini beyân etmektedir. Maksat kendini tanitmaktir. Binaenaleyh kapiyi çalan kimsenin mutlaka kendini tanitacak sekilde kendi adini; icap ederse babasinin ve dedesinin adini söylemesi gerekir. Çünkü yalniz kendi adini söylemek çok defa ise yaramaz o isimde bir çok sahislar bulunabilir.
5) Semanin hakikaten kapicisi ve o semaya müvekkel bekçi melekleri vardir.
6) Resulüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Sellem), Ibrahim (Aleyhisselâm)'m neslindendir. Çünkü Hz. Ibrahim

ona Salih evlâd diye hitap etmis digerleri ise Salih kardes demislerdir.
7) Kibir ve gurura müeddi olmayacagini bilmek sartiyle bir kimseyi yüzüne karsi medhetmek caizdir.
8) Babalar evlâtlarina karsi sefkatli olurlar. Ve onlarin iyi hallerine sevinirler.
9) Safiîler bu hadisle vitir namazinin vacip olmadigina istidlal etmislerdir. Hanefilere görede hadis vitir namazinin vucübuna delâlet etmez fakat vitir namazi bu hadiseden sonra Resulüllâ h (SalUUlahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Allah size bir namaz daha ziyade etti...» hadisti serifi ile sabit olmustur. Bundan dolayidir ki; vitirin derecesi farz kuvvetinde degildir.
10) Hadisin zahiri cennetlik olsun cehennemlik olsun Benî Âdemin ruhlarinin semada olduguna delâlet etmektedir.
11) Cennet ve cehennem halk edilmislerdir. Hatta Ibni Battal: «Bu hadiste cennetin semada olduguna delil vardir» der.
12) Meleklerin altin tas kullandigina bakarak bazilari Mushaf vesai-renin altin ile yaldizlanmasinin caiz olduguna hüküm vermislersede bu dogru degildir. Çünkü meleklerin hükmü bizim hükmümüz gibi degildir. Üstelik onlar mükellef de degillerdir. Bununla beraber, o zaman henüz altin ve gümüs isti'mali haram kilinmamisti.
13) Bazilari bu hadisle ibâdetin teklif edildikten sonra kullar tarafindan henüz âmel edilmeden neshedilebilecegine istidlal etmislerdir.
14) Bes vakit namaz Mi'raçta farz kilinmistir. Ibni Battal: «Ülernâ namazin Isrâ gecesinde farz kilindigi hususunda müttefiktirler» diyor.
15) Mü'minlerin ruhlari semaya kaldirilir.
16) Benî Âdemin iyi âmelleri Âdem (Aleyhisselâm) 'i sevindirir kötü âmelleri ise bizar eder.
17) Gelen misafire hosbes etmek ve kendisini güler yüzle karsilamak icap eder.
18) Allah 'in emirleri muhtelif melekler tarafindan yazilir. Ilim dahi muhtelif kalemler tarafindan yazilmak icap eder. Çünkü semâvât âleminde Sünnetullah bu olunca; yerde de kullarinin buna ittibâ' etmesi gerekir. A11ah'in kaza buyurdugu malum eceller v.s. tebdil edilmez kullarina merhameten bazi hükümleri Nesh buyurmasi bundan hariçtir.
19) Hadis-i serif meleklerin çokluguna da delildir.

75 - Mesih b. Meryem Île Mesih Decca'lin Zikri Babi

273 - (169) Bize Yahya b. Vahya rivayet etti dedi ki: Nâfi'den, onunda Abdillah b. Ömer'den, onunda Resulüllâh (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) den naklettigi su hadîsi Malîk'e okudum. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurmuslar ki:
«Bir gece (rüyamda) kendimi Kabe'nin yaninda gördüm : Derken öyle karayagiz güzeli bir zat gördüm ki erkeklerden gördügün karayagizlarin en güzeli! Kulaklarina inmis öyle saçlari vardi ki gördügün uzun saçlarin en güzeli! Onlari taramis da (üzerlerinden) su damliyordu, iki zâta (yahut iki zâffn omuzlarina) dayanarak beyti tavaf ediyordu : Bu kim? diye sordum. Mesih b. Meryem dediler. Sonra birdenbire son derece kivircik saçli, sag sözü sasi bir herifle karsilastim. Zannedersin gözü salkimdan disari firlamis bir üzüm tanesi. Bu kim? diye sordum. Bu da Mesih Deccal'dir dediler.

274 - (...) Bize Muhammed b. tshâk el Müseyyebî [274] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Enes yani Ibni lyâd, [275] Musa'dan —ki Ibni Ukbecür.— [276], o da Nafi'den rivayet etti demis ki: Abdullah b. Ömer söyle dedîs Birgün Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) cemaat arasinda Mesih Deccal'i anarak söyle buyurdular:
«Süphesiz ki Allah Tebareke ve Teâlâ tek gözlü degildir. Dikkat edin ki Mesih Deccal sag gözü kor (bir herif)

dir. Zannedersin gözü salkimdan firlamis bir üzüm danesidir.»
«Aksam rüyamda kendimi Kabe'nin yaninda gördüm. Bir de baktim erkeklerin karayagiz güzellerinden görebilecegin en güzel bir zat! uzun saçlari omuzlarini, çaliyor. Saçi taranmis, basindan w damliyor. Ellerini iki zatin omuzlarina koymus; aralarinda Beyti tavaf ediyor. (Oradakilere) Bu kim? dedim. Mesih b. Meryem cevchini verdiler. Onun arkasinda gayetle kivircik saçli, sag gözü kör gördügün insanlarin ibni Katan [277]'a en benzeri bir adam! O da etlerini iki adamin omuzlarina koymus Beyti tavaf ediyor. Bu kim? diye sordum. Bu mesih-i Deccal'dir, dediler.

275 - (...) Bize Ibnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hanzale, [278], Salim'den [279], o da Ibni Ömer'den rivayet etti" ki: Resuîüîlâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kabe'nin yaninda esmer düz saçli, ellerini iki adamin üzerine koymus, basindan su akan yahut su damlayan bir zat gördüm. Bu kimdir? diye sordum. Isa b. Meryem'dir yahut Mesih b. Meryem'dir, dediler. (Ravi bu sözlerden hangisini söyledigini bilmiyoruz demis) Onun arkasinda da kirmizi, saçi kivircik, sag gözü kör birisini gördüm. Gördüklerim içinde en ziyade Ibni Katan'a benzeyen birisi.
— Bu kimdir? diye sordum.
— Mesih-i Deccal'dir diye cevap verdiler.» buyurmuslar.

276 - (170) Bize Kuteybetu'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize y, [280] Ukayl* [281] den, o da Zühri'den, o da Ebû Selemete'bni Abdur-rahman'dan, o da Cabir b. Abdillâh'tan naklen rivayet etti ki: Resulüllâh
«Kureys beni tekzib ettigi zaman Hicr'de ayaga kalktim. Allah bana Beyt-ül Makdis'i tecelli ettirdi. Bunun üzerirfe ona bakarak KureysIIlere onun alâmetlerini haber vermeye basladim.» buyurmuslar.

277 - (171) Bana Harmele b. Vahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb rivayet etti dedi" ki: Bana Yunus b. Yezid, Ibni Si hap'tan, o da Salim b. Abdillâlt b. Ömer b. El Hattap'dan, o da babasindan naklen haber verdi. Demis ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i söyle buyururken isittim:
«Bir defa ben uyurken kendimi Kabe'yi tavaf ediyor gördüm. Bir de baktim karayagiz, salinmis düz saçli bir zat iki kisinin arasina girmis, basindan su damliyor yahut su akiyor.
— Bu kimdir? dedim.
— Bu Meryem'in ogludur, dediler.
Sonra ona iltifat etmek için ilerledim, bir de baktim ki, kirmizi benizli, cesim, kivircik saçli, bir gözü kör bir herif, gözü salkimdan ugramis üzüm danesi gibi.
— Bu kim? diye sordum.
— Deccal'dir, dediler.
insanlar içinde ona en ziyade benzeyen ibni Katan'dir.»

278 - (172) Bana Zübeyr b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hu-ceyn b. El Müsenna [282] rivayet etti. Dedi ki): Bize Abdülaziz — ki Ibni Ebi Seleme'dir [283] — Abdillah b. Fadil' [284] dan, o da Ebî Selemete'bni Abdir-rahman'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti, demis ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular:
«Gerçekten kendimi Hicr'da gördüm. Kureys bana Isrâ seyahatimi soruyordu ezcümle bana Beyt-i Makdis'den tesbit edemedigim bazi seyler sordular. Bu sebeple o kadar müskil mevkide kaldim ki, hiç bir zaman bu kadar sikiImamistim. Derken Allah onu bana arzeyledi. Onu görüyordum. (Artik) Bana ne sordularsa kendilerine haber verdim. Bir de kendimi peygamberlerden mütesekkil bir cemaatin içinde gördüm. Baktim ki, Musa

kalkmis namaz kiliyor. Düz saçli, uzunca boylu bir zat zannedersin Senûe kabilesi erkeklerinden biri. Bir de baktim Isâ b. Meryem (Aleyhh selâm) kalkmis namaz kiliyor. Insanlarin ona en ziyade benziyenî Ur-vetü'bnü Mes'ut Es-Sekafi'dir. Baktim Ibrahim (Aleyhisselâm) da kalkmis namaz kiliyor. Insanlarin ona en ziyade benzeyeni sahibinizdir (yâni benim.} Derken namaz vakti geldi, ben onlara imam. oldum, namazi bIri-rince içlerinden bin :

— Ya Muhammedi Su zat cehennemin bekçisi Mâlik'dir, Ona selâm ver dedi. Ben ona dogru bakinca o bana selâm verdi.

Bu hadisi Buhârî «Kitab-ul Libas» ile «Kitabu't Ta?bîr» de*tahriç etmistir. Hadis-i Serif Mesih b. Meryem ile Mesih-i Decca1'm farklarini bildirmek için vârid olmustur. Yahya 'nin rivayetinde tasrih edilmemis olsa da ondan sonraki Muhammed b. Ishâk rivayetinden anlasiliyor ki Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) îsâ (Aleyhisselâm) ile Deccal'i rüyasinda Kâbe 'yi tavaf ederlerken görmüslerdir. Nevevî 'nin beyanina göre; Beytullah'a Kabe ismi verilmesi yüksek ve aort Jcöse oldugu içindir. Araplar dört köseli olan her eve Kabe derler.

Limme: Kulaklarin yumusagina kadar salinan saç demektir. Omuzlara kadar inen saçlara cümme derler. Hadiste «Iki zata yahut Iki zatin omuzlarina dayanarak» denilmesi râvd sekk ettigi içindir.

«Üzerlerinden su damliyordu» ibaresi hakkinda Kaadî Iyaz sunlari söylüyor: «Bu ibareden zahiri mâna yani saçlarini yeni taradigi için üzerlerinden henüz su damliyordu mânasi kasdedümis olabilir. Fakat bence bundan murâd Isâ (Aleyhisselâm)'m yüzünün parlakligi ve güzelligidir. Ibare onun güzelligi için istiare edilmistir» Kaadî Bâcî, ise zahiri mânayi tercih etmistir. Isâ (Aleyhisselâm) in tavafi hakkinda yine Kaadî Iyâz söyle diyor: «Eger Resulüllâh (Sallalkthü Aleyhi 'e Selîem) 'in Hz. Isâ 'y1 görüsü rüya degil de hakikatse onun bu tavafi hakikattir. Çünkü Isâ (Aleyhisselâm) ölmemistir. Ibni Ömer'in rivayetinde bizzat Ibni Ömer 'in tenbih ettigi gibi rüyada görmüsse bu da bir ihtimaldir. Decca1'in Kabe'yi tavafida rüya halinde olduguna hamledilir. Çünkü Deccal'm Mekke ve Medine 'ye girmiyecegi Sahîh hadiste vârid olmustur. Bununla beraber Ma1îk 'in rivayetinde Decca1 'in tavafindan bahsedilmemistir. Söyle de denilebilir. Deccal'm Medine 'ye girmesinin haram kilinmasi fitne çikardigi zamana mahsustur. Allahu Alem.»

Mesih meselesine gelince: Mesih hem Isa (Aleyhisselâm)m hemde Decca1'm sifatidir. Isâ (Aleyhisselâm) 'a niçin Mesih denildigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Vahidi 'nin nakline göre; Ebû Übeyd ile Leys bu kelimenin esas itibari ile* Ibranî oldugunu Ibranî 'de mesihâ seklinde telâffuz edildigini Araplarin onu biraz degistirerek Mesih seklinde telâffuz ettiklerini, nitekim Musa 'nin da asli Ibranîde Musa yahut Misâ olup Araplarin Musa dediklerini söylemislerdir. Bu takdirde kelime müstak degil cârnid bir isimdir. Fakat yine Vahidinin beyanina göre ekseri ulemâ bu kelimenin müstak olduguna kaildirler, Cumhurun kavlide budur. Fakat hangi kelimeden müstak oldugu ihtilaflidir. Ibni Abbas (Radiyallahu Anhüma) 'dan. rivayet edildigine göre; tnesihden müstaktir. Çünkü Isâ (Aleyhisselâm) hangi hastaya dokunsa; o hasta iyilesirdi. Ibnu'l A'râbî ile diger bazi ulemâya göre Mesih: Siddik demektir. Bazilari Hz. 1sâ 'nin ayaklari dümdüz olup çukurlari bulunmadigi için kendisine Mesih denildigini diger bazilari Zekeriyya (Aleyhisselâm) ona eliyle dokundugu için kendisine bu isim verildigini söylemislerdir. Yeryüzünde Mesh ettigi yani seyahatta bulundugu için Mesih denildigini iddia edenler bulundugu gibi dogarken vücudu yagla kapli bulundugu için kendisine bu isim verildigini söyleyenlerde vardir. Aynî Hz. Isâ'ya niçin Mesih denildigi hususunda yirmi üç kavil bulundugunu ve bunlari bir eserinde topladigini bildiriyor. Kamus sahibi bu kavilleri elliye çikarmistir. Ragip : Müfredatinda söyle demektedir. «Mesh: As-îmda bir sey üzerine elini sürmek ve bir seyden eseri gidermektir.>

Deccal'a Mesih denilmesi bazilarina göre gözü silik yani dümdüz oldugu içindir. Diger bazilarina göre; gözü kör oldugu için Mesih denilmistir. Zira bir gözü kör olanlara mesih derler. «Deccal çiktigi zaman yeryüzünü dolasacagi için ona bu isim verilmistir.» diyenler bulundugu gibi daha baska sebepler gösterenlerde olmustur Aynî, Deccal'a Mesih denilmesi hususunda bes, Deccal denilmesi hususunda on kavil bulundugunu ve bunJpri «Zeynü'l-Mecalis» namindaki kitabinda birer birer saydigini söyler

Kaadî Iyâz diyor ki: «Isa [/iieyhisselâm) hakkinda kulla" nilan Mesih kelimesinin Mesih seklinde okunacagi

hususundu ravilerden hiç birinin hilafi yoktur. Fakat bu kelimenin Deccal hakkinda ne sekilde okunacagi ihtilaflidir. Ekseri ulemâya göre Isâ (Aleyhisselâm) hakkinda nasil okunursa Deccal hakkinda da öyle okunur. Lafiz itibari ile aralarinda fark yoktur. Yalniz Isâ (Aleyhisselâm) Mesih-i Hidâyet, Deccal ise, Mesih-i Dalâlet 'tir. Bazi râviler bu kelimeyi Deccal hakkinda «Missih» seklinde rivayet etmislerdir. Bu takdirde kelime noktali ha ile yazilir. Bir takimlari da Misîh seklinde rivayet etmislerdir. Allah-u A'lem»

Hadis-i serifte Deccal hakkinda Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Ca'd, Katat» tabirlerini kullanmistir. Meshur olan rivayet buysada Kaadî Iyâz, Katat kelimesinin katit seklinde de rivayet edildigini söyler. Bunun mânasi saçi fazla kivircik demektir. Herevî 'nin beyanina göre Ca'd kelimesi erkekler hakkinda hem medih hem de zem için kullanilir. Zemm için kullanilirsa biri kisa ve mütereddit digeri de bahil ve cimri mânasina olmak üzere iki sekilde kullanilir. Araplar «câ'du'I-Yedeyn» ve «Ca'dü'l-Esâbi'» derler. Bunlardan cimri mâna-sini kastederler. Bu kelime medih hususunda kullanildigi zaman dahi iki mânaya gelir. Biri Ahlâkî siddetli, digeri saçlari kivircik demektir. Kivircik saçin medih sayilmasi düz saç acemlere yani arap olmayan milletlere mahsus oldugundandir. Kaadî Iyâz diyor ki: «Herevi'den baskalarina göre Ca'd Deccal hakkinda zem, Isâ (Aleyhisselâm), hakkinda ise medih sifatidir.»

Hadis-i serifte zikri geçen tâfiye kelimesi hemze ile «tâfie» seklindede rivayet olunmustur. Bu takdirde mâna; gözünün nuru gitmis, kör olmus demektir. Tâfiye seklinde okunduguna göre ise; gözü firlamis anadan ugramis manasinadir.

Kaadî îyâz (Rahimehullah) : «Bize bu kelime ekseri üstadlari-rruzdan hemzesiz olarak rivayet edilmistir. Ekserisinin sahih gördügü rivayette budur. Ahfes 'te buna zahib olmustur. Mânasi: Decca1 'm gözü iri üzüm danesinin diger üzüm daneleri arasindan disariya tastigi gibi çikmis anadan ugramis demektir. Mezkûr kelimeyi üstadlanmizdan ba" ziiari hemze Ile zapdetmissede digerleri bunu kabul etmemistir. Fakat kabul etmemege bir sebep yoktur. Çünkü hadis-i serifte Decca1 'in silik gözlü oldugu, gözünün çukur veya çikik degil sönük oldugu yani kör oldugu tavsif buyurulmustur. Iste suyu akan bir üzüm danesinin sifatida budur. Bu tavsif, kelimenin hemze ile okunmasinin dogru oldugunu gösterir.» diyor.

Decca1'm bu rivayette sag gözünün, baska bir rivayette sol gözünün kör oldugu bildirilmesi her iki gözünün sakatligmdandir. Çünkü Araplar sakat olan her seye bahusus sakat göze a'ver derler. Decca1'in Iki gözüde sakattir. Biri tamamiyle kor digeri anadan ugramis çikiktir. Sakat bir kimse Allahlik dâvasinda bulunursa yalanci oldugunu her kes anlar.

Hadisin Muhammed b. Ishâk rivayetinde: «Süphesiz ki Allah Tebareke ve Teâlâ tek gözlü degildir. Dikkat edin ki Mesih Deccal sag gözü kör (bîr herif) dür.» buyurulmaktadir.

Bundan murâd : Allah Teâlâ bütün noksanliklardan ve yaratilmaktan münezzehdir. Decca1 'sa hem mahlûk nemde sakattir. Binaenaleyh bunu böyle bilmeniz ve baskalarina da böyle ögretmeniz icap eder.

Tâki halk Decca1'm verdigi hayal ve kuruntulara ve onun fitnelerine aldanmasin demektir.

Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Se!lem)'e Beyt-i Makdîs'in gösterilmesi iki suretle olabilir. Ya onu görebilecegi bir yere götürülmüs; sonra tekrar yerine iade edilmisdir. Yahud Beyt-i Makdîs'in misâli gözünün önüne getirilmisdir. Birinci ihtimal daha kuvvetli görülmüstür. Çünkü mu'cize hakkinda daha beligdir. Bir anda Be1kis'in tahtini Hz. Sü1eyman'a getiren Allahü Azimüssan süphesiz ki buna da kadirdir.

Hadisin Züheyr b. Harb rivayetinde:

«Baktim ki Musa kalkmis namaz kiliyor. .» buyrulmustur. Semâdaki peygamberlerin Haccedip namaz kilmalarindan muradin ne oldugu az yukarida geçen Isrâ hadisinde görülmüstü. Burada Kaadî-Iyâz Sunlari söylüyor:

«Peygamber (SattaUahü Aleyhi ve Sellem) Beyt-i Makdis'te peygamberlere namaz kildirdigi ve mertebelerine göre göklerde gördügü zevat kendisine selâm vererek hosbeste bulunduklari halde acaba Musa(Aleyhtsselâm)\ kabrinde namaz kilarken nasil gördü? denilirse, bunun cevabi sudur. Ihtimâlki Musa (Aleyhisselâm) 'i Kesîb-i Ahmer yanindaki kabrinde görmesi göklere çikmazdan evvel Beyt-i Makdis yolunda olmus sonra Musa (Aleyhisselâm) ondan önce semâya çikmistic. Yahut peygamberlerle bir araya gelerek namaz kildirmasi ve Hz.

Musa'yi görmesi Sidretü'l-Münteha' dan döndükten sonra vuku bulmustur...» Fakat Übbî bu son cevabi begenmemistir.
Muhakkaktir ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellerç)ym Isra ge-gecesi peygamberleri görmesi biri Kudüs'de digeri göklerde olmak üzere iki defa vâkî olmusdur. Kudüs'de Peygamberlere kildirdigi namaz ya ta-hiyye namazi yahud hassaten Mi'rac namazidir. Bu namazin göklerden indikten sonra kilinmis olmasi ihtimal ise de çikmadan kilinmasi ihtimâli daha kuvvetli görülmüstür.
Yine Übbî: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Deccal'i Ibnî Katan'a benzetmesi Ibnî Katan hakkinda zemm degildir. Maamafih Buhârî'de Ibnî Katan'in kâfir oldugu zikredilmektedir. Binaenaleyh zemm olsada bir sey lâzim gelmez. Çünkü kâfirin zemmî mubahtir.» diyor.
Kuteybetu'bnü Sa'id rivayetinde zikri geçen Hicr'den murâd Hatim'dir. Hatim, Kabe 'nin disinda birakilan ve yarim daire seklinde alçak bir duvarla çevrilen kisimdir. Vaktiyle Kabe insa edilirken malzeme kifayet etmemis onun için bu kisim disarda birakilmistir. Fakat hükmen Kabe 'nin içinden sayildigindan tavaf Hâtim'in disindan yapilir.
Gerek Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gerekse Isâ (AleyhisselâmTm iki kisinin omuzlarina dayanarak tavaf etmeleriyle bilis-tidlâl bazilari bir seye binerek tavaf etmeyi caiz görmüslersede ulemâ Özürsüz olanlara bunu mekruh görmüstür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in baskasinin yardimi ile tavaf etmesi bir özüre mebni idi. Yahut insanlara görünerek hac ibadetlerini ögretmek için binek üzerinde ta-i/af etmisti. Isâ (Aleyhisselâm) 'in tavafi da Özre mebni idi. Yahut bir rüyadan.ibaretti. Birde onun seriati bizim seriatimizdan baska idi. Bize onun seriatina tabi olmak vacip degildir.

76 - Sidretü'l-Münteha Hakkinda Bir Bap

279 - (173) Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Üsârae rivayet etti. (Dedi ki): Bize Malik b. Migvel rivayet etti. H.
Bize Ibirî Nümeyr ile Züheyr b. Harb da hep birden Abdullah b. NÜ-meyr'den rivayet ettiler lâfizlari birbirine yakindir. Ibni Nümeyr dedi ki: Bize babam rivayet etti (Dedi ki): Bize Malik b. Migvel, Zübeyr b. AdIy'-den, [285] o da Talha'dan, [286] o d^ Mürra'dan, [287] o da Abdullah'tan [288] naklen rivayet etti.
Abdullah söyle demis: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) göklere çikarildigi gece Sidretü'I-Müntehaya götürüldü. Sidre altinci semâdadir. Yer yüzüaden semâya çikarilan onda nihayet bulur ve sonra ondan alinir. Onun yukarisindan inen seyler de onda karar kilar sonra ondan alinir. (Abdullah burada) o dem ki:
«S id reyi Allah'in azamet ve celâli (toplayabildigine kapliyordu.» Âyetini okumus ve onu altindan pervaneler diye tefsir etmistir. Sonra (rivayetine devamla): Resulüllâh (SaUaiîahü Aleyhi ve Seliem) 'e (orada) üç sey verilmistir.
1) Bes vakit namaz verilmistir.
2) Bakara sûresinin son âyetleri verilmistir.
3) Ümmetinden Allah'a sirk kosmayanlarin büyük günahlari magfiret olunmustur.» demis.

280 - (174) Bana Ebur-Râbî' Ez-Zehranî [289] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abbad — ki Ibni'l-Avvam, [290] dir — rivayet etti. (Dedi ki): Bize Seybanî [291] rivayet etti dedi ki: Zirr b. Hubeys'e [292] Allah Azze ve Cel-le'nin :
«Iki yay arasi kadar veya daha yakin oldu.» Âyet-i kerimesinin mânasini sordum (cevaben) «Bana Ibni Mes'ut Peygamher(Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in Cibril'i gördügünü onun alti yüz kanadi bulundugunu haber verdi» dedi.

281 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b.. Giyâs, Seybani'den, o da Zirr'dan, o da Abdullah'tan naklen rivayet etti. Abdullah demis ki:
«Onun gördügünü kalp yalanlamadi.» âyetinin mânâsi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Cibril (Ateyhisselâm)'i görmüstür. Cibril'in altiyüz kanadi vardir, demektir.

282 - (...) Bize Ubeydullah b. Mu'az el Amberi rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti dedi ki: Bize Sube, Süleyman es-Seybani'den rivayet etti, o da Zirr b. Hubeys'den, o da Abdullah'tan dinlemis. Abdullah:
«Yemin olsun ki, o Rabbinin en büyük âyetlerinden bazilarini görmüstür.» âyet-i kerimesi hakkinda Resulüllâh Aleyhi ve SeIlem) Cibrili alti yüz kanadi oldugu halde kendi suretinde görmüstür demis.
Bu hadisin bütün asil nüshalarinda Sidre-i Münteha'nin altinci semâda oldugu rivayet edilmektedir. Halbuki Isrâ hadisinin Enes rivayetlerinde onun yedinci katta oldugunu görmüstük. Kaadî îyâz o rivayetin esah oldugunu söyledikten sonra: «Ekseri ulemânin kavli de budur. Münteha ismi verilmeside bunu iktiza eder» diyor. Nevevî : Bu rivayetlerin arasini cem etmeye çalismis ve: «Sidreniri kökü altinci katta büyük bir kismi da yedinci katta olabilir. Çünkü onun son derece büyük oldugu malûmdur. Hali \(RahimehuUah)\ «Bu agaç yedinci kattadir. Bütün semâvati ve cenneti gölgelendirir, demistir.» seklinde mütealaâ yürütmüstür.
Sidre-i Münteha hakkinda Elmalili Muhammed Hamdi Yazir «Hak dini Kur'ân dili» tefsirinde asagidaki malûmati vermektedir.
Münteha: Ismi mekân ve masdar-i mimi olabilecegine göre nihayet sidresi veya son haddin sidresi mefumunu ifâde eder bir isim olmustur. Sidre, yukarilarda da geçtigi üzre bir agaçtir. Kamus tercümesinde: «Sidr» sinin kesri ve daim sükûnu ile secere-i nebk ismi dir ki Arabistan kirazi tabir olunur. Trabzon hurmasi o nevidendir. Müfredi Siiredir. Cem'i siderât ve sidirât ve sider ve südür gelir ve secere-i mezbur iki gûnâ olur. Biri Büstânî'dir ki yemisi hos olup yapragi ile de gaslolunur. Birisi berridir, ki yemisi kekre olur. Ve ikisininde gölgesi begayet koyu ve. lâtif ve hafif olur,» denilmistir.
Bu maddede bir hayret mânasi da vardir. Seder ve sederât göz kamasmak ve hayran olmak demektir. Bundan bina-i nev'i oldugu zamanda bir nevi tahayyur ifade eder müfessirin Sidre-i müntehâyi her iki mânaya isaret ederek tefsir etmislerdir.
1 - Sidre-i Münteha arsin sagindan yedinci semâda bir hadiste de altinci semâda bir nebk agacidir ki; müttekilere mev'ûd olan cennetteki nehirler (Sure-i Muhammed) onun altindan kaynar. Hz. Peygamber 'den bunun vasfinda meyveleri Kilâl-i Hecer [293] ve yapraklari âzan-i fiyele [294] gibi: «bir secere ki rakip [295] gölgesinde yetmis sene gitse kat edemez. Bir yapragi ümmetin hepsini örter», «bir secereki Râkib gölgesinde yüz sene gider katedemez ve bir yapragi bir ümmet bü-rür» gibi haberler nakledilmistir. Bunda bütün âlern-i halkin ecrâm ve eb'âdi ile Müntehâyi tesekkülâti, âlem-i Emir hududuna çükilmis bir agaç, bir secere-i kevn olarak gösterilmis görünür Ibni Mes'ud'den de
«Sidre-i Münteha cennetin uçlorindandir. Üzerinde Sündüs ve Isteb-rak'in etekleri vardir.» diye rivayet edilmis olmakla Kessefta :
«Galiba bu agaç cennetin ucunda ve sonunda olacaktir denilmistir.»
Ibni Abbas ve Kâ'b 'dan nakledildigine göre; Sidre-i Münteha arsin altinda bir sidredir ki; gerek melek ve gerek Nebiy ve gerek sair mahlûkattan her âlimin ilmi nihayet ona müntehi olur. Ondan ötesi gaybdir. Allah 'tan baskasi bilmez. Yahut Dahhak 'tan rivayet oldugu üzere emri ilâhiden her sey ona müntehi olur. Ondan ileri geçemez. Hep bu kaviller Münteha denilmesinin vechini beyan gibidir.
2 - Fahr-i Râzi 'nin birinciden sonra kaydettigi bir kavle göre de; sidre «Râkib» den rikbe gibi binâ-i merre olarak Sidre-i münteha hayret-i kusvâ son derece hayret demektir. Yani akillarin hayrette kaldigi, daha fevkinde hayret tasavvur edilemiyecek vecihle son derecede hayrette kaldigi makamda Hz. Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve SeÜem) hayrette kalmadi, sasmadi, kaybetmedi, gördügünü gördü. Maamafih yine Râzî' derki: Sahih olan evvelki vecihtir...» [296]

«Ebû Bekr hadisinde geçen
«Altindan pervaneler» yerine bazi rivayetlerde «
«Altindan çekirgeler» denilmistir. Burada her iki rivayetten maksad
Sidre-i Müntehâyi kaplayan tecelliyatin sayilmayacak derecedeki güzelligi ve çoklugudur.
Ayni rivayette geçen «Mukhimat» in mânasi insam helak eden ve cehenneme sürükleyen büyük günahtir. Hadisin bu cümlesinden murâd o ümmetten olup sirl^ kosmadan ölenlerin büyük günahlarinin affedilme-sidir.
Nevevî 'nin beyanina göre affetmek hiç azap etmemek degildir. Çünkü ser'i delillerle ve icma'i ümmetle sabit olmustur ki; bazi âsi mü'minler azap göreceklerdir. Maamafih bu cümleden husus kasdedilmis olmak ta muhtemeldir. Yani bu ümmetin bazi fertlerine azap yüzü göstermeden büyük günahlari affolunacaktir. Allah-u Alem
Ebur-Rabî ' rivayetinde Hz. Abdullah b. Mes'ud
âyet-i kerimesini Resulüllâh {Sallalkzhü Aleyhi ve Sellem) , Cibri1'i alti yüz kanadi ile yani kendi sekli ile gördü diye tefsir etmistir. Bu bâbta yine E1ma1i1i merhum su malûmati vermektedir.
«Kavs malûm ki; yay demektir Kaâb da yayin kabzasi ile giris mahallinden iki köse araligina denir ki; bir yayda iki Kaâb bulunur. Bu mâna ile bazilari kalb tariki ile bir kavsin iki kaâbi demek olabilecegini söylemislerdir. Yani kabzasi ile kirisi arasina da kaâb denilebildigi söylenmistir. Mizrak: Rumh, degnek: savt, arsin: zira', kol, boy, kulaç: Bâ, adim' Hat ve, karis: Sibr, serre, Fitr, parmak: isb'i uzunluk ölçüsü olarak kullanilmis oldugu gibi kavs te öyle bir uzunluk mikyasi olarak kullanilmistir. Hicaz lügatinde kavs arsin mânasina geldigi ve Ibnî Abbas 'dan burada bu mânaya oldugu da söylenmistir. Buna göre «iki kavsin kaâbi» iki arsin kadar demek gibi olmus oluyor. Lâkin burada, daha güzel bir mâna nakledilmistir. Söyleki:
Araplar cahiliyetinde bir ittifak için andlasacaklari zaman iki yay çikarir birini digerinin üzerine koyarak ikisinin kaâbini birlestirir sonra ikisini beraber çekip onlarla bir ok atarlar: Bu onlarin her birinin rizasi digerinin rizasi, gadabi digerinin gadabi olup hilafi mümkün olmayacak vecihle ahidlestiklerini isaret olurdu. Bu mânada kaâb mikdar mânasina degil iki kavsin birlik manzarasini gösteren kabza ile kiris arasi oluyor.
Görülüyor ki bu mâna hem o birinden daha ziyade bir yakinlik tasvir ediyor hemde manevi bir kurbe isaret ediyor...» [297]
Binaenaleyh Ibni Mes'ut' (Radiyallahu anh) *in tefsirine göre âyet-i kerimenin toplu mânasi söyle oluyor: «Cibril (Aleyhisselâm) o yüksek ufuktan Resulü Ekrem (Saikilîahü A ieyhI ve Sellem) 'e dogru öyle yaklasti ve sarkti ki aralarinda ancak üst üste konmus iki yayin biribirlerine olan mesafesi kadar yahut daha yakin bir mesafe hasil oldu.» Bittabi bu âyet-i kerimeyle manevi yaklasmaya isaret buyrulmustur. Bu âyet-i kerimeye daha baska türlü mâna verenlerde vardir.
Müslim'in EbûBekr rivayetinde (281 ci hadis) Abdullah b. Mes'ut:
«Gönül gördügünü tekzip etmedi.» âyetini : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibri1'i görmüstür» seklinde tefsir etmistir ki; bu onun mezhebidir. Cumhuru müfessirine göre ise âyetten mu-râd Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in rabbini görmesidir. A11ah'i gördü diyenlerden bazilari kalbi ile gördügüne digerleri gözü ile gördügüne kaildirler. Enes (Radiyallahu anh) ile îktime Hasen ve Rebi'in mezhebi budur.
Ubeydullah b. Muaz rivayetinde Ibni Mes'ut Hazretlerinin:
«Yemin olsun ki, o Rabbinin en büyük âyetlerinden bazilarini görmüstür.» âyet-i kerimesini yine: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cibri1 'i kendi sureti ile alti yüz kanatli olarak görmüstür,»
diye tefsir etmistir. Büyük âyetlerden birinin Cibril (Aleyhisselâm) oldugunda süphe yoksada tamaminin ne oldugunu bilmeye bizim için imkân yoktur. Ibni Mes'ud'un bu kavli ekseri Selefin mezhebidir. Dahhak 'a göre bu büyük âyetlerden murâd Sidretu'l-Münteha'dir. Bazilari Refref oldugunu söylemislerdir.
Bakare sûresinin Son âyetlerinden murad : O âyetlerin mânâ Ve medlulleridir. Yoksa Bakare Suresi Medinede inmis, Mi'rac ise Mekke'de vâki olmusdur. MaamafihMi'râc gecesi vasitasiz, bilâhare Cibril va-sitasiyle inmis olmasi da mümkündür. Bakara Suresi'nin son âyetleri. Allahin bu Ümmete olan rahmetini, onlara hafif emirler

teklif buyurdugunu günahlarini afv ve%endilerini kâfirleri karsi muzaffer kildigim beyan etmektedir.

77 - Allah Azze ve Celle'nin : «Yemin Olsun ki, Onu Bir Baska Iniste de Gördü» Âyet-i Kerimesinin Manasi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m Isra Gecesi Rabbini Görüp Görmedigi Babi

283 - (175) Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe rivayet ett. (Dedi ki): Bize Ali b* Müshir, Abdulmelik' [298] ten, o da Âtâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etti. Ebû Hüreyre:
«Yemin olsun ki, onu bir baska iniste de gördü.» âyet-i kerimesi hak-kinda «O Cibril-i gördü» demistir.

284 - (176) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs' [299] Abdulmelik'ten, o da Âtâ'dan, o da Ibni Abbas'tan naklen rivayet ettiki Ibni Abbas:
«Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Seîiem) onu kalbi ile gördü» demis.

285 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe ile Ebû Sa'id el-Esecc hep birden Veki'den rivayet ettiler. Esecc dedi ki: Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'mes, Ziyad b. Husayn Ebu Cehme'den, [300] o da Ebu'l-Âli-ye'den, [301] o da Ibni Abbas'tan naklen rivayet etti ki Ibni Abbas :
«Onun gördügünü gönül yalanlamadi, yemin olsun ki, onu bir baska iniste de gördü.» âyetleri hakkinda onu kalbi ile iki defa gördü demistir.

286 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs.b. Giyâs A'mes'ten rivayet etti. A'mes: Bize Ebû Cebine bu isnadla rivayet etti demis.

287 - (177) Bana Zuheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ismail b. Ibrahim Davud'tan [302], o da Sa'bi'den, o da Mesruk'tan [303] naklen rivayet etti. Mesruk söyle demis: Hz. Âîse'nin yaninda dayanmis oturuyordum. Bana dedi ki:
— Ya Ebâ Âise: [304] Üç sey vardir, ki her kim onlardan birini söylerse Allah'in Resulüne büyük iftira atmis olur. Ben :
— Nedir onlar? dedim.
1 - «Herkim Muhammed (âatialtohü Aleyhi ve Seîiem) 'in rabbini gördügünü söylerse Allah'in Resulüne büyük iftira atmis olur» dedi. Ben dayanmis vizayette idim. Hemen oturarak;
— Ya Ümmel mü'minin! Bana müsade buyur acele etme Allah Azze ve Celle:
«Yemin olsun ki, peygamber onu apaçik ufukta gördü.» «Yemin olsun ki, onu baska bir Iniste de gördü.» hnvurmadimi? dedim. &\se(Radtyallahu Anhâ):
— Bu ümmetten bu meseleyi ResulüHâhf.Wfa7fa/z« Aleyhi ve Sellemfe ilk soran benim. Resulü Ekrem
— «O ancak Cibril'dir. Ben onu su iki defadan baska halk edildigi sekilde görmedim. Onu semadan inerken vücudunun büyüklügü yer ile gök arasini kaplamis olarak gördüm.» (Radiyaîiahu Anhâ)hxiyvntiLv\vr. Aise (sözüne devamla):
— Hem sen Allah'in (kendisi hakkinda):
«Onu gözler idrak edemez ama o gözleri idrak eder. O lâtiftir, ha-birdir.» buyurdugunu isitmedinmi (yine) Teâlâ Hazretlerinin:
«Hiç bir insan için imkân yoktur ki, Allah onunla ya vahiy ile ye perde arkasindan, yahut kendisine bir Resul göndererek onun izniyle, onuii diledigini vahiy buyurmasi sekillerinden baska bir suretle konusmus olsun.

Çünkü Allah en yüksek ve en hakimdir.» buyurdugunu duymadin mi?
2 - «Her kim Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'in kitabindan bir sey gizledi derse Allah'in Resulüne büyük iftira atmis olur. Halbuki Allah:
«Ey Resul! Sana Rabbinden her indirileni teblig et. Sayet bunu yap-mnTsan Allah'in risaletini teblig etmis olmazsin.» buyurmaktadir.
3 - «Her kim kendinin yarin olacak seyleri haber verdigini söylerse muhakkak Allah'a en büyük iftirada bulunmustur. Halbuki Allah:
«De ki, göklerde ve yerlerde olanlar gaibi bilmezler. Ancak Allah bilir.» buyuruyor dedi.

288 - (...) Bize Muhammed b. el-Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdulvehhab rivayet etti. (Dedi ki): Bize Davud bu isnadla Ibni' Uleyye hadisi gibi rivayette bulundu, o sunuda ziyade eyledi; Âise dedi ki:
— Eger Muhammed (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) kendisine indirilen den bir sey gizliyecek olsaydi su âyeti gizlerdi:
«Hani sen Allah'in kendisine nimet verdigi, -senin de lurf-u ihsanda bulundugun zata! Sen zevceni nikâhinda tut, Allah'tan da kork diyordun da Allah'in meydana çikaracagi seyi içinde gizliyor. Allah kendisinden korkmana daha lâyik oldugu halde insanlardan korkuyordun...» [305]

289 - (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti. Dedi ki: Bize Ismail, Sâbi'den, o da Mesruk'tan naklen rivayet etti. Mesruk söyle demis: Âise (Radiyaîiahu Anhâ) 'ya:
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gördü mü? diye sordum.
— Sübhanallah! Vallahi bu söylediginden tüylerim ürperdi dedi... râvî hadîsi oldugu gibi anlatti. Ama Davud'un hadisi daha tamam ve daha uzundur.

290 - (...) Bize yine Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Üsarne [306] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zekeriyya [307] Ibni Esva'dan, [308] o da Âmir'den, o da Mesruk'tan naklen rivayet etti. Mesruk söyle demis: Âise'ye: O halde.
«Sonra yaklasti da : "Sarkti iki yay kadar yahut daha yakin oldu ve Allah kuluna vahyettigini etti" âyetleri ne hakkindadir? diye sordum.
— Bu ancak Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellemydir. Cibril ona erkekliler suretinde gelirdi. Bu defasinda ise asil kendi sureti olan sekilde gelmis ve semânin ufkunu kaplamistir» dedi.
Mesruktan rivayet edilen Hz. Âise hadisini Buhârî «Ki-tabu't-Tefsir» ile «Kitabu't Tevhid» de Tirmizi ile Nesaî de «Kitâbu't-Tefsir» de tahriç etmislerdir. Görülüyor ki; bu babin ilk rivayetini teskil eden **(283)** numarali hadiste Ebû Hûreyre (Radlyaliahu anh) «Yemin olsun ki, onu diger bir iniste de gördü.» âyet-i kerimesini Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Seîîem), Cibri1'i gördü seklinde tefsir etmektedir. Ekseri ulemânin kavlide budur. Vahidi 'nin beyanina göre; Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem), Cibril (Aleyhisselâm)'i kendi sekil ve sureti ile görmüstür. Ibni Abbas (Radtyallahu ctfih) ise Âyei-i kerimeyi: «Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gördü» diye tefsir eylemistir. Bu takdirde âyetteki diger inisten murâd Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in inisidir. Filvaki Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) o gece namazlarin adedini indirmek niyazi ile Teâ1â Hazretleri ile konustugu yere bir kaç defa çikmisti. Oradan dönerek Musa (Aleyhisselâm)'a gelmesine inis denilir.
285 numarali hadiste Ibni Abbas:
«Yemin olsun kI, onu bir baska iniste de gördü.» âyetini Peygamber kalbi ile gördü diye tefsir etmistir. Ulemâ bu âyetin mânasinda ihtilâf etmislerdir. Bazilarina göre; Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem), A11ah'i kalbi ile görmüs digerlerine göre ise gözü ile görmüstür.

Hz. Âise (Radiyallahu Anhâ) hadisine gelince Âise (Radiyallahu Anhâ) rü'yet meselesini kabul etmemektedir. Biz ulemânin bu baptaki kavillerini nakletmezden önce kelâm ilminin ~rü'yetullah meselesi hakkinda beyanatini arz etmek isteriz.

Kelâm ilmine göre mü'minler cennette Allah'i görecekler; Onlar için cennette en büyük nimet ve lezzette bu olacaktir. Dünyada A11ah'm görülüp görülemiyecegi meselesi de ihtilaflidir. Allah'i görmek aklen caiz, naklen sabittir. Aklen caiz olmasindan murâd görülmesinin imkânsiz olduguna delil bulunmamasidir. Çünkü rü'yetullahi inkâr edenler onun imkânsiz olduguna simdiye kadar bir delil getirememislerdir. Bu da bu bâbta vârid olan ser-i delilleri zahiri mânalari üzere birakmaya kâfidir. Bir delil ancak aklen muhal oldugu zaman tevil edilir. Aklen müstehil olmadigi zaman o delili zahiri mânasi üzere birakmak vacib olur. Burada Allah'i görmenin imkânsiz olduguna bir delil bulunmamasi ser*i delilleri zârihî mânalari üzere birakmaya kâfidir. Nitekim A11ah 'm isitmesi görmesi gibi sifatlari ile hasir - nesir, cennet, cehennem, sirat ve mizan gibi nakli delillerle sabit olan itikadi meselelerin mümkün olduklari baska bir akli delille ispata hacet kalmaksizin sirf imkânsiz olduguna delâlet edecek bir delil bulunmadigi için o bâbtaki ser'i delilleri hiç teVil edilmeden zahiri mânalari ile ispat edilmislerdir. Bu deliller.

«O gün bir takim yüzler pirti pmi parlayacak, Kablenne bakacaklardir.» Âyet-i kerimesi ile

«Bedir halinde ayi nasil görüyorsaniz Robbinizi de öyle göreceksiniz...» Hadis-i Serifi ve icmâ'i ümmettir. Mezkûr hadis eshab-i kiramin büyüklerinden yirmi zat tarafindan rivayet edilmis bir hadistir. Âhirette A11ah'in görülecegine dair sahabe ve tabiînin icma'lari ise tevatüren sabittir. Bu bâbta ihtilâf ancak dalâlet firkalarindan olan Siîlerle mu'-tezilenin zuhurundan sonra olmustur. Bunlar bir seyin görünmesi için onun cisim olmasini bir yerde bulunmasini ve engel bulunmaksizin görenin karsisina gelmesini sart kosarlar. Ve: «Bütün bu sartlar Allah Teâlâ hakkinda muhaldir» derlerse de kendilerine cevap verilmis ve: «Âhirette bakî gözlerle Allah Teâlâ'yi görmek için bu söylenenler! sart degildir. Çünkü oradaki görmenin hakikati buradaki fânî gözlerle görmekten farklidir. Binaenaleyh bu dünyada görmek için sart olan seyler orada sart degildir.» denilmistir. Kelâm ulemâsinin «Allah Teâiâ'yi keyfiyetsiz olarak görmek caizdir.» sözlerinin mânasi da budur. Muhaliflerin en kuvvetli nakli delilleri

«Onu gözler ihata edemez ama o gözleri ihata eder.» [309] Âyet-i fce-rimesidir. Fakat onlarin bu istidlallerine de su suretle cevap verilmistir:

(1) Âyetteki lâm harfinin ahd için olmasi muhtemeldir. Bu takdirde bazi gözlerin görmeyecegini ifade eder ki onlar da kâfirlerdir.

(2) Âyetteki nefyin istigrak için olmasi muhtemeldir. Bu takdirde umum-u selb degil selb-i umûm ifade eder Yani A11ah'i hiç bir kimse germeyecek degildir. Su halde bazi kimselerin görecegi kendiliginden anlasilir.

(3) Âyet-i kerimede Allah Teâlâ 'mn hiç bir zaman ve hiç bir halde görülmeyecegine delâlet yoktur. Binaenaleyh. Cennet'te görülebilir.

(4) Âyetteki idraktan murâd ihata sureti ile görmektir. Ihatali surette görmenin caiz olmamasi mutlak surette görmemeyi istilzam etmez.»

Muhalifler bir de Teâ1â Hazretlerinin Musa (AIeyhisseîâm) 'a «Sen beni göremezsin.» buyurmasi ile istidlal ederler. Buna da:

«Âyetteki (len) edati nefy-i müebbed için degil nefy-i müekked içindir. Binaenaleyh âhirette mü'minlerin A11ah'i görmeyecegini ifâde etmez» diye cevap verilmistir.

Teâ1â Hazretlerini dünyada uyanikken görme meselesine gelince: Ulemânin bazilari bunun mümkün olduguna bazilari da mümkün olmadigina kail olmuslardir. Mümkündür diyenler Mi'raç gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in A11ah'i gördügüne delâlet eden hadislerle istidlal ettikleri gibi imkânsiz görenler de yine ayni gece Resu1ü11âh (SaUallahü Aleyhi ve Sellemyin RabbinI görmedigine delâlet eden hadislerle ihticac ederler.

Allah Teâlâ'yi rü'yada görmek caizdir. Nitekim selef-i Salih-inden bir çoklarinin gördügü nakledilmistir. Bundan

dolayidir ki; ehli sünnetin büyük ulemâsindan biri olan Âmidî «El Ahkâm» nam eserinde: «Hak ve hakikat sudur ki rü'yada Allah'i görmek caizdir buna hiç bir mâni yoktur...» demistir. Acaba Peygamber (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) göklere çiktigi gece Rabbi'ni görmüs ve onunla konusmus mudur? Simdi de ulemânin bu bâbtaki sözlerini görelim:

Kaadî Iyâz söyle diyor: Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Isrâ gecesi Rabbini görüp görmedigi hususunda selef ve halef ulemâsi ihtilâf etmislerdir. Bu hadiste görüldügü vecihle Hz. Âise (Radiyallahu Anhâ) bunu inkâr etmistir. Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) ile bir cemaatinda inkâr ettikleri rivayet edildigi gibi meshur kavle göre Ibni Mes'ut (Radiyallahu anh) 'm mezhebi de budur. Hadis ve kelâm ulemâsindan bir cemaat da buna kail olmuslardir. Ibni Abbas (Radiyallahu A nhüma)"dan rivayet edildigine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gözü ile görmüstür. Ayni kavil Ebû Zerr ve Kâ'b (Radiyallahu Anhüma) ile Hasan-i Basri (Rahimehullah) 'den de rivayet olunur. Hatta Hasani Basri bunun üzerine yemin edermis. Ibni1 Mes'ut ve Ebu Hüreyre (Radiyallahu Anhüma) ile Ahmet b. Hanbe1 'in dahi buna kail olduklari rivayet edilir [310]

Ebu'I-Hasen

EI-Esari ile onun eshabmdan bir cemaat dahi Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Rabbini gördügüne kaildirler. Üstadlari-mizdan bazilari bu hususta tevakkuf etmis ve:

«Gördügüne dair açik delil yoksada görülmesi caizdir» demislerdir. Dünyada Allah Teâlâ'yi görmek caizdir. Musa (Aleyhisselâm) m A11ah'i görmek istemesi onun görülebilecegine delildir. Çünkü bir Peygamber Rabbi hakkinda caiz yahut imkânsiz olan seyleri bilmez olamaz ulemâ Musa (SaUallahü Aleyhi ve Sellemyin Rabbini görüp gör-. medigi hususunda ve keza âyetin muktazasinda ihtilâf etmislerdir. Kaadi Ebû Bekr'in cevabi, görmüs olmasini iktiza eder. Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'in Isrâ gecesi Rab-biyle vasitasiz konusup konusmadigi hususunda dahi ihtilâf etmislerdir. Imâm Ebu'l Hasen El-Esarî ile kelâm ulemâsindan bir cemaata göre konumustur. Bazilari bu kavli Ca'fer b. Muhammed ile Ibni Mes'ut ve Ibni Abbas (Radiyallahu Anhüma)'ya nisbet ederler. Keza Teâ1â Hazretlerinin:

«Sonra yaklasti da sarkti.» âyet-i kerimesi hakkinda ihtilâf olunmustur. Ekseriyete göre; bu yaklasma ve sarkma Cibril ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arasinda müstereken olmustur. Yahut yalniz biri digerine ve Sidre-i Müntehaya yaklasmistir. Ibni Abbas (Radiyallahu Anhüma) ile Hasan-1 Basri, Muhammed b. Kâ'b, Ca'fer b. Muhammed ve baskalari yaklas, manin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Rabbine yahut Rabbinden ona vaki oldugunu söylemislerdir. Bu kavle göre yaklasma ve sarkma mutat sekilde degil te'vil suretiyledir. Hatta Ca'fer b. Muhammed 'iri dedigi gibi Allanin yaklasmasinin bir haddî yoktur. Kul-larinkinin ise haddi hududu vardir. Binaenaleyh Peygamber (Sallallahü Ateyhi ve Sellem)'m Rabbi Teâlâ'ya yaklasmasinin mânasi Allah indindeki büyük mevkiinin zuhuru ve marifet nurlarinin üzerinde parlamasi gaibe ve meleküt âleminin sirrina baska hiç bir kimsenin muttali ola-miyacagi bir surette muttali' olmasidir. Allah'in Resulü 'ne yaklasmasindan murâd ta bütün bunlari ve Resû1ü'ne olan fadl-u ihsanini göstermesidir. Bu takdirde:

«ilci yay arasi kadar veya daha yakin oldu.» âyet-i kerimesinin mânasi Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e nispetle mahallin letafeti ile marifetin izahindan ve arz-i hakikattân; A11ah'a nispetle ise gösterilen ragbete icabet ve peygamberin mevkiini göstermekten ibaret olur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Rabbi TeâIâ'dan hikâye ettigi:

«Her kim bana bir karis yaklasirsa, ben ona bir arsin yaklasirim...»

hadisinde yapilan te'vil burada da yapilir.» Kaadi'nin sözü burada bitti, Safiîlerden Ebû Abdillah Muhammed b. Ismail «Et-Tahrir» namindaki Müslim serhinde Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fin Rabbini gördügünü ihtiyar etmis ve söyle demistir: Bu meselede deliller çoksada biz ancak en kuvvetlisini aliyoruz. O da* îbni Abbas (Radiyallahu Anhüma) 'nin su sözüdür.

«Ibrahim'in Halilullah olmasina, Musa'nin Allah ile konusmasina ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'\n Allah'i görmesine siz sasiyor musunuz?»

Ikrime 'den rivayet ulunur ki Ibni Abbas (Radiyallahu anh)'ya:

«Muhammed (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Rabbini gördü mü?»
diye sorulmusta: evet cevabini vermis. Zararsiz bir isnadla Su'be'nin Katâde'den, onunda Enes (Radiyallahu anh)'âan rivayet ettigi bir hadiste Enes :
«Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} Rabbini görmüstür» demis. Hasan-i Basri: «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini görmüstür» diye yemin edermis. Bu bâbta asil olan bu ümmetin Âlimi, ve müskilât babinda merci-i Ibni Abbas'm hadisidir. Kendisine Ibni Ömer (Radiyallahu Anhüm) bu meselede müracaat ederek mektup yazmis ve: «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gördü mü?» diye sormus. O da gördügünü haber vermistir. Hz. Âise (Radiyallahu Anhâ) hadisi bu hadise dokunmaz. Çünkü Âise «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i ben Rabbimi görmedim derken isittim»* seklinde haber vermistir. O bu sözü ancak TeâIâ Hazretlerinin:
«Allah'in hiç bir insan için ya vahiy, ya hicap arkasindan, yahut da kendisine bir resul göndererek onun izniyle diledigini bildirmesi sekillerinden baska konusmasina imkân yoktur. Çünkü Allah pek yüksek ve pek hakimdir.» [311] Âyet-i kerimesi ile :
«Onu gözler ihata edemez ama, o gözleri ihata eder.» âyetini te'vil ederek söylemistir.
Kaide sudurki: Sahabi bir söz söylerde baskalari ona muhalefet ederse o sahabinin sözü hüccet olmaz. Madem ki Ibni Abbas 'tan rü'ye-tullahi ispat babinda gelen rivayetler sahihtir o halde onlari sabit olarak kabul etmek icap eder. Çünkü bu rivayetler akilla anlasilan zanla kabul edilen rivayetlerden degildir. Bunlar ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den isitmekle alinirlar. Ibni Abbas Hazretlerinin bu meselede zan ve içtihadi ile konustuguna hiç bir kimse kani' degildir. Birde Ma'mer b. Rasit, Âise ile Ibni Abbas (Radiyallahu Anhüm) arasindaki ihtilâf zikredildigi zaman: «Bizce Âise, Ibni Abbas 'tan daha âlim degildir» demistir. Suda varki Ibni Abbas bir sey'i ispat: baskalari ayni seyi nefiyetmistir. Nefiyle ispat bu suretle tearuz edince ispat tarafi tercih olunur.»
Hâkim 'in: «El Müstedrek» inde Ibni Abbas (Radiyallahu anh)'da.n rivayet ettigi bir hadiste Resulül1âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Rabbim Azze ve Celle'yi gördüm.» buyurmustur.
Bu hadise bakarak bazilari söyle demislerdir:
«Sözde asil olan mecaz degil hakikattir.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e hâs olmak üzere Teâ1â Hazretleri dünyada kendisine görünmek sureti ile bir ikramda bulunmasina hiç bir mâni yoktur. Nitekim Musa (Aleyhisselâm) 'ada konusmak sureti ile ikramda bulunmustu. Bazi Ehl-i tahkika göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah-i Zülcelâl ile münacaatta bulundugu halde ona (kelimûllah) denmeyip bu ismin Musa (Aleyhisselâm)'a verilmesinin sirri Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in konusmadan baska birde A11ah'i görmüs olmasidir. Musa (Aleyhisselâm) yalniz konusmustur. Görniekse yalniz hicap arkasindan konusmaktan daha sereflidir. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunlarin ikisinede yani kendisine hâss olmak üzere hem konusmak hem görmek serefine nail olmustur.
Hasili; ekseri ulemânin tercihine göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Isra gecesi Rabbini görmüstür. Âise (Radiyallahu Anhâ) Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir hadis rivayet ederek onun Rabbini görmedigini ispat etmemistir. Eger böyle bir hadis olsaydi onu mutlaka söylerdi. Bu bâbta söyledikleri kendi içtiadmdan ibarettir. Görülüyor ki Âise (Radiyallahu A nhâ) validemiz. Mesruk 'a üç sey söylemis bunlarin A11ah 'a karsi büyük iftira olduguna âyetlerle istidlal etmislerdir. Söyleki:
1) Isrâ gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Rabbini gördügünü iddia etmeyi iftira saymis ve buna iki âyetle yani:
«Onu (Allah'i) gözler ihata edemez amma, o gözleri ihata eder.» [312]
ve :
«Hiç bir insan için imkân yoktur ki, Allah onunla ya vahîy ile, ya perde arkasindan, yahut da kendisine bir Resul göndererek onun izniyle, onun diledigini vahy buyurmasi sekillerinden baska bir surette konusmus olsun...»

[313] âyetleri ile istidlal etmistir. Fakat ulemâ bu istidlale cevap vermis ve:

«Idrakin mânasi bir sey'i ihatali surette bilmektir. Allah Teâ1â 'yi bu sekilde bilmeye imkân yoktur. Âyetin nassi da budur. Bir delilde ihata edemez tabirinin kullanilmasi onu îhatasiz olaxak görmeye mâni degildir.» demislerdir. Daha baska cevap verenlerde olmustur, Ikinci âyetle istidlaline ise üç vecihle cevap verilmistir.

a) Görmek konusmayi icap etmez konusmadan fa'örmek te caizdir.

b) Bu âyet yukarida geçen delillerle tahsis edilmistir.

c) Vahiyden murâd bazilarina göre vasitasiz konusmadir. Lâkin Cumhur-u ulemâya göre buradaki vahiyden murâd ilham ve rüyada görmektir. Bunlarin ikisinede vahiy denilir.

Hicap arkasindan murâd; Vahidî ile diger müfessirlere göre görünmeden konusmaktir, Teâ1â Hazretleri ile konusan peygamberler onu görmeden kelâmini isitirler. Yoksa maksat arada bir perde bulu- , nupta bir yeri digerinden ayirmak degildir. Teâ1â Hazretlerini görmemek hicap arkasindan konusmak gibidir. Bu kavlinde Hz. Âise (Radiyallahu A nhâ) 'ya Ibni Abbas (Radiyaîîahu anh) muhalefet etmistir. Tirmizi 'nin Ibni Abbas 'tan tahriç ettigi "bîr rivayette :

Ibni Abbas: «Muhammed Rabbirn görmüstür» dedi. Ben kendisine :

— Allah (Onu gözler ihata edemez) buyurmuyur mu? dedim,

Ibni Abbas:

— Yazik sana bu mesele Allah kendi nuru ile tecelli ettigi zaman vâkî olmustur. Resûlüllâh {Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) Rabbi-ni iki defa gördü» demistir.

Ibni Ebû Hüzeyme'nin kuvvetli bir isnadla Enes (Radiyallahu anh) 'den rivayet ettigi bir hadistede Enes: «Muhammed Rabbini görmüstür demistir.» Ibni Abbas (Radiyaîîahu anh) dan hadis rivayet eden Kâ'bu'l-Ahbar, Zührî, Mâ'mer ve diger bir çok zevat ile imam-i Es'ari 'nin ve ona tabi olan bir çok ulemânin kavilleri de budur. Urvetü'bnü'z-Zübeyr (Radiyaîîahu anh) 'in yaninda Hz. Aise 'nin bu meseleyi inkâr ettigi söylendigi zaman gadaba gelirmis.

Âlûsî'nin beyanina göre bazilari Hz. Âise ile Ibnî Abbas (Radiyallahu anhûmajnin kavillerini söyle tevil etmislerdir. Hazreti Aise'nin «görmedi» demesi, gözlerin tahammül edemedigi nuru ile görmedi demektir. îbni Abbas'in «gördü» demesi ise, Allahi, göz kamastirmayan nuru ile gördü manasinadir. Bu babta Ibni Abbas (Radiyallahu anh) dan iki rivayet vardir. Bunlarin birine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gözü ile digerine göre kalbi ile görmüstür.

2) Herkim Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'inKur'ân-i Kerîm'den bir sey gizledigine kail olursa Resulüllaha en büyük iftirayi atmis olur. Âise (Radiyallahu Anhâ) buna :

«Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen seyleri teblig et. Sayet bunu yapmazsan Rabbinin risaletini teblig etmis olmazsin.» [314] âyet-i kerimesi ile istidlal etmistir.

3) Her kim yarin ne olacagini bildigini iddia ederse A11ah'a karsi büyük iftirada bulunmustur bunada:

«De ki: göklerde ve yerde bulunanlar gaibi bilmezler, onu ancak Allah bilir,» [315] âyeti ile istidlal etmistir.

«Yemin olsun ki onu bir baska iniste daha görmüstü.» [316] âyetini Hz. Âise (Radiyallahu Anhâ), Peygamber Cibril'i gördü, diye tefsir etmisti ki ekser-i ulemânin kavlide budur. Çünkü Kur'ân-i Kerîm-, de görme hadisesinin sidre-i münteha yaninda oldugu beyan Duyurulmus birde görmenin baska bir inis esnasinda vuku buldugu haber verilmistir. Allah-ü Teâlâ'yi mekânla inisle vasfetmeye imkân yoktur. Binaenaleyh Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Hz. Cibri1'i görmüs demek olur. Filvaki Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) biri Ufk-i â'lâda degire de semâda Sidretü'l-Münteha yaninda olmak üzere, Cibril (Aleyhîsselâm)'i kendi sureti ile iki defa görmüstür. Âise (Radiyallahu Anhâ)'m ise; ayni hadiseyi ispati su suretle hallolunur. Hz. Âise 'nin görmedi demesi, gözü ile görmedi mânasina, Ibni Abbas 'in gördü demeside kalbi ile gördü mânasina alinir bu suretle iki hadisin arasi bulunmus olur. Nitekim Müslim 'in, Ebû Bekir b. Ebî Seybe den rivayet ettigi 284

numarali hadisde Ibni Abbas
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'i kalbi ile gördü» demistir. Kurtubî: Bu mesele hakkinda bir sey söylemeyip tevakkuf halinde kalmayi tercih etmis ve bu kavli muhakkikin-i ülem.âdan bir cemaata nispet eylemistir. Kurtubî; bu bâbta kat'i bir delil bulunmadigini her iki tarafin, te'vîlî kabil bir birine zit delillerin zahirleri ile istidlal ettigini söylemekte ve:
«Bu mesele amele dair meselelerden degildir ki; zanni delillerle ispat edilebilsin. Mesele itikada dairdir. Binaenaleyh kafi delil ister» demektedir.
Hz. Âise (Radiyaiianu Anhâ), Mesruk'a karsi âyetlerle istidlal ederken «Allah buyuruyor» tabirini kullanmistir. Bu tabiri Tabii'-nin meshurlarindan olan Mutarrif b. Abdillâh b. Sihhîr dogru bulmamis ve:
«Allah buyuruyor demeyin lâkin Allah buyurdu deyin» tavsiyesinde bulunmustur. Fakat Sahabe, Tabiîn ve onlardan sonra gelen büyük imamlar Mutarrif'in begenmedigi bu tabiri kullana gelmislerdir. Binaenaleyh sahih ve muhtar olan Allah Teâlâ hakkinda; «Buyuruyor, buyurdu» tabirlerinin ikisinin de caiz olmasidir. Nitekim: «Allah buyuruyor» tabiri Kur'ân-i Kerîm'de de vardir,
Âise (Radiyaîiahu Anhâ) Sûre-i Sûra âyetinin basindaki tvav) i terk etmissede maksadi tilâvet degil istidlal oldugu için bunda beis görülmemistir. Bir çok hadislerde bunun emsali görülmektedir.
Müslim'in Ibni Nümeyr 'den rivayet ettigi 289 numarali hadiste Mesruk, Âis eiRadiyaîiahu Anhâ) 'ya: «Muhammedi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rabbini gördü mü?» diye sormus. Hz. Âise (Radiyaîiahu Anhâ) buna
«Sübhanallah vallahi senin söylediginden tüylerim ürperdi.» Cevabi m vermistir. Sübhanallah'dan murad; hakikatda Allahü zü-1' Celâli her . türlü noksanliklardan tenzih isede bu kelimeyi Arablar taaccüb — sasma makaminda kullanilar Hz. Aise (Radiyaîiahu Anhâ) bu suale sasmis ve «sübhanallah» sözüyle: «Nasil oluyor da böyle bir meseleyi sen bilmiyorsun» demek isiemistir. Mezkûr kelime Arapçada bir çok yerlerde taaccüp mânasinda kullanilmistir. Araplar bazen taaccüp makaminda «lâilâhe illallah» derler.
Müslim'in Ibni Nümeyr'den rivayet ettigi 290 numarali hadiste Âise (Radiyaîiahu Anhâ) Necm Sûresinin:
«Sonra yaklasti da sarkti.» âyetini Cibril (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yaklasti diye tefsir etmekte ve Cibri1'in her zaman insan suretinde gelirken o defasinda kendi sureti ile geldigini söylemektedir. Bu hususta Imam-i-Vahidi sunlari söylüyor:
»Tedellînin mânasi yukaridan asagi dogru uzanmaktir. Esas itibari ile kelimenin mânasi bu isede; sonra yukariya dogru yaklasmak mânasinda kullanilmistir.» Bazilari âyet-i kerimede takdim ve tehir bulundugunu söylemislerdir. Asil mâna sonra sarktida yaklasti demektir. Çünkü sarkmak yaklasmaya sebebtir. Ibnü'l-Â'rabi: «Tedelli yükseldikten sonra yaklasmadir* demistir. KeIbî'ye göre âyetin mânasi-«Cibril (Aleyhisselâm), Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaklasti» demektir. Hasan-i Basri ile Katade: «Cibril yerden yüksek ufka çikarak dogrulduktan sonra yaklasti ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in yanina indi» demislerdir.
Zeccac diyo rki: «Allah Teâlâ kullarina kendi dilleri ile anlayacaklari sekilde hitab etmistir:
«Iki yay arasi kadar veya daha yakin oldu.» âyetinin mânasi sizin takdirinizle iki yay arasi kadar yahut daha yakin pldu demektir. Yoksa Teâlâ Hazretleri esyanin hakikatlerini seksiz süphesiz bilir. Lâkin bize bizim âdetimize göre hitab etmistir. Âyetten murâd: «Cibril (Aleyhisselâm) o muazzam hilkati ile ve bunca cüzleri ile Peygamber 'e iste bu derece yaklasti demektir.

78 - Peygamber Aleyhiseelamin: «O Bir Nur Onu Nasil Göreyim!... Kavli Ile Bir Nur Gördüm» Hadisi Hakkinda Bir Bab

291 - (178) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', Yezid b. Ibrahim' [317] den, o da Katade'den, o da Abdullah b. Sa-ktk' [318] ten, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr: Söyle demis

Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
— Rabbini gördün mü? diye sordum.
— «O bir nur, onu nasil göreyim!» buyurdu.

292 (...) Bize Muhamnied b. Bessar rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muaz b. Hisam rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. H.
Bana Haccac b. es-Sair de rivayet etti. (Dedi ki): Bize-Aftan b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmam [319] rivayet etti. Bunlarin ikisi-de Katade'den, o da Abdullah b. Sakik'ten naklen rivayet etmislerdir. Abdullah demis ki: Ebû Zerr'e: Resulüllâh (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) 'i görsem ona soracaktim dedim.
— Ona ne soracaktin? dedi.
— Rabbini gördün mü? diye soracaktim dedim. Ebû Zerr:
— Ben sordum: «Bir nur gördüm» buyurdu dedi:

79 - Peygamber Aleyhisselam'in «Süphesiz Allah Uyumaz» ve «O'nun Hicabi Nurdur; Bu Hicabi Bir Açsa Vechinin Subuhati, Basarinin Ihate Ettigi Bütün Mahlukati Yakardi» Hadisleri Hakkinda Bir Bab

293 - (179) Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muaviye [320] rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'mes Amr b. Murra'dan [321], o da Ebû Ubeyde' [322]den, o da Ebû Musa'dan [323] naklen rivayet etti. Söyle demis: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramizda ayaga kalkti ve su bes cümleyi söyledi:
«Süphesiz ki; Allah Azze ve Celle uymaz, zaten ona uyumak da yakismaz. Tartiyi indirir ve kaldirir; gündüzün amelinden önce ona gecenin ameli, gecenin amelinden önce de gündüzün ameli arz olunur. Hicabi nurdur. (Ebu Bekr'in rivayetinde nardir denilmistir.) Eger onu açmis olsa vechinIn sübuhati, basarinin ihata ettigi bütün mahlukâtim yakardi. (Ebu Bekr'in A'mes'ten rivayetinde haddesena lâfzi yoktur.)

294 - (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bizee Cerir A'mes'ten bu isnadla haber verdi. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramizda ayaga kalkti ve dört kelime söyledi...» demis sonra Ebû Muaviye hadisi gibi rivayette bulunmus. Yalniz niahlûkatmi kelimesini zikretmemis:
«Onun hicabi nurdur.» demis.

295 - (...) Bize Muhammed b. El Müsennâ ile Ibni Bessar rivayet ettiler dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti dedi ki; Bana Su'be Amr b. Mürre'den, o da Ebî Ubeyde'den, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti demis ki: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramizda ayaga kalkarak (su) dört kelime (yi) söylediler:
«Süphesiz kI Allah uyumaz. Ona uyumak da yakismaz; tartiyi kaldirir ve kisar; ona gündüzün ameli geceleyin, gecenin ameli de gündüzün arz olunur.»
Görülüyor ki birinci rivayette Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «O bir Nur... Onu nasil göreyim?» buyurmus; ikinci rivayette ise bir nur gördügünü beyan etmisdir. Zahiren bu iki rivayet birbirine muariz gibi görünüyorsa da hakikatde aralarinda ziddiyet yoktur. Çünkü birinci rivayetde ki; Nur az yukarida beyan ettigimiz veçhiyle gözlerin tahammül edemedigi Kaahir Nur; ikincideki ise; gözün tahammüi edebilecegi Nur manasinadir.
Bazilarina göre; «Bir nur gördüm.» cümlesinden murad: Allah'in hicabi nurdur. «O halde ben Rabbimi nasij göreyim» demektir. Nitekim bundan sonraki babda bu mânâ sarahaten beyan buyurulmustur. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in muradi:
«Bir nurdan baska bir sey görmedim.» demektir. Çünkü nur âdeten bir sey görmeye mânidir. Onun için

geceleyin koyu karanlikta insanin gözüne siddetli bir ziya tutulursa ziyanin arkasmdakini göremez:
«Onu nasil göreyim» ibaresindeki zamir Maziri 'ye göre; Al1ah'a aittir. Yani Allah'i nasil göreyim demektir. Maamafih nuru nasil göreyim mânasina zamirin nura ait olmasida muhtemeldir.
Kaadî Iyâz (Rahimehullah) «Bu rivayet bize gelmedi onu esas nüshalarin hiç birindede görmedim. Allah Teâlâ 'nin zatinin nur olmasi imkânsizdir. Çünkü nur, cisim kabilindendir. Allah Teâlâ ise bundan münezzehtir. Bütün ehli sünnet imamlarinin mezhebi budur. Binaenaleyh:
«Allah semâvât ve yerin nurudur.» âyet-i kerimesi ile hadislerde A11ah 'a nur itlâkinin mânasi onlardaki nurun sahibi ve Haliki demektir: «Bazilari göklerde ve yerde yasiyanlarin hidayetcisidir», diger bazilari «mü'min kullarinin kalblerini nurlandiricidir» demislerdir.» diyor, 293 numarali hadiste Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) «Allah Azze ve Celle uyumaz, ona uyumak da yakismaz.» buyurmustur. Bunun mânasi:
«Teâlâ Hazretleri uyumaz onun hakkinda uyku müstehildir.» demektir. Çünkü uyku dalginlik ve aklin çalismamasi hâlidir. Uyuyan kimseden his dahi sâki't olur; Teâlâ Hazretleri ise öyle seylerden münezzehtir.
«Tartiyi indirir ve kaldirir.» cümlesini îbni Kuteybe mizani kisar ve kaldirir diye tefsir etmistir. Çünkü adalet mizanla tahakkuk eder. Bu cümleden murâd Alla-ü Teâlâ 'nin kullarinin amellerini tartarken ve riziklarim verirken mizanin kefelerini kaldirip indirmesidir ki; bu da rizik takdirini mizanla tartmaya benzetmek sureti ile bir temsilden ibarettir. Bazilari hadisteki «kist» tabirinden murâd riziktir. Her mahlûkun rizkina kist 'denilir. Teâlâ Hazretleri bazi mahlûklarinin rizkini çok bazisini da az verir. Iste hadisdeki :
«Kisti indirir ve kaldirir.» tabirinden murâd ta budur, demislerdir.
«Gündüzün amelinden önce, ona gecenin ameli, gecenin amelinden Önce de gündüzün ameli arz olunur.» Bu cümleden murâd her günün ameli o günün sonurîda, her gecenin amelide o gecenin sonunda A11ah'a arz olunur. Demektir. Çünkü hafaza melekleri amelleri günü gününe yazarak bittigi anda Allah'a arz ederler.
Hicap : Örtmek ve men etmek mânasina gelir hicabin hakikati ancak mahdut olan cisimlerde tasavvur olunabilir. Teâlâ Hazretleri cisimden, had ve huduttan münezzehtir. Binaenaleyh burada murâd onu görmeye mâni olan seydir. Bu mâniye nûr veya nâr denilmesi âdeten nur ile atesin sualari görmeye mâni oldugundandir.
A11ah'm vechinden murâd zati oldugu gibi basarinin ihata ettigi ifadesiylede bütün mahlûkati kastedilmistir. Çünkü Teâlâ Hazretlerinin basari bütün kainati ihata eder.
«Eger onu açmis olsa vechinin subuhati basarinin ihata ettigi bütün mahlûkatini yakardi.» cümlesinden murâd Allah nur ve Celâlini bir açsa o nur bütün mahlûkati yakardi demektir. Bu manada hadis lügat ulemâsinin hepsi müttefiktir. Sübühat sübha'nin cem'idir ki nûr celâl ve beha manasinadir.

80 - Mü'minlerin Âhirette Rablari Sübhanehu ve Teala'yi Göreceklerini Ispat Babi

296 - (180) Bize Nasr b. Ali El-Cehdamî ile Ebû Gassan el-Mismâi ve Ishak b. Ibrahim toptan Abdulaziz b. Abdissamed'ten [324] rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Gassan'indir. Dedi ki bize Ebû Abdissamet rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Imran el-Cevnî, Ebû Bekr b. Abdillah b. Kays [325] dan, o da babasindan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar:
«Iki cennet vardir ki; bunlar, kaplari ve içindeki seyler gümüstendir. Iki cennet de vardir ki, onlar, kaplari ve içindeki seyler gümüstendir. Iki cennet de vardir ki, onlar kaplari ve içindeki seyler altindandir. Adn cennetinde cennetliklerle RablerinI görmeleri arasinda Allah'in vechindeki kibriya ridasindan baska hiç bir sey bulunmayacaktir.»

297 - (181) Bize Ubeydullah b. Ömer b. Meysere rivayet etti. Dedi ki; Bana Abdurrahman b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammad b. Seleme, Sabit el-Bunanî'den, o da Abdurrahman b. Ebi Leylâ'da» o da Su-heyb [326] 'den, o da Peygamber (Saîtaîlahü Aleyhi ve SeUem)'den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar:

«Cennetlikler cennete girdigi zaman Allah Tebareke ve Teâlâ hazretleri : Size daha ziyade bir sey vermemi ister misiniz? diyecek, onlar da; sen bizim yüzlerimizi agirtmadin mi? Bizi cennete koyarak cehennemden kurtarmadin mi? (Bize o yeter) diyecekler. Bunun üzerine Teâlâ hazretleri hicabi kaldiracak, artik onlara Rableri (GG) hazretlerine bakmaktan daha makbul bir sey verilmis olmayacaktir.»

298 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize yezid b. Harun, Hammad b. Selemeden bu isnadla rivayet etti, o sunu da ziyade eyledi: Sonra su âyeti okudu:
Güzel amelde bulunanlara husnâ, bîr de ziyade vardir.» [327]
Müslim'in, Nasr b. Ali 'den rivayet ettigi 296 numarali hadisi Buhari «Kitafcu't fefsir» de tahriç etmistir.
Hadis-i Serif bütün tarikleriyle mü'minlerin cennette Teâlâ Hazretlerini göreceklerine delâlet etmektedir. Geçen bâblardada izah ettigimiz gibi Allah Teâlâ'yi görmek bütün ehl-i sünnet imamlarina göre aklen caizdir. Mü'minlerin cennette onu göreceklerine dair icma-i ümmet vardir. Vakia ehl-i bid'attan Mu'tezile ile Hariciler ve Mürcie taifesinin bazilari Allah Teâlâ'yi mahlûkâtindan hiç biri göremez onu görmek aklen imkânsizdir, demislerse de bu kavil hem sarih bir hata, hemde kabih bir cehildir. Zaten Icma-i ümmetten sonra ortaya atilmis bir bid'attir. Âhirette mü'minlerin Allah'i görecegi, kitap, sünnet ve icma-i ümmetle sabittir. Eshab-i kiram ile onlardan sonra gelen selef-i sa-lihin bu hususta icma' etmislerdir. Ehl-i bid'atin esassiz iddialarina ehl-i sünnet ulemâsinin verdigi cevaplar meshurdur, bunlar kelâm kitaplarinda görülebilir. Yine geçen bâblarda görmüstük ki; dünya gözü ile Teâlâ Hazretlerini görmenin mümkün olup olmadigi ehl-i sünnet ulemâsi arasinda ihtilaflidir. Mümkündür diyenler oldugu gibi; degildir diyenlerde olmustur. Hatta Selef ve halefin kelâm ulemâsina göre; Teâlâ Hazretleri dünya gözü ile görülemez. Imam-i Kuseyri meshur Risalesinde imam Ebu'l-Hasen el-Esarî 'den iki kavil rivayet eder. Onlarin birine göre Teâlâ Hazretlerini dünyada görmek caiz digerine göre caiz degildir. Nasr b. Alî hadisi mütesabihattandir. Yani, mânasini bu dünyada anlamak imkânsizdir. Çünkü Hadis-i Serifte geçen ridâ ve kibriya lâfizlari bizim, bildigimiz örtü, âbâ, azamet ve büyüklenme mânalarina degildir.
Kurtubî : «Azamet ve kibriya elbise cinsinden degildir. Bunlar mecazdir. Münasebet sudur ki; abâ ile gömlek nasil insana mahsus ve bu bâbta ona müsarik yoksa azamet, kibriya da Teâlâ Hazretlerine mahsustur. Bu hususta ona ortak olan yoktur.» diyor.
Mütesabih âyet ve hadisler hakkinda söz etmekten çekinen selef-i sa-Hhin:
«Bunlarin te'vilini ancak Allah' bilir» deyip geçerler te'vil eden ulemâ ise; buradaki veehden murâd A1lah'm zâtindan, ridâ da azametinden kinayedir derler.

81 - (Kiyamet Gününde Rabbi) Görmenin Yolunu Bilme Babi

299 - (182) Bana Zuheyr b. Harp rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yakup b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize babam Ibni Sihap'tan, o da Ata' b. Yezid el-Leysi'deii naklen rivayet etti, önada Ebû Hüreyre haber vermis ki; bir takim insanlar Resulüllâh (Sallaitahü Aleyhi ve Sellem)'e:
«Ya Resulüllâh: Biz kiyamet gününde Rabbiniizi görecek miyiz? demisler. Besulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Selletn) söyle buyurmuslar;
«Bedr-I Tâm halindeki gecede siz ayi görme hususunda itisip kakisarak birbirinize zahmet verir misiniz?»
Ashap :
— «Hayir ya ResûlüIIâh!» demisler.
— «Yo siz günesin ugrunda hiç bir bulut yokken onu görme hususunda birbirinize zahmet verir misiniz?»
— «Hayir Ya Resulüllâh!»
— «O halde siz onu, iste böyle'göreceksiniz. Kiyamet gününde Allah insanlari toplayarak : Her kim (dünyada) neye Ibadet ediyordu ise; onun ardina düssün diyecek, bunun üzerine (dünyada iken) günese tapan günesin, aya tapan ayin ardina takilacak, putlara tapanlar da onlarin pesine takilacaklar, (ortada) Içlerinde

münafiklari da oldugu halde (yalniz) bu ümmet kalacak, derken Allah Tebareke ve Teâlâ onlara evvelce tanidiklarindan baska bir suretle tecelli edecek ve :

— Ben sizin RabbinizIm, diyecek. Onlar (Allah'i taniyamadiklari için): «Biz senden Allah'a siginiriz! Rabbimiz bize gelinceye kadar bizim

yerimiz burasidir. Rabbimiz geldigi zaman biz onu taniriz» diyecekler. Bunun üzerine Allah teâlâ hazretleri (karsilarinda) onlarin tanidiklari sureti ile tecelli edecek ve : «Ben sizin RabbinizIm» buyuracak. Onlar da :

«Evet, bizim Rabbimiz sensin» diyerek ona tabi olacaklar. Cehennemin üzerine sirat (köprüsü) kurulacak; ondan ilk geçen ben ve ümmetim olacak. O gün peygamberlerden baska konusan bulunmayacak. O gün pey gamberlerin duasi da «Allah'im, selâmet ver!., selâmet» demek olacak. Cehennemde sa'dan dikeni gibi mahmuzlar olacak, siz sa'dan dikenini hiç gördünüz mü?» buyurmus. Ashab;

— «Evet ya Resulüllâh!» demisler.

— «Iste o mahmuzlar sa'dan dikenleri gibi olacak. Su kadar var ki; onlarin büyüklügünün miktarini Allah'tan baska bilen olmayacak. Bu mahmuzlar (kötü) amellerinden dolayi insanlari kapacaklar. Insanlarin kimi mü'min oldugu için amelî sayesinde (kurtulup) kalacak, kimi de kurtari-lincaya kadar ceza görecek, ia ki Allah kullari arasinda (verecegi) hükmü bitirip rahmetinden dolayi cehennemliklerden diledigini oradan çikarmak murad edince; meleklere (dünyada) Allah'a sirk kosmayan cehennemlikleri, Allah'in kendilerine rahmet buyurmak dilediklerini Allah'tan baska Allah yoktur diyenleri çikarmalarini emredecek; Melekler, bunlari cehennemde taniyacaklar, onlari secde eserinden bilecekler (çünkü) ates âdem-oglunu yiyip bitirecek, (yenmedik) yalniz secde yeri kalacak, secde yerini yemeyi Allah cehenneme haram kilmistir. Bu suretle (mezkûr kimseler cayir cayir yanmis bir vaziyette cehennemden çikarilarak üzerlerine hayat suyu dökülecek ve selin getirdigi milli toprakta yabani ot tohumu nasil bI-terse, onlar da öyle bitecekler. Sonra Teâlâ hazretleri kullari arasinda verecegi hükmü bitirecek, ortada yüzünü cehenneme dogru dönmüs (yalniz) bir kisi kalacak, bu zat ehli cennetin cennete en son girecegi olacak ve :

— «Yarab! Benim yüzümü cehennemden çevir, çünkü onu,n kokusu beni zehirleyip berbat ediyor, alevi de beni yakip kavuruyor, diye Allah'in diledigi kadar dua edecek, sonra Allah Tebareke ve Teâlâ (ona) :

— Bunu yaparsam acaba baskasini da ister misin?» diyecek, o da :

— «Hayir, senden bundan baska bir sey istemem» cevabini verecek ve Rabbine Allah'in diledigi kadar ahd-u peymanlar verecek bunun üzerine Allah onun yüzünü cehennemden çevirecek. Bu zat cennete dogru dönüp de onu görünce, Allah'in diledigi kadar susacak. Sonra :

— «Ey Rabbim! Beni cennetin kapisina bari götür diyecek. Teâlâ hazretleri ona :

— «Sana verdigimden baska bir sey istemiyecegIne ahd-ü peyman vermemis miydin? Yazik sana âdemoglu, ne de gaddarmissin» diyecek. O zat yine : «Aman Yarabbi!» diye Allah'a dua edecek. Nihayet Teâlâ hazretleri ona :

— «Acaba bunu verirsem, baskasini da istemiyecek misin?» diye soracak. O da :

— «Hayir! Izzetine yemin ederim (ki) istemem» diyecek ve Rabbine Allah'in diledigi kadar ahd-u misâklar verecek. Bunun üzerine Rabbi de onu cennetin kapisina götürecek. Cennet kapisina dikildigi zaman cennet ona açilarak içindeki hayir ve (badi-I) surûr seyleri görecek ve (yine) Allah'in diledigi miktar sükût edecek. Sonra :

— «Allah'im, beni cennete koy!» diyecek. Allah Tebareke ve Teâlâ ona :

— «Hani sana verilenden baskasini IstemiyecegIne ahd-u misaklar vermemis miydin? Yazik sana âdemoglu, ne gaddar seymissin! diyecek.

O zat :

— «Aman Allah'im! mahlûkatinin en sakisi ben olmayayim?» diye (niyaz edecek). Allah'a dua ede ede nihayet Allah Tebareke ve Teâlâ hazretleri ona güle (r yüz muamelesi ede) cek. Allah ona gülü (mser mua-melesi edi) nce (Bu sefer haydi) cennete gir diyecek. Cennete girdigi zaman ona : «Dile (benden ne dilersen) diyecek. Artik Rabbinden isteyebildigi kadar isteyecek ve dileyecek. Hatta Allah kendisine sunu da iste, sunu da diye (Istenecek seyleri) hatirlatacak. Nihayet dilekler (in arkasi) kesilince Allah Teâlâ «Bütün

bunlar ve daha bir o kadari da senindir»
buyurpcak.»
Ata' b. Yezid demis ki: « Ebû Hüreyre bu hadisi rivayet ederken Ebû Sa'id Hudri'de yaninda oturuyor onun söylediklerinden hiç bir seyi reddetmiyordu. Nihayet Ebû Hüreyre «Allah Teâlâ bu zata bunlarin bir mislide senindir buyuracak» deyince Ebû Sa'id:
«Bunlarla birlikte on mislinide, ya Eba Hüreyre» dedi. Ebû Hüreyre :
«Ben ancak "bütün bunlar ve bir o kadarida senindir" buyurdugunu belledim» dedi. Ebû Sa'id:
«Sehadet ederimki ben Resulüllâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemyin;
«Bütün bunlar ve bunlarin on misli de senin.» buyurdugunu belledim dedi.
Ebû Hüreyre: «îste bu zat cennetliklerin cennete en son girenidir.» demistir.

300 - (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'l-Yemân haber verdi. (Dedi ki): Bize Suayb, Zührî'den naklen haber verdi demis ki; bana Sa'id b. el-Müseyyeb ile Âtâ' b. Yezid el-Leysî haber verdiler onlarada Ebû Hüreyre haber vermis ki insanlar Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemj'e:
— «Ya Resulallâh! Biz kiyamet gününde rabbimizi görecekmiyiz...» demisler. Ve hadisi (Yakub'un babasi) Ibrahim b. Sa'd hadisi mânasinda rivayet etmistir.

301 - (...) Bize Muhammed b. Rafi'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezak rivayet etti. (Dedi ki) : bize Ma'mer, Henimam b. Müneb-bih'den naklen haver verdi. Hemmam: Ebû Hüreyre'nin Resulüllâh
(Saîlallahü Aleyhi re Sellem)'âcn bize rivayet ettigi budur. Diyerek bir takini hadisler nakletmis ezcümle söyle demis: Resulüllâh (Sallallah'û Aleyhi ve Selleni) :
«Süphesiz ki sizden birinizin cennette en asagi makami ona Allah'in dile (ne dilersen) demesidir. O da diledigini dileyecek. Sonra kendisine : DÜedIn mi? diyecek. Evet, cevabini verecek. Bunun üzerine ona : Dilediklerinin hepsi bir misli de (fazla olmak üzere) senindir. Diyecektir.» buyurmuslar.
Bu hadisi Buhari «Kkabu'I-Ezân», «Kitabu't-Tevhid» ve «Kita-hu'r-Rukaak» da biraz lâfiz degisikligi ile rivayet etmistir.
kelimesindeki (R) harfi seddeli ve seddesiz rivayet edilmistir. Basindaki muzâreat (t) si ise iki surette de mazmum okunmustur. (R) harfi seddeli okunduguna göre kelimenin mânasi:
«Ayi göreyim diye baskalarina zarar verir misiniz?» demektir. Seddesiz okunursa:
«Size onu görmek için bir dayr yani zarar ariz olur mu?» Mânasina
gelir. Ayni kelime bazi rivayetlerde seklinde zaptedilmis-tir. Bu kelimenin mim'ide seddeli ve seddesiz okunmustur. Mim'i seddeli okuyan kelimenin basindaki muzara'at (t) sini meftuh yani (tedaammû-ne) seklinde okumus mim'i seddesiz rivayet eden ise kelimeyi muzaraat harfinin zammesi ile (tudaamûne) seklinde telaffuz etmistir. Mim seddeli okunursa kelime : «Ayi görebilmek için birbirinIzle itisip kakisir misiniz?»; seddesiz okunursa: «Onu görebilmek için size bir Daym yani mesakkat ariz olur mu?» mânasina gelir. Bu iki kelimeyi daha baska sekillerde okuyanlarda olmustur. Bu mânalarin hepsi sahih ve asagi yukari bir birinin aynidir. Hadis-i Serifte seksiz süphesiz bir surette' Allah Teâlâ 'nin görülecegi dünyada ayin görülmesine benzetilmistir.
Tevagit: Kelimesi Tâgut'un cem'idir. Lügat ulemâsinin cumhuruna göre tâgut Allah'tan baska tapilan seylere denilir. Ibni Abbas (Raâiyallahu anh), Mukâtil, Kelbi ve diger ulemâya göre tâgut seytan demektir. Bazilari: «Tâguttan murâd putlardir» demislerdir. Vahidi 'nin beyanina göre; bu kelime hem müfred hem cem'i için kullanilir.
Fülk kelimesi de böyledir. Tâgut (Tâga) fiilinden müstakdir. Asli va-vi olup vavi elife kalbedilmistir.
Ashabin: «Kiyamet gününde» kaydi ile sormalarindan anlasiliyorki, dünyada iken Allahi görüp göremiyeceklerini sormamislardir. Müs1imin Ebu Ümâme 'den tahriç ettigi bir hadiste : «Siz ölünceye kadar Rabbinizi göremeyeceksiniz.» buyurulmusdur. Âhiretde ise; Ehl-i Sünnete ve Cumhura göre; görülecektir. Hâricilerle Mu'tezile ve Mûrcie taifesinden bazilari görülmeyecegine kail olmuslardir. Bunlar bir seyin gö-

rülmesi için görenin karsisinda olmasi, ziya bulunmasi uzaklik ve perde gibi bir mâni bulunmamasi gibi aklî ve mesnedsiz bir takim sartlar kosarlar Halbuki, Ehl-i Sünnete göre görülecek seyin vücudundan baska hiç bir sart yoktur. Görmek Allanin yarattigi bir idrâktir.

«Içlerinde münafiklari da oldugu halde (yalniz) bu ümmet kalacak.»

cümlesi hakkinda ulemâ sunlari söylemislerdir:

«Münafiklarin mü'minlerle kalmasi dünyada iken onlarin arasina karisarak gizlendikleri içindir. Âhirettede ayni sekilde hasir nesir edilecekler mü'minlerin arasina karisarak onlarin nuru içinde yürüyeceklerdir. Nihayet araya bir duvar çekilerek duvarin iç tarafi rahmet dis tarafi azap olacak münafiklar azap tarafinda kalacak ve mü'minlerden aldiklari nur kendilerinden uçacaktir. Bazilari bunlarin Havz-i kevserden kovulanlar oldugunu söylemislerdir. Havz hadisinde beyân buyurulduguna göre R e -sulüllâh (Saltailahü Aleyhi ve Selleni) kiyamette herkesten önce hav-zinin basina geçecek ve gelenlere Havz-i kevserden su takdim edecektir. Ümmeti cemaatlar halinde gelecekler fakat bazilari tam yaklastiklari sirada Önlerine mâni konularak gelemiyeceklerdir. Resulüllâh

«Ya Rabbi! Bunlar benim ümmetImdendtr. Ne olur onlar da gelsin.)»

diye niyaz edecek kendisine cevaben:

«Sen onlarin senden sonra ne bidatlar çikardiklarini bilmezsin.»

denilecek o zaman Fahri Kainat (Saliallalrii Aleyhi ve Selleni) 'de:

«Benden sonra benim yolumu degistiren uzak olsun! Uzak olsun!» diyecektir.

Hadis-i Serifte Allah Teâlâ 'nin mü'minlere evvelâ tanimadiklari bir surette tecelli edecegi onun için de mü'minler biz senden A11ah'a siginiriz diyecekleri; sonra kendilerine mü'minlerin tanidigi sifa-tiyle tecelli edecegi onlarinda:

«Evet Rabbimiz sensin» diyerek A11ah'a tabi' olacaklari bildiriliyor. Teâlâ Hazretlerinin sifatlari hususundaki âyet ve hadisler hakkinda ulemânin iki kavli vardir. Birinci kavle göre; bu sifatlar hakkinda söz edilemez. Onlara iman edip geçmek icap eder.

Yani Allah Zülcelâl'in azamet ve celâline lâyik olan sifatlara ve onun seriki nazîri ve misali olmadigina, mahlûkatinm sifatlari olan cisim, mekân ve intikal gibi seylerden münezzeh bulunduguna kafi surette itikad etmek gerekir. Selef-i Salihin ile Kelâm ulemâsindan bir cemaatm mezhebi budur. Muhakkikin-i ulemâdan bir çoklanda bunu ihtiyar etmislerdir. Zaten en salim yol da buSur.

Ikinci kavle göre: A11ah'in sifatlari yerine göre lâyik oldugu sekilde te'vil olunur. Ancak bu te'vili gelisi güzel herkes degil Arap lisanini, o lisanin usul ve füruunu bilen mütehassis ulemâ yapar. Kelâm-ulemâsindan büyük bir kisminin mezhebi budur. Bu mezhebe göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ye Sellem)'in:

«Allah onlara gelecek.» buyurmasi onlara görünecek tecelli edecek demektir. Çünkü âdete göre yaninda olmayan bir kimseyi görmek ya onun gelmesi ya ona gitmek suretleri ile olur. Binaenaleyh burada da gelmek tabiri mecazen görünmek mânasinda kullanilmistir. Bazilari: «Ityan yani gelmek, A11ah 'in fiillerinden biridir» demisler bir takinilanda: « A11ah'in mü'minlere gelmesinden murâd bazi meleklerinin gelmesidir.» Mütalâasinda bulunmuslardir. Kaadî Iyâz: «Bence bu te'vil daha güzeldir...» demistir. Ona göre Allah-i Zülce 1âl 'in melek suretinde yani kendi sifatlarina benzeyen mahlûkâti seklinde tecelli ederek mü'minleri imtihan etmesi de muhtemeldir. Bu imtihan mü'minlerin geçirecegi son imtihandir. Burada Kirmani acaip bir sual sormus ayni suale yine kendisi acaip bir cevap vermistir. Kirmani 'nin sözü sudur. «Melek masum oldugu halde nasil olurda mü'minlere ben sizin Rab-binizim der? Halbuki bu yalandir dersen bende derim ki melekin böyle küçük bir günahtan masum oldugunu biz teslim edemeyiz.» Aynî, bu sual ve cevaba karsi sunlari söylemistir. Bende derim, ki: O takdirde «sizin en büyük Allah 'iniz benim» diyen firavunda ancak küçük bir günah islemis olurr Kirmani serhini böyle safsatalardan nezih bulundursa çok daha iyi ederdi.

Suretten murâd sifattir :

«Allah onlara tanidiklari sureti ile gelecek.» cümlesinin mânasi mü'minlerin tanidiklari sifati ile tecelli edecek demektir. Zira mü'minler onu sifati ile bilirler. Bundan dolayidir ki; ilk defa tecelli ettiginde bildikleri sifatlarda

olmadigi için onun Allah oldugunu inkâr edecek ikinci defa göründügünde bildikleri sifatla tecelli ettigi için: «Bizim Rabbimiz sensin» diyeceklerdir.

Sifata suret denilmesi ona benzedigi içindir. Bir de suret kelimesi hadiste daha evvel zikredil'digi için tekrardan kaçinilmistir.

Mü'minlerin: «Biz senden Allah'a siginiriz» sözünü Ha11abi hasse-ten münafiklara hamletmissede Kaadî Iyâz bunu kabul etmemis ve: «Bu sözün münafiklar tarafindan söylenmis olmasi dogru degildir. Sözünü münafiklara hamletmekle cümlenin mânasi dogru çikmiyor» demistir ki Nevevî : «Dogrusuda budur! Hadisin lâfzi mü'minler hakkinda zahirdir. Mü'minlerin A11ah'a siginmasi gördükleri sifatin mahlûkat sifati olmasindandir.» diyor. Mü'minlerin A1Iah'i tanidiktan sonra ona tabi' olmalarindan murâd cennete girmeleri için verdigi emri dinlemeleridir. Yahut kendilerini cennete götüren meleklere tâbi' olurlar.

Hadis-i Serifte :

«Cehennemin üzerine sirat köprüsü kurulacak» buyurulmakla sirat köprüsü ispat edilmistir. Ehl-i Hakkin mezhebide budur. Selef-i salihin siratin kurulacagina icma' etmislerdir. "Cehennemin üzerine kurulacak olan bu köprünün üzerinden bütün insanlar geçecektir. Ancak mü'minler derecelerine göre geçmeye muvaffak olacak kâfirler, âsiler geçemiyerek cehenneme düseceklerdir. Kelâm ulemâsinin beyanina göre; sirat kildan ince kiliçtan keskin bir köprüdür. Nitekim Ebû Sa'id-i Hudri (Radiyallahu anh) 'in rivayetinde böyle oldugu tasrih buyurulmustur. Siratin üzerinde melekler bulunacak ve oradan geçenlere yedi yerde sualler soracaklardir. Birinci sual imana, ikincisi namaza, üçüncüsü zekata, dördüncüsü ramazan, besincisi hac ve ömreye, altincisi abdeste, yedincisi cünüblükten temizlenmeye aid olacaktir.

Kiyamet gününde peygamberlerden baska kimsenin konusmamasi o günün siddet ve dehsetindendir. Hatta bazi rivayetlere göre; birden bire peygamberan-i izam (Salavatullahi Aleyehim Ecma'in) hazeratinin bile dilleri tutulacak sonra konusacaklardir. Maamafih Nevevî'nin beyanina göre burada konusmamaktan murâd sirattan geçis halidir. Yoksa kiyamet gününde bazi yerlerde insanlar konusacak herkes kendini müdafaya çalisacak birbirlerine sualler tevcih ederek herkes suçunu hasmina yüklemege çalisacak tâbi' olanlar metbu'larindan hak dâva edeceklerdir. O günün dehsetini gören peygamberler ümmetlerine karsi besledikleri sefkat ve merhametten dolayi:

«Yarab! Selâmet ihsan eyle, selâmet!» diye niyaz edecektir. Orada yapilacak dua ve niyazlar yerine göre olacaktir.

Kelâlîb: Kellûb'un cem'idir. Kellûb, yerine üzerine et asilan çengel demektir. Bazilari bunun odundan oldugunu ucunda kivrilmis sivri bir demir bulundugunu söylerler. Her tarafi demirdendir diyenlerde vardir.

Sa'dan: Develerin otladigi her tarafi prtircik gibi dikenlerle bezenmis bir nebattir. Iste Sa'dan dikeni gibi insanlarin ayaklarina batacak olan bu çengeller amellerinden dolayi yahut amelleri miktarinca insanlara bata-rak onlari kapacaklardir. O zaman mü'min olanlar amelleri sayesinde bu çengellerden kurtulacak kâfirlerle âsiler çengellere dolasacaktir. Kaadî Iyâz'm beyanina göre cumlesi üç vecihle rivayet olunmustur:

Bunlardan birincisi: Burada oldugu gibidir.

Ikincisi : dir. Bunun mânasi:

Kiyamet gününde insanlarin bazisi ameli sayesinde korunacak ve salim kalacak demektir.

Üçüncüsü: dir. Buna göre mâna: Bazisi amelinden dolayi helak olacaktir.

Kaadî Iyâz bu rivayetin esah oldugunu söylemistir.

Kaadî Iyâz mücâz â kelimesinin dahi «muhardel» ve «mücerdel» sekillerinde rivayet edildigini söylüyor. Muhardel kesilmis mücerdel düsmek üzere olan mânalarina gelir. Nevevî: «Bizim memleketteki esas nüshalarin ekserisinde bu hadis buradaki metinde görüldügü gibidir» demektedir.

Hadis-i serifteki hayat suyundan murâd; obedî hayata sebep olan su demektir. Bu sudan içen yahut onunla yikanan bir daha ebediyyen ölmeyecektir. Cehennemden çikanlar onunla yikandiktan sonra sel önünde biten otlar gibi birdenbire fiskirip süreceklerdir. Buradaki tesbih sel önünde biten otun beyaz ve çabucak sürmesi itibari ile yapilmistir: cümlesinde geçen «dihk» kelimesinin asil mânasi gülmeksede gülmek Allah Teâlâ

hakkinda muhal oldugu için ulemâ bu kelimeyi A11ah'm rizasi ve kuluna nimetini izhar buyurmasi mânasina almislardir. Zaten gülmek rizanin lâzimidir. Kul istiyecegi kadar istiyecek fakat cennette onun bilmedigi daha nice nimetler bulunacagi için Teâlâ Hazretleri kendisine filân seyide iste, filân cinstende iste diye delâlette bulunacaktir. Bu Teâlâ Hazretlerinin rahmetinin büyüklügündendir. Ebû Hüreyre hadisinde kullara her istedikleri, bir mislide ziyade edilmek sureti ile verilecegi beyan ediliyor. Ebû Sa'id hadisinde ise; bir misli degil von misli verilecegi bildiriliyor. Ulemâ bu iki rivayetin arasini söyle bulmuslardir. Peygamber {Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ Ebû Hüreyre hadisindeki katlamayi bildirmis sonra Teâlâ Hazretleri lûtf-u ihsanda bulunarak bu miktari on misline çikarmistir. Resulüllâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Sa'id hadisinde de bu hakikati beyân etmistir.

302 - (183) Bana Süveyd b. Sa'id de rivayet etti. Dedi ki: Bana Hafs b. fifeysea-a [328], Zeyd b. Eslemden, o da Âtâ' b. Yesar'dan, o da Ebû Sa'id-i Hudri'den naklen rivayet etti ki: Resuliillâh [Sallallahü Aleyhi ve Seüem) zamaninda bir takim insanlar:

— «Ya Itesulüllâh: Biz kiyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?» demisler. EesulüIIâh (Salîallahü Aleyhi ve SeîIem):

— «Evet, siz günes ögle zamaninda açik, ugrunda hiç bir bulut yokken ofiu görme hususunda birbirinize zahmet verir misiniz? Ve (yine siz) ay bedr gecesinde açik ve üzerinde hiç bir bulut yokken onu görme hususunda birbirinize zahmet verir misiniz?» buyurdular ashap:

— «Hayir Ya ResulüIIâh» demisler.

— «Iste bunlardan birini görme hususunda nasil birbirinize zahmet vermezseniz, kiyamet gününde de Allah Tebareke ve Teâlâ hazretlerini görme hususunda da öylece birbirinize zahmet vermiveceksiniz. Kiyamet koptugu zaman bir dellâl : Her ümmet dünyada neye tapar idiyse; onun arkasina takilsin, diye ilân edecek. Bunun üzerine Allah Teâlâ'dan baska seylere, putlara ve heykellere tapmis olanlardan hiç bîri kalmayacak, hepsi cehenneme düsecekler. Nihayet yalniz Allah'a tapan iyi ve kötülerle ehl-i kitabin baki yy ei eri kalacak ve (evvelâ) Yahudiler çagirilarak kendilerine :

— «Siz (dünyada) niye ibadet ederdiniz?» diye sorulacak.

— «Biz Allah'in oglu Uzeyr'e tapardik» diyecekler. Kendilerine :

— «Yalan söylediniz. Allah'in hiç bir zevcesi ve çocugu yoktur; simdi siz ne istiyorsunuz?» denilecek. Yahudiler.

— «Susadik Yarabbi! Bize su ven> diyecekler. Bunun üerine kendi-

— «Suya buyurmaz misiniz?» denilecek ve Yahudiler cehenneme, o serap gibi (alev dalgalari) birbirini tar-u mai eden atese hasrolunarak oraya düsecsklsr. Sonra Hiristiyanlar çagrilarak kendilerine :

— «SIz (dünyada) neye ibadet ederdiniz?» diye sorulacak.

— «BIz Allah'in oglu Mesih'e tapardik» diyecekler. Onlara dca :

— «Yalan söylediniz. Allah hiç bir zevce ve çocuk edinmem istir. Simdi siz ne istiyorsunuz?» denilecek. Hiristiyanlar da :

— «Susadik Yarabbi! Bize su ver.» diyecekler. Bunun üzerine kendilerine isaretle :

— «Suya buyurmaz misiniz?» denilecek ve Hiristiyanlar cehenneme, o serap gibi (alev dalgalari) birbirini tar-u mar eden atese hasM-';r;:^s'ak oraya düsecekler. Bu suretle (ortada) yalniz Allah Teâlâ'ya ibâdet sden Iyi ve kötülerden baska kimse kalmayinca; Rabbû-I âlemin sübhanehu ve Teâlâ bunlara dünyada gördüklerine en yakin bir sifatla tecelli edecek ve:

— «Yâ siz ne bekliyorsunuz? (Baksaniza) her millet dünyada îapdi-ginin arkasina düsmüs» diyecek mü'minler:

— «Yarabbi! Biz dünyada bunlara en ziyade muhtaç oldugumuz halde onlardan ayri yasadik; onlarla beraber olmadik» diyecekler. Bunun üzerine (Allah-u Azimüssan) :

— «Sizin Rabbiniz benim.» buyuracak (fakat onlar buna karsi) :

— «Biz senden Allah'a siginiriz; biz Allaha1 hiç bir sey'i serik kosmayiz» diyecekler. Bunu iki veya üç defa tekrarlayacaklar. Hatta bazilari hemen hemen dönmeye yaklasacaklar. Teâlâ hazretleri:
— «Allah'la aranizda onu taniyacaginiz bir alâmet vsr mi?» diya s@-racak. Mü'minler:
— «Evet» cevabini verecekler Bunun üzerine yelkenler inecek ve dosyada kendiliginden Allah'a secde edenlerden hiç biri Istisna sditmesn^N sureti ile Allah mü'mInlere secde Için izin verecek. Ister fakvcssindan, tor riya için olsun (dünyada) secrfe edenlerden hiç biri istisna edilmemek ssr-tiyle Allah her birinin sirtini tek bir tabaka haline getirecek. Her secde etmek isteyen kafasi üzerine düsecek, sonra baslarini kaldiracaktan1; bir de bakacaklar ki; Allah'ü Zölcelâl dünyada ilk defa gördükleri sirtina dönmüs; onlara :
— «Sizin Rabbiniz benim,» diyecek. Onlar da :
— «Evet, bizim Rabbimiz sensin.» mukabelesinde bulunacaklar. Sonra cehennemin üzerine köprü kurulacak; sefaata izin verilecek.
— «Aman Allah'im selâmet ver, selâmet ver!» diyecekler. «Ya Resûlüllâh bu köprü nedir?- denilmis:
— «Kaypincak ve kaygan bir seydir; onda kancalar, çengeller ve Necit'te sa'dan denilen bir diken olur. Onun gibî bihrak dikenleri vardir. Mü'minler (sirattan) kimi göz kirpacak kadar az bir zamanda, kimi simsek gibi, kimi rüzgâr, kimi kus gibi, kimi de iyi cins yürük at ve deve gibi hizla geçecekler. Bazisi bakarsin sapasaglam kurtulmus, digeri tirmalanmis da salmivermis, kimi de cehennem atesine yigilmis kalmis... Mü'minler cehennemden kurtulunca : Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim kî; sizden hiç biriniz hakki tamamiyle kurtarmak hususunda kiyamet günü mü'minlerin cehennemdeki kardesleri IçIn Allah'a niyaz etme-lerinden daha fazla niyazda bulunamaz. Onlar :
— «Ya Rabbena! {Bu cehennemde kalan kardeslerimiz) bizimle birlikte oruç tutar, namaz kilar ve hacc ederlerdi» diye niyazda bulunacaklar. Bunun üzerine kendilerine : (HaydI tanidiklarinizi akarin; bundan böyle onlarin suretleri cehenneme haram olur.) denilecek; onlar da kimi bacaklarinin yarisina kadar, kimi dizlerine kadar atese dalmis pek çok kimseleri cehennemden çikaracaklar. Sonra :
— «Ya Rabbena! Senin bize çikarmayi emir buyurduklarindan cehennemde hiç kimse kalmamistir» diyecekler. (Fakat Teâlâ hazretleri :
— «Dönün, kalbinde dinar agirliginda hayir olan her kimi bulursaniz onu da çikarin» buyuracak. Bunun üzerine yine pek çok kimseleri çikaracaklar. Sonra (tekrar) :
— «Yarabbi! Senin emir buyurduklarindan tek bir kimse birakmadik.» diyecekler (Teâlâ hazretleri) :
— «Geri dönün! Kalbinde yarim dinar miktari hayir olan her kimi julursaniz onu da çikarin.» buyuracak; yine pek çok kimseleri çikaracak-ar. Sonra :
— «Yarabbi! Senin emir buyurduklarindan cehennemde tek bir kim-e birakmadik» diyecekler. (Teâlâ hazretleri yine) :
— «GerI dönün! Kalbinde zerre mikdari hayir olan kimi bulursaniz >nu da çikarin,» buyuracak. Yine birçok kimseleri çikaracaklar. Sonra :
— «Yarabbi! Cehennemde hiç bir hayir (sahibi) birakmadik,» diye-ekler.
(Ebû Sa'id-i Hudri söyle diyormus. Eger bu hadis hususunda beni tas-ik etmiyorsaniz Teâlâ Hazretlerinin:
— «Süphesiz kî, Allah zerre kadar zulmetmez, eger (yapilan) bir ha-ene olursa kat kat artirir. Ve kendi tarafindan pek büyük bir mükâfat isan eder.» (NIsa : 40) âyetini okuyuverin.
Mü'minlerin, cehennemde hiç bir hayir (sahibi birakmadik) demele-i üzerine Allah Azze ve Celle Hazretleri :
«Melekler sefaat etti! Peygamberler sefaat etti! Mü'minler de sefaat tti, (o halde} Erhamurrahiminden baska sefaat edecek kalmadi,» buyura-ak cehennemden bir kabza alacak. (Bununla) cehennemden hiç hayir is-îmemis; âdeta kömüre dönmüs bir takim insanlar çikaracak ve onlari cennet yollari üzerinde olup, hayat nehri adi verilen bir nehre atacak, o nehirden onlar sel ugrunda biten ot gibi çikacaklar. Görmüyor musunuz sel ugrundaki ot, tas altinda da, agaç altinda da biter, günese bakan tarafi bir parça sarimtirak, yesilimtirak olur. Gölgede kalan tarafi Ise bembeyaz kalir.» buyurmuslar. Ashab:
— «Ya Resulallah galiba sen çölde çobanlik etmissin» demisler. Re-sulü\\âh(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

(sözlerine devamla):
— «Artik hayat nehrinden boyunlarinda inciden gerdanliklar oldugu halde çikarilacaklar; cennetlikler onlari (bu alâmetle) taniyacaklar. Iste Islenmis bir amelleri ve takdim ettikleri bir hayirlari olmaksizin Allah'in cennete koydugu, Allah'in azadlilari'bunlardir, diyecekler. Sonra Teâlâ hazretleri : «Cennete buyurun, (orada) gördügünüz her sey sizindir.» diyecek. Onlar da : «Yarebbena! Su âlemde hiç bîr kimseye vermedigin ihsani bize verdin,» diye mukabele-i sükranda bulunacaklar, onun üzerine Teâlâ hazretleri:
«SIze bundan daha üstün bir atiyyem var,» buyuracak. Cennetlikler: «Ya Rabbena! Bundan daha üstün ne olabilir?» diyecekler. Teâlâ hazretleri :
«Benim rizam!.. Bundan böyle ebediyyen size gadab etmiyecegim buyuracak.»
Müslim diyor ki :
«Ben sefaat hakkindaki bu hadisi îsâ b. Hammâd Zugbe-t e [329] 1 - Nisri'ye okudum ve ona bu hadisi ben senden, sende Leys b. Sa'd 'den isitmis olmak üzere rivayet edeyim mi » dedim 1sâ :
«Evet cevabini verdi» Isâ b. Hâmmâd'a dedim ki: — «Bize Leys b. Sa'd, Haîid b. Yezid'den, o da Sa'id b. Ebi Hilâl'dan, o da Zeyd b. Eslem'den, o da Âta' b. Yesar'den, o da Ebû Sa'id-i Hudri'deii naklen söyle dedigini haber vermistir, (degil mi) :
«Ya Resulüllâh! Biz Rabbimizi görecek miyiz?» dedik. Resuîüllâh
«Siz açik bir günde günesi görme hususunda birbirinize zahmet veriyor musunuz?» buyurdular. Biz:
«Hayir» dedik... Böylece hadisi sonuna kadar rivayet ettim. Bu hadis Hafs b. Meyser'e hadisi gibidir. Yalniz o:
«Islenmis bir amelleri ve takdim ettikleri bir hayirlari olmaksizin» cümlesinden sonra:
«Onlara : Gördügünüz her sey sizin, bir misli de beraber denilecek» sözlerini ziyade etmistir. Ebû Sa'id (Radiyalîtihu anh) : «Duydum ki bu köprü kildan ince kiliçtan keskinmis* demis.
(okudugum) Bu hadisi Isâ b. Hammad ibaretti.

303 - (...) Bize bu hadisi Ebû Bekir b. EM Seybe de rivayet eiti.
(Dedi ki): Bize Cafer b. Avn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hisâm b. Sad [330]
rivayet eiti. (Dedi ki): BizcZeyd b. Esjem Hafs ve Sa'id'in isnadlan ile Hafs
b. Mey sere hadisi tarzinda sonuna kadar rivayet etti. Yalniz bazi seyleri ziyade ve noksan eyledi.
«O, serap gibi (alev dalgalan) birbirini tar-u mar eden...» cümlesinde geçen serap kelimesi sicak-günde çöTde görülen su hayâlidir. Uzaktan su gibi görülür. Yanina vardiktan sonra bir sey kalmaz. îste küffânn hâ-lide böyledir. Su var zanniyle ona kosacaklar fakat su degil atesle karsilasarak içine düseceklerdir.
Mü'minlerin :
«Yarabbi! Biz dünyada bunlara en ziyade muhtaç oldugumuz halde onlardan ayri yasadik, onlarla beraber olmadik...» sözlerinin mânasi : baslarina gelen siddet ve korkunun giderilmesi babinda Al I ah 'a niyazdir. Çünkü Mü'minler A11ah'a ibadet ugrunda dünya ma'iseti hususunda yakinlarina muhtaç olduklari halde onlara yaklasmamis onlarla tesrik-i mesa-i etmemislerdir. Bu hal gerek Eshâb-i kiramin gerekse onlardan sonra gelen bir çok müslümanlarin her zaman basina gelmistir. Fakat müslümanlar Allah ve Resu1ü'ne isyan ederek küfr-ü inadinda daim olanlarla — baüalari, ogullari, kardesleri ve akrabalari bile olsa — derhal alakayi kesmis, onlara hiç bir zaman arz-i ihtiyaç etmemislerdir. Hadisin zahir olan mânasi budur. Vakia Kaadî îyâz: Müs1im'in bu rivayetine itirazla rivayette degisiklikler oldugunu iddia etmissede Nevevî : Bunun dogru olmadigini Müs1im'in rivayetinin sahih oldugunu söylemistir.
«Hatta bazilari hemen hemen dönmeye yaklasacaklar.» cümlesinin mânasi geçirdikleri siddetli imtihan sebebiyle bazilari dogruyu söylemekten dönmeye ramak kalacak demektir, Cümlesi esas itibari ile bacak açilacak demektir. Burada ondan murâd lisan ulemâsinin Cumhuru ile Ibni Abbas (RadiyaUahu anhya, göre; korku ve siddetin açilmasidir. Zaten Araplar «sâk» kelimesini bas sikisi hususunda darb-i mesel yapmislardir. Çünki Araplara göre; insan basi dara geldigi zaman kollarini sivar ve paçalarini çeker. Biz bu makamda yelkenler indi

gibi tabir kullaniriz. Bu sebeple tercümeyide ona göre yaptik.
Bazilari: «Buradaki «sâk» tan murâd büyük bir nurdur» demislerdir. Bu takdirde mâna: Mü'minler Allah Teâlâ'y1 görünce; yeni faydalar ve Eltaf-i ilâhiyye zuhur edecek demektir. Bir takimlari; «Sâk» dan murâd meleklerden bir cemaattir. Hatta Sâk'in bir mahlûk oldugunu mü'minlerin mutat pazar yerlerinden çikarak onlari baskalarindan ayirmak için bir alâmet olmak üzere yaratildigini da söyleyenler vardir. Hâttâbî diyor ki: «Kiyamet gününde bu makamda A11ah'i görmek baska; cennette mü'minlerin görmesi gene baskadir. Cennette mü'minlerin Allah Teâlâ'yi görmeleri A11ah'm onlara bir ikramidir. Burada görünmesi ise sirf bir imtihan içindir.»
Allah her birinin sirtini tek bir tabaka haline getirecek, her secde etmek isteyen kafasi üzerine düsecek.» cümlesinden murâd; hepsinin sirti sahife seklinde dümdüz, bir olacaktir. Bu cümleye bakarak bazilari tek-lif-i mâla yutâkin caiz olduguna kail olmuslarsa da bu istidlal bâtildir. Çünkü âhiret teklif diyari degildir. Oradakilere verilecek secde emri imtihan içindir.
(Teklif-i mâla yutak: Kulun gücü yetmiyecegi isleri ona emretmektir. Teâ1â Hazretlerinin güçleri yetmiyecekleri seyleri kullarina emredip etmemesi ulemâ arasinda ihtilafli bir meseledir. Yeri usul-u fikih ve usulü dindir.)
Bazilari mahser yerinde münafiklarin da mü'minlerle beraber olmalarindan onlarin da mü'minler gibi Allah Teâlâ'yi görecegi mânasini anlamislardir. Fakat Imam Nevevi'nin beyanina göre münafiklar Allah Teâ1â'yi göremiyeceklerdir. Bu hususta sözlerine itimad edilir ulemânin icma'i vardir. Zaten hadisi serifte münafiklarin Allah'i görecekleri tasrih edilmemis yalniz mü'minlerle münafiklarin karisik bulundugu yerde bir sifat görecekleri; Teâ1â Hazretlerinin daha sonra tecelli edecegi bildirilmistir. Bundan münafiklarin da A11ah'i görecegi lâzim gelmez. Münafiklarin A11ah'i göremiyec eklerine kitap ve sünnetten delil vardir.
«Bazdan bakarsin sapasaglam kurtulmus, digeri tirmalanmis 6a sali-nivermis, kimi de cehennem atesine yigilmis kalmis...» Resulüllâh (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)hü sözleri ile ehl-i mahseri üç kisma ayirmislardir. Bunlarin birincisi; hiç bir #zap görmeden kurtulacak olan mü'minlerdir. Ikinci kisim; biraz azab görüp serbest birakilacak olanlardir. Üçüncü kisimda; cehenneme yagilircasina atilacaklardir.
«Nefsim yedinde olan...» cümlesindeki istiksa' kelimesi: Istida, Istida' ve istifa' sekillerinde de rivayet olunmustur. Kaadî Iyâz bunlarin bir tashif ve vehimden ibaret oldugunu söylemis dogrusu: «Burada oldugu gibi istiksa'dir» demissede Nevevî buna itirazla rivayetlerin hepsinin dogru oldugunu ve hepsinin güzel bir mâna ifade ettigini söylemistir. Ona göre birinci ve ikinci rivayetlerin mânasi: «Dünyada mühim bir mesele karsisinda kaldiginiz zaman o meselede sizi aydinliga çikarmasi için Allah'a bütün gücünüzle yalvararak niyazda bulunmaniz mü'minIerin cehennemdeki din kardesleri için yaptiklari niyazdan daha üstün olamaz» demektir. Üçüncü ve dördüncü rivayetlere göre ise; «Dünyada sizin hasminizdan hak Istemeniz veya hakkim tamamiyle almaniz...» manasinadir.
Hadiste cehennemlikler hakkinda :
«Kalbinde bir dinar, yarim dinar hayir olan her kimi bulursaniz cehennemden çikarin.» buyurulmaktadir. Kaadî Iyâz buradaki hayirdan muradin. Yakin yani iman oldugunu söylüyor. Fakat Nevevî : «Onun mânasi mücerred iman degil imanindan fazla bir sey bulunan demektir; Çünkü tasdikten ibaret olan mücerred iman bir bütündür parçalanamaz. Binaenaleyh bir dinar, yarim dinar, zerre kadar tabirleri ile bildirilen parçali sey mutlaka ya amel-i salih ya zikri hafî yahut fakire acimak Allah 'tan korkmak ve iyi niyet sahibi olmak gibi kalp amellerinden bir amel olacaktir» diyor.
Teâ1â Hazretlerinin cehennemden bir kabza almasindan murâd oradan bir cemaat alip çikarmasidir.

Hadisi Serif Asagidaki Hükümleri Ihtiva Eder.

1) Mü'minler âhirette Teâ1â hazretlerini göreceklerdir.
2) Namaz ibadetlerin efdalidir. Çünkü namazda secde vardir, Resûlüllâh (Salla Uakii Aleyhi ve SeUem)

bir hadisi serifinde:
«Kulun Rabbine en yalcin oldugu zaman secde halidir.» buyurmuslardir.
3) Hadis-i Serif Teâ1â Hazretlerinin lûtf-u keremine ve genis faziletine delildir.
3) Sirat, cennet, cehennem, hasr, nesr ve sual haktir.
5) Hadis-i serif ayni zamanda secdenin faziletine delâlet etmektedir.
6) Sefaat caizdir. Dalâlet firkalarindan Haricilerle, Mu'tezile sefaati inkâr ederler. Onlara göre âsi cehennemde ebedi kalacaktir. Bu bâbta bazi âyetlerle istidlale kalkismislar sada Ehl-i sünnet ulemâsindan hakettikleri dersi almislardir.

82 - Sefaatin Ispati ve Mü'minlerin Cehennemden Çikarilmasi Babi

304 - (184) Bana Harun b. Sait el-Eylî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb rivayet etti dedi ki; bana Mâlik b. Enes, Amr b. Yahya b. Umâ" radan [331] haver verdi dedi ki: Bana babam, Ebû Said-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki; Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar:
«Allah cennetlikleri cennete koyacak. O diledigini rahmetiyie cennete koyar. Cehennemlikleri de cehenneme koyacak. Sonra : Bakin, kalbinde hardal danesi kadar iman olan kimi bulursaniz, onu cehennemden çikarin,» diyecek bunun üzerine böyleler! cehennemden kömür gibi yanmis, kavrulmus olarak çikarilacaklar ve hayat yahut hâyâ nehrine atilacaklar. Orada sel kenarinda otun bittigi gibi bitecekler. Siz onu görmediniz mi nasil sapsari kivrilmis olarak çikar.»

305 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affan [332] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vüheyb [333] rivayet etti. H.

Bize Haccac b. Es-Sair da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Avn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Halid [334] haber verdi. Vüheyb'Ie Halid'in her ikisi Amr b. Yahya'dan bu isnadla rivayet etmisler onlar:
«Bunun üzerine hayat nami verilen bir nehire atilacaklar.» demisler ve (rivayette) sekketmemisler. Halid'in hadisinde:
«Sel kenarinda selin geçirdigi tohumlarin bittigi gibi.» Vuheyb. Hadisinde Ise:
«Dere kenarindaki siyah çamur içinde yahut selin getirdigi milli toprak içinds otun bittigi gibi.*, ibareleri vardir.

306 - (185) Bana Nasr b. Ali El-Cehdamî'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bisr yani (Ibni'l-Mufaddal) Ebû Mesleme[335] 'den, o da Ebû Nadra [336] 'dan, o da Ebû Sa'id'den naklen rivayet etti. Ebû Sa'id söyle demis; Re-sulüllâh (SaUaUahü Aleyhi ve Selletn):
«Hakkiyle ehl-I nâr olan cehennemliklere gelince : Süphesiz ki onlar cehennemde ne ölürler, ne de dirilirler. Lâkin bir takim insanlar vardir ki, günahlari sebebiyle (yahut) hatalari sebebiyle (buyurmustur.) Kendilerine ates isabet etmis ve onlari adamakilli öldürmüstür. Nihayet (yanip) kömür olduklari zaman (onlar hakkinda) sefaata izin verilecek. Ve takim takim getirilerek cennet nehirlerine dagitilacaklar. Sonra : (Cennetliklere hitaben) «Ey cennetlikler! Sunlarin üzerine su serpin,» denilecek, bu suretle sel kalintisinda ot biter gibi bitecekler.» buyurdular.
Cemaattan biri: «Galiffa Resuliillâh (SaUaUahü Aleyhi ve Selletn) çölde bulunmus» demis.

307 - (...) Bize bu hadisi Muhammed b. el-Müsenna ile îbni Bessâr da rivayet ettiler dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be Ebû Mesleme'den rivayet etti. Demis ki: Ebû Nadra'yi Ebû Saîd-i Hudri'den, o da Peygamber(Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen «sel kalintilari» na kadar bu hadisin mislini

rivayet ederken dinledim. Sonunu zikretmedi.
Bu hadisi Buhari «Kitabu'1-Iman» ve «Kitabu'r-Rukak» da rivayet etmistir. Hadisi Nesaî dahi tahriç etmistir.
Hadis-i serif bütün rivâyetîeri ile cehennemdeki mü'minlere sefaat edilecegine delâlet etmektedir. Bu hususta Kaadî Iyâz sunlari söyler: «Ehl-i sünnetin mezhebine göre sefaat aklen ve naklen caizdir. Teâ1â Hazretlerinin.
«O gün rahman olan Allah'in izin verdiklerinden baska hiç bfr kimseye sefaat fayda vermez.» âyet-i kerimesi-ile emsali âyetler ve mecmu'u tevatüre varan sahih hadisler buna delil<ür. Ehl-i sünnetin selef ve halef ülemâsida sefaatin caiz olduguna ittifak etmislerdir. Buna yalniz Haricilerle bazi Mutezileler itiraz etmislerdir. Onlarin mezhebine göre âsi mü'minler cehennemde ebedi kalacaklardir. Delilleri:
«Cehennemliklere sefaatçilerin sefaati fayda vermiyecekîir.» ve
«Zalimler için (o gün) ne bir dost vardir, ne de sözü dinlenir bir sefaatçi.» âyet-i kerimeleridir. Fakat bu âyetler kafirler hakkindadir. Sefaat hadisi dahi; «Derecelerin arttirilmasi» hakkindadir diye te'vil ederlerse de bu teVil dahi bâtildir. Bizzat sadedinde bulundugumuz hadislerin lâfizlari onlarin mezhebinin butlani hakkinda sarih delildirler.

Sefaat Bes Kisimdir

Birincisi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsustur
ki; kiyamet gününde durak yerindeki siddet ve dehsetten rahata kavusmak ve hesabin çabuk görülmesi hususundadir.
Ikincisi: Bir takim bahtiyarlarin sualsiz hesapsiz cennete girmeleri hususundadir. Bunun dahi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'^ mahsus olduguna dair hadis vardir.
Üçüncüsü : Cehennemi haketmis bazi mü'minler hakkindadir. Bun-larada Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Allah 'm diledigi bazi zevat sefaat ed^eceeklerdir.
Dördüncüsü: Fiilen cehenneme girmis günahkârlar hakkindadir. Bunlara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) melekler ve bazi mü'minler sefaat edecek bu sayede Teâ1â Hazretleri için «Lâ ilahe illallah» diyen mü'minler cehennemden kurtulacaklardir.
Besincisi: Cennetliklerin derecelerini ziyadelestirmek hususundaki sefaattir. Mü'tezile bu sefaati inkâr etmedikleri gibi ilk hasr zamanindaki sefaati da inkâr etmezler. Meshur rivayetlerle sabit olmustur ki; selef-i salihin (Radiyallahu Anhüm) Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sefaat niyazinda bulunmuslardir. Binaenaleyh:
«Bir kimsenin Allah 'tan peygamberinin sefaatim istemesi mekruhtur. Çünkü istenilen sefaat günahkârlar için olacaktir» diyenlerin sözüne i'tibar edilmez. Zira sefaat yalniz günahkârlar için degil yukarda da arz ettigimiz gibi bazen hesabi hafifletmek ve dereceleri yükseltmek içinde olur. Sonra akli basinda olan herkes Allah'a karsi kusur isledigini ve onu.i affina muhtaç oldugunu itiraf eder. Kendi amellerine güvenmez. Helak olunanlarin zümresine katilacagindan korkar. Sefaat istemeyi kerih gören bu kavle göre Allah 'tan magfiret ve rahmet dilemekte dogru olmamak lâzim gelir. Çünkü bunlar da günahkârlar içindir. Halbuki selef ve halefin dualari bunun aksini ispat etmektedir.
«Kalbinde harda! danesi kadar iman olan...» ifadesi bir temsildir. Ölçü hususunda mi'yar degildir. Çünkü; iman cisim olmadigi için tartilmaz. Fakat bu husustaki kavl-i tahkika göre kulun ameli indallah bir eisime konarak tartilacaktir. Imamu'l-Harameyn: «Amel defterlerini Cenabu Allah tartacaktir...» demis bunun aîden müs-tahil olmadigim söylemistir. Amellerin tartilmasi ya bu suretle olacak yahut ameller cisim suretinde temsil edilerek tartilacaktir. Zeccac ve diger ehl-i sünnet müfessirleri insanin son amellerinin tartilacagini ve ona göre hayir veya ser verilecegini rivayet etmislerdir. Burada hayat nehri sekk ile rivayet edilmis: «Hayat yahut haya nehri» denilmistir. Buhârî Sahihinde bu
sekkin hadisi rivayet eden Mâlik 'ten oldugunu tasrih etmistir. MâIik'ten baska râviler «Hayat nehri» diye seksiz olarak rivayet etmislerdir.

Haya kelimesi yagmur mânasina gelir. Yagmura haya denilmesi yer yüzünü ihya ettigi içindir. Hayat nehrinin suyu cehennemde yanip kavrulan insanlari ihya ederek onlari taptaze bir hale getirecegi için ona haya denilmistir.
«Gusâ» selin getirdigi seylerdir.
«Hamie» nehirlerin kenarindaki kara çamurdur. «Hamile» ise Gusâ' manasinadir. Yani selin getirdigi seylerdir.
MüsIim'in Nasr b. Ali 'den tahriç ettigi bir rivayette Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cehennemliklerin cehennemde ne ölü ne diri bir halde bulunduklarini haber veriyor. Bundan murâd — AUah-u Alem— kâfirlerdir. Çünkü; ebedi olarak cehennemde kalmayi hak eden onlardir. Küffar cehennemde yanip kül olmazlarsada bir an rahat yüzü görmedikleri için onlarin hayatina hayatta denmez. Nitekim ayni ifade Kur'ân-i Kerîm'dede mevcuttur. Teâ1â Hazretleri
«Sonra cehennemde ne ölür, ne dirilir.» buyurmustur. Ehl-i hakkin mezhebi de budur onlar: «Ehl-i cennetin nimetleri daimi oldugu gibi küt farin cehennemdeki azaplanda daimidir» derler.
Nevevî 'nin beyanina göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Lâkin bir fakim insanlar vardir ki; günahlari sebebiyle (yahut hatalari sebebiyle) kendilerine ates isabet etmis ve onlari adamakilli öldür* mustur...» sözü günahkâr mü'minler hakkindadir. Bunlar A11ah'in diledigi kadar, azap olunacaklar sonra öleceklerdir.
Buradaki ölümden murâd da hissi gideren hakiki Ölümdür. Demek oluyor ki; günahkâr mü'minler günahlarina kadar yanacak, sonra Allah Kendilerini öldürecek ve A11ah'in diledigi kadar cansiz olarak cehennemde kalacaklar sonra ölü olarak cehennemden çikarilacak esya tasir gi-t>i takim takim cennet nehirlerine götürüleceklerdir. Kömür haline gelmis bulunan vücutlarina hayat suyu serpilince hemen dirilecekler ve sel yataginda biten otlar gibi çabucak büyüxecekler bütün uzuvlari ve kuvvetleri tamamen eskisi gibi olacak ondan sonrada yerlerine gönderileceklerdir.
Kaadî Iyâz buradaki ölümün iki vechi oldugunu nakleder :
1) Buradaki ölümden murâd hakiki ölümdür.
2) Murâd hakiki ölüm degildir. Ancak çektikleri izdiraptan dolayi hissiz kalirlar. Fakat Nevevi «Muhtar olan bizim arzettigimizdir. Yani ölümden murâd hakiki ölümdür» diyor

Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Etmektedir:

1) Asi rnü'minl erden bir taife cehenneme girecektir. Dalâlet firkalarindan Mürcienin mezhebine göre; imani ölen bir kimseye günah zarar etmez. Binaenaleyh mü'min ne kadar günah islese de cehenneme girmez. Bu hadis onlarin aleyhine ve ehl-i sünnetin lehine delildir.
2) Hadis-i Serif: «Günahkârlar ebediyyen cehennemde kalir» diyen Mu'tezile tayfasininda aleyhine delildir. Çünkü bu hadiste bir takim günahkârlarin cehenneme girecekleri nassan bildirilmistir.
3) Mü'minler amelleri hususunda birbirlerinden farklidirlar.
4) «Ameller imandan cüzdür» diyenler bu hadisle istidlal etmisler-sede Allâme Ayni bunu asla kabul etmemistir.

83 - Cehennemliklerin En Sonuncusunun Çikarilmasi Babi

308 - (186) Bize Osman b. Ebl Seybe ile Ishâk b. Ibrahim el-Hanzali ikisi birden Cerir' [337] den rivayet ettiler. Osman dedi ki: Bize Cerir, Mansur' [338] dan, o da Ibrahim'im [339] den, o da Abîde' [340] den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklen rivayet etti. Ibni Mes'ud söyle demis: Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben ehl-i narin cehennemden en son çikacak olanini ve ehl-i cennetin en son cennete girecek olanini âlâ biliyorum. Bu zat cehennemden emekliyerek çikacak ve Allah Tebareke ve Teâlâ ona :
«(Haydi) git cennete gir, diyecek.» Bunun üzerine o zat cennete gidecek, fakat ona cennet dolmus gibi

görünecek ve dönecek :
— «Ya Rab! Ben cenneti dolmus buldum,» diyecek. Allah Tebareke ve Teâlâ ona (yine) :
— «Git cennete gir,» diyecek. O da gidecek. Fakat ona yine cennet dolmus gibi gelecek ve tekrar dönecek :
— «Yarabbi! Ben onu dolmus buldum,» diyecek. Allah ona tekrar:
— «Git cennete gir! Zira (orada) senin Için dünya kadar ve dünyanin on misli yer vardir. Yahut sana dünyanin on misli yer vardir» diyecek. O zat:
— «Melik sen oldugun halde benimle alay mi ediyorsun? Yahut benim aklima mi gülüyorsun?» diyecek.»
Ravi demis ki: «Vallahi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in güldügünü hatta azi dislerinin göründügünü gördüm (ashab arasinda) cennetliklerin en asagi mertebe olani bu zattir. Diye söyleniyordu.

309 - (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler, lâfis Ebû Küreyb'iiidir. Dediler ki: Bize Ebû Muaviye, A'mes'ten, o da Ibrahim'den, o da Abîde'den, o da Abdullah'tan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Resulüllâh (SalkilUihü Aleyhi ve Sellem):
__ «Ben ehli narin cehennemden en son çikanini pek âlâ biliyorum.
(Bu zat) oradan sürünerek çikacak ve kendisine haydi git cennete gir, denilecek. Bunun üzerine o da gidecek, cennete girecek. Ve insanlari herkes yerine yerlesmis oiarak bulacak. Kendisine :
— Geçmiste içinde bulundugun zamani hatirliyor musun? denilecek.
O da:
— EveH cevabini verecek. Sonra ona :
— Dile (ne dilersen} diyecekler. O da dilIyecek. Kendisine :
— Diledigin senin. Dünyanin on misli de senin, diyecekler. Bunun üzerine o kul :
— «(YarabbÜ),Melik ancak sen oldugun halde benimle alay mi ediyorsun?» diyecek.»
Ravi demis ki:
— «Vallahi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gülerken gördüm. Hatta azi disleri göründü.»
Bu hadisi Butiârî «Kitabu't-Tevhid» ve «Kitabu'r-Rukak» da, Tirmizi «Sifat-i Cehennem» de Ibni Mace dahi «Kitabuz-Zuhd» te tahriç ekmislerdir. Hadisin buradaki rivayetlerinin birinde «Hab-ven» digerinde «Zahfen» bazi nüshalarda «Kebven» tabirleri göze çarpmaktadir.
«Habv» emeklemek yahut oturarak sürünmek demektir.
«Zahf» oturarak sürünmektir.
«Kebv» de yüzükoyun tökezlemektir. Binaenaleyh bu mânalarin üçü-de ya birbirinin müteradifi yahut birbirine yakindir. Müteradif olmadigina göre; mâna- kimi emekliyerek kimi sürünerek yürüdügüne hamlolunur.
«Benimle alay mi ediyorsun. Yahut benîm aklima mi gülüyorsun?» ibaresi râvinin sekkindendir. Yani, ya öyle dedi ya böyle demek istiyor. Haddizatinda:
«Benim aklima mi gülüyorsun?» buyurulmusta olsa mâna yine benimle alay mi ediyorsun? demek olur. Çünkü alay edenin sani tahkir ettigi kimseye gülmektir. Binaenaleyh gülmek mecazen alay etmis olmak yerinde kullanilir.
«Benimle alay mi ediyorsun?» sözü hakkinda ulemadan birkaç kavil rivayet edilmistir. Bunlar:
1) Maziri 'ye göre; bu söz hadisin manâsinda mevcut olan fakat lâfzan zikredilmeyen bir sey'e mukabeledir.. Çünkü, bu zat Allah 'tan baska bir sey istemeyecegine söz vermis, sonra bu sözünden dönerek tekrar istemisti. Iste bu sözünden dönmesi alay ve istihza yerine geçmis ve o zat Teâ1â hazretlerinin:
«Cennete gir» emrine karsi cennetin dolu oldugunu zannederek geri döndükçe tekrarlanan gir emrini kendisini tama'landirmak ve sözünden döndügü için verilen bir ceza telâkki etmis. Sonra cezaya alay itl^k ederek benimle alay mi ediyorsun? yani beni cennete tama'landirip imrendirmek suretiyle bana ceza mi veriyorsun? demek istemistir.
2) Ebu Bekr Sayrafî 'ye göre bu sözün manâsi: Allah hakkinda muhal olan alay ve istihzayi nefiydir. Ve adetâ bu zat:

«Yarabbi! bilirim ki sen benimle alay etmezsin. Çünkü Rabbülâlemin-sin, bana verdigin bol nimetler ve dünyadan kat kat fazla Ihsanlar haktir. Lâkin ben bunlara lâyik olmadigim halde yine de vermene sasiyorum.» demis gibidir.

3) Kaadî Iyâz'a göre; o zat bu sözleri ne söyledigini bilmeyerek söylemis olacaktir. Çünkü hatir ve hayale gelmeyen in'am-u ihsanlar karsisinda sevincinden çildiracak hale gelerek ve kendini tutami-yarak bunlari söyleyivermistir. Yoksa söylediklerine kendisi de inanacak degi-ldir. Bu sözler dünyadaki amel üzere agzindan çikmis olacaktir. Nitekim baska bir zat hakkinda Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Sevinçten kendini tutamayarak, Yarabbi! Sen benim kulum, ben senin Rabbinim, diyecek.» buyurmustur.

Nevaciz: hakikatte avurt disleri demekse de burada lûgât ulemasinin cumhuruna göre azi disleridir. Maamafih yan disleri yahut ögütücü disleridir, diyeneler de vardir. Bu cümle haddini asmamak sarti ile bazen gülmenin mekruh olmadigina delâlet eder.

Rivayetlerin birinde;

«Senin için dünya kadar ve dünyanin on misli yer vardir.» digerinde;

«Diledigin senin, dünyanin on misli de senin.» Duyurulmustur. Bu rivayetlerin ikisi de ayni manâya olup biri digerinin tefsiri mesabesindedir,

Ed'âf; emsal manasinadir. Çünkü lûgât ulemasina göre di'f misi demektir.

Bazi rivayetlere göre; cennete en son girecek olan bu zatin ismi Hen-nâd'dir. Hasan-i Basri 'nin «Keske ben Hennâd olsaydim» dedigi rivayet olunur. Hasan-i Basri bu temennisini Hennâd'm imanini kurtarmasina bakarak yapmistir.

310 - (187) Bize Ebu Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti (dedi ki) bize Af fan b. Müslim rivayet etti (dedi ki): Bize Hâmmâd b. Seleme rivayet etti (dedi ki): Bize Sabit, Enes'den, o da Ibni Mes'ud'dan naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Cennete gireceklerin en sonuncusu bir adamdir. Bu zat kâh yürüyecek, kâh yüzü üstü düsecek. Bazan da yüzünü ates çalacak. Atesi geçtigi zaman ona bakacak :

— Beni senden kurtaran Allah ne mübarektir. Yemin olsun ki; Allah gelmis ve geçmislerden hiç bir kimseye vermedigini bana ihsan etti, diyecek. Bunun üzerine ona bir agaç gösterilecek (o zat) :

— Yarabbi! Beni su agaca yaklastir da gölgesiyle (bir parça) gölgeleneyim ve suyundan içeyim, diyecek. Allah (Azze ve Celle) hazretleri de :

— «Ey Âdemoglu! Bilirim, bunu sana verirsem benden baskasini da istersin,» diyecek. O zat:

— «Hayir (istemem) YaarbbI!» diyecek ve bundan baska bir sey ts-temivecegine Allah'a söz verecek. Rabbi de onu mazur görecek. Çünkü o zat sabredemiyecegi bir seyi görmüs olacaktir. Binaenaleyh onu agaca yaklastiracak, o da agacin gölgesi ile gölgelenecek, onun suyundan içecek. Sonra kendisine birinciden daha güzel bir agaç gösterilecek. O zat yine :

— «Yarabbi! Beni su agaca yaklastir da onun suyundan içeyim, gölgesiyle gölgeleneyim, bundan baska senden bir sey istemem, diyecek. (Teâlâ hazretleri) :

— «Ey Âdemoglu! Sen verdigimden baska bir sey istemiyecegine söz vermedin miydi? Seni bu agaca yaklastirsam baskasini da istersin,» diyecek. Kul (yine) baskasini istemiyecegine söz verecek. Rabbi de onu mazur görecek. Çünkü o adamcagiz sabredemiyecegi bir sey görmüstür. Binaenaleyh onu o agaca da yaklastiracak. Onun gölgesinde de gölgelenip suyundan içecek. Sonra cennet kapisinin yaninda ona evvelkilerden daha güzel bir agaç gösterilecek kul (bu sefer dahi) :

— «Ya Rabbi! Beni su agaca yaklastir da gölgesi ile gölgeleneyim, suyundan da içeyim, (emin ol) bundan baska senden bir sey istemem, diyecek. (Allah-u Azimüssan yine) :

— «Ey Âdemoglu! Baskasini istemiyecegine sen bana söz vermemis miydin?» diyecek. Kul :

— «Evet Yarabbi! (vermistim.) Ama bu (son olsun.) Senden baskasini istemem,» diyecek. Rabbi onu yine mazur görecek. Çünkü o zat sabredemiyecegi bir sey görmüstür, onun için kendisini agaca yaklastiracak. Allah

onu agaca yaklastirinca (bu .sefer) cennetliklerin seslerini isiterek :
— «Yarabbi! Beni buraya koy» diye (niyaz ede) cek. (Teâlâ hazretleri) :
— «Ey âdemoglu! Acep senin benden dileklerini ne keser? Acaba dünyayi ve onunla birlikte bir mislini de sana versem razi olur musun?» diyecek. O zat (buna) :
— «Yarabbi! Rabbülâlemin oldugun halde benimle alay mi ediyorsun?» mukabelesinde bulunacak.»
Bunun üzerine Ibni Mes'ud gülmüs ve:
— «Niye güldügümü sorsamza!» demis (Yakindakiler):
— «Niye gülüyorsun?» demisler. (O zaman) Ibni Mes'ud sunlari söylemis:
— «Resuhillah (Sallalîahü Aleyhi ve Selîem) böyle gülmüs de Ashab:
— «Niye gülüyorsun ya Resulâllah?» demislerdi, O da:
— «Bu zat: Sen Rabbülâlemin oldugun halde benimle alay mi ediyorsun? dedigi zaman Rabbülâleminin dihk'ine gülüyorum.» (Ona) : «Bön seninle alay efmiyorum, lâkin ben diledigimi yapmaya kadirim buyuracak,» dedi.

84 - Cennette Makami En Asagi Olanlarin Beyani Babi

311 - (188) Bize Ebu Bekr b. EM Seybe rivayet etti (dedi ki): Bize Yahya b. Ebu Bükeyr [341] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr b. Muhammed, [342] Süheyl b. Ebi Salih'ten, o da Nu'man b. Ebî Ayyâs'tan, o da Ebu Sa'id-i Hudri'den naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Ehl-I cennetin makam itibari ile en asagisi öyle bir adam olacaktir
ki; Allah onun yüzünü Cehennemden cennete dogru çevirecek ve ona gölgeli bir agaç misali gösterecektir. O adam :
— «Yarabbi! Beni su agaca götür de gölgesinde olayim,» diyecek...»
Ebu Sa'id (Radiyallahu anh) bu hadisi Ibni Mes'ud hadisi gibi rivayet etmis. Yalniz:
«Teâlâ hazretleri : Ey âdemoglu! Acep senin benden Istegini ne keser?» cümlesinden itibaren hadisin" sonuna kadar olan kismini zikretmem is. Ama o bu hadiste:
«Allah o adama : Sunu ve sunu da Iste diye hatirlatacak; istekler bittikten sonra Allah; bütün isteklerin ve onlarin on misli de senin diyecek.» Ibaresi ile;
«Sonra o adam (cennetteki) evine girecek, onunla -beraber Hûru'l în'-den olan iki zevcesi de girecekler. Zevceleri «Seni bIzIm için, bizi de senin için ihya eden Allah'a hamdolsun» diyecekler. O adam dp : «Bana verilenin misli hiç bir kimseye verilmemistir diyecek.» cümlesini ziyade etmistir.
Bu iki rivayetin birincisindeki:
«Bu zat kâh yürüyecek, kâh yüzüstü düsecek, bazan da yüzünü a^es çalacak.» ifadesinden murad adamin cehennemde yana yana bîtap düstügünü bu sebeple güç halle ayakta durabildigini ve yeni yürümeye baslamis çocuklar gibi düse kalka gittigini hatta arasira cehennemin alevleri yetiserek yüzünü yaktigini ve yüzünde simsiyah eser biraktigini anlatmakdir. Rivayetlerin bazisin cümlesindeki zamir seklinde müennes olarak zaptedilmistir. Bunlarin ikiside sahihtir. Müennes olduguna göre manâ:
«Sabredemiyecegi bir nimet.» diye te'vil olunur, cümlesinin manâsi:
«Senin benden dilemeni ne keser?» demektir. Bu cümleyi Müs1im'den baskalari seklinde rivayet etmislerdir. Ibrahimi Harbi:
«Dogrusuda budur» diyerek Sahihi Müslim 'deki rivayeti kabul etmemis isede Nevevi : «Buna itirazla rivayetlerin ikiside sahihtir. Zira'isteyen istenilenden alâkayi keserse istedigi seyde istenmez olur. Hadisin manâsi: «Seni hangi sey razi edipte aramizdaki dilek faslina nihayet verir demektir.» seklinde mütalâ yürütmüstür.
Resûlüllâh (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in :

«RabbülâleminIn dikh'ine gülüyorum.» ifadesindeki dihk'in hakikati gülmek demeksede biraz yukarida görüldügü vecihle Allah Teâ1â hakkinda gülmek müstahil oldugu için ona isnad edilen dihk Alla h'in rizasi, rahmeti ve merhamet buyurdugu kullarina hayir irade etmesidir diye te'vil olunur.

~~ (189) BIZe Sa'id b" Amr- E1"E§'asî rivayet etti. (Dedi ki)- Bize yan b. Uyeyne, Mutarrîf [343] ile Ibni Ebcer' [344] den, onlarda Sa'bf-den naklen rivayet ettiler. Sâbî demis ki: «Insaallah Mugire b. Su'beyi rie-vayet ederken isittim,» H.

Bize Ibni Ebî Ömer de rivayet etti (dedi ki) bize Süfyan rivayet etti

(dedi ki) bize Muttarif b. Tarif [345] ile Abdülmelik b. Sa'id [346] rivayet ettiler. Onlar da Sa'bî'yi Nugiratü'bnü Su'be'den naklen haber verirken isitmisler. Sâ'bi: Ben Mugira'yi minber üzerinde bu hadisi Resûlüllâh (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)'e ref ederken dinledim demis.

Bana Bisr b. Hakem dahi rivayet etti lâfiz onundur. (Dedi ki) Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti (dedi ki): Bize Mutarrif ile Ibni Ebcer rivayet ettiler. Onlar da Sa'bi'yi söyle derken isitmisler; Ben Mugiretü'bnü Su'be'yi minber üzerinden halka haber verirken dinledim. Süfyan demis-ki Mutarrif'le îbni Ebcer'den biri —zannederim Ibni Ebcer— ref etti. Resûlüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) söyle buyurmuslar:

«Musa Rabbine sordu : (Yarabbi!) Cennetliklerin makam itibari ile en asagisi kimdir? dedi. (Teâlâ hazretleri de)

— Ehi-i cennet, cennete konduktan sonra gelecek bir adamdir. Ona cennete gir, denilecek. O :

— Yarabbi nasil gireyim! Herkes alacagini almis, yerine yerlesmis, diyecek. Kendisine :

— Dünya hükümdarlarindan bir hükümdarin mülkü kadar mülkün olmasina razi degil inisin? denilecek. O da :

— Razi oldum Yarabbi! diyecek. Bunun üzerine (Teâlâ hazretleri} :

— Bu kadari ve onun bir misli daha, bir misli daha, bir misti daha, bîr misli daha senindir, diyecek. O adam besincisinde :

— Razi oldum Yarabbi! diyecek. Bunun üzerine (Teâlâ hazretleri) :

— Bunlar ve bunlarin on misli de senindir. Caninin istedigi ve gözünün begendigi her sey de senindir, diyecek. O zat:

— Razi oldum Yarabbi! diyecek. buyurdu.

(Bu cevaptan sonra Musa) Yarabbi! Ya cennetliklerin makam itibari ile en yüksek olani kimdir, diye sordu. (Teâlâ hazretleri) :

— Onlar öyle kimselerdir ki; ben diledim de onlarin keramet fidanlarin! kendi yed-i kudretimle diktim ve üzerlerine mühür vurdum. Binaenaleyh (onlari) ne bir göz görmüs, ne bir kulak isitmis, ne de bir insanin hatirindan geçmislerdir.» buyurdu. Allah (Azze ve Celle) nin Kitabinda bunun delili:

— «Hiç kimse onlari memnun etmek için kendilerine neler gizlendigini bilemez.» (Secde: 17) ayet-i kerimesidir.

Hadisin senedine dikkat edilirse; birinci rivayette: Sâ'bi'nin «insallah Mugiretü'bnü Sube 'yi rivayet ederken isittim» dedigi. Ikinci rivayette: «Mugira'yi minber üzerinde fau hadisi Resulul1ah (SaUalkihIi Aleyhi ve SeÜemje Kef ederken dinledim» diyerek hadisi Mugira'dan isittigi; Üçüncü rivayette de: aynen ikincide oldugu gibi Mugira'dan minber üzerinde dinledigini sarahaten söyledigi görülür. Bir Hadisin senedinde «rivayeten» «yerfe'u» veya «yubelligu» gibi kelimeler hadis ulemâsinca bilittifak o hadisin Resulullâh (SallaUahü Aleyhi ve Setlem)'e izafe edildigini gösterirler.

«Rivayeten» kelimesinin manâsi «Resulullâh buyurdu» demektir. Nitekim ikinci rivayette hadisin merfu1 oldugu tasrîh edilmistir. «Insâallah istisna bildirir. Binaenaleyh Mugira'nin, Su'be'den isitip isitmedigi bununla süpheye düsersede Öteki rivayetlerde ondan isittigini tasrih ettigi için buradaki süpheli ifade hadisin sihhatma bir zarar vermez. Üçüncü rivayete Mutarriile Ibni Ebcer 'den biri hadisi merfu' digeri ise Mugira'ya mevkuf olarak nakletmektedir. Su halde bu hadis hem merfu' hem mevkuf olarak rivayet edilmis demektir. Fakat Fikih, Usul ve Hadis ulemâsinin muhakkiklarma göre; böyle hadisler merfu' hükümündedirler. Çünkü mutemed bir zatin

yaptigi ziyade cumhur-u ulemâya göre makbuldür. Burada hadisin hem merfu' hem mevkuf olmasi, bu hususu merfu' olarak rivayet eden ravilerin sayisi da fazla olduguna göre hadisin sihhatine asla dokunmaz.
Musa (Aleyhisselâm)'in sualinden murad cennetliklerin en asagi mertebede olanlarinin sifat ve alâmetleridir. Yani; onlarin en asagi derecede oldugunu hangi sifat ve hareketle bilecegim demek istemistir. Cennetliklerin en âlâsi kimdir? sualine Teâla hazretleri:
«Onlar öyle kimselerdir ki; onlarin keramet fidanlarini kendi yed-i kudretimle diktim...» diye cevap vermistir. Bundan murad onlari ben seçip ayirdim, bütün umur ve hususatini üzerime aldim. Binaenaleyh onlara yapacagim ikrama asla bir degisiklik ariz olmayacaktir demektir. Cümlenin sonu ihtisar için hazf edilmistir. Çünkü üst kismindan anlasilmistir, takdiri sudur:
«O kullanma ikram edecegim seyler hiç bir insanin hatirindan bile geçmeyen seylerdir.»

313 - (...) Bize Ebu Küreyb rivayet etti (dedi ki) bize UbeyduIIah el-Esca'î, Abdulmelik b. Ebcer'den rivayet etti, demiski: Sa'bî'yi söyle derken isittim. Ben Mugîretü'bnü Su'be'yi minber üzerinde:
«Musa (Aleyhisselâm) Allah (Azze ve Celle) ye ehl-i cennetin cennetten en az nasibi olanini sordu...» diyerek yukariki hadis gibi rivayet ederken dinledim. Ve râvî hadîsi yukariki gibi rivayet etmistir.

314 - (190) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti (dedi ki) Bize babam rivayet etti (dedi ki) Bize A'mes Ma'rur b. Süveyd'den, o da Ebu Zerr'den naklen rivayet etti, demiski; Eesulullâh (Saîlalhhü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular:
«Ben ehI-i cennetin cennete en son girenini, eht-i cehennemin cehennemden en son çikanini pekâlâ biliyorum. Bu Öyle bir adamdir ki, kiyamet gününde getirilerek :
— Buna küçük günahlarini gösterin, büyüklerini ondan kaldirin, denilecek. Bunun üzerine ona küçük günahlari gösterilecek :
— Sen filân ve filân gün su ve su isi yaptin; filân ve filân günde sunu ve sunu yaptin, denilecek. O adam :
— Evet, diyecek! Inkâr edemiyecek ve büyük günahlarinin kendisine gösterilmesinden korkacak, derken kendisine :
— SenIn için her seyyienin yerine bir hasene vardir. Denilecek. O adam :
— Yarabbi! Ben bir takim seyler yaptim ki, onlari burada göremiyorum, diyecek.»
Bavi demiski:
«Yemin olsun, Resulullâh (Salialîahü Aleyhi ve "Sellem)"i gülerken gördüm. Hatta yan disleri göründü.»

315 - (...) Bize yine Ibni Nümeyr rivayet etti (dedi ki): Bize Ebu Mu-aviye ile Vekî' rivayet ettiler. H.
Bize Ebu Bekr b. Ebi Seybe'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Ebu Kureyb'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Muaviye rivayet etti. Vekî' ile Ebu Muaviye ikisi birden A'mes'ten bu isnadla rivayet etmislerdir.

316 - (191) Bana UbeyduIIah b. Sa'id ile Ishak b. Mansur ikisi birden Ravh'dan rivayet ettiler. UbeyduIIah dedi ki, bize Ravh b. Ubadete'I-Kaysî rivayet etti (dedi ki) bize bni-Cüreyc rivayet etti, dedi ki; Bana Ebu'z-Zü-beyr haber verdi ki Cabir b. AbdiIIâh'a «vürudun ne oldugu sorulurken isitmis. Cabir söyle demis:
— Bizler kiyamet gününde filân yerden ve filân yerden gelecegiz. Bak
(Yani bu insanlarin üstündedir)
Derken milletler putlari ile ve taptiklari seylerle peyder pey çagrila; cak sonra Rabbimiz bize gelerek:
— «Siz kimi bekliyorsunuz? diyecek orada olanlar:
— Rabbimizi bekliyoruz cevabini! verecekler.
— Sizin Rabbiniz benim! <Uvecek onlar:
— Dur hele seni bir görelim! diyecekler. Bunun üzerine Tcâlâ hazretleri onlara dihk buyurarak tecelli edecek ve

onlarda ona tabi' olacaklar ve mü'mîn veya münafik her insana bir nûr verilecek sonra o nurun pesine takilacaklar. Cehennem köprüsünün üzerinde bir takini çengeller ve pitrak dikenleri vardir. Bunlar Allah'in dilediklerini tutacaklar sonra münafiklarin nuru sönecek sonra mü'minler kurtulacak. Ilk zümre yüzleri bedr gecesinde ay gibi (parlak) yetmisbin kisi olarak hesap görmeden kurtulacaklar, sonra onlarin arkasindan gelenler gökteki yildiz nurlari gibi (gelecekler sonra bu minval üzere digerleri geçecekler. Sonra sefaat helâl olacak ve (Sefaat ehl-i) «Allah'tan baska ilâh yoktur.» Diyenlerle kalbinde bir arpa danesi agirliginda imani bulunanlari cehennemden çikarmcaya kadar sefaat edecekler bu çikarilanlar cennetin içine konacaklar Cennetlikler bunlarin üzerlerine su serpmeye baslayacaklar. Nihayet bunlar sel Önünde nebat biter gibi bitecekler. Cehennemden çikanda yanik eseri kalmayacak sonra kendisine dünya ve onunla birlikte dünyanin on misli verilinceye kadar dilekde bulunacak. .

Bu hadis Sahih-i Müslim'in bütün nüshalarinda böyle, anlasilmasi pek güç kai-ma karisik bir halde rivayet edilmistir. Gelmis ve geçmis bütün hadis ulemâsinin ittifaki ile bu hadiste tasnif - tagyir vardir. Yani lâfizlari degistirilmis ve biribirine karistirilmistir. Hafiz Abdul Hak «El cem'u Beynes - Sahiheyn» nam.ndaki eserinde Müs1im'in kitabindaki bu karisikligin kitabi istinsah eden kâtibin biri tarafindan yahut her nasilsa yapilmis oldugunu beyan etmistir.

Kaadî Iyâz da sunlari söylemektedir:

«Bütün nüshalarda hadisin sekli budur. Bu hadiste çok degistirme ve

tashif vardir. Dogrusu

«Kiyamet gününde biz bîr tepenin üzerine gelecegiz.» seklindedir. Hadis ulemâsindan bazilari onu bu sekilde rivayet etmislerdir. Ibni Ebî Hayseme 'nin kitabinda Kâ'b b. Malik tarikiyle rivayet ettigi bir hadiste

«Kiyamet gününde ümmetim bir tepenin, sair Insanlar da baska bir tepenin üzerinde toplanacaklar.» buyurulmustur.

Taberî Tefsirinde Hz. Ibni Ömer (Radiyallahu anh) 'dan su hadisi rivayet etmistir

«O, yani Muhammed (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) ümmeti ile birlikte insanlardan yüksekte bîr tepenin üzerine çikacaktir.»

Ka'b b. Malik 'ten dahi:

«Insanlar kiyamet gününde nesrolunacak, ben ve ümmetim bir tepe üzerinde bulunacagiz.» mealinde bir hadis zikretmistir.

Kaadî Iyâz söyle diyor:

«Bütün bunlar gösteriyor ki; hadis degistirilmistir. Ravi ya bu «kûm» ve «teli» kelimelerini anlayamamis; yahut silmiste onlarin yerine söyle böyle kelimeleri koymus sonra yukarisini göstererek bu insanlarin üzerinde olacak diye tefsirde bulunmaya çalismis üzerine de tembih için bak kelimesini yazmistir. Ondan sonra hadisi istinsah edenler râvinin tefsirini de tembihini de hadisin metninden zannederek her ne buldularsa onu bu hadisten diye nakletmisler ve hadis su gördügün sekli almistir.» Kaadî'-den sonra gelen hadis ulemâsindan bir cemaat bu hususta ona tabi' olmuslardir.

Yine Kaadî Iyâz diyorki: «Sonra bu hadis temamen Cabir 'in sözü olup ona mevkuftur. Müs1im'in sarti bu degildir. Çünkü hadiste Peygamber (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seliem) zikredilmemi stir MüsIim'in onu müsned hadisler arasina almasi baska rivayetlerinde müsned olarak zikredildigi içindir. Meselâ Ibni Ebu Hayseme, Ibni Cüreyc 'den onu «Yedhakû» cümlesinden itibaren «Resu1u11âh (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) 'den isittim» diyerek merfu'an rivayet etmistir. Müslim bu hadisten sonra gelen Ibni Ebi Seybe rivayeti ile Sefâ'at ve cehennemden çikarilanlara dair olan hadislerde bu hususa tembihte bulunmus hadisin müsned oldugunu Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) 'den isitildigini bu hadisin manâsina uyan bazi cümleler nakliyle tasrih etmistir.»

«Teâla hazretleri onlara dihk buyuracak» cümlesindeki tecelliden murat; görmege mâni olan sey'i kaldirarak kullara- görünmektir. Dihk'in 'manâsini az yukarida görmüstük. Su halde bu cümleden murad A11ah'm kullarindan razi olarak onlara görünmesidir. Bazilari:

«Buradaki Dihk'in manâsi kullarindan gizledigi bazi seyleri fadl-u keremi ile onlara göstermesidir.» demislerdir.
«Mü'min veya münafik her Insana bir nur verilecek...» cümlesinden munafika da nûr verilecegi anlasilmaktadir. Bunun sebebi:
Münafigin mü'min görünerek mü'minler arasina karismasidir. .
Binaenaleyh orada da evvelemirde kendisine mü'minmis gibi muamele yapilacak ona da nûr verilecektir. _Meselâ mü'minlerin abdest azalari nûr içinde parlayacak sair ümmetlerden bununla temayüz edeceklerdir. Bu nûr münafiklara da verilecek fakat sonradan söndürülerek münafiklar solcular arasina ayrilacak havz-i kevserden kovulacak nihayet cehenneme yuvarlanmak suretiyle rezil ve rüsvay olacaklar.' Ehî-i mahserin gözleri önünde münafikliklari yüzlerine vurulacaktir.
«Sonra mü'minler kurtulacak...» cümlesi birçok esas nüshalarda bura-da oldugu sekildeyse de bazilarinda «
«Sonra mü'mirileri kurtaracak...» sekilde rivayet edilmistir.
» cümlesini Müs1im'in bazi ravileri » seklinde rivayet etmislerdir. Abdülhak dahi «El-Cem-u beyne's-Sahihayn» nâm eserinde bu sekilde rivayet etmistir. Bunlarin ikiside sahih ise de meshur olan birincisidir. Ikinci rivayet dahi ayni manâya gelir. Çünkü; dimn deve tezegi demektir. Bu takdirde manâ:
«Selin getirdigi deve tezeginde ot biter gibi çarçabuk bitecekler, gelisecekler.» demektir. Cehennemden çikarilanlarin sel kalintilarinda biten otlara benzetilmesi çarçabuk büyüdükleri ve gelismeleri itibariyledir.

317 - (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Seybe rivayet etti (dedi ki): Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan naklen rivayet etti. Amr, Cabir'î Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'den kulagimla duydum derken isitmis Resulüllâh (Sallaîhhü Aleyhi ve Seliem) :
«Hiç süphe yok ki; Allah bir takim insanlari cehennemden çikararak cennete koyacaktir.» buyurmuslar.

318 - (...) Bize Ebu'r-Rabî' rivayet etti (dedi ki): Bize Hâmmad b. Zeyd rivayet etti, dedi ki; Amr b. Dinara sen Cabîr b. Abdillah'i Resulullah Jden:
«Süphesiz ki, Allah bir kavmi sefa'af sayesinde cehennemden çikaracak.» hadisini rivayet ederken isittin mi? dedim. — Evet! cevabini verdi.

319 - (...) Bize Haccac b. Es-Sa'ir rivayet etti (dedi ki): Bize Ebu Ahmet Ez-Zübeyri [347] rivayet etti (dedi ki): Bize Kays b. Süleym [348] El-Anberi rivayet etti, dedi ki; Bana Yezid el-Fakir [349] rivayet etti (dedi ki): Bize Cabir b. Abdillah rivayet etti. Dedi ki: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem):
«Yüz çevreleri müstesna olmak üzere cehennemde cayir cayir yanan bir kavim oradan çikarilacak, cennete konacaklardir.» buyurdu.

320 - (...) Bize yine Haccac b. Sa'ir rivayet etti (dedi ki): Bize Fadl b. Dükeyn rivaye tetti (dedi ki): Bize Ebu Asim yani Muhammed b. Ebî Eyyûb [350] rivayet etti, dedi ki: Bana Yezîd-i Fakir rivayet etti, dedi ki: Hâricilerin bir re'yi iyice kalbime islemisti. Derken haccetmek, sonra halka karsi çik (arak propaganda yap) mak niyetiyle kalabalik, bir cemaat içinde yola çiktik (yolda) Medine'ye ugradik birde baktim. Cabir b. Abdillah... bir diregin yanma oturmus; cemaata Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadis rivayet ediyor. Bir ara cehennemliklerden bahsetti. Bunun üzerine kendisine:
— Ey Rasulullah'm arkadasi? Siz ne konusuyorsunuz? Halbuki Allah:
— (Yarabbi!) Süphesiz ki, sen kimi cehenneme atarsan onu muhakkak surette rezil rüsvay edersin.» (Âl-i Imrân : 192) ve:
— «Ehl-i cehennem, cehennemden çikmak istedikçe oraya iade edilirler...» buyuruyor. Binaenaleyh siz ne diyorsunuz? dedim. Cabir:

— «Sen Kur'an okur musun?» dedi.
— «Evet!» cevabini verdim.
— «Acaba Muhammet (Aleyhisselâtn)'ni makamini yani Allah'in onu ihya buyuracagi yeri (in neresi oldugunu) isittin mi?»
— «Evet.»
— O makam Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mahmûd olan makamidir ki,* onun sayesinde Allah (cehennemden) çikaracaklarim çikarir dedi.
Sonra Cabir siratin konmasini, insanlarin onun üzerinden geçisini anlatti. Ben bunlari ezberimde tutamamis olmaktan korkarim. Su kadar var ki; Cabir bir kavmin bir müddet cehennemde kaldiktan sonra oradan çi-karilacagini yani susam çöpleri gibi çikarilarak cennet nehirlerinden bir nehre atilacaklarini ve orada yikanarak kâgit sayfalari gibi (bembeyaz) çikarilacaklarini söyledi.
Müteakiben hacdan döndük (ve bir birimize) yaziklar olsun size Bu seyhin Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} üzerinden yalan söyleyecegini mi zannediyorsunuz? diyerek (haricilik davasindan) döndük. Vallahi Bizden bir adamdan baska haricilikte kalan olmadi.
Yahut Ebu Nuaym'in dedigi gibidir.
Dârât: dâre'nin cem'idir. Dâre her taraftan yüzün çevresidir. Bunun manâsi yüz secde mahalli oldugu için cehennemde yanmayacak demektir. Yani cehennemden çikarilanlarin secde yerlerinden baska yanmadik yerleri kalmamis olacaktir. Hâccâc hadisinde Yezid-i Fakir'in bir müddet haricilerin bâtil mezhebine girdigi anlasilmaktadir. Yerinde de görüldügü vecihle hâriciler büyük günah isliyenlerin ebedi olarak cehennemde kalacaklarini iddia ederler. Yezid 'in kalbine isliyerek benimsedigi ve hac dönüsü halka propaganda etmek istedigi kavil budur. Fakat Câbir (Radiyallahu anh) "in hadisini dinledikten sonra tevbe ederek bütün çete efradi bu kavilde.n dönmüs ve hâricilik propagandasi yapmaktan vaz geçmislerdir. Yalniz aralarindan biri hâricilikte Israr etmistir. Câbir (Radiyallahu anh) cehennemden çikarilanlari kurumus susam çubuklarina benzetmistir. Bu bâbta îbni Esi r (Rahimehümallah) söyle demektedir:
«Semâsini: Simsim'in (yani susamin) cem'idir. Susam kökleri topraktan çikarilarak daneleri alinmak için günese kondugu zaman yanmis gibi simsiyah olur ve incelirler.* Bu sebeple cehennemden çikarilanlar susam çöplerine benzetilmistir. Ben bu kelimeyi uzun müddet aradim sordum. Fakat onun hakkinda sadra sifa verecek hiç bir sey bulamadim; bu lâfiz tahrif edilmise pek benziyor. Galiba asli «sasam odunu» olacak. Sasam: Abo-noz gibi siyah bir agaçtir.»
Kaadi Iyâz 'da sunlari söylüyor:
«Buradaki semâsimin manâsi bilinmiyor. Galiba dogrusu sasam odunu olacak bu, manâ daha güzel yakisiyor. Sasam siyah bir agaçtir. Abonozdur diyenler de vardir.» Bu hususta daha baska mütâlea yürütenlerde vardir. Fakat muhtar olan kavil Ibnü'l-Esir'in beyan ettigi gibi susam olmasidir.»
Karâtîs; Kirtasin cem'idir. Üzerine yazi yazilan sahife demektir. Cehennemden çikanlarin beyaz yazi kâgidina benzetilmesi hayat nehrinde yikandiktan sonra yüzleri bembeyaz olacagi içindir.
Hadisin sonunda râvi:
«Yahut Ebu Nuaym'in dedigi gibidir» ibaresini kullanmistir. Ebu Nuaym, isnadin basinda zikri geçen Fadl b. Dükeyn 'dir. Bu zât Müs1im 'in seyhinin seyhidir. Bu cümle ravilerin hadisin sonunda kullandiklari mâruf bir edep ve nezaket cümlesidir. Onlar bunu, manâ itibariyle rivayet ettikleri hadiste bir hata veya degistirme olmustur, endisesi ile ihtiyatan söylerler. Yani; «ben hata ettimse dogrusu bana rivayet eden zatin söyledigi gibidir» demek isterler.

321 - (192) Bize Heddâb b. Halid El-Ezdî rivayet etti (dedi ki): Bize Hamtnâd b. Seleme Ebu Imran [351] ile Sabit'ten [352], onlarda Enes b. Ma-lik'ten naklen rivayet ettiler ki: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Cehennemden dört kisi çikarilarak Allah'a arzedilecekler. Bunlardan bîri (Allah'a) hitaben:

— Yarabbi! Beni cehennemden çikardin ya bir daha oraya döndürme, diye niyaz edecek, bunun' üzerine Allah onu cehennemden kurtaracaktir.» buyurmuslar.

322 - (193) Bize Ebu Kâmil FudayI b. Hüseyin el-Cahderî ile Muham-med b. Ubeyd, El-Guberi rivayet ettiler lâfiz Ebu Kâmil'indir dediler ki: Bize Ebu Avane, Katade'den, o da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes söyle demis. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) buyurdular ki:
«Allah kiyamet gününde insanlari bir araya toplayacak, onlar buna ehemmiyet verecekler. (Ibni Ubeyd : Bu kendilerine ilham olunacak demis) ve :
— Rabbimizden sefaat dilesek de bizi su vaziyetimizden rahata ka-vustursa ya, diyecekler. Bunun üzerine Âdem (Sallallahü Aleyhi ve gelerek :
— Sen bütün insanlarin babasisin, Allah seni kendi yed-i kudreti ile yaratmis; sana kendi ruhundan ruh nefh eylemis, meleklere de emir buyurarak onlar sana secde etmislerdir. (Ne olur) Bize RabbIn nezdinde sefa'at et de bizi bu (müskül) mevkimizden kurtarsin, diyecekler. Âdem (Aleyhisselâm);
— Ben sizin zannettiginiz mevkide degilim [353] diyerek (vaktiyle) yaptigi hatayi söyleyecek ve o hatadan dolayi Rabbinden utanacak, (onlara) lâkin siz Nuh'a, Allah'in gönderdigi ilk Resule gidin [354] diyecek. Bunun üzerine Nuh (Sallallahü Aleyhi ve kellem) 'e gidecekler. O da :
— Ben sizin zannettiginiz mevkide degilim, diyerek (vaktiyle) yaptigi hatasini söyleyecek ve ondan dolayi Rabbinden utanacak (kendilerine) lâkin siz Allah'in «Halil» ittihaz ettigi Ibrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye aidin diyecek. (Bu sefer) Ibrahim (Sallallahü Aleyhi ve bas vuracaklar. O da :
— Ben sizin zannettiginiz mevkide degilim, diyecek ve (vaktiyle) yaptigi hatasini söyleyerek, bundan dolayi Rabbinden utanacak :
— Lâkin siz Allah'in kendisiyle konustugu ve Tevrat'i verdigi Musa
(Sallallahü Aleyhi ve Sellemye gidin, diyecek. Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'a gidecekler. O da :
— Ben sizin zannettiginiz mevkide degilim, diyecek ve (vaktiyle) isledigi hatasini söyleyerek ondan dolayi Rabbinden utanacak:
— Fakat siz Allah'in ruhu ve kelimesi olan Isa'ya gidin diyecek. Müteakiben Allah'in ruhu ve kelimesi olan Isa'ya varacaklar. O da :
— Ben sIzIn zannettiginiz mevkide degilim. Lâkin siz Muhammed (Sallallahii Aleyhi ve Sellemye, gelmis geçmis bütün günahlari magfiret bu-yurulmus olan (o has) kula gidin, diyecek.
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki : «Bunun üzerine bana gelecekler. Ben RabbimIn huzuruna çikmak için izin istiyecegim, bana izin verilecek. Rabbimi görünce sectfeye kapanacagim. Allah diledigi kadar benî secde halinde birakacak, sonra bana :
— Ya Muhammed! Basini kaldir. Söyle sözün dinlensin; iste ki istegin verilsin; sefa'at dile sana sefa'at hakki verilsin, denilecek. Ben de basimi kaldirarak Rabbimin bana ögretecegi bir tahmîd ile Rabbime hamd edecegim. Sonra sefa'atta bulunacagim. (RabbIm) bana bir hudud tayin edecek. (O hudut dahilindeki) insanlari cehennemden çikaracagim; onlari cennete koyacagim. Sonra (RabbIme) dönerek secdeye kapanacagim. Allah (yîne) diledigi kadar beni (secde halinde) birakacak. Sonra (bana) :
— Ya Muhammed basini kaldir! Söyle sözün dinlensin; iste ki istedigin verilsin. Sefa'at dile sana sefa'at hakki verilsin, denilecek. Ben de basimi kaldirarak Rabbime : Onun bana ögrettigi bir hamdle hamd edecegim, sonra sefa'atta bulunacagim. Rabbim bana bir had çizecek. Ben de o haddin içinde bulunan insanlari cehennemden çikaracagim; kendilerini cennete koyacagim.
Ravi demis ki:
— Üçüncüde mi, dördüncüde mi bilemiyorum.
— «Ben, Yorabbi! Cehennemde Kür'ân'in hapsettiklerinden yani kendilerine ebediyyen cehennemde kalmak vacip olanlardan baska kimse katmadi! diyecegim.» buyurdular.

Ibni Ubeyd kendi rivayetinde söyle demis:
«Katade yani üzerine cehennemde ebedî kalmak vacip olan dedi»
Bu hadisi Buhâri «Kkâbu't-Tevhîd», «Khabu'r-Rukaak» ve «Kitabu'i-Tefsir» de, Nesai «KitabiTt-Tefsir» de, Ibni Mâce «Ki-tâbü'z-Zühd» de tahriç etmislerdir.
Hadis-i serif Resu1u11âh (SaUaUahü Aleyhi ve Selîem) 'in sefa'ât-i uzmâsi hakkindadir. Bu Sefâ'at mahserde insanlar hesaba çekilmek için durduklari zaman olacaktir. Makam-i Mahmud hakkinda ulemânin kavilleri çoksa da Hafiz îbni Hacere göre bundan murad Sefaat-i Uzma denilen umumî sefaâtdir. Resulullah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in günahkârlari cehennemden çikarmak için yapacagi sefaati bunun tâbüerindendir. Nevevî sefaatin bes yerde olacagini beyân etmistir. Bunlar:
1 - Mahser yerinde,
2 - Bazi kimseleri hesapsiz cennete koymak için,
3 - Azabi hak etmis kimselerin azabedilmemesi için,
4 - Günahkârlarin cehennemden çikarilmasi için ve.
5 - Derece yükseltmek için yapilacaktir. Sefaatin besten fazla olacagini söyleyenlerde vardir. Teâ1â hazretlerinin ilhami ile sefâ'atçi aramak kullarin hatirlarina gelecek ve bu ise Adem (Aleyhisselâm) 'dan bas-layacaklardir. Adem (Aleyhisselâm) cennette kendisine yasak edilen agaçtan yedigini ve bu suretle A11ah'a karsi hatâ isledigini söyleyerek Özür dileyecektir. îbni Abbas (Radiyattahu A nhütna) 'dan rivayet edilen bir hadiste Hz. Adem (Aleyhisselâm)'}n :
«Ben hatam yüzünden cennetten çikarildim.» diger bir hadiste de:
«Ben bir günah isledim ve onun sebebiyle yeryüzüne indirildim.» Ebu Sa'id-i Hfudri 'den rivayet edilen diger bir hadisde:
«Ben bir günah isledim ve onun sebebiyle yeryüzüne Indirildim.» Sa'd b. Mansur 'dan rivayet olunan baska bir hadisde:
«Ben cennet-i Firdevsde iken bir hata isledim, bugün kendim affolun-sam bana o da yeter.» diyecegi rivayet olunur.
Ehl-i mahser ondan sonra Hz. Adem'in delâleti ile Nuh (Aleyhisselâm) a. müracaatla giriftar olduklari dehset ve sikintidan kurtulmalari için Teâ1a hazretleri nezdiride kendilerine sefâ'atta bulunmasini rica edecekler. Fakat o da vaktiyle kendisinin A11ah'a karsi hata ettigini bundan dolayi huzur-u ilâhide sefâ'at talebinde bulunmaktan utandigini söyleyerek özür dileyecektir. Nuh (Ahyhisselâm)hn hatasindan murâdi: Kâfir* olan kavminden hiç bir kimse birakmamak sartiyle helak etmesi hususunda A11ah'a niyazda bulunmus olmasidir. Ondan sonra ehl-i mahser Hz. Nuh 'un delâleti ile Ibrahim (Aleyhisselâm) 'a müracaat edecekler fakat o da vaktiyle günah isledigini binaenaleyh sefâ'at için huzur-u ilâhiye çikacak yüzü olmadigini söyleyerek Özür dileyecek ve kendilerini Musa aleyhisseîâma gönderecektir. Ibrahim (Aleyhisselâm) in günahindan murâd: vaktiyle putlari kirdigi zaman kendi kirdigini söylemiyerek:
«Belki onlari büyük put kirmistir.» demesi; zevcesi Sâre için; «Kiz kardesimdir.» ifadesini kullanmasi; yildizlara bakarak: «Ben hastayim.» demesidir. Bunlar Kur'an-i Kerîm'de zikredilmislerdir. Hz. Mûsâ dahi vaktiyle Allah'a karsi günah isledigini söyleyerek sefâ'atçi olmaktan özür dileyecek ve kendilerini îsâ (Aleyhisselâm) a gönderecektir.
Musa (Aleyhisselâm) 'm hatasi kiptiyi öldürmesidir. Beni Israil 'den biriyle kavga eden bir kiptiyi ayirmak için aralarina girmis eliyle kiptiyi def etmek isteyince; kipti hemen ölmüstü. Ehl-i Mahser, Isâ (Aleyhisselâm) 'a da müracaat edecek fakat, o da özür dileyerek kendilerini âhir zaman peygamberi Muhammed Mustafa (SallallahU Aleyhi ve Sellem)'e gönderecektir. Hadis-i serifte Isâ (Aleyhisselâm)'im A.11ah'a karsi islenmis bir hatasi zikredilmemistir. Nihayet mahser halki Resulullah (SaUaUahü Aleyhi ve Seflem)'e müracaatla sefâ'atini niyaz edecekler, o da bunu kabul ederek kendilerine sefâ'atte bulunacaktir. Sefâ'at hususunda kendilerine müracaat edilen peygamberlerin:
«Biz sizin zannettiginiz mevkide degiliz.» demeleri ya tevazu'lann-dan yahut bu isin Resûlü11âh (SaUaUahü

Aleyhi ve Sellem) 'e mahsus oldugunu bildiklerindendir.
Teâ1a hazretleri ehl-i mahsere evvelâ hazreti Adem (Aleyhisselâm) ile diger peygamberlere müracaati ilham buyurarak bizim Peygamberimiz (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) 'i en sona birakmasindaki hikmet — Allahu â'lsm— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVm faziletini göstermektir. Çünkü evvelâ ona müracaat etseler derhal sefaati kabul ederdi. Bu suretle diger peygamberlerden birine müracaat etsek, o da bize sefaat ederdi; zanni hasil olabilirdi. Fakat evvelâ birer birer onlara müracaat ederek is Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de karar kilinca, bu isin yalniz ona mahsus oldugunu anlamis olacaklar. Bu da peygamberimiz Muhammed Mustafa (SallallahU Aleyhi ve Sellem)'\n Teâ1a hazretleri nezdinde en yüksek makami haiz ve pey-gamberan-i izani içinde ona en mahbup O olduguna delildir. Bu hâdise onun bütün insanlardan ve sair mahlûkattan, hattâ bütün meleklerden efdal olduguna delâlet eder. Çünkü Sefa'ât-i uzmâ nami verilen bu büyük isi bütün mahlûkat içinde ondan baska üzerine alan bulunmayacaktir.
Resûlülla h(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Sefaat teklifini bir sÖz-le kabul etmesi bu makamin ve bu kerametin yalniz kendisine mahsus oldugunu bildigindendir.
Sefaat hususunda babalardan baslanmis tedricen büyükten küçüge ogullara gidilmistir.
Fikih ve usül-i Fikih âlimleriyle diger ulemâ peygamberlere günah islemenin caiz olup olmamasi hususunda ihtilâf etmislerdir. Bu meseleyi Kaadi Iyâz söyle hulâsa eder: «Peygamberlere nübüvvet geldikten sonra küfür etmeleri biîittifak caiz degildir. Onlar küfürden ma'sumdur-lar. Nübüvvet gelmezden önce onlar hakkinda küfrün caiz olup olmadigi ihtilaflidir. Sahih kavle göre; bu da caiz degildir.»
Günah islemelerine gelince büyük günahlardan ma'sum olduklari yine ittifakidir. Yalniz bu ma'sumiyetin akil yoluile mi yoksa seriat yolu ile mi oldugunda ihtilâf edilmistir. Üstad Ebu Ishak ile diger bazi ulemâya göre mucize delili muktezasi olarak Peygamberani îzâm 'in büyük günah islemeleri imkânsizdir. Kaadi Ebubekir ile ona muvafakat edenlere göre onlarin büyük günah islememesi icma' tarikiyle sabittir. Mutezile; taifesine göre ise aklen büyük günah isleyemezler.
Keza kavlen teblig ettikleri hükümler hususunda peygamberler bi-1' icma' ma'sumdurlar. Fiîli tebligat hususunda ihtilâf vardir. Bazilarina göre; bu hususta da ma'sumdurlar. Sair insanlara caiz olan yanilma ve unutma gibi seyler onlar hakkinda caiz degildir.
Bunlar yerlerinde görülecegi vecihle Resul ullâh (Sallattahü Aleyhi ve SellemYin namazda yanildigini bildiren hadislerle, emsali hadisleri tevil ederler. Ehl-i tasavvufun mezhebi budur.
Cumhuru ulemâya ve ekser-i muhakkikine göre; fiilde hata hem caiz hemde vadidir. Nevevi : - «Hak olanda budur» der. Yalniz onlarin hatalari Allah tarafindan kendilerine tenbih olunun Cumhura göre; hatalari derhal bazilarina göre ise; vefatlarindan önce tenbih olunur. Tâ ki dogruyu teblig müddetleri geçmeden teblig etmis olsunlar.
Peygamberler mürüvvete manî' ve insani küçük düsürerek i'tibarini sarsacak küçük günahlardan biîittifak ma'sumdurlar. Sair küçük günahlardan ma'sum olup olmadiklari ihtilaflidir. Selef ve Halefin Fikih, Hadis ulemâsinin ekserisine göre böyle günahlar peygamberler hakkinda hem caiz hem vaki'dir. Delilleri bu bâbtaki âyet ve hadislerin zahirleridir. Ehl-i tahkik ulemâdan bir cemaatla bazi Fikih ve Kelâm ulemâsina göre peygam-berler büyük günahlardan oldugu gibi bilcümle küçük günahlardan da ma'sumdurlar. Bu zevat peygamberlerden küçük günah sâdir oldugunu bildiren âyet ve hadisleri ya tevil ederler yahut onlari sehven veya teVil suretiyle yahut Peygamberlik gelmezden önce yaptiklarina hamlederler. Nevevi diyor ki: «Hak olan da budur. Çünkü peygamberlerin- küçük günah isledikleri sabit olsa fiillerinde takrirlerinde ve bir çok kavillerinde bizim onlara uymamiz lâzim gelmezdi. Halbuki bu söylediklerimiz hususunda onlara uymak lâzim geldiginde hiç bir hilaf yoktur. Ulemâ ancak
onlara uymanin vacip mi, mendûp mu yoksa mubah mi oldugunda ihtilâf etmislerdir.»
Kaadi Iyâz da sunlari söylemektedir: «Bazilarinin bu mezhebi bid'at taifelerinden Mu'tezile- ile Haricîlere nispet etmesi seni ürkütmesin.
Çünkü onlarin münazara ettikleri yer küçük günahlar sebebiyle tekfirdir. Biz bu mezhepten Allah Teâlâ'ya

teberri eyleriz. Peygamberler hakkinda zikir edilen su hatalara bak!... Adem (Aleyhisselâtü Vesselam) unutarak yasak olan agaçtan yemis. Nuh (Aleyhisselâm) kâfir olan kavmine beddua etmis. Musa aleyhisselâm katline memur olmadigi bir kâfiri öldürmüs. Ibrahim aleyhisselâm Küffara karsi kendini müdafa'a için tev-riyeli konusmustur. Bunlarin hiç birisi peygamberlerden baskalari için günah sayilmaz. Lâkin bu peygamberler mezkûr hatalardan korkmuslardir. Çünkü bunlar Allah'in emriyle yapilmis seyler degildi. Hafta bazilarini ma'rifetuîlah derecelerine göre Teâlâ hazretleri muaheze bile buyurmustur.»

Resulullâh (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Nuh (Aleyhisselâm) i ilk resul diye tavsif buyurmustur. Bu bâbda Ebu Abdillâh Mâzirî sunlari söylüyor: «Tarihçiler îdris (Aleyhisselâm) Hz. Nuh 'un dedesi diye zikir ederler. Idris (Aleyhisselâm) 'in da resul oldugu delille ispat edilirse tarihçilerin sözü dogru olmamak icap eder. Çünkü peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Âdem 'in dilinden Hz. Nuh'un ilk resul oldugunu Ijaber vermistir. îdris (Aleyhisselâm)1 mürsel olmayan peygamber ma'nasina almak da dogrudur» Kaadi Iyâz'in beyanina göre Idris'in îlyas oldugunu ve Benî Israilin bir peygamberi idigini söyleyenler vardir. Eger hakikât bu merkezde ise i'tiraz sâkit olur. Nitekim Kaadi Iyâz da : «Böyle denirse Adem'le Sit (Aleyhimesselâm) ve onlarin olup olmadigi hakkindaki i'tirazda sakit olur. Velevki Resul olsunlar. Çünkü Âdem (Aleyhisselâm) yalniz ogullarina Resul gönderilmisti. Onlar da kâfir degildiler. Hz. Adem onlara iman ve Allah'a Nitekim Kaadi Iyâz da: «Böyle denirse Adem'le Sir (Aleyhisselâm) Un da öyle idi. Halbuki Nuh {Aleyhisselâm) yer yüzünün bütün kâfirlerine Resul gönderilmisti...» diyor.

Hadiste Ibrahim (Aleyhisselâm)'a Halilullah, Musa (Aleyhisselâm)'a Kelimûllah, Isa (Aleyhisselâm)'a da Ruhullah denilmistir. Yine Kaadi Iyâz'in beyanina göre Halil kelimesi Hülleden alinmistir ki ihtisas ve bir seyin safisini seçmek manâsina gelir. Bazilari bu kelimenin ash hacet manâsina gelen «hâleltu» den alindigini ve inkita' manâsina geldigini söylemislerdir. Bu takdirde Ibrahim Aleyhisselâm'a Halil denilmesi hacetini yalniz Allah Teâlâdan bekledigi içindir. Bazilari Hüllenin halis sevgi manâsina geldigini digerleri Muhammedve EItaf demek oldugunu söylerler. Ibnü'l-Enbarî:

Haliü: «Tam sevgi ile seven ve sevginin hakkini ödeyen sevgili; sevgilerinde noksan ve kusur bulunmayan sevgili» diye tarih etmis Vahidî, bu tarifin muhtar oldugunu çünkü Allah Teâlâ'nm Ibrahim (Aleyhisselâm)'in Halili Ibrahim 'inde Allah'in Halili oldugum halbuki hacet manâsina gelen hülleden alinirsa Allah'a Ibrahim'in halili denilemiyecegini söylemistir.

Hz . Musa (Atevhisselâm)'a ehl-i sünnetin icmâî ile (kelîmullah) denilmistir. Çünkü Musa (Ateyhissetâm) Teâlâ hazretleri ile vasitasiz olarak konusmustur. Kelîm fa'îl vezninde ismi fail olup konusan manasinadir.

Isa (Aîeyhisselâm)'a Ruhullah ve Kelimetullah denilmistir. RuhuIIah denilmesinin vechi ya onun hakkinda Teâlâ hazretleri «Ruhumuzdan üfürdük» buyurdugu yahut Isâ (Aieyhisseîâm) 'in dirilttigi ölülerde ruh hasil oldugu içindir. Kelimetullah denilmesi ise Allah'in: *ol» kelimesi ile vücut buldugu içindir. Zemahserî:

îsâ (Aieyhisseîâm) kelimetullahtir. Çünkü baba ve nutfe vasitasi ile degil Allah'in emri ve kelimesi ile vücut bulmustur. Ruhullahtir. Çünkü ruh sahibidir. Ruh sahibi olan bir kimsenin bir cüz'ûnden meselâ diri olan babadan ayrilan nutfeden hasil olmus degildir... diyor. Isâ (Aieyhisseîâm) mahser halkina:

«Muhammed (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)%a gelmis geçmis butun günahlari magfiret buyurulmus olan (o has) kula gidin.»diyecektir. Resulul1âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gelmis geçmis günahlarindan mu-rad ne oldugu ulemâ arasinda ihtilafli bir meseledir. Bazilari geçmis günahlardan murad kendisine peygamberlik gelmezden önceki günahlari sonrakilerden muradda peygamber olduktan sonra islediklerdir. Diger bazilari bu sözden maksat ümmetinin günahlaridir demislerdir. Bu takdirde cümlenin manâsi ümmetin bazisinin günahlarinin affedilmesi yahut bütün ümmetin cehennemde ebedi kalmaktan selâmetidir. Bir takimlari gelmis geçmis günahlardan murad Resulüllâh (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanilarak veya te'vil ederek yaptigi islerdir, demislerdir. Kuseyri bu kavli ihtiyar etmistir. Isâ aleyhisselâmin geçmis sözünden murad:

«Adem (Aleyhisselâmyin hatasi gelecekten murad da peygamberin ümmetinin günahlaridir* diyenler bulundugu gibi bu sözden murad:

«Günahin olmus olsa affedilirdi muahaza olunmazdin» manasinadir. Diyenler de vardir.

«Bunun üzerine bana gelecekler. Ben Rabbimin huzuruna çikmak için Izin istiyecegim, bana izin verilecek.» cümlesini Kaadi Iyâz söyle tefsir etmektedir:

«Bunun manâsi —Allah-u Alem— bana vadedilen sefâ'atla makam-i mahmuda izin verilecektir» demektir. Makam-i Mahmudu Allah ona tahsis etmis ve kendisini orada ba's buyuracagini bildirmistir. Enes ve Ebu Hureyre hazeratimn rivayetlerinde Resulullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in secde ederek hamd-ü senada bulunduktan ve sefaat hususunda kendisine izin verildikten sonra «Ümmetim, ümmetim...» diye sözebasliyacagi bildirilmistir. Bu hadisin Huzeyfe (Radiyallahu anh) rivayetinde : «Bunun üzerine Muhammed (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)e gelecekler. O ayaga kalkacak ve kendisine sefâ'at babinda izin verilecek; emanetle rahim gönderilerek biri siratin sagina digeri soluna duracaklar ilk sirattan geçenler simsek sürati ile geçecekler...» denilmistir. Bu suretle hadis muttasil oluyor çünkü insanlarin Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e müracaatlari mahserde mevkif denilen bekleme yerlerinde ve kullarin hesabi görüldügü zamana aittir. Ondan sonra Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmeti ve ümmetinin günahkârlari hakkindaki' sefâ'atina, peygamberlerin, meleklerin ve diger sefâ'at ehlinin sefâ'atlanna sira gelir.»

Kaadi Iyâz bu sözleri ile Resulüllâh (Salîalîahü Aleyhi ve, Sellem) 'in mahserde; biri mahserin dehsetinden halki rahata kavusturmak, digeride sirat üzerinde günahkâr mü'minlere aid olmak üzere iki yerde sefâ'at edecegini birinciye Makam-i Mahmud ve sefâ'at-i uzmâ denildigini, hadislerin buna ve peygamberlerden baskalarinin da sefâ'at edeceklerine delâlet ettigini anlatmak istemistir.

Imam-i Gâzâlî:

«Dürretü-l.Fahire fi Ulumi'l-Ahire» adli eserinde mahser halkinin Hz Adem'le diger peygamberlere müracaatlari arasinda biner sene zaman bulundugunu söylemistir. Bazilari bunun aslina eremediklerinden bahsederek Gaza1î'ye ta'n etmis ve:

« GazaIî' bu kitapta bir çok asli olmayan hadisleri rivayet etmistir; bunlarin hiç birine aldanma» demislerse de Buhârî Sarihi Aynî Buna itirazla :

«Gazali 'nin ceîâlet-i kadri bu söylenenlere münafîdir. Mezkûr hadislerin asillarina erememek baskalarinin da erememesini istilzam etmez. Bu Kaail Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den gelen bütün hadisleri ihata etmemistir ki bunlarin aslina eremedim iddiasinda bulunabilsin» demistir.

«Yani; kendilerine ebediyyen cehennemde kalmak, vacip olanlardan baska kimse kalmadi» cümlesi ondan Önceki:

«Yorabbi! Kur'ân'in hapsettiklerinden baska kimse kalmadi.» cümlesinin tefsiridir. Bu tefsiri Katade yapmistir. Nitekim Imami Müslim rivayetin'son cümlesinde bunun Katade tarafindan yapildigim tasrih etmistir. Hz. Katade 'nin yaptigi tefsir dogrudur. Bunun manâsi cehennemde Kur'an-i Kerim'in ebediyyen kalacaklarini

«Hiç süphe yok ki, Allah kendisine sirk kosma kabahatini afvetmez.» buyurmustur. Mezkûr âyet-i kerime ehl-i hakkin mezhebine delildir. Çünkü Selef-i salihin imanla Ölen bir kimsenin cehennemde ebedî kalrmyaca-gma ittifak etmislerdir.

Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in huzur-u Rabbül âleminde yapacagi secdenin ne kadar devam edecegi bu hadiste bildirilmemis.

«Allah diledigi kadar beni secde halinde birakacak.» buyurulmussa da Hz . Ebu Bekr Siddîk (Radiyallahu anft) rivayetinde bu secdenin bir hafta kadar devam edecegi bildirilmistir. Fahri Kâinat sefâ'atinin sinirli oldugunu beyan ederek:

«Rabbim bana bir hudut tayin edecek (o hudut dahilindeki) insanlari cehennemden çikaracagim...» buyurmustur. Yani safâ'atm her nev'inde kendisine bir hudut tayin edilecek ancak o hudut dahilindeki insanlara sefâ'at edecektir. Meselâ: Cemaata gitmeyenler hakkinda sefâ'at edeceksin denilirse yalniz onlara sefâ'at decek, namaz kilmiyanlar hakkinda yahut içki içenler, zina edenler hakkinda sefâ'at edeceksin denilirse yalniz onlara sefâ'atta bulunacak sair günahkârlara sefâ'at hakki olma vara

323 - (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna île Muhammed b. Bessar da rivayet ettiler, dediler ki; Bize Ibni Ebi

Adîy, Sa'id'den, o da Katade'-den, o da Enes'ten naklen rivayet etti. Enes. söyle demis:. ResuliiIlah (Sallallahü Aleyhi-ve Sellem) buyurdular ki: «Mü'mInler kiyamet gününde bir yere toplanacak, onlar buna ehemmiyet verecekler, yahut bu kendilerine, ilham edilecek...» diyerek hadisi Ebu Avane hadisi tarzinda rivayet etmis. Bu hadiste Enes sunlari da söylemis:
«Sonra Allah'a dördüncü defa gelerek — yahut 4. defa dönerek — :
Yarabbi Kur'ân'in hapsettiklerinden baska (cehennemde) kimse kalmadi diyecegim.»
Bu rivayetlerde kiyamet gününde insanlarin bir yere toplanacagi bildirilmis fakat nerede toplanacaklarindan bahsedilmemistir. Hadisin baska bir rivayetinde:
«Allah insanlari Arasat meydaninda topladigi vakit.» denilmis Ebu Hureyre rivayetinde :
«Allah gelmis geçmis bütün insanlari bîr topragin üzerine toplayacak.» buyurulmustur. kelimesi bir rivayettle « diger bir rivayette bir rivayette seklinde zapte-dilmistir. Bunlardan birincisi ehemmiyet verecekler ikincisi kendilerine ilham olunacak üçüncüsü vehmedecekler dördüncüsü de mahzun olacaklar manasinadir.
îlhâmdan murad Allah'in bir seyi yapmak veya yapmamak hususunu insanin kalbine bildirmesidir.
«Sonra Allah'a dördüncü defa gelerek —yahut dördüncü defa dönerek —.,» ibaresi ravinin sekkini göstermektedir. Yani «ya Öyle dedi ya böyle» demek istemistir, Allah'a gelmek veya dönmekten murad Makami Mahmud'dur. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sonra bana sefâ'at için ilk defa müracaat edilen yere yani Makam-i Mahmud'a dönecegim demek istemistir.

324 - (...) Bize Muhammed b. £1 Müsenna rivayet etti (dedi ki): Bize Muaz b. Hisâm rivayet etti. Dedi ki: Bana babam, Katade'den, o da Enes b. Malikten naklen rivayet etti. Enes NebiyyullahfSaUallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular kî:
«Allah mü'minleri kiyamet gününde bir yere toplayacak. Bu kendilerine Ilham edilecek...»diyerek hadisi yukarkiler gibi rivayet etmis. Yalniz dördüncü defada:
«Ben de : Yarabbi cehennemde Kur'ân'in hapsettiklerinden, yani orada ebedî kalmak kendilerine vacip olanlardan baska kimse kalmadi, diyecegim.» buyurdugunu zikretmis.

325 - (...) Bize Muhamnied b. Minhal Ed-Darîr de rivayet etti (dedi ki): Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti (dedi ki): Bize Sa'id b. Ebî Arube ile Destevaînin arkadasi Hisâm, Katade'den, oda Enes b. Malik'ten naklen rivayet ettiler. Enes: «Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular» demis. H.
Bana Ebu Gassân El-Misma'î ile Muhamnied b, El-Müsenna da rivayet ettiler, dediler ki: Bize Muaz —ki Ibnî Hisâmdir.— rivayet etti dedi ki: Bana babam, Katade'den rivayet etti, (dedi ki): Bize Enes b. Malik rivayet etti ki Peygamber (SaÎîaÎîahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'tan baska ilâh yoktur, diyen ve kalbinde bir arpa agirliginda hayir bulunan herkes cehennemden çikarilacaktir. Sonra (yine) Allah'tan baska ilâh yoktur diyen ve kalbinde bir bugday donesi agirliginda hayir bulunan herkes cehennemden çikarilacaktir. Sonra (yine) Allah'tan baska ilâh yoktur diyen ve kalbinde zerre kadar hayir bulunan herkes cehennemden çikarilacaktir.» buyurmuslar.
Ibnî Minhâl kendi rivayetinde sunlari ziyade etmistir: «Yezid dedi ki bunun üzerine ben Su'be ile görüserek bu hadisi ona rivayet ettim. Su'be söyle dedi:
«Onu bize Katade, Enes b. Malîk'ten, o da peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'den naklen rivayet etti su kadar var ki; Su'be (zerre) kelimesinin yerine (Züre) yi koydu. Yezid bunda Ebu Bistâm tashif yapmis dedi.»
Bu rivayetin senedindeki Sa'id b. Ebi Arube hakkinda söz edilmistir. Çünkü bu zatin âhir Ömründe hafizasi bozulmus bunaklik eseriyle hadisleri karistirmaya baslamistir. Böylelerin o hal geldikten sonra rivayet ettikleri hadislerle ihticac olunmazsa da Buhâri ve Müslim 'deki hadisleri hadisi kanstirmazdan Önceki yani hafizalarinin saglam bulundugu zamana hamledilir.
Hisâm Said-i Desteva'îye Hisam-i Desteva'î de derler. Desteva* bir yerin ismidir. Bu zat o yerden getirilen elbiseleri sattigi için kendisine Hisâm-i Dstevaî; yine o yerden getirilen bugdayi sat agi için Hisâm sahib-i

Destevâi denilmistir.
«El-Metâli'» sahibi; «Mu'azb. Hisâm Sahib'd-Dest va'î » ifadesindeki sahib-i Desteva'îyi Mu'az'in sifati zannetmisse de bu yanlistir. Sahib-i Desteva'i Mu'az degil babasi Hisâm 'dir.
Hadisteki zerreden murad küçük karincadir. Züre rivayeti tashiftir. Onun için de Yezid:
< Ebu Bistâm bu kelimede tashif yapmis» demistir. Ebu Bistâm 'dan murad Su'be dîr.
Bazilari bu kelimeyi (durra) seklinde rivayet etmislerdir ki bu da tasnifin tashifi'dir.

326 - (...) Bize Ebu' Rabi' El-Ateki rivayet etti- <Dedi ki): Bize Ham-mad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'bed b. Hilâl El-Anezî [355] rivayet etti. H.
Bize bu hadisi Sa'id b. Mansur da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) Bize Hâmmad b. Zeyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'bet b. Hilâl El-Anezî rivayet etti. Dedi ki: Enes b. Malîk'e gittik ve (bizi onunla görüstürmesi için) Sabit'ten sefâ'at diledik Enes'e vardigimizda kusluk namazi kiliyordu. Sabit bizim için izin istedi ve yanma girdik. (Enes) Sabit'i kendi yanma sedrine oturttu. Sabit ona:
«Ya Eba Hamza (su) Basrali kardeslerin kendilerine sefâ'at hadisini rivayet etmeni rica ediyorlar» dedi. Enes buna icabetle sunlari söyledi: Bize Muhanimed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular:
«Kiyamet günü geldigi zaman insanlar deniz dalgalan gibi birbirine çarparak karisacaklar. Sonra Âdem'e gelerek Zürriyetine sefaat et! diyecekler. Âdem (Aleyhisselâm) Ben ona ehil degilim, lâkin siz Ibrahim [356] (Aleyhisselâm) 'a gidin; çünkü o Halilullah'dir, diyecek. Bunun üzerine Ibrahim'e gelecekler. O da : Ben buna ehil degilim, lâkin siz tAûsâ(Aleyhisselâm) 'a gidin; çünkü o Kelimullâh'tir, diyecek. Müteakiben Musa'ya ge-Jinecek. O da': Ben buna ehil degilim; lâkin siz îsâ (Aleyhisselâm)'a gidin; çünkü o Ruhullah ve Kelimullâh'dir; diyecek; sonra îsâ (Aleyhisselâm)'a gelinecek. O da : Ben buna ehil degilim; lâkin siz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gidin, diyecek. Nihayet bana gelecekler. Ben onlara : (Evet) Ben buna ehilim, diyerek hemen gidip Rabbimin huzuruna (çikmak Için) izin isteyecegim. Bana izin verilecek. Ben de onun huzuruna durarak ona öyle hamd-ü senalarda bulunacagim ki, simdi onlari söylemeye iktidarim yoktur. Onlari bana Allah ilham edecek. Sonra Allah için secdeye kapanacagim. Bana : Ya Muhammed, basini kaldir. Söyle ki, sözün dinlensin, iste (istegin) verilsin, sefaat dile sana sefaat hakki verilsin, denilecek. Bunun üzerine ben: Yarabbi! Ümmetimi, ümmetimi, diyecegim. (Bana : Haydi) git, kimin kalbinde bir bugday yahut arpa danesi kadar iman varsa onu cehennemden çikar, denilecek. Ben gidip bunu yapacagim. Sonra yine Rabbime dönerek ayni hûmdüsenalarla ona hamd edecegim. Sonra ona secde ederek yere kapanacagim. Bana (yine :) Ya Muhammed basini kaldir da söyle, sözün dinlensin, iste ki Istegin verilsin; sefaat dile sana sefaat hakki verilsin, denilecek. Ben (yine) ümmetimi!., ümmetimi!., diyecegim. Bunun üzerine bana : Haydi git, kimin kalbinde hardal danesi kadar iman varsa onu cehennemden çikar, denilecek. Ben gidip bunu da yapacagim. Sonra Rabbime dönerek ayni hamdlerle ona hamd edecegi m. Sonra onun için secdeye kapanacagim. Bana (tekrar) : Ya
Muhammed basini kaldir, söyle ki, sözün dinlensin; iste istegin verilsin. Sefaat dile sana sefaat hakki verilsin, denilecek. Ben de : Yarabbi ümmetimi, ümmetimi, diyecegim. Bana : Git, kimin kalbinde hardal donesinden çok, çok, çok daha az iman olan kim varsa onu da cehennemden çikar; denilecek. Ben hemen gidip bunu da yapacagim.»
Iste Enes'in bize haber verdigi hadis budur. Bunun üzerine onun yanindan çiktik. Sahranin yüksek bir yerine vardigimiz da: Hasan'in yanina ugrasakta ona bir selâm versek ya dedik... O Ebu Halife'nin evinde gizlenmistir; dedik ve hemen onun yanina girerek kendisine selâm verdik. Dedik ki: Ya Eba Saidî Biz senin dostun Ebu Hamza'nin yanindan "geldik. Bize Sefaat hakkinda öyle bir hadis rivayet etti ki mislini (simdiye kadar hiç) isitmedik. Ebu Said: Onu bana söyleyin dedi. Biz de hadisi kendisine rivayet ettik. Devam edin dedi.
— Bize bundan fazla bir sey söylemedi dedik.
— O bu hadisi yirmi sene evvel rivayet etti. O, zaman kendisi derli topluydu. Simdi muhakkak (hadisten) bir sey birakmis; bilmiyorum Seyh unuttumu yoksa itimad edip kalirsiniz diye size söylemekten mi çekindi, dedi.

Biz kendisine (Onun biraktigini) bize sen anlat dedik. Bunun üzerine güldü ve:

«Insan aceleden halk edilmistir [357] Ben bunu size ancak hadîsi rivayet etmek için söylemistim.» dedi. Ve hadîsi söyle nakletti :

«Sonra dördüncü defa da Rabbime dönerek ayni hamdüsenâlarla ona hamdedecegim. Sonra onun için secdeye kapanacagim. Bana ; Ya Muhammedi Basini kaldir da, söyle ki, sözün dinlensin. Iste, istegin verilsin, sefaat dile sana sefaat hakkr verilsin; denilecek. Ben de : Yarabbi! Allah'tan baska ilâh yoktur diyenler hakkinda sefaat için bana izin ver, diyecegim. Teâlâ hazretleri : Bu senin için degildir, yahut bu sana ait degildir. Lâkin izzetim, kibriyâm, azametim ve cibriyâm hakki için yemin ederim ki, Allahîtan baska ilâh yoktur, diyenleri (cehennemden) behemahâl ben çikaracagim,» buyuracak.

Râvi Ma'bed söyle demis: «Hasan üzerine sahadet ederim ki; bu hadisi bize Enes b. Malik'ten isittigini söyleyerek rivayet etmistir. Zannederim: «Yirmi sene önce, Enes o zaman derli topluydu» dedi.

Bu hadis-i Buhâri «Kitabü't-Tevhit» de Nesa ; «Kitabu't-

Tefsir» de tahriç etmislerdir. Bu da sefaat hadisinin bir baska rivayetidir. Basra'li cemaat sefaat hadisini dinlemek maksadiyle Enes b. Malik (Radiyaîiahu A nhüm) 'e gitmisler Hz. Enes kendilerini tanimadig için onlari tanistirmak ve ricalarini kendisine bildirmek maksadiyle yanlarina Enes (Radiyaîiahu anh) 'm dostu olan Sabit-i Bünânî'yi de almislar. Enes (Radiyaîiahu anh) 'in evi Basra'ya iki fersah mesafede bulunan ^Ezzaviye» denilen yerde imis. Basra'lilar sefaat hadisini orada dinlemisler dönüste Hasan-i Basri (Rahimehuilah) 'in yanma ugramak akillarina gelmis Hasan-i Basri Haccac-i zalimin zulmünden korkarak Basra'li Ebu Halif ete't-Tâî 'nin evinde giz-leniyormus. Hasan bu eve girince Allah'a duâ etmis; düsmanlari kendisini burada alti defa aradiklari halde bulamamislardir. Hadisin sonunu da ondan dinlemisler. Hasan-i Basrî hadisin bir kisminin noksan birakildigini görünce «Hîhî» demis. Bu kelime «ihi» seklinde de çivayet olunur. Ismi fiil olup sonunu getir; ziyadesini söyle manâlarina -gelir. Basra'lilar «bize bundan ziyadesi söylenmedi» deyince Hasan-i Basrî bu hadisi Enes (Radiyaîiahu anh) 'dan yirmi sene evvel dinledigini: o zaman Enes'in daha derli toplu yani genç ve dinç akli yerinde bulundugunu söylüyerek ihtiyarlik sebebiyle unuttumu yoksa- söylerse bu cemaat hadisi büyük bir müjde telâkki ederlerde ibadetlerden vaz geçerler diye korktugu için mi her ne sebeple ise hadisin bir kismini muhakkak rivayet etmedigini söyliyerek tamamini kendisi rivayet etmstir. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi ümmetine sefaat edilmesi müskü görülmüstür. Çünkü sefaat için ona müracaat edenler yalniz kendi ümmeti degil bütün insanlardir. Bu iskâle söyle cevap verilir.

. Ihtimal «Ümmetim» sözünden murad; sefaat için müracaat eden mü'min 'ümmetler yahud sancaginin altina toplananlardir. Bu sebeble onlari kendine izafe etmisdir. Kaadî Iyâz'a göre, ibarede kisaltma vardir. Evvela umumî sefaat için izin verilecek. Sonra ümmeti için hususî sefaat dileyecektir.

Hasan'm rivayetinde: Izzet, kibriyâ' azamet ve cibriyâ' kelimeleri edilmistir. Bunlar bir birinin müteradifi olmak üzere ayni manâya gelirler. edilmistir. Bunlar birinin müteradifi olmak üzere ayni manâya gelirler. «Esya zid^i ile anlasilir» kaidesi mucibince biz bunlarin nakizlarini yani zidlarini söyleyelim de hususi manâlari daha iyi anlasilsin. Izzetin nakîzi zül, kibriyanm nakîzi küçüklük, azamet ve cibriyanin nakîzi hakaretdir. Allah Teâlâ'ya izafe edilen bu sifatlarla ona lâyik olan lazimi manâlari kasdedilir. Bazilari: «Kibriya zatinin kemâline azamet ve cibriya sifatlarinin kemâline raci'dir. Celâl sifati ise, hem zatinin hem sifatlarinin kemâline râci' bir sifattir» derler.

Hadisi Serif Su Hükümleri Ihtiva Eder.

1 - Ulemâya ve büyüklere gereken vazife yanlarina gelen ulemâ ve ehl-i fazileLe baskalarindan daha ziyade ikramda bulunarak sair insanlarla bit olmadiklarini göstermektir.

2 - Hadis serif «iman ziyade ve noksan kabul eder» diyen ulemânin delilidir. Bu bâbdaki izahat iman bahsinde görülmüstür.

3 - Mürüvete dokunmamak sartiyle tanidik bir âlim ile arkadaslarinin huzurunda gülmek zarar etmez.
4 - Icabinda Kura'n-i Kerîm ile istishad edilebilir.
5 - Hadis-i Serif Allah'in rahmetinin son derece vâsi' olduguna delâlet ediyor. Ancak biz kullara düsen vazife bu rahmete güvenerek ibadetlerimizi boslamak degil, bilâkis daha ziyade aski sevkle kulluk vazifelerimizi yapmak; onu hak etmeye çahsmr.ktir. Zira son nefeste yüzde yüz imanim kurtaracagindan kimse emin olamaz.

327 - (194) Bize Ebu Bekir b. Ebî Seybe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet ettiler ve (ikisi de ayni sekil de rivayette ittifak eylediler. Yalniz biri bazi kelimelerden sonra bazi ziyadeler yapti.) Dediler Id: Bize Muhammed b. Bisr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Hayyân, Ebu Zür'adan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre söyle demis: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve .Sellem) 'e bir gün bir et (yemegi) getirdiler. Ve kol tarafindan bir parçayi kendilerine takdim ettiler. (Çünkü) ResülulIâh (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) kolu severdi. Ondan disleri ile bii lokma kopardi. Sonra söyle buyurdu:
«Kiyamet gününde insanlarin efendisi benim. Bu neden biliyor musunuz? Kiyamet gününde Allah gelmis geçmis bütün insanlari düz bir yere toplayacak, öyleki çagiran, sesini hepsine duyurabilecek, göz hepsini görebilecek. Günes yaklasacak insanlarin gam ve gussasi dayanamayacaklari ve tahammül edemeyecekleri dereceyi bulacak. Bunun üzerine insanlar birbirlerine : «Halinizi görmüyor musunuz? Basiniza geleni gör-müyor musunuz? Rabbiniz huzurunda kendinize sefaat edecek bir zat ara-saniza» diyecekler. Bâzilari birbirlerine : Âdem'e gidin, diyecekler. Ve Âdem'e gelerek : Ya Âdem, sen insanlarin babasisrn. Allah seni yed-i kudretiyle yaratmis. Sana kendi ruhundan ruh nefh eylemis, meleklere de emir buyurarak sana secde etmislerdir. Rabbin huzurunda bize sefaat et; halimizi görmüyor musun? Basimiza geleni görmüyor musun? diyecekler. Âdem : «Rabbim bugün Öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan önce böyle bir gadap etmisler; ne de bundan sonra böyle bir gddap eder. O bana (cennetteki) agaçtan (yemegi) yasak etti de ben ona isyan ettim. Nefsî... nefsî... siz benden baskasina gidin; Nuh'a gidin!» diyecek. Bunun üzerine Nuh'a gelerek : «Ya Nuh, sen yeryüzüne gönderilen ilk resulsün; Allah sana sükreden kul demisti; bize Rabbin huzurunda sefaat et; halimizi görmüyor musun? Basimiza geleni görmüyor musun?» diyecekler. Nuh onlara : Gerçekten RabbIm bugün öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan Önce böyle bir gadab etmistir, ne de bundan sonra böyle bir gadab eder. Hem benim vaktiyle ettigim bir bedduam vardir ki, onu kavmime etmistim. Nefsî. nefsî... siz Ibrahim (SalUillahii Aleyhi ve Sellenij'e gidin» diyecek. Müteakiben Ibrahim'e gelerek : «Sen Nebiyyutlah ve yeryüzü halkindan Allah'in Hâlilisin, bize Rabbin huzurunda sefaat et, halimizi görmüyor musun? Basimiza geleni görmüyor musun?» diyecekler. Ibrahim onlara : «Gerçekten Rabbim bugün öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan önce böyie bir gadab etmistir. Ne de bundan sonra böyle bir gadab eder,» diyecek ve vaktiyle yaptigi tevriyelerini anarak: Nefsî... nefsî... siz baskasina gidin; Musa'ya gidin,» diyecek. Bunun üzerine Musaf Sallallahü Aleyhi ir SelU'ini 'e gelerek : «Ya Musa, sen Resulüllâh'sin. Allah seni risa-fetleri ve konusmasIyle sair insanlardan üstü . kilmistir; bize Rabbin huzurunda sefâ'at et; halimizi görmüyor musun? Bu;imiza geleni görmüyor musun?» diyecekler. Musa Satlallahii Aleyhi vr Seilcnu onlara : Gerçekten Rabbim bugün öy!e bîr gadaba geldi ki, ne bundan Önce böyle bir gadab etmistir, ne de bundan sonra böyle bir gadab eder. Hem ben (vok-tiyle} Öldürmege memur olmadigim bir insan öldürdüm : Nefsî... nefsî.., Siz Isâ lSalUillahii Aleyhi ve SellemVe gidin» diyecek. Onlar da Isa'ya gelerek : «Ya Isâ! Sen Allah'in Resulüsün, insanlarla besikte konustun; Allah'in Meryem'e ilkâ ettigi bir kelimesi ve Allah tarafindan bir ruhsun. Binaenaleyh Rabbin huzurunda bize sefaat eyle; halimizi görmüyor musun? Basimiza geleni görmüyor musun?» diyecekler. Isâ (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara :
«Gerçekten Rabbim bugün Öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan önce böyle bir gadap etmistir, ne de bundan sonra böyle bir gadap eder. — isâ için günah zikretmemIs— nefsî... nefsî... siz baskasina gidin; Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e gidin.» diyecek. Bunun üzerine bana gelerek :
— «Ya Muhammed! Sen Resulüllâh ve Haîemü'l-Enbiya'sin. Allah senin gelmis geçmis bütün günahlarini affetmistir; bize Rabbin huzurunda sefaat eyle, halimizi görmüyor musun? Basimiza geleni görmüyor musun?»

diyecekler. Ben de kalkarak arsin altina gelecegim ve (orada) Rabbime secdeye kapanacagim. Sonra Allah bana öyle fütuhat verecek ve bana güzel hamdü senalardan öyle seyler ilham buyuracak ki, öyle fütuhati benden önce kimseye ihsan etmemistir. Sonra :

— «Ya Muhammed! Basini kaldir : Iste ki istegin verilsin! Sefaat dile sana sefaat hakki verilsin» denilecek. Ben basimi kaldirarak :

— Yarabbi! Ummetî... ümmeti...» diyecegim. (Bana) :

— «Ya Muhammed! Ümmetinden hesaba çekilmiyecek olanlari cennet kapilarinin sagindakInden cennete koy» denilecek. Bunlar, bu kapidan mada kapilarda insanlara ortaktirlar. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennet kapilarinin iki kanadinin arasi Mekke Ile Hecer arasi kadar yahut Mekke ile Busrâ arasi kadardir.

Bu hadisi Buhârî «Kitâbu't-Tefsir» ile «Kitabu'E Hadisi'l Embi-ya» da Tirmizî «Kitabû'z-Zühd» de Nesaî «Kitabül Velime» de

Ibni Mâce «Kitabu'I Et'ime» de tahriç etmislerdir.

Hadisin basinda Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e et yemegi getirildiginden ve kendisine kol tarafindan takdim edildiginden bahsediliyor ve «Çünkü onu severdi» deniliyor. Kaadî Iyâz'm beyanina göre Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iii. hayvanin kol tarafini sevmesi orasi daha lezzetli daha piskin ve daha kolay hozme-dildigi içindir. Tirmizî 'nin Hz. Aise (Radiyallahu Anhâ) 'd *n rivayet ettigi bir hadiste:

«Etin kol tarafi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e daha makbul degildi, lâkin eti ancak bayat olarak bulur. Bu sebeple kürek tarafini tercih ederdi. Çünkü o tarafi daha çabuk piser.» denilmistir.

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve'Sellem) 'in:

«Kiyamet gününde insanlarin efendisi benim.» buyurmasi —Hasa — övünmek degil tahdis-i ni'mettir. Allah'in nimetlerinden bahsederek sükürde bulunmayi zaten Allah ona emir buyurmustu. Ayni zamanda bu cümle bizim için de bir nasihat ve onun hakkini bize ta'rif sayilir. Âhiret gününde Peygamberleri ile bütün insanlarin, cinlerin, meleklerin hasili bütün mahlûkatm büyügü olunca dünyada da ayni sekilde bütün mah-lûkatin efendisi olacagi evleviyetle sabittir. Kaadî Iy âz söyie diyor:

«Seyyid: Kavminin büyügü, bassikismda kendisine iltica edilen kimsedir. Peygamber (Saiîaîlahü Aleyhi ve Seilem) insanlarin hem dünyada hem âhirette seyyididir. Âhirette insanlarin efendisiyim diye tahsis buyurmasi, oradaki efendilik daha yüksek oldugu içindir. Çünkü bütün Mahser halki, onun büyüklügünü efendiligini teslim edecek Adem (Aleyhisselâm) ile onun bütün zürriyeti Resulullah (Salîaiîahü Aleyhi ve Sellemyin sancagi altinda nesrolunacaklardir.

Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hiç bir peygamberin üzerine alamadigi sefâ'at-i uzmayi bir sözle kabul buyurarak sefaat edecek bu suretle bütün mahlûkatin ulusu oldugunu fiilen gösterecektir. Kiyamet gününün hevl ve siddetleri pek büyük olacak günes insanlarin tepelerine inecek insanlar onun verdigi siddet ve izdiraptan, hesap ve azap korkusundan deniz dalgalari gibi kaynasacaklar nihayet Adem (Aleyhisselâm) dan baslayarak sefâ'at için birer birer ülül azîm peygamberlere müracaatlarda bulunacaklardir. Kendisine müracaat edilen her peygamber o gün Teâlâ hazretlerinin misli görülmedik ve görülmeyecek bir surette gadaba geldiginden ve kendilerinin de vaktiyle isledikleri birer hatâ sebebiyle Allah'a hesap vermekten korktuklarindan ve sefâ'at için huzur-u ilâhiye çikmaya yüzleri olmadigindan bahisle nefsî, nefst... diyerek özür dileyecekler. En sonunda sefaat isini Seyyüdün nas Muhammed Mustafa (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üzerine alacaktir.

Allah'in gadabindan murad yerinde de izah edildigi vecihle gadabm lâzimi manâsi yani azap etmeyi irade buyurmasidir. Nevevî:

«Allah'in gadabindan murad asilerden intikam almasi ve siddetle azap görmeleri; ehl-i mahserin çektigi korku sikinti ve istiraplardir ki bunlarin daha önceden ne bir misli görülmüs ne de görülecektir. Iste Allah'in ga-dabinin manâsi budur. Nitekim rizasindan murad da rahmetinin, lütf-i kereminin iman ehline hasenat sahiplerine tecellisidir. Çünkü Allah Teâlâ hakkinda gadap ve rizanin degismesi müstehildir.» diyor.

Peygamberlerin nefsî, nefsî... demelerinin manâsi sefâ'ata muhtaç ve müstahak olan bizim nefsimizdir demektir.

Ehl-i mahserin Nuh (Aleyhisselâm) 'a :
«Sen yer yüzüne gönderilen ilk resulsün» demeleri onun ikinci Adem olmasindandir, kavmi helak olan.ilk resul Nuh (Aleyhisselâm) oldugu için ona ilk resul demeleri de ihtimal dehilindedir. Yahut Adem (Aleyhisselâm) ile onun gibi peygamberler bütün dünya sakinlerine gönderilmis olmadiklari içindir. Çünkü o zaman dünyanin her tarafinda insan yoktu. Su da bir ihtimaldir. Hz. Adem'in risaleti evlâtlarini terbiye ve ta'lim mahiyetinde idi. Onun için Nuh (Aleyhisselâm) 'a sen yer yüzüne, gönderilen ilk resulsün denilebilir. «Et-Tavzih» nam eserde: «Ehl-i mahserin sen yer yüzüne gönderilen ilk resulsün sözünü yer yüzü sakin* lerine gönderilen manâsina almak en dogrusudur.» deniliyor. Adem (Aleyhisselâm) 'm hem nebi' hem resul oldugu bazi hadislerden anlasilmaktadir. Mamafih onun hakkinda:
«Nebî'dir. Resul degildir» diyenler oldugu gibi bilâkis: «Resuldür nebi' degildir» diyenler de bulunmustur. Aynî: «Sahih olan: Adem (Aleyhisselâm) hem nebi* hem resuldür ona Cebrail (Aleyhisselâm) gelmis rAllah tarafindan sahifeler getirmis disi çocuklarina seriat ögretmistir. Binaenaleyh «Adem (Aleyhimesselâm) resuldür nebî' degildir» diyenlerin sözü fasittir. Çünkü her resul nebî'dir. Nübüvvet risaletin lâzimidir» demistir.
Hadiste ismi geçen Hecer Bahreyn'de büyük bir sehirdir. Su küpleri ile meshur olup bazi hadislerde zikredilen diger bir Hecer daha varsada bu o degildir. O Hecer Medine-i Münevvere yakinlarinda bir köydür. Busra dahi Dimesk'a üç konak mesafede bulunan ma,ruf bir sehirdir. Bu sehirle Mekke'nin arasi bir aylik yoldur derler. Cennet kapilarinin ikiser kanatlarinin arasindaki mesafenin son derece genis oldugunu tahyil için bu mesafe Mekke ile Hecer yahut Mekke ile Busra arasindaki mesafeye benzedilmistir. Hadis-i Serif Peygamber (Saiîaîlahü Aleyhi ve Seilem) in bütün ins ve cinden peygamberlerden, meleklerden faziletli Hz. Adem'le Nuh, Ibrahim, Musa ve Isa (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hazaratmin da sair peygamberlerden efdal olduguna delalet etmektedir.

328 - Bana Züheyr b. Harp'ta rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir, Uma ratü'bnü Ka'kaa'dan, o da Ebu Zür'a'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demis ki: ResulvdlahfSallallahü Aleyhi ve Sellemj'in Önüne bir kap tirit ve et kondu o (bundaki) koldan yedi. Burasi Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m koyundan en sevdigi yerdi. Ondan bir lokma isirdi ve: «Ben kiyamet gününde insanlarin seyyidi olacagim,» buyurdu sonra bir lokma daha isirarak (tekrar) :
«Ben kiyamet gününde insanlarin seyyidi olacagim.» buyurdular Esli a bin in kendisine birsey sormadiklarini görünce : «Bu nasil olur diye sorsamza!» dedi Ashab :
«Nasil olacak Ya Resulallah!» dediler Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Insanlar Rabbülâleminin huzurunda ayakta duracaklar...» buyurarak Ebu Hayvanin Ebu Zur'adan naklettigi hadis gibi anlatti, yalniz Ibrahim- (Aleyhisselâm) kissasinda fazla malumat vererek onun yildiz hakkinda :
«Benim RabbIm budur; kavminin büyük putu hakkinda : Bu isi putlarin büyügü su put yapmistir. Ve kendisi için ben hastayim dedigini» söyledi ve (sözüne devamla) :
«Muhammed'in nefsi yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki cennet kapilarinin iki kanadiyla pervazlarinin arasi Mekke ile Hecer yahut Hecer'le Mekke —arasi— gibidir.» buyurdular.
Bu iki cümleden hangisini söyledigini bilemiyorum, dedi.
Hadis-i serifte zikri geçen »Keyfe» kelimesinin sonuna vakif halinde
«hay-i sekt» nâmi verilen «he» getirilmistir. Bu kelimenin üzerinde duruldugu zaman mezkûr (hâ) nin getirilmesi hususunda söz yoktur. Ancak sahabe-i kiramin cümle ortasinda ayni kelimenin sonuna (he) getirmeleri iki vecihle izah olunmustur.
1 - Araplardan bazilari cümle ortasimda vakif hükümde telâkki ederler.
2 - Ashab(Radiyallahu anhilm) Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in telâffuzuna ta'bi' olmuslardir.
Udâde; kapinin iki tarafindaki çerçeve agaçlaridir.
Hadis-i serif talebe bir suâli sormaktan sikildigi vakit hocanin suâl yeri geldigine tenbihde bulunmasi gerektigine delildir.

329 - (195) Bize Muhammed b. Tarif b. HaIIfete'1 [358] Becelî rivayet eti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. FudayI rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Malik El-Esca'i, Ebu Hâziih'den,-o da Ebu Hureyre'den naklen rivayet etti. Bir de Ebu Malik, Rib'iden, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre Ile Huzeyfe söyle demisler: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdularki:

«Allah Tebareke ve Teâlâ (kiyamet gününde} insanlari bir yere toplayacak. Mü'minler kendilerine cennet yaklastinlincaya kadar ayakta duracaklar. (O zaman) Âdem'e gelerek :

«Ey babamiz! Bizim için cennefin açilmasini Iste!» diyecekler. O da : «Sizi cennetten ancak babaniz Âdem'in hafîesi çikarmadi mi? Ben bu isin ehli degilim. Siz oglum Ibrahim Halilullah'a gidin» diyecek. Ibrahim dahi :

«Ben bu Isin ehli degilim. Ben ancak geriden geriye Halil idim. Siz Allah'in kendisi ile söylestigi Musa (Aleyhisselâm)'a gidin» diyecek. Bunun üzerine Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelecekler. O da:

— «Ben bu Isin ehli degilim. Siz kelimetullah ve ruhullah olan Isa'ya gidin» diyecek. Isa (Sallalhihii Aleyhi ve Sellem) de :

— «Ben bu isin ehli degilim» diyecek. Nihayet Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'e gelecekler. O hemen ayaga kalkacak ve kendisine sefaat için izin verilecek, emanetle rahim gönderilerek siratin sag ve sol taraflarina duracaklar. Sonra sîzin ilk kafileniz simsek gibi sirattan geçecek.»

Ben: «Annem babam sana feda olsun! Simsek gibi geçmek ne demektir?.) diye sordum. Resulullâh (Sch'allahü Aleyhi ve Sellem):

«Simsegi hiç görmediniz mi? Göz kirpacak kadar bir zamanda nasil geçip dönüyor. Sonrakiler rüzgârin geçisi gibi. Daha sonrakiler kuslarin geçisi gibi ve insanlarin kosmasi gibi geçecekler. Onlari böyle kosturan amelleri olacaktir. Peygamberiniz de sirat üzerinde durmus :

YarabbI! Selâmet ver, selâmet! diyecek. Nihayet kullarin amelleri âcîz kalacak hatta öyle kimse gelecek ki, ancak sürünerek yürüyebilecek. Siratin iki tarafinda asili çengeller olacak. Bunlar emrolunduklarini yakalamakla memurdurlar. Bakarsin bazi Insanlar tirmalanmis kurtulmus. Bazilari da cehenneme atilmis olacak buyurdular.

Ebu Hüreyre'nin nefsi yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederimki cehennemin dibi yetmis yillik yol kadar derindir.

Kiyamet gününde cennetin mii'minlere yaklastirilacagi Kur'an-i Kerimde

«Cennet takva sahiplerine yaklastirilacak» âyet-i kerimesi ile beyân buyurulmustur.

Hz. Ibrahim (Aleyhisselâm) 'in :

«Ben ancak geriden geriye Halil idim» sözü tevazu' yoluyla söylenecektir. Bundan murad benim derecem bu.kadar yüksek degildir demektir. Nevevî diyorki :

«Burada hatirima güzel bir manâ tecelli etti. Bu manâ sudur Hz. Ibrahim'in bu sözünden murad: Bana verilen keramet ve ihsanlar Cebrail (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in araciligi ile olmustur. Siz Musa'ya gidin. Çünkü onun kelâmullahi isitmesi vasitasizdir, demektir.»

Müslim sahilerinden Ebu Abdi Ilâh Muhammet b. Ismail söyle diyor :

«Hadiste iki defa verae, verae yani geriden geriye denilmesi peygam-berimiz(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kelâmullahi vasitasiz isittigine ve A11ah 'i gördügüne isarettir. Ibrahim (Aleyhisselâm) mezkûr sözü ile :

«Ben derece itibari ile Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den sonra gelen Musa 'dan da sonrayim» demek istiyecektir.

Emanet ile sila-i rahimin sirat köprüsüne gönderilmeleri ehemmiyet ve mevkileri pek büyük oldugundandir. Bunlar A11ah'm diledigi sekil ve surete girerek müsahhas bir halde siratin iki tarafina dikileceklerdir.

Ebu Abdullah Muhammed b. Ismail 'in beyanina göre burada cümlede hazif vardir. Manâ sudur. Sile-i rahim ile emanet sirattan geçenlerden haklarini istemek için siratin iki tarafina dikilirler.

(85) - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Ben Cennet Için Sefaat Edecek Ilk Insanim ve

Peygamberlerin En Çok Tabi-i Bulunani Benim», Hadisleri Hakkinda Bir Bab

330 - (196) Bize Kuteybe b. Sa'id ile Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler Kuteybe dedi ki: Bize Cerir Muhtar b. Fulful'den, o da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes söyle demis Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cennet Için insanlara ilk sefaat edecek benim. Peygamberlerin en çok tabîi bulunani da benim buyurdular.»
Bu sefâ'at yukarida görülen bes nevi sefâ'attan hariç degildir. Zira eger ehl-i cehennem cehennemden' çikarildigi zaman yapilacaksa o husustaki se-fâ'ata râci'dir. Daha Önce yapilacaksa cennete girme hususundaki seîâ'at kabilindendir. Mamafih cennette yapilmasi da mümkündür. Nitekim Hemmam 'in rivayet ettigi sefâ'at hadisinde «RabbImden onun darinda izin Isteyecegim!» buyrulmustur. Onun (dari) nidan murad; çenettir; denilmistir. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjin korku ve dehset yeri olan mahserden selâmet diyari olan cennete nakledilmesinin hikmeti sefaatçi için ikram manâsinin daha münasip olmasidir. Bundan dolayi d-ialarm serefli makamlarda yapilmasi müstehaptir. Böyle yerlerde kabul daha ziyâde me'muldur.

331 - Bize Ebu Küreyb Muhammed b. El-AIâ'da rivayet etti. (Dedi kr): Bize Muaviye b. Hisâm, Süfyan'dan, o da Muhtar b. Fulfiil'den, o da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes söyle demis. Resulüllâh
(Sailallahü Aleyhi ve Sellem)
«Kiyamet gününde peygamberlerin en çok tabiî bulunani ben olacagim; Cennetin kapisini ilk çalan da ben olacagim» buyurdular.
Bundan önceki rivayetlerden Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in,ümmeti son nefsine kadar sirattan geçmedikçe oradan ayrilmayacagi anlasilmisti. Burada ise; cennetin kapisini ilk defa onun çalacagi bildiriliyor. Ilk nazarda bu rivayetler arasinda muaraza oldugu göze çarpiyor-sada hakikatta hiç bir muaraza ve münâfât yoktur. Çünkü peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mahser yerinden herkesten sonra ayrilarak cennet kapisina herkesten Önce varmasi imkansiz degildir. Zaten o gelinceye kadar cennetliklerin cennete girmesine müsade edilmiyecektir. Nitekim bir rivayette cennetin kapicisinin Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellemye hitaben :
«Senden önce hiç bir kimseye cennet kapilarini açmamaya me'mur oldum diyecek» buyurulmasida buna delâlet etmektedir.
Cennetliklerin yarisini Ümmet-i Muhammedi yenin teskil edecegi az asagida gelecek hadis-i seriflerden anlasilmaktadir. Ümmetin çoklugu ise; Peygamberinin efdal olduguna delildir. Onun içindirki; A1iyyû1 Kaarî;
«Bu hususda Ebû Hanîfe'nin nasibi pek büyüktür ; çünkü ehl-i islamin çogu ameli hükümlerde ona tabidir. “ dedi

332 - (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Seybe’de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hüseyin b. Ali ,Zaide’den , o da Muhtar b. Fulful’den naklen rivayet etti. Demis ki : Enes b. Malik sunlari söyledi : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
“ Cennet hakkinda ilk sefa’atçi ben olacagim. Peygamberler içinde benim kadar çok tasdik edilen hiç bir peygamber yoktur. Peygamberler içinde Öylesi vardir ki, ümmetinden onu yalniz bir kisi tastik etmistir»
buyurdular.

333 - (197) Bana Amru'n-Nâkid ile Züheyr b. Harp da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hasini b. Kasim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Mugîre, Sabitten, o da Enes b. Malik'ten naklen rivayet etti. Enes söyle demis: Resullullah (Salkilialiü Aleyhi ve Sellem):
«Ben kiyamet gününde cennetin kapisina gelerek açilmasini isteyecegim. Cennetin bekçisi (bana) :
— Sen kimsin? diyecek. Ben de :

— Muhammed'im diyecegim. Bunun üzerine :
— Ben ancak sana açmaya memur oldum. Senden önce hiç bir kimseye "(cennetin kapilarini) açmayacaktim. Diyecek.» buyurdular.

(86) - Peygamber (Saüallahü Aleyhi- ve Sellem) 'in Sefaat Duasini Ümmeti Için Saklamasi Babi

334 - (198) Bana Yunus b. Abdila'lâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Vehb haber yerdi. Dedi ki: Bana Malik b. Enes, Ibni Sihap'tan, o da Ebu Selemete'bni Abdi rrah man'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti ki. Resulüllâh (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Htr bir peygamberin bir duasi vardir. (Allah'a) onunla dua eder. Ben duami kiyamet gününde ümmcirime sefâ'at etmek için sakliyorum.» buyurmus.

335 - (...) Bana Zuheyr b. Harb ile Abd b. Hümeyd de rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Yâkub b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Sihâb'm kardesi oglu amcasindan rivayet etti. (Demis ki): Bana Ebu Sele-mete'bni Abdirrahman Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini haber verdi Resu-lullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem)
«Her peygamberin bir duasi vardir. Ben de Insaallah duami kiyamet gününde ümmetime sefâ'at etmek için sakladim.» buyurdular.

336 – (...) Bana Zuheyr b, Harb ile Abd b. Hümeyd rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Yâkub b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Si-hâb'in kardesi oglu, amcasindan rivayet etti. (Demis ki): Bana Arar b. Ebî Süfyan [359] b. Esid b. Cariyete' es-Sekafî bu hadisin mislini Ebu Hü-
reyre'den, o da Resulullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem)'den naklen rivayet etti.haber verdi. Ona da Amr b. Ebi Süfyan bin Esîd bin Cariyete's-Sekafi haber vermis ki: Ebu Hüreyre Kâ'bul ahbar'a söyle demis: Nebiyyullah (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem) :
Her peygamberin Allah'a dua ettigi bir duasi vardir. Ben de insallah duami kiyamet gününde ümmetime sefâ'at için saklamak istiyorum.» buyurdular.
Kâb Ebu Hüreyreye: «Bunu Resulullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem)'Aen sen mi isittin?» diye sormus. Ebu Hüreyre : «Evet» demis.

338 - (199) Bize Ebu Bekir b. Ebi Seybe ile Ebu Küreyb rivayet ettiler. Lafiz Ebû Küreyb'indIr. Dediler ki bize Ebu Muaviye, A'mes'ten, o da Ebû Salih'den o da, Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demis ki: Resulullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem):
«Her peygamberin kabul edilen bir duasi vardir ve her peygamber duasini evvelce yapmistir. Fakat- ben duami kiyamet gününde ümmetime sefaat etmek için sakladim. Insallah ümmetimden Allah'a hiç bir seyi serik kosmadan ölenlere nasip olacaktir.» buyurdular.

339 - (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ce-rir Umâradan —ki Ibni Ka'kaa'dir— o da Ebu Zür'a'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demis ki Resulullâh (Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem):
«Her peygamberin dua ettigi müstecap bir duasi vardir. Onun bu duasi kabul olunur da Istegi kendisine verilir. Ben duami kiyamet gününde ümmetime sefaat için sakladim.» buyurdular.

340 - (...) Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi rivayet etti. (Deâi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be Muhammed'den ki Ibni Ziyaddir [360] rivayet etti. Demis ki Ebu Hüreyreyi söyle derken isittim: Kesulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) :
«Her bir peygamberin bir duasi vardir ki, onunla ümmeti hakkinda dua etmis ve kabul olunmustur. Ben de

Insallah duami kiyamet gününde ümmetime sefaat Için geri birakiyorum, buyurdular.

341 - (200) Bana Ebu Gassân El-Mismaî ile Muhammed b. El-Mu-sennâ ve Ibni Bessâ rda rivayet ettile r.Lâfiz Ebu Gassân'indir. Dediler ki: Bize Muaz Yani Ibni Hisam rivayet etti. Dedi ki: Bana babam, Kâta-de'den rivayet etti. (Demis ki): Bize Enes b. Malik rivayet etti ki Ne-biyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Her bir peygamberin ümmeti için dua ettigi bir duasi vardir. Ben de duami kiyamet gününde ümmetime sefaat için sakladim.» buyurdular.

342 - (...) Bu hadisi bana Züheyr b. Harb ile Ibni Ebî Halef de rivayet ettiler. Dediler ki bize Kavh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be Katâde'den bu isnadla rivayet etti.

343 - (...) H. Bize Ebu Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bu hadisi bana Ibrahim b. Saîd El-Cevheri de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Üsame rivayet etti. Bunlarin hepsi mis'ardan. o da Katâde'den bu isnadla rivayet ettiler. Su kadar var ki Vekî'in hadisinde «i'tâ olundu dedi», Ebu Üsametnin hadisinde ise: «Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den» Tâbirleri vardir.

344 - (...) Bana Muhammed [361] b. AbdIIa'lâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir, bahasindan, o da Enes'den naklen rivayet etti ki: Nebiyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Söyle buyurmup» ve hadisi Katâde'nin Enes'den rivayet ettigi sekilde, rivayet etmis.

345 - (201) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh [362] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. Dedi ki bana Ebuzzübeyr haber verdi ki kendisi Cabir b. Abdillâh'i Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'âen naklen söyle derken isitmis :
«Her bir peygamberin ümmeti hakkinda dua ettigi bir duasi vardir. Ben duami kiyamet gününde ümmetime sefâ'at Için sakladim.» buyurdu.
Yukaridaki rivayetler bir birlerini tefsir etmektedirler. Bunlarin mec-mu'undan anlasiliyor ki; her peygamberin yüzde yüz kabul edilen bir duasi vardir. Ve her peygamber kabul edilen duanm hangisi oldugunu bilir. Geri kalan dualarinin kabul edilip edilmedigini bilmezler. Bunlarin bazisi Kabul edilir bazisi edilmez. Kaadi Iyâz'm beyanina göre; her peygamberin kabul edilen duasindan murad ümmeti hakkinda ettigi dua olsa . gerektir. Nitekim son iki rivayette bu cihat tasrih buyurulmustur.
Bu hadis Peygamber (SaUalkihü Aleyhi ve Seliem) 'in ümmetine karsi son derece sefkat ve merhametli olduguna, ümmetinin mühim islerine bakmaya çok dikkat ettigine delildir. Bundan dolayidir ki; ümmeti hakkindaki müstecab duasini ümmetinin en ziyade basinin sikildigi zamana, kiyamet gününe saklamistir.
Hadis serif imanini kurtaran mü'minlerin cehennemde ebedi kalmiya-caklarma da delâlet eder. Bir çok yerlerde görüldügü vecihle ehl-i hakkin mezhebi oudur.
Resülullah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) 'in duasi hakkinda insallah demesi teberrük ve emr-i ilâhiye imtisal içindir. Çünkü Teâlâ Hazretleri Kur'an-i Kerîm'de :
«Insallah demeden hiç bir sey için : Ben bunu yarin yaparim deme.» [363] buyurmustur.

87 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Duasi ve Onlara Sefkatinden Dolayi Aglamasi Babi

346 - (202) Bana Yunus b. Abdila'lâ Es Sadefi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Arar b. Haris haber verdi, ona da Bekr b. Sevade [364] Abdurrahman bin Cübeyr [365] den, o da Abdullah b. Amr b. Âsdan naklen rivayet etmis ki peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) Allah (Azze ve Celle)'nin

Ibrahim (Aleyhisselâm) hakkindaki su âyetini okumus :
Yarabbi süphesiz ki onlar insanlardan bir çoklarini bastan çikardilar. Bundan sonra bana kim tabi olursa o benden [366] dir. Isâ Aleyhisselâm'inda:
Eger onlari azab edersen süphesiz ki onlar senin kullarindir. Sayet magfiret buyurursan Aziz ve Hakîm olan Allah da yalniz sensin . Sözünü okuyarak ellerini kaldirmis ve :
«Yarabbi ümmeti ümmeti.» diye dua etmis ve aglamis Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) :
«Ya Cibril! Muhammed'e git, ona niye agliyorsun, diye sor!.. Rabbiii onun niye agladigini pekala bilir ya!., demis.» Cibril (Aleyhimesselâm) da ona gelerek sormus. Resulâllah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) kendisinin ne söyledigini ona haber vermis. Halbuki Allah onun ne söyledigini pekatâ bilir. Nihayet Allah: Ya Cibril! git Muhammed'e sunu sÖy-le : Biz seni ümmetin hakkinda razi edecegiz ve seni üzmiyecegiz! buyurmus.
Kaadi Iyaz'm beyanina göre hadis serifteki « J6 » Kelimesi
fiil degil kavi maddesinden isimdir. Ma'na sudur: «Isâ (AleyhisselâmYm kavlini de okudu...»

Hadis Serif Asagidaki Fevaidi Ihtiva Eder

1- Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine karsi son derece sefkatli ve merhametlidir.
2- Dua ederken el kaldirmak müstehabdir.
3- Mü'minler için bu hadis serif büyük bir müjdedir. Evet Teâlâ hazretleri Resulü Ekremine Va'd de bulunmus:
«Ümmetin hakkinda seni razi edecegiz, seni üzmeyecegiz.» buyurmustur, Hadis-i serif bu ümmet hakkinda en ümid bahs hadislerdendir. Ve tamamiyle Teâlâ hazretlerinin:
«Sana Rabbin, sen razi oluncaya kadar verecek.» [367] âyet-i kerimesine uymaktadir.
4- Yine bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Allah indindeki makam ve mertebesinin pek büyük olduguna delildir. Teâlâ hazretlerinin suali için Cibril (Aleyhisselâm)'i göndermesi Resu1u11âh (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in serefini ve en yüksek mertebede bulundugunu göstermek içindir.
«Seni üzmeyecegiz» cümlesi ondan önceki «Seni razi edecegiz»
cümlesinin te'kididir. Çünkü onu razi etmek ümmetinden bazilarini affetmekle de tahakkuk edebilir. Bu takdirde digerleri cehenneme girerler, îste ümmetinden cehennemde kimseyi birakmiyacagini anlatmak için Teâlâ hazretleri:
«Seni razi edecegiz; seni mahzun etmeyecegiz, bilâkis bütün ümmetini cehennemden kurtaracagiz» buyurmustur.
Bu hadisin ümmet hakkinda en ümid bahs bir hadis oldugunda süphe yoktur. Ancak bundan ümmet-i Muhammediyyenin hiç cehenneme gir-miyecegi anlasilmamalidir. Bilâkis simdiye kadar görülen rivayetlerden bir çok mü'minlerin cehenneme girecegi ve sefa'atlar sayesinde oradan Çikarilacagi tasrih buyuruldugu gibi:
«Sana Rabbin sen razi oluncaya kadar verecek.» âyet-i kerimesi nazil oldugu vakit Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde ümmetimden bir nefer cehennemde kaldikça ben de razi olmam.» buyurarak ümmetinden bazilarinin cehenneme girecegine isa-retde bulunmustur. Su halde mü'minlere bu ve emsali hadislere itimad ederek ibadet hususunda asla gevseklik göstermemek bilâkis böyle delillerden daha da ask-u sevke gelerek ibadetlerinde kusur etmemege çalismak gerekir. Mezkûr deliller hakikaten ümidbahstir. Fakat bugün mü'min olanlarin yarin Ölürken bu imanin mutlaka muhafaza edebileceklerine hiç bir kimsenin elinde senet yoktur. Binaenaleyh mü'minler imanlarinin icabi olan ibadetlerini tes tekmil ifa etmeli dünyadan mü'min olarak gitmeleri hususunda Allah'a niyazda bulunmali onun rahmetinden ümitlerini kesmemelidirler.

88- Kafir Olarak Ölen Kimsenin Cehennemde Kalacagini Hiç Bir Sefa'ata Nail Olamiyacagini ve Kendisine Allah'in Yakin Kullarini Akraba Olmanin Hiç Bir Fayda Vermiyecegini Beyan Babi

347- (203) Bize Ebu Bekr b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affan rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammad b. Seleme, Sabitten, o da Enes'-den naklen rivayet etti ki bir adam: Ya Resulullâh benim babam nerededir? Diye sormus. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cehennemdedir», demis. Adam dönüp gidince Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini çagirarak:
«Benim babam da, senin baban da cehennemdedir.» buyurmuslar.
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle demesi soran zatin musibetine istirak ederek teselli vermek içindir.
Süheyli diyor ki: «Biz buna kail olamayiz. Çünkü Resulullâh
«Ölülere sögerek dirilere eziyet vermeyin.» buyurmustur. Teâlâ hazretleri dahi:
«Süphesiz ki, Allah ve Resulüne eziyet edenler...» buyuruyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ancak o zati teselli için söylemistir. Bir rivayette soran zat: «Senin batan nerede?» diye sormus Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ona cevaben söylemistir. Ihtimal ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesiyle babasinin dirilerek ona iman ettikleri rivayeti sahihtir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadr ü kiymeti bunun fevkin-dedir. Allah hiç bir seyden âciz degildir.»
Bu mesele kelâm ulemasi arasinda ihtilaflidir. Sahih olan kavle göre Fahr-i kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hazretlerinin ebeveyni mü'-rnindirler. Onlarin mü'min oldugu bir kaç surette beyan edilmistir.
1) Ibrahim ve Ismail (Aleyhimesselâm) dini üzere mü'nûndirler.
2) Fetret zamaninin mü'minlerindehdirler. Ehl-i Fetret: Iki peygamberin bi'setleri arasinda yasayip birinci Peygamber kendilerine Resul olarak gonderilmiyen; Ikinciye de yetisemiyen insanlardir. Meselâ: Hz. Isâ kendilerine gonderiîmiyen, Muhammed (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'e de yetisemiyen çöl araplari bu kabildendirler. Bu ma'naya Fetret, peygamberler arasindaki uzun zamanlarin hepsine itlak edilebilir. Meselâ: Idris ile Nuh (Aleyhimesselâm) arasinda âltiyüz otuz sene geçtigi rivayet olunur kî; bu ma'naya göre bu bir fetret devridir. Lâkin fukaha fetretin hususî ma'nasini Jcatederek onu Hz, Isâ ile Muhammed (Sallaîlahü Aleyhi v'û Sellem) arasindaki zamana itlak ederler.
3) Hazreti Aise (Radiyallahu anhâ)'dan rivayet edilen bir hadise göre Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'în duasi ile bir mucize olarak ebeveyni dirilmis ve ona iman etmislerdir. Binaenaleyh onlar hakkinda dil uzatarak mü'min olmadiklarini söylemek en çirkin ve en büyük bir cüretdir.
Ibni Âbidin diyor ki: «Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e ebeveyni dirilrhislerdir demek Imam-i Azâm'm Fikh-i Ekber'inde onlarin kâfir olarak Öldüklerini söylemesine münâfî olmadigi gibi, Sahih-i Müslim'deki :
«Rabbimden anneme afv tafebi için izin istedim,- vermedi.» Ve :
«Benim babam da, senin baban da cehennemdedir.» hadislerine aykiri degildir..Zira dirilme hadisesi bundan sonra olmus olabilir».
Hadis serif fetret zamaninda Araplarin âdeti üzere putlara tapanlarin cehennemlik olduguna delildir. Vâkiâ Kur'an-i Keriin'de: Resul görmedikçe Allah'in hiç bir kimseyi azap etmeyecegi beyân buyurulmustur. Fakat fetret devrinde yasiyanlara Hz. Ibrahim ile diger peygamberlerin davetleri gelmistir. Binaenaleyh ma'zur olamazlar.

Ehli Fetret Üç Kisimdir :

1- Basiretiyîe Allah'in birligini idrak edenler. Bunlardan Kuss b. ' Sâide gibi bâzilari hiç bir seriata girmemis; bir takimlari Yahudi veya Hiristiyan dinine intisap etmislerdir.
2- Dinini tebdil ederek müsrik olanlar.
3- Ne müsrik ne de muvahhid olanlar. Bunlar hiç bir peygamberin seriatina girmemis, kendiliginden dinde uydurmamis- olanlardir.
Iste azap görecek olan ehl-i fetret bunlardan ikinci nev'e dahil olanlardir. Çünkü müsriktirler.

89 - Teala Hazretinin : «En Yakin Asiretini Uyar!...» Âyeti Kerimesi Hakkinda Bir Bab

348- (204) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Cerir, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Musa b. Talha'dan, o da Ebu Hüreyreden naklen rivayet etti. Demis ki : su

«Sen en yakin hisimlarini uyar [368] Âyeti kerimesi nazil olunca Re-sulullâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Kureysi davet etti. Onlarda toplandilar. Bunun üzerine Kesuhillâh (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) kimi umumî kimi hususi hitap ederek:

«Ey Kâ'b b. tüey, ogullari! Kendinizi cehennemden kurtarin. Ey Mur-ratü'bnü Kâ'b ogullari! Kendinizi cehennemden kurtarin. Ey Abdi Sems ogullan! Kendinizi cehennemden kurtarin. Ey Abdi Menaf ogullari! Kendinizi cehennemden kurtarin. Ey Hasim ogullari! Kendinizi cehennemden kurtarin. Ey Abdül Müttalip ogullari! Kendinizi cehennemden kurtarin. Ey Fatma! Kendini cehennemden kurtar. Çünkü ben sizin için Allah'tan hiç bir seye malik degilim. Su kadar var ki, sizin bir hisimliginiz var, ben bunu (hisimlik suyu ile) sulayacagim.» buyurdular.

349- (...) Bize Ubeydullah b. Ömer Elkâvarîrî rivayet etti. (Dedi ki)

Bize Ebu Avaiie, Abdülmelik b. Umeyrden bu isnadla rivayet etti. Ama Ceririn Hadisi daha tamam ve doyurucudur.

350- (205) Bize Muhammed b. AbdiHah b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' ile Yunus [369] b. Bükeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hisâm b. Urve babasindan, o da Aiseden naklen rivayet etti. Demis ki:

«Sen en yakin hisimlarini inzâr et.» âyeti kerimesi nazil olunca Re-sulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safa üzerine çikarak:

«Ey Fatime binfi Muhammed! Ey Safiyye binti Abdilmuttalip! Ey Adil Mutta I ip ogullari! Sizin için Allah'tan hiç bir seye mâlik degilim. Malimdan neyi dilerseniz isteyin.» buyurdular.

Bu hadis-i Buhari «Kitabül Vasâyâ» ile «Kitabü't-Tefsir» de Nesaî «Kitabül Vasâyâ» da tahriç etmislerdir. Hadîs Sahabenin mür-sellerinden sayilmistir. Çünkii Ebu Hüreyre Medine'de müslüman olmus, bu kissa ise Mekke'de geçmistir. Bazilari kissanin iki defa vakî oldugunu söylerler. Buna delâlet eden rivayetlerde vardir.

Hadisin muhtelif rivayetlerinden anlasilan ma'na sudur: «Benim hisimligima güvenmeyin; Çünkü ben Allah'in diledigi azabi sizden defetmege kadir degilim.»

«Su kadar var ki sizin bir hisimliginiz var; ben bunu hisimlik suyu ile sulayacagim» cümlesinden murad sila-i rahmimi yani akrabalik hakkimi edâ edecegim demektir. Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akraba hakkina rivayet etmemeyi hararete benzeterek onu söndürmek suretiyle hafifletecegini ifade buyurmustur.

Tahâvî diyor ki: «Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ Allah Teâlâ yakin hisimlarini inzar etmesini emir buyurunca Kureys asiretlerini davet etti. Bunlarin içinde nesebi Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile babasinda birlesenler oldugu gibi üçüncü babada, dördüncü babada, besinci babada, yedinci babada hatta bunlardan daha uzak babalarda birlesen akrbasi da vardi. Ancak hepsi Kureys kabilesine mensup olmakla bu kabile onlari bir araya topluyordu.

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Se!lem)'in hadisde görülen hisimlarina birer birer kabile ve sahis isimleriyle hitap etmesi en yakin akrabasi olduklarindandir.

Hadis serif akrabaya vasiyyet hususunda mezhep imamlarinin delülerindendir.

Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm umumî hitabindan murad :

«Ey Kureys sözü», hususi hitabindan murad da kabile ve sahislarin birer birer isimlerini zikir ederek kendilerini çagirmasidir. Nefislerini Cehennemden kurtarmaktan maksad; imani olmayanlarin iman etmesi, imani olanlarinda onu kuvvetlendirmesidir.

351- (206) Bana Harmeletü'bnü Yaliya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ilini Vehb haher verdi. Dedi ki: Bana Yunus, Ibni Sihab'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Ibnü'l-Müseyyeb ile Ebu Selemete'bni Abdirrah-man haber verdiler ki Ebu Hüreyre söyle demis : Resulüllâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
«En yakin hisimlarini inzâr et!» Âyeti kerimesi nazil oldugu zaman : «Ey Kureys cemaati! Kendinizi Allah'tan satin alin. (Yoksa) Ben Allah (in tfzâbin) dan (kurtarmak Için) size hiç bir fayda veremem. Ey Ab-dil Muttalib ogullari! Allah (in azabin} dan (kurtarmak için) size hiç bir fayda vermem. Ey Abbas b. Abdil Muttalib! Ben Allah (in azabin) dan (kurtarmak) için sana hiç bir fayda veremem. Ey Resûluliâh'in halasi Safiye! Ben Allah (in azabin) dan (kurtarmak için) Sana hiç bir fayda veremem. Ey Fatime binti Resulüllâh benden diledigini Iste! (Yalniz) Allah (in azabin) dan (kurtarmak için) sana hiç bir fayda veremem.» buyurdular.

352- (...) Bana Arar un-Nâkid de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mua-viye [370] b. Amr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zaide rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Zekvan, A'raç'dan, o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Saîiaîîahü Aleyhi ve Seilem) 'den bunun gibi bir hadis rivayet etti.

353- (207) Bize Ebu Kâmil El Cahderî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Teymî [371], Ebu Osman' [372] dan, o da Kabîsa b Muharik'tan, oda Züheyr b. [373] Amr'dan naklen rivayet etti. Kabisâ ile Zuheyr demisler ki:
«En yakin hisimlarini inzâr et.» Âyeti kerimesi nazil olunca Nebiy-yullah (SalîaUahü Aleyhi ve Seilem) dagdan kopma bir tas yiginina giderek en yüksek tasinin üzerine çikti ve sonra söyle nida etti:
«Ey Menâf ogullari! Ben bir Nezîrim.. Sizinle ben düsmani görüp de kendi adamlari için gözcülük etmeye giden ve düsmanin kendini geçeceginden korkarak baskin var diye bagirmaga baslayan kimse gibiyiz.» buyurdular.

354- (...) Bize Muhamnied b. Abdil A'lâ da rivayet etti, (Dedi ki): Bize Mu'temir, babasindan rivayet etti. (Demis ki): Bize Ebu Osman, Züheyr b. Amr ile Kabisa b. Muharikdan, onlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'den naklen bunun gibi bir hadis rivayet etti.
Hadisi serifte Kabisa ile Züheyr söyle dediler denilerek her ikisinin âyeti okuduklari sonra Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) bir tas yiginina gittigini ifade içinde «dedi» tabiri kullanildigi görülüyorsa da bundan murad yine ikisinin birden söylediklerdir. Rivayette ittifak ettikleri için bir adam gibi kabul edilerek fiil müfred olarak kullanilmistir. Bu söz ibareden hazf edilse manâya hiçbir zarari olmazdi. Lâkin cümle biraz uzaymca ravi bunu te'kid için tekrarlamistir, Kur'an-i Kerim ile Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in hadislerinde bunun emsalleri çoktur.
«Radme»; tas yigini demektir. «Radm» ve «Ridâm» m müfredidir. «Yerbeü»; fiilinin manâsi Öncülük eder, onlari korur demektir. Bu Isi yapana Araplar «Rabie» derler. Gözcü yani orduya düsman baskin yapmasin diye gözetmek için'gönderilen öncü manasinadir. Gözcü ekseriya yüksek bir yere çikarak düsmanin haline muttali' olmaga çalisir.
«Ya sabâhâh» kelimesi nahiv ilmine göre istigasedir. «Sabah zamanindaki baskina yetisin» mânasinda kullanilir. Araplar baskinlari ekseriyetle sabah zamaninda yaptiklari için düsmani gözetliyen murakip onun hücum edecegini anlayinca bu kelime ile kendi kavmine seslenir onlarda toplanarak' müdafaya hazirlanirlardi.
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) kendi hali ile kavminin halini iste bu gözcünün «baskin var» diye seslenmesine benzetmistir. Yani Allah'in gelmekte olan azabini ve kavminin halini düsmanin baskinina kendisini de baskini haber veren gözcüye benzetmistir. Mâna sudur. Sizin haliniz düsmanin baskin yapacagindan gafil bulunan bir kavme benim halimde bu baskini haber veren gözcünün haline benzer. Iste kiya-met geliyor. Bu haliyle orada dehsetli azaba duçar olacaksiniz ben sizi inzar ediyorum. Allah'a iman edin zira bu badireden baska türlü kurtulmanin imkâni yoktur.

355- (203) Bize Ebu Küreyb Muhammed b. El Alâ'da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Üsame, A'mes'ten, o da Anir b. Murra'dan, o da Sa'id b. Cübeyr'den, o da Ibni Abbas'tan naklen rivayet etti. Demis ki: Su

«En yakin hisimlarini ve onlardan en seçkin kabileni Inzâr et.» [374] âyet-i kerimesi nazil olunca Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Seîiem) Safa dagi üzerine çikarak «Baskin var!..» diye seslendi (Müsrikler) :

— Bu haykiran kimdir? dediler, (görenler) :

— Muhammed. Diye cevap verdiler. Bunun üzerine onun yanma toplandilar. Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Selle m) :

— «Ey filân ogullari! Ey filân ogullari! Ey filân ogullari! Ey Abdi Me-naf ogullan! Ey AbdulmuttalIp ogullari!» diye hitapta bulundu. Hemen yanina toplandilar. Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellein) (onlara) :

— «Ne dersiniz? SIze su dagin eteginden bir takim atlilarin çikip geldigini haber versem beni fastik eder misiniz?» dedi Müsrikler :

— «Biz senin hiç bir yalanini tutmus degiliz» dediler. Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem):

— «O halde ben size siddetli bir azabin önünde (o azabi haber veren) bir nezirim» buyurdular.

Bunun üzerine Ebu Leheb:

— «Yaziklar olsun sana! Bizi bunun için mi topladin » dedi sonra kalkip gitti. Arkasindan su sûre nazil oldu:

«Ebu Leheb'in elleri kurusun ve hem de hakikaten kurumustur...» [375] A'mes sûrenin sonuna kadar bu tarzda okumustur.

356- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Seybe ile Ebu Küreyb'de rivayet eltiler; dediler ki: Bize Ebu Muaviye, A'mes'ten bu isnadla rivayet etti: Dedi kî : Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) bir gün Safa dagina çikarak «Baskin var!..» diye nida etti... Ve hadisi Ebu Üsame hadisi gibi rivayet etti. (Yalniz bu rivayette) :

«Yakin hisimlarini inzâr et!..» âyetinin nüzulünü zikretmedi. Ebu Bekr Ismâîlî: Yukaridaki Ebu Hüreyre rivayetiyle buradaki îbni Abbas rivayeti hakkinda söz etmis ve : «Ebu Hüreyre 'nin bu rivayeti ile Ibni Abbas'in rivayeti mürseldirler. Çünkü bu âyet Mekke'de nazil olmustur; Ibni Abbas o zaman küçüktü Ebu Hüreyre ise (sonralari) Medine'de müslü-man olmustur.» demisse de kendisine cevap verilmis ve :

«Onlar bu hadisi ya Peygamber (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'den yahut bir sahâbîden isitmis olabilirler.» denilmistir.

Nevevî diyor ki: Ibni Abbas hadisinin, zahirine bakilirsa «Ve onlardan en seçkin kabileni» ibaresi âyet olarak nazil olmus sonra tilâveti neshedilmistir. Buharî 'nin rivayetinde bu ziyade yoktur.

A'mes «Mesed» sûresini sonuna kadar okumus yalniz meshur olan kiraetin hilâfina tahkik edati olan «Kad» kelimesini ziyade etmistir.

«Sûre» kelimesi hemze ile «Sû're» seklinde okunabilir. Fakat meshur kiraeti hemzesiz olanidir. Sûre okunduguna göre kelime yükseklik mânasina gelen sûr'dan alinmistir. Sû're ise sû'rdan alinmis olup bakiyye mânasina gelir.

Ebu Lehb, kelimesi Ebu Lehb seklinde de okunur. Ebu Lehb'in ismi Abdul Uzzâ b. Abdümuttalib'tir. Yani bu adam Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'in Nesebce amcasi dir. Bazilari kendisine Ebu Leheb künyesinin verilmesi Leheb adinda bir oglu oldugu içindir demisler bir takimlari yanaklarinin pek kirmizi oldugu için daha baskalari" yüzü pek güzel olup alev gibi parladigi için kendisine Ebu Leheb' (Yani Alemin babasi) denildigini söylemislerdir. Ona bu künyenin verilmesi akibetine-de muvafik düsmüstür. Çünkü ebedî olarak cehennemin alevli atesinde azab görecektir. Ebu Leheb Peygamber (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem) 'in en büyük düsmanlarindan biridir. Bu düsmanligi ölünceye kadar devam.etmistir. Hatta Resulullâh (Sailaîiahü Aleyhi ve Sellem)"e «Yaziklar olsun sana bizi bunun için mi topladin?» demesi de bu eziyetler cümle-sindendir.

Âyet-i kerimede Ebu Leheb hakkinda : «Elleri kurudu» buyurulmus-tur. Bundan murad helak oldu demektir. Mezkûr âyet sûrede iki defa tekrar edilmistir. Bunlardan birincisi Ebu Leheb'in helaki için beddua ikincisi

hakikaten helak oldugunu ihbardir. Âyet-i kerimede mecaz-i mürsel kabilinden el zikredilmis bütün vücudun helaki murad olunmustur.
Kaadi îyâz diyor ki :
«Bu -sûre île kâfire künye verilmesinin caiz olduguna istidlal edilmistir. Bu hususta ulemanin ihtilâfi vardir. Imairr-i Mâli k 'ten bir rivayete göre caiz bir rivayete göre de mekruhtur. Bazilari kâfirin kalbini yatistirmak: için ona künye verilebilir. Aksi takdirde verilemez. Çünkü künyede ta'zim ve hürmet vardir. Allah Teâlâ'nm Ebu Lehebe künye vermesi bu kabilden degildir. Demislerdir. Isminin Abdul Uzzâ olmasi hususunda hiç bir delil yoktur. Bu tesmiye bâtildir. Onun için de künyesi ile anilmistir. Bazilari Ebu Leheb onun künyesi degil lâkabidir. [376] Künyesi Ebu Utbedir, derler. Ona Ebu Leheb denilmesi âyet sonlarindaki kelimelerin mücaneseti içindir diyenler de vardir.

90- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebu Talibe Sefa'ati ve Bu Sebeple Azabinin Hafifletilmesi Babi

357- (209) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavariri ile Muhammed b. Ebi Bekr, El-Mukaddemi ve Muhammed b. Abdilmelik, El-Emevi [377] de rivayet ettiler dediler ki: Bize Ebu Avane Abdiilmelik b. Umeyrden, o da Abdullah b. Haris b. Nevferden, o da Abbas b. Abdulmuttalip'ten naklen rivayet etti ki Abbas :
— «Ya Resulullâh.' Ebu Talib'e hiç bir faydan olabildi mi? Çünkü o (her zaman) seni muhafaza eder ve senin namina (düsmanlarina) kizardi» Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Evet, (oldu.) O cehennemin sig bir yerindedir Eger ben olmasaydim cehennemin en derin yerinde olurdu.» buyurmuslar,

358- (...) Bize Ibni Ebi Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyan, Abdulraelik b. Umeyr1 den, o da Abdullah b. Haris't en naklen rivayet etti. Demis ki. Abbas'i sunlari söylerken isittim:
— «Dedim ki: Ya Resulallah- Gerçekten Ebu Tâlib seni korur ve sana yardim ederdi. Acaba bu ona bir fayda verdi mi?» Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Evet, (verdi.) Ben onu cehennemin derin dalgalari içinde buldum da kendisini siga çikardim.» buyurdular.

359- (...) Bu hadisi bana Muhammed b. Hatim'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Sa'id Süfyân'dan rivayet etti. Demis ki: Bana Abdilmelik b. Umeyr rivayet etti. Dedi ki: Bana Abdullah b. Haris rivayet etti. Dedi ki: Bana Abbas b. Abdulmuttalib haber verdi. H.
Bize Ebu Bekr b. Ebî Seybe dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî' Süfyân'dan bu isnadla Peygamber (Sallaikthü Aleyhi ve Selîemyden naklen Ebu Avane hadisi gibi rivayet etti.
Bu hadisi Buhâri «Menakibu'I Ensâr» babinda tahric etmistir. Hadis-i serif Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcasi Ebu Talib'e sefâ'atta bulundugunu ve bu sefâ'atinm azabini tahfif ettigini bildirmektedir. Allah-u Alem. Bu sefâ'at ya Isra gecesinde Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cehennemi gördügü zaman fiilen olmustur. Yahut kiyamet günü olacaktir. Ebu Ta1ib'in iman edip etmedigi ulema arasinda ihtilaflidir. Bazilari küfrüne kail olmuslardir. Bunlarin delilleri
«Sen diledigini hidayete erdiremezsin, lâkin Allah diledigini hidayete erdirir.» âyeti kelimesidir. Mezkûr âyetin bilittifak Ebu Talip hakkinda nazil oldugunu söylerlersede icma' iddiasi sahih degildir. Buradaki hadisler dahi küfrüne kail olanlara delildir. Imanina kail olanlar Ibni Ishak'm Ifani Abbas (Radiyallahu anh) 'dan rivayet ettigi bir hadisle istidlal ederler. Bu hadise göre Ebu Ta1ib'in vefati yaklastigi zaman Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) kendisine (Lailâhe illallah) demesini telkinde bulunmus o bundan imtina' etmis. Fakat orada bulunan Abbas (Radiyallahu anh) Ebu Ta1ib'in dudaklarinin kipirdadigini görerek ne söyledigini dinlemis ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e dönerek:

«Ey kardesim oglu! Vallahi kardesim Ebu Talib senin emrettigin kelimeyi söyledi» demistir. Hadis ulemâsi bu hadis için: «Senedinde ismi zikredilmeyen bir râvî vardir. Hadis Sahih bile olsa babimizin hadislerine muarizdir. Halbuki; bu hadisler ondan daha sahilidir» diyerek îbni Abbas rivayetini çürütmüslerdir. Maamafih kelâm, ulemâsindan bazilari Ebu Ta1ib 'in küfrü hakkinda söz sozlemeyi zaid addetmislerdir. Onlara göre bu bâbta ileri geri söz söylemek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gücendirebilir. Çünkü Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) amcasi Ebu Tali'bi çok severdi. Binaenaleyh gerek Ebu Talib gerekse Resu1u11âh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ebeveyni ile ecdadi hakkinda hiç bir sey söylemeyip sükût etmeyi ihtiyata daha uygun görmüslerdir.
Dahdah: Ancak topuga kadar ayaklan örten sig su demektir. Burada bu kelime ile Ebu Ta1ib'in azabinin hafifletüdigi ifade olunmustur. Hadis-I Serif küffarm derece derece azab edileceklerine delildir. Ebu Ta1ib‘in iman etmedigi kabul edilirse Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye yaptigi iyiliklerin ne faydasi olabilir; Küf-fârm hayir amelleri heba olup gider? seklindeki bir suale Buhari sarihi Aynî su cevabi vermektedir :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebu Ta1ib'e sefâ'-atta bulunmasi onun azabini bir dereceye kadar azaltmistir. Bu Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemf'in bereket ve hasaisindendir.»
«Derk» kelimesi «Derak» seklinde de rivayet edilmistir. Ancak.«derk» rivayeti daha çok kullanilir. Bunun mânasi; bilumum Lügat ve Meanî ulemâsina göre dip ve en asagi tabaka demektir.
Yine ulemânin beyanina göre cehennemin birçok tabakalari vardir. Bunlarin her birine, (derk) ismi verilir.

360- (210) Bize Kuteybetü'bnü Sa'id de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys Ibnû'l Hâd'dan, o da Abdullah b. Habbâb [378] dan, o da Ebu Sa'id-i Hudri'den naklen rivayet etti ki: ResulüIIâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yaninda amcasi Ebu Talib'in zikri%eçmis. Bunun üzerine:
— «Umulur ki, kiyamet gününde benim sefâ'atim ona bir fayda verir de cehennemin sig yerine konur. Topuklarina kadar erisir, ondan beyni kaynar.» buyurmustur.
Hadisin buradaki rivayetinde Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaninda amcasi Ebu Talib'in zikri geçtigi meçhul sigasi ile ifade olunmustur. Bazilari yukariki rivayetin delâleti ile Ebu Ta1ib hakkinda lâf edip sual soranin yine Abbas (Radiyallahu anh) oldugunu söylemislersede Allâme Aynî hadisten bu mânanin kafi olarak anlasilmadigini; baskasinin sormus olmasi ihtimalininde mevcut bulundugunu söylemistir.

91- Ehl-i Cehennemin En Hafif Azab Görecek Olani Babi

361- (211) Bize Ebu Bekir b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Ebi Bükeyr [379] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr b. Muham-med, Süheyl b. Ebu Salih'ten, o da Nu'man b. Ebi Ayyas'tan, o da Ebu Sa'id-i Hudri'den naklen rivayet etti ki. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
«Muhakkak cehennemliklerin en az azap göreni atesten Iki nalin giyecek nalinlarinin hararetinden dimagi kaynayacak.» buyurmuslar.

362- (212) Bize Ebu Bekr b. EM Seybe'de rivayet etti. (Ded.i ki): Bize Affan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sabit Ebu Osman en-Nehdî'den, o da Ibni Abbas'tan naklen rivayet etti ki: Resulullâh (Sallcllahü Aleyhi ve Sellem):
«Cehennemliklerin azap itibari ile en ehveni Ebu Talib'dir. O dahi iki nalin giyecek, onlardan dimagi kaynayacaktir.» buyurmuslar.

363- (213) Bize Muhammed b. EI-Müsenna ile Ibni Bessâr da rivayet ettiler lâfiz Ibnü'I Müsenna'nindir. Dediler ki: Bize Muhammed* b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki: Ebu Ishâk-i söyle derken

isittim. Nu'man b. Besir'i hutbe irâd ederken dinledim, söyle diyordu: Ben Resulullâh (SallaliahiI Aleyhi ve Sellem)'i:
«Süphesiz kî; kiyamet gününde cehennemliklerin azab itibari ile en ehveni öyle bir kimsedir ki, ayaklarinin altina iki kor konulacak, onlardan beyni kaynayacaktir.» buyururken isittim.

364- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Seybe de rivayet etti. (Dedi ki)- Bize Ebu Usâme, Amelden, o da Ebu Lshâk'dan, o da Nu'man b. Besir'den naklen rivayet etti. Nu man söyle demis. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Süphesiz ki, cehennemliklerin azab itibari ile en ehveninin atesten iki nalin ile iki nalin bagi vardir. Bunlardan onun beyni tencere kaynar gibi kaynar. Hiç bir kimseyi kendisinden daha ziyade azaba giriftar olmus görmez. Halbuki kendisi ehl-i cehennemin en hafif azab olunanidir.» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri «Kitabur Rukak» ta, Tirmizî «Sifatü cehennem» bahsinde rivayet etmislerdir. Bu rivayetlerin yalniz bir danesi müstesna digerlerinde azabi en az olan kimsenin ismi bildirilmemistir, îbni Tin'in beyanina göre bu bâbtaki rivayetlerden murad Ebu Ta1ib olabilir.
Mircel: bakirdan yapilma tenceredir. Tastan veya topraktan da yapilir, diyenler bulunmussa da El'raetâü' nam eserin sahibi bunun yalniz bakirdan oldugunu rivayet etmistir.
Bu rivayetlerle bunlara benzeyen diger hadislerde cehennemliklerin muhtelif azab görecekleri tasrih edilmistir.

92- Kafir Olarak Ölen Kimseye Hiç Bir Amelin Fayda Vermiyecegine Delil Babi

365- (214) Bana Ebu B«kr b. Ebu Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hafs b. Giyas Davud'dan, o da Sa'bi'den, o da Mesruk'tan, o da Aise'den naklen haber verdi. Demis ki:
— «Ya Resulullâh! Ibni Cüd'ân cahiliyet devrinde akrabasina yardim eder, fakirleri doyururdu. Acaba bu ona bir fayda verir mi?» dedim.
— «(Hayir!) Fayda vermez, çünkü o hiç bir gün : Ya Rabbi! Kiya-met gününde benim günahlarimi magfiret eyle, dememistir.»-buyurdular.
Ibni Cüd'ân misafir perver bir adammis misafirleri için yüksek bir küp yaptirdigi ve içinden yiyecek almak için ona merdivenle çiktigi rivayet olunur. Kureys'in reislerinden imis. Bidayette ahlâksiz ve kopuk bir cani imis durmadan cinayet isler; isledigi cinayetlerin bedelini kabilesi ödermis. Bu sebeple kavm-i kabilesi onu kovmuslar. Bir gün intihar etmeyi düsünerek dag yollarinda dolasirken dagda bîr magra görmüs. Orada bir yilan olurda beni Öldürür korkusu ile magrayi tetkik etmis fakat bir sey göremeyince içeriye girmis birde ne görsün karsisinda büyük bir yilan!... Gözleri kandil gibi piril piril yaniyor!... Yilan derhal onun üzerine hücum etmis. Ibni Cüd'ân can havliyle yilandan siyrilip kurtulmus fakat o anda bu yilanin hakiki degil yapma olacagi hatirina gelerek yilani eli ile tutmus. Birde bakmis ki; yilan altindan yapma gözleride yakuttur!... Derhal yilanin basini kirarak yakutlari çikarmis ve sonra magaranin içindeki bir odaya girmis. Orada bir sedir üzerine uzanmis öyle uzun ve büyük bir takim cesetler yatiyormus ki bunlari görünce hayrette kalmis. Zira ömründe görmedigi cesamette in-sanlarmis baslarinin ucunda gümüsten mamul bir levha bulunuyormus. Levhayi okuyunca; anlamis ki bu cesetler Cürhüm kabilesinin eski krallari imis. Zamanla üzerlerindeki elbiseler o kadar eskimis ki dokunur dokunmaz dagilirlarmis, gümüs levhada :
«Ben Nüfeyl b. Abrîiddar'im Hûd Aleyhisselâm'in torunlarindanim. Bes yüz sene yasadim servet ve san seref ugrunda dünyanin her tarafini dolastim. Ama bunlar beni ölümden kurtaramadi,..» ibaresi ile bazi beyitler yazili imis. Odanin ortasinda altin, yakut, Inci ve zebercetten mütesekkil bir yigin görmüs. O yigindan alabildigi kadar almis magarayi güzelce belleyerek taslarla kapadiktan sonra oradan gitmis. Aldigi kiymetli mallardan babasina göndermis. Babasi kendisini affetmis asiretine de yardimlar da bulunmus, nihayet günün birinde kavmine kiral olmus. Buldugu defineden fakir fikarayi doyurur muhtelif ihsanlarda bulunurmus. Bir rivayette öyle büyük yiyecek kaplan yaptirmis ki oradan geçen bir misafir devesinin üzerinden inmeden o kaplardan karnini doyu ra bili yormus» Hz. Aise (Radiyaîlahu Ânhâ) 'nin Resul-u Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selleni)'e Ibni Cüd'ân'i

sormasi kendisi onun kabilesine mensub oldugundandir.
Hadis-i serif kâfir olarak Ölen bir kimsenin sila-i rahim yapmak fakirleri doyurmak gibi hayir hasenatinin âhirette kendisine hiç bir fayda vermiyecegini bildirmektedir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin :
«Çünkü o hiç bir gün : Yarabbi! Kiyamet gününde benim günahlarimi magfiret buyur, dememistir.» sözünün mânasidâ budur. Yani bu adam kiyamete inanmamistir. Kiyamete imani olmayan bir adama ise; dünyada yaptigi hayir hasenatin hiç bir faydasi yoktur.
Kaadî îyâz diyor ki :
«Kâfirlere amellerinin fayda vermiyecegine, bunlardan dolayi sevap gormiyeceklerine azaplanda hafifletilmiyocegine icma-i ümmet mün'akit olmustur. Lâkin suçlarina göre küffarm azaplari birbirinden siddetli olacaktir.»
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin sefâ'ati sayesinde Ebu Tal'ib 'in azabinin hafifletilme sine gelince yine Kaadî Iyâz:
«Bu tahfif onun Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyi korudugu ve ona yardim ettigi için mükâfat olarak degil Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin hatiri içindir. Küf fara azab tahfifi yoktur. Yalniz onlarin birbirlerine nisbetle bazilarinin azabi hafiftir.» diyor.

93- Mü'minlerin Birbirlerile Yardimlasmasi ve Baskalarile Alakayi Keserek Onlardan Uzak Kalmalari Babi

366- (215) Bana Ahmet b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Ismail b. Ebî Hâlid'-den, o da Kays'dan, o da Amr b. Âs'dan naklen rivayet eyledi. Demis ki: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gizli degil açikça söyle buyururken Isittim:
«Dikkat edin!.. Ebu... ogullari (yani, Ebu filân ogullari) benim velilerim degildirler. Benim velim ancak Allah ile mü'minlerin salihleridir.
Bu hadisi BuHâri . «Kitabû-1' Edep» te tahriç etmistir. Onun rivayetinde sarahaten «Âl-î ebî filân» denilmisse de Müs1im'in rivayetinde yalniz «Âl'ebi »zikredilmis sonunu «Yani filân» diyerek tamamlamistir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla kimi kasdettigini ya kendi nefsi hakkinda yahut eshabma ait bir fitne ve fesat mülâhaza ettigi için tasrih buyurmamistir. Kürtûbî Müslim 'in asil nüshalarinda »filân» kelimesinin yeri açik birakildigini sonradan bazi kimselerin tashih yolu ile oraya «fûlân» kelimesini yazdigini söyler. Bu kelime bir isimden kinayedis. Kaadî îyâz bununla Hakem b. Ebî1 Âs'm kasdedildigini söylemistir. Hadis-i Seriften murad Peygamber (Sallalkihü Aleyhi ve Sellemyin velisi yalniz Allah ve salih mü'minler oldugunu bildirmektedir. Yani :
«Salih mü'minler akrabam olmasada benim içîoi velîdirler. Salih mü'm in olmayanlar akrabam dahi olsalar benim için velî olamazlar.»
demek istemislerdir.
Ibni Tîn 'in nakline göre bu sözden murad Re s ulull âh (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellemj'in akrabasindan müslüman olmayanlardir. Binaenaleyh bu söz küllü itlâk cüz'ü murad kabilinden mecaz-i mürsel olur. Hattabî :
«Burada nefyedilen vilâyet din hususundaki vilâyet degil karabet ve ihtisas ciheti ile olan vilâyettir» demistir.
Kurtûbî'ye göre; bu hadisin faidesi yakin akraba dahi olsa mü'miiv le kâfirin arasindaki vilâyetin kesildigini anlatmaktir.
Tîybî'de sunlari söylemistir:
«Hadisin mânasi: Ben hiç bir kimseye akrabalik sebebi ile muvâlât ve dostlukta bulunmam. Ben ancak Allah'i severim. Çünkü O'nun kullari üzerine vacip olan bir hakki vardir. Salih mü'minleri de Allah rizasi için severim. Sevdiklerime iman ve Salâhlarindan dolayi muvâlât eylerim. Bu hususta akrabam olup olmamalari mevzubahis degildir. Su kadar var ki; akrabamin akrabalik haklarina da riayet eylerim. Bu tefsir büyük ulema tarafindan söylenmis büyük sözlerdir.»

Mü'minlerin salihlerinden kimlerin kastedildigi ihtilaflidir. Bu hususta birkaç kavil vardir. Söyle ki :
1- Taberî 'nin Katade'den rivayetine göre bunlardan murad Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sel!em)'dir.
2- Ibni Ebî Hatîm'in Süddi 'den rivayetine göre murad sahabe-i kiramdir.
3- Yine Ibni Ebi Hatim'in Dahhâk 'tan rivayetine göre mü'minlerin salihleridir.
4- Yine Ibni Ebu Hatim'in Hasan-i Basrî 'den rivayetine göre Ebi Bekr, Ömer, ve Osman (RadiyaUahu Anhüm) hazarâtidir.
5- Taberî 'nin Ibni Mes'ud 'dan merfu' olarak tahriç ettigi bir rivayete göre Ebu Bekr ile Ömer (RadiyaUahu anhumâ) 'dir. Fakat bu hadisin senedinde zaaf vardir.
6- Ibni Ebi Hatim'in sahih bir senedle Sa'id b. Cübeyr'den tahriç ettigi bir rivayete göre yalniz Ömer (Radiyalîahu anh) dir
7- Kurtubî 'nin Müseyyeb b. Serik 'den rivayetine göre hasscten Ebu Bekr (RadiyaUahu anhj 'dir.
8- Ibni Ebi Hatim 'in Mücahit 'ten rivayetine göre yalniz A1i (Radiyallahu anh)'div.

94- Müslümanlardan Bir Çok Taifelerin Hesapsiz ve Azapsiz Olarak Cennete Gireceklerine Delil Babi

367- (216) Bize Abdurrahman b. Sellam b. Ubeydülâh el-Cümehî [380] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Rabî [381] yani Ibni Müslim, Muham-med b. Ziyâd'dan, o da Ebu Hüreyre'deh naklen rivayet etti ki Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ümmetimden cennete yetmis bin kisi hesapsiz olarak gireceklerdir.» buyurmuslar. Bunun üzerine bir zat:
— «Ya Resulullâh! Allah'a dua etde beni de onlardan eylesin» demis. Resulullâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ya Rabbi! Bunu da onlardan eyle.» diye dua buyurmus. Sonra bir baskasi kalkarak:
— «Ya Resulullâh! Allah'a dua etde beni de onlardan eylesin» demis. Resulullâh (SaUallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu hususta Ukkase seni geçti.» buyurmuslar.

368- (...) Bize Muhammed b. Bessar da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki: Muhammed b. Ziyâdi dinledim dedi ki: Ebu Hüreyreyi söyle derken isittim: Resulullâh (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem n : Söyle buyururken isittim. Diyerek Rabî'in hadisi gibi rivayette bulundu.

369- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb haber verdi. Dedi ki: Bana Yunus, .ibni Sihâp'tan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Sa'id b. El' Müseyyeb rivayet etti, ona da Ebu Hüre yre rivayet ederek söyle demis: Resulullâh (Saîîaîlahü Aleyhi ve Seileyi
— «Ümmetimden yetmis bin kisilik bir zümre yüzleri ayin on dördündeki gecesi gibi piril piril parlayarak, cennete gireceklerdir.» buyururken isittim.
Ebu Hüreyre demis ki:
«Bunun üzerine Ukkâsetü'bnü Mihsan el-Esedî sirtindaki kaplan postu gibi yollu elbisesini kaldirarak ayaga kalkti ve :
— «Ya Resulâllâhî Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin» dedi. Resulullâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ya Rabbi! Bunu da onlardan eyle.» diye dua etti. Sonra Ensar-dan bir zat kalkarak:
— »Ya Resulâllâh! Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin» dedi, (Bu sefer) Resulullâh (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem);
— «Bu hususta Ukkâse seni geçti.» buyurdular.

370- (217) Bana yine Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki):

Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hayve [382] haber verdi . Dedi ki: Bana Ebu Yunus, Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ümmetimden yetmisbin kisi cennete girecek; onlardan bir zümre ay suretinde olacaklar.» buyurmuslar.

371- (218) Bize Yahya b. Halef El-BâhIIÎ [383] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu'temir, Hisâm b. Hassân'dan, o da Muhammed'den yani Ibnî Si-rîn'den naklen rivayet etti: Demis ki: Bana îmrân [384] rivayet etti. Dedi ki: Nebiyyullah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
— «Ümmetimden yetmisbin kisi hesaba çekilmeksizîn cennete girecektir.» buyurdu. Ashab:
— «Kim onlar! Ya Resulâllâh?» dediler. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Onlar vücutlerini (kizgin demirle) daglamayanlar; efsun yapmayanlar ve ancak RablerIne tevekkül edenlerdir.» buyurdu.
Bunun üzerine Ukkâse ayaga kalkarak: Allah'a duâ et de beni de onlardan eylesin dedi,
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Sen onlardansin.» buyurdular. Arkasindan bir zat kalkarak:
— «Ya Nebiyyallah! Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin» dedi.
Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu hususta Ukkâse seni geçti.» buyurdular.

372- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdüs-samet b. Abdilvaris rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâcib b. Ömer [385] Ebu Huseynete's Sekâfi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hakem b. A'raç [386], Imran b. Husayn'dan naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
— «Ümmetimden yetmisbin kisi hesapsiz olarak cennete gireceklerdir.» buyurmuslar. Ashab:
— «Kim onlar! Ya Resulâllâh?» demisler Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
— «Onlar efsun yapmayanlar; tese'um etmeyenler; vücutlarini (kizgin demirle) daglamayanlar ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir.» buyurmuslar.

373- (219) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülaziz yani Ibni Ebî Hâzim, Ebu Hâzim'den [387], o da Sehl b. Sa'd'dan naklen rivayet etti ki Resulullâh (Sallallcûiü Aleyhi ve Seliem):
— «ümmetimden yetmisbin kisi yahut yediyüzbin kisi (Ebu Hâzim bunlarin hangisini söyledigini bilemiyor) mutlaka cennete gireceklerdir. (Bunlar) birbirlerine tutunacak, bazisi bazisinin elinden tutacak, sonda kileri girmedikçe öndekileri de girmeyecek, yüzleri Bedir gecesindeki ay suretinde olacaklardir.» buyurmuslar.
Bu hadisi Buhâri . «Kitabur Rukak» da rivayet etmistir. Hadisi Serif Teâlâ hazretlerinin Peygamber {Salhillahü Aleyhi ve Sellem)o ümmetine son derece ikram ve ihsanda bulundugunu göstermektedir. Görülüyor ki; hadisin bazi rivayetlerinde hesaba çekilmeksizin cennete gireceklerin sayisi yetmisbin bazilarinda yediyüzbin hatta bazi rivayetlerde Yetmisbinin her neferi ile birlikte yetmisbin kisi daha girecegi bildirilmektedir.
Ukkâse yahut Ukâse (Radiyallahu anli) 'm ricasi kabul edilip öteki zatin kabul edilmemesine gelince bu hususta Kaadî I yâ z sunlari söylemektedir:
«Ikinci zatin Ukkâse derecesinde ve cennete sorusuz sualsiz girecek sifatta olmadigi söyleniyor. Hatta münafik oldugunu bile söyleyenler var. Onun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) kendisine ihtimallî bir cevap vermis :
«Sen onlardan degilsin.» diye tasrihi dogru bulmamistir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in güzel ahlâki buna mânidir. Bazilari Ükkâse hakkindaki duasinin kabul edilecegi Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve

Sel!em)'e vahiy ile bildirilmistir. Öteki için vahiy gelmemistir diyorlar.»
Hâtib-i Bagdadî Ikinci zatin Sa'd b. Ubâde (Radiyallahu anh) oldugunu rivayet etmistir. Bu rivayet sahih ise o zât hakkinda münafik diyenlerin sözü bâtil olur. Fakat o zâtin Sa'd b. Ubâde olmasi ihtimalden uzak görülmüs; Sâ'd b. Umara olabilecegi ihtimâli üzerinde durulmustur. Bu takdirde hadisi nakleden, tas-hif yapmis demektir.
Nevevî : «Dogrusu ve muhtar olan da budur» diyor. Ibnû'l Cevzî: «Bana öyle geliyor ki Ukkâse ricasini hulûs-u kalb i4e yapmis ve kabul edilmistir. Ötekinin ise, sözü kesmek için müracaat etmis olmasi muhtemeldir. Çünkü Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ona da evet cevabini verse süphesiz ki; üçüncü, dördüncü zevat kalkarak ayni seyi isterler dileklerin sonu gelmezdi. Bittâbî herkes sorusuz sualsiz cennete girmeyi hak edemez» demistir.
Süheylîde: «Bana öyle geliyor ki; o saat bir icabet saati imis. Ikinci zat Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duasini o saat geçtik-,ten sonra istemis olacak» diyor.
Nemire: Beyaz, siyah ve kirmizi çizgili elbisedir. Renk itibariyle kaplan derisine benzedigi için ona bu isim verilmistir.
Zümre: Biribiii arkasina dn^ilmis cemaat demektir.
371 numarada geçen Imran hadisinde sorusuz sualsiz cennete gireceklerin kim oldugu soruldugu zaman Resulullâh (SaUallahü Aleyhi ve Seilem)'in:
«Onlar vücutlarini (kizgin demirle) dag la mayanlar; efsun yapmayanlar ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir.» buyurdugu rivayet edilmektedir. Bu hadisin mânasi hakkinda ulemâ ihtilâf etmislerdir. Ebu Ab-di1lâh Mâzirî söyle demektedir:
«Bazi kimseler tedavinin mekruh olduguna bu hadisle istidlal etmislerdir. Fakat ekseri ulemânin kavli bunun hilâfinadirv Onlar Resu1u11âh (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem)'in bir çok hadislerde ilâç ve yemeklerin faydasindan bahsettigini ileri sürerek bu hadisle ihticac ederler. Bir de Resulullâh (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) bizzat ilâç kullanmistir. Hz. Aise (Radiyallahu Anhâ)'nin rivayet ettigi ve Resulü Ilâh (Sailalîahü Aleyhi ve Seüem)'in bir çok defalar ilâç kullandigini gösteren haberlerde onlara delildir. Keza okumak sureti ile istis-fasi malûmdur, ulemâ sahabeden bazilarinin hasta okumak için ücret aldiklarini bildiren hadisle de istidlal etmislerdir. Bu cihet sabit olunca; buradaki hadisi ilâçlarin tabiati icabi fayda verdigine inanip sifa meselesini Allah'a havale etmeyenler mânasina hamletmek gerekir...» Kaadî Iyâz 'da sunlari söylemistir:
«Bu hadis üzerinde söz edenlerden bir çoklari bu te'vile zâhib olmuslardir. Fakat bu te'vil dogru degildir. Çünkü Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) sualsiz cennete girenleri onlara has bir meziyyet ve fazilet olmak üzere haber vermis yüzlerinin bedir gecesindeki ay gibi parlayacagini beyan buyurmustur. Mesele, bu zevatin te'vil ettigi gibi olsaydi sorusuz cennete girenler bu hususiyeti haiz olamazlardi. Çünkü sifayi Allah'tan beklemek bütün mü'minlerin itikad ettikleri bir seydir. Aksine inanmak küfürdür. Ulemâ ve Maâni sahipleri bu mesele üzerinde söz etmis Ebu Süleyman Hattabî ile baskalari hadisten murad ilâç kullanmayi Allah'a tevekkül ederek, kaza ve belâsina nza göstererek terkedenlerdir.» demislerdir. Hattabî : «Bu derece, hakikî iman sahiplerinin en yüksek derecesidir. Ulemâdan bir cemaatin mezhebi de budur.» demis ve isimlerini saymistir. Hadisin zahirî ve mukteza-sma göre zikri geçen daglamak, okumak v.s. tedavi nevileri arasinda bir fark yoktur. Davûdî: «Bu hadisten murad saglamken ilâç kullanandir. Çünkü hastaligi olmayana bu mekruhtur. Fakat hastaligi olan hakkinda caizdir» diyor. Bazilari bir mânadan dolayi hasta okumakla daglamayi tedavi nevilerinden tahsis etmislerdir. Onlara göre sair tedavi nevileri tevekküle mâni degildir. Çünkü Resulullâh (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) ile selefin büyükleri tedavi görmüslerdir. Beslenmek için yemek içmek gibi kat'î olan sebepler bu bâbta kelâm ulemâsina göre tevekküle dokunmazlar. Bundan dolayidir ki; ilâç kullanma hadis-i serifte nef-yedilmemistir ve yine bundan dolayidir ki; ulemâ bir kimsenin gerek kendisinin gerekse çoluk çocugunun rizkini kazanmasini tevekküle zararli saymamislardir. Çünkü rizik kazanan kimse o rizki kendinden bilmez onu temamiyle Allah Teâlâya havale eder. Tedavi ile daglamak arasindaki fark hususunda söz uzundur. Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) bunlarin ikisini de mubah kilmis ikisini de övmüstür. Ben ancak bir nüktecik anlatacagim ki; o da kâfidir; Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) hem kendisi ilâç kullanmis hem baskasini

tedavi buyurmustur. Fakat kendisi daglanmamis baskalari daglanmistir. Sahih rivayete göre Resul-u Ekrem (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) ümmetini daglamak sureti ile tedaviden nehiy etmis ve daglanmayi sevmedigini beyân buyurmustur.» Kaadî Iyâz'in sözleri burada sona erer.

Nevevî diyor ki: «Bu hadisin zahir olan mânasi,, Hattabî ile ona muvafakat edenlerin ihtiyar ettikleri kavildir, ki hasili sudur: Hesaba çekilmeden cennete girecek olanlarin Allah'a tevekkülleri tamdir. Onun için de Allah'in takdir ve kazâsîle giriftar olduklari musibetten kurtulma çaresini aramazlar. Bu hâlin bir fazilet oldugunda ve böyle bir hâl sahibinin tercih edileceginde ise süphe yoktur. Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem) 'in tedavisine gelince: O bunu bizlere caiz oldugunu beyân için yapmistir.»

Ülenia-i Kiram, Tevekkülün hakikati hususunda da ihtilâf etmislerdir. ImamEbu Cafer Taberi ile diger bazi selef-i sâlihin-den bir cemaattin : «Tevekkül ismi kalbine Allah korkusundan baska yirtici hayvan veya düsman korkusu gibi seyler karismayan ve Allah'in tekeffülüne i'timâd ederek rizk pesinde kosmayi terk edenden baskasma lâyik degildir.» dediklerini nakletmislerdir. Bu zevat, bu hususta vârid olan eserlerle istidlal etmislerdir. Bir takim ulemâ da : «Tevekkülün ta'-rifi: Allah Teâlâ'ya güvenmek, kâza ve kaderinin nafiz olundugunu yaki nen inanmak, yiyecek içecek gibi zarurî olan seyleri tedarik ve düsmandan korunma hususunda Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Seilem)^ sünnetine tabî' olmaktir. Nitekim bütün Peygamberlerin yaptigi da budur.» demislerdir. Kaadî Iyâz, umumiyetle fukahanin mezhebi bu^ oldugunu, Taberî 'nin de bunu ihtiyar ettigini söylemis: «Birinci kavil bazi mütesavvifenin mezhebidir; Maamâfih Mutasevvifenin muhak-kiklari da cumhurla beraberdir. Su farkla ki; onlara göre esbaba gönül baglanmaya tevekkül ismi verilmez. Esbab, Allah'in sünnet ve hikmetleridir. Kul hod behod ne bir faydayi celb, ne de bir zarari def edebilir. Bunlarin hepsi Allah Teâlâ'dandir.» demistir.

Kuseyrî diyor ki tevekkülün yeri kalbdir. Itimadin Allah tarafindan geldigini bildikten sonra zahiri azanin hareketi kalbine tevekkülüne mâni degildir. Bir seyin yapilmasi mümkün olmazsa o Allah'in takdiri ile mümkün olmaz. Yapilmasi müyesser olan sey de Allah'in teysiri ile olur.»

Bazilari tevekkülü: «Allah'in diledigine riza göstermektir» diye tarif etmis diger bazilari da: «Tevekkül kulun nazarinda azla çogun müsavi olmasidir» demislerdir.

Hadisin bazi rivayetlerinde bir de «tetayyur» zikredilmistir. Bunun mânasi: Kuslarla tese'üm etmek yani kus siû tarafa uçarsa hayir, bu tarafa uçarsa ser gelir diye inanmaktir. Bazi cahillerin bacanin üzerine baykus konarsa o haneden ölü çikar; arabanin önünden tavsan geçerse mutlaka bir ugursuzluk zuhur eder, gibi bir çok bâtil inançlari bu kabildendir. Bunlar cahiliyet devrinden kalma hurafelerdir. Iste hadisi serifte hesaba çekilmeden cennete girecekleri bildirilen bahtiyarlar bu gibi te-se'ümlerden de sakinanlardir. Tese'ümün ziddi tefe'üldüf, ki; bir seyi ha-yira yormaktir. Peygamber (SaUaiîahü Aleyhi ve Seiîem) tefe'ülü severdi. Bazilari hesap vermeden cennete gireceklerin hadiste beyan Duyurulanlardan daha çok olacagini söyleyerek hadisde bildirilen miktara itiraz-kâr bir tavir takmmislarsa da kendilerine cevaben: «Orasini ancak, Allah bilir yetmis adediyle çokluk murad edilmis olmasi muhtemeldir» denilmistir. Nitekim lisanimizda da : «Bunu sana yüz defa söyledim» de-nilirse, bundan: «Sana çok defalar söyledim» mânasi kasdedilir. Yüz adedinin kendisi murad degildir.

Ukâse (Radiyallahu'anh) ashab-i kiramin büyüklerindendir. Onun hakkinda Resulullâh (Saîîalîahü Aleyhi ve Sellem) : *Arabm en hayirli binicisi bizdendir» buyurmus kim oldugu sorulunca « Ukâsetü'bnü Mihsan» dir. demistir. Hz. Ukkase 'nin Bedir ga-zasindaki yararliklari meshurdur. Harb esnasinda kilici kirilinca Resulullâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine bir odun parçasi vermis Ukkase (Radiyallahu anh) sallayinca odun kiliç olmus harb kazanilincaya kadar da onunla çarpismistir. «Avn* ismi verilen bu kiliçla Hz. Ukâse Resulullâh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem} ile birlikte istirak ettigi bütün gazalarda cenk etmis vefatina kadar onu muhafaza eylemistir.

374- (220) BIze Sa'id b. Mansur rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hü-seym rivayet etti. (Dedi ki): Bize Husayn h. Abdirrahman haber verdi. Dedi ki: Sa'id b. Cubeyr'in yanindaydim:

— «Dün aksam düsen yildizi hanginiz gördü?» dedi.

— «Ben (gördüm) dedim».
— «Sonra dedim ki: Namazda filân degildim lâkin beni akrep sokmustu.»
— «Buna karsi ne yaptin?»
— «Rukye yaptim.»
— «SenI buna sevke'den nedir?»
— «Sabiinin bize rivayet ettigi bir hadistir.»
— «Sabi size ne rivayet etti?»
— «Bize Büreydetü'bnü Husayb el-Esleniî'den naklen onun: «Nazarla zehirli hayvan sokmasindan baska bir sey de Rukye yoktur» dedigini rivayet etti.
— «Isittigi seyde karar kilan ne iyi eder. Lâkin bize Ibni Abbas Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen sunu rivayet etti:
«Bana bütün ümmetler gösterildi. Öyle Peygamber gördüm, yaninda küçük bir cemaat var. Peygamber gördüm; yaninda bîr-iki kisi var! YIne Peygamber gördüm; yaninda hiç kimse yok!.. Birdenbire bana büyük bir kalabalik arz olundu. Ben bunlari benim ümmetim zannettim. Fakat bana :
Bunlar Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile onun kavmidir. Lâkin sen su ufka bak; dediler. Bir de baktim büyük bir kalabalik!..
— «Bir de öteki ufka bak!..» dediler. Baktim (yine) büyük bir kalabalik!..
— «Iste senin ümmetin bunlardir. Kem onlarla birlikte cennete hesapsiz, azapsiz girecek yetmisbIn kisi (daha) var.» dediler.» buyurdu.
Bundan sonra Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oradan kalkarak evine girdi. Bunun üzerine cemaat bu hesapsiz ve azapsiz cennete gireceklerin kim olduklari) hakkinda söze daldilar. Bazilari:
«Her halde bunlar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sohbette bulunanlar olacak» diger bazilari: «Ihtimal bunlar Islâmiyet zamaninda dogarak Allah'a sirk kosmayanlardir.» dediler ve (daha buna mümasil) birseyler söylediler. Derken Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanlarina çikageldi ve :
— «Konustugunuz seyler neydi?» dedi. Ashab da konustuklarini kendisine haber verdirler. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Onlar rukye yapmayanlar ve yaptirmayanlar; tese'um etmeyenler; ve ancak Rablerine tevekkül eyleyenlerdir.» buyurdular. Bunun üzerine Ukkasetü'bnü Mihsan ayaga kalkarak:
— «Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin» dedi. Resulullâh
— «Sen onlardansin.» buyurdu sonra baska bir zat kalkarak:
«Allah'a dua et beni de onlardan eylesin» dedi. Resulullâh (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— «Bu hususta Ukkâse seni geçti.» buyurdular.

375- (...) Bize Ebu Bekir b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Fudayl. Husayn'dan, o da Sa'id b. Cübeyr [388] den naklen rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Abbas rivayet etti. (Dedi ki): Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bana bütün ümmetler gösterildi. » buyurdular sonra hadisin geri kalan kismini Hüseym hadisi gibi rivayet etti. Yalniz Hüseym hadisinin bas tarafini zikretmedi.
Bu hadisi Buhâri «Kitabu'l Merdâ'vet-Tib» ile «Ehadisü'l Enbiya» ve «Kitabur' Rukak» da Tirmizi : «Kitabu'z-Zuhd» de
Nesai 'de «Kitabu't-Tib» da tahric etmislerdir. Husayn b. Abdirrahman'm «namazda filân degildim. Lâkin beni akrep sokmustu»
demesi kendisinin ibadette bulundugunu zannetmesinler yani yapmadigi bir sey'i yapti zannederek baskasina o suretle anlatmasinlar diyedir. Nitekim bir kadin Imam-i Azam Ebu Hanife 'ye : Gecelerini satsaha kadar namaz kilarak ihya eder diye söylenen Ebu Hanife sen misin?» diye sormus. Hz. Imâm o zaman henüz sabahlara kadar

namaz kilmadigi için kadina hiç bir sey diyememis fakat ondan sonra yasamis oldugu kirk senelik hayatinda bütün gecelerini sabaha kadar namaz kilmakla geçirmis; bu suretle yapmadigi bir sey'i yapti diye söylenmekten korunmustur.
Rukye: Hasta okumaktir. Hadisdeki «ayn» dan murad da nazar olmaktir. Bazi insanlarin gözlerinin baskalarina dokundugu dinen hak oldugu gibi bugün tibben de kabul edilmistir.
Hume : Akrep ve yilan gibi hayvanlarin zehiri ve o zehirin tevlid ettigi siddet ve hararettir.
«Nazarla zehirli hayvan sokmasindan baska hiç bir seyde Rukye yoktur.» cümlesi hakkinda Hattabî sunlari söylemistir : «Bu hadisin mânasi nazar olana ve zehirli hayvan sokana okumaktan daha sifâ bahs ve daha evlâ hiç bir deva yoktur, demektir. Çünkü bunlarin zarari pek siddetlidir. Yoksa hastalara okunmaz demek degildir. Filvaki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem okumus hemde okumayi emretmistir. Hastaya Kur'an ve esmaullâh okumak mubahtir. Okumanin mekruh olani arapçadan baska bir dille yapilandir. Çünkü bu ya küfüre varir yahut içine sirk karisan sözlerden ibaret olur. Resulullâh (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem/in kerih gördügü hasta okuma cahiliyet devrinde Araplarin yaptigi muskacilik (nüsha) dir. Onlar bunun hastaliklari giderecegine inanir ve cinlerin yardimi ile yapildigini söylerlerdi.»
Ibni Esir diyor ki: «Hadislerin bazisinda hasta okumanin caiz oldugu diger bazilarinda ise; bundan nehyedildigi görülmektedir; ve her iki hususa aid bir çok hadisler vardir. Bunlarin aralari söyle bulunur: mekruh olan okuma Arapçadan baska bir lisanla ve Allah Teâlâ'nin isimlerini, sifatlarini, semadan indirdigi kitaplarindaki kelâmini zikretmek-sizin yapilacak okumanin mutlaka fayda verecegine i'tikad ve itimad edilendir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Okunan kimse tevekkül etmis sayilmaz.» buyurmasinin mânasi da budur. Ama Kur'an-i Kerim ve esmâ-i ilâhiyeyi okumak suretiyle yapilan rukye mekruh degildir...»
«Hem onlarla birlikte cennete hesapsiz, azapsiz girecek yetmis bin kisi (daha) var...» ifadesinden murad süphesiz ki yine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetidir. Yalniz cümlenin takdiri hususunda iki ihtimal vardir.
1- Bu yetmisbin kisi ufukta gösterilenlerden baskadir.
2- Yetmisbin kisi ona gösterilenler cümlesindendir. Nitekim Buhârî'nin rivayeti de bu ihtimali teyid etmektedir.
Hadis-i serif :
Ser'-i bir delilin üzerinde münazara ve münakasa yapmanin mubah olduguna; delildir.

95- Bu Ümmetin Cennetliklerin Yarisini Teskil Etmesi Babi

376- (221) Bize Hennad b. SerIy rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'l-Ahvas [389], Ebu Ishak' [390] dan, o da Amr b.Meymun' [391] den, o da Abdullah [392] dan naklen rivayet etti. Demis ki: Bize Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz cennetliklerin dörtte biri olmaniza razi degil misiniz?» dedi.
Bunun üzerine biz tekbir aldik. Sonra (yine) :
«Siz cennetliklerin üçte biri olmaniza razi degil misiniz?» buyurdu biz yine tekbir aldik. Bundan sonra Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ben sizin cennetliklerin yarisi olmanizi gönülden dilerim. Size bunun sebebini söyleyeyim : Küffâr arasinda müslümanlar ancak kara öküz (ün cildin) deki beyaz bir kil yahut beyaz Öküz (ün cildin) deki siyah bir kil gibidir.» buyurdular.

377- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsenna ile Muhammed b. Bes-sâr rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Müsenna'nindir. Dediler ki: Bize Muham-. med b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Su'be, Ebu Ishâk'tan, o da Amr b. Meymun'dan, o da Abdullah'tan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve

SelIem)'\e> bir kubbenin altinda kirk kadar nefer beraber bulunuyorduk (Bize) :
«Siz cennetliklerin dörtte biri olmaniza razi misiniz?» diye sordu. Biz «Evet» cevabini verdik. Sonra (yine) :
«Cennetliklerin üçte biri olmaniza razi misiniz?» dedi. Biz de «Evet» dedik. Bunun üzerine:
«Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim kî ben, sizin cennetliklerin yarisi olmanizi cidden isterim. Çünkü; Cennete Müslüman-dan baska hiç bîr kimse giremiyecekfir. Sizler ehl-i sirkin içinde ancak kara öküzün cildindeki beyaz kil yahut kirmizi öküzün cildindeki siyah kil gibisiniz.» buyurdular.
Ashab-i kiramin tekbir almalari bu büyük müjdeye sevin di ki erindendir. Resulullâh (SaUalîahü Aleyhi ve Sellemj'in bir defa da :
«Cennetliklerin yarisi olmaniza razi misiniz?» demeyerek birincide ehl-i cennetin dörtte biri, ikincide üçte biri, üçüncüde yarisi olmaya ra-zimismiz diye sormasi pek güzel bir faydayi temin içindir. Bu fayda as-* habin nefislerine sözün daha tesir etmesi ve kendilerine yapilan ikramin son dereceye balig oldugunu anlatmak içindir. Çünkü insana bir seyi tekrar tekrar vermek ona verilen ehemmiyete delildir. Bunun ikinci bir faydasida müjdenin tekrar tekrar verilmesi ashabi Allah'a karsi tekrar tekrar sükretmeye nimetlerine karsi hamdüsenada bulunmaya tesvik etmesidir.
Bu hadisin bir rivayetinde :
«Siz cennetliklerin satri.» diger rivayetinde :
«Yansi olmaya razi misiniz?» buyurulmustur. Baska bir rivayette cennetliklerin yüzyirmi saf teskil edecegi bunlarin sekseni bu ümmetten olacagi bildirilmistir. Bundan da anlasiliyor ki ümmet-i Muhammediyye cennetliklerin üçte biridir. Binaenaleyh Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ büyük bir kismi mânasina gelen satr kelimesi ile müjdo de bulunmus sonra Teâlâ hazretleri lütf-u ihsanda bulunarak onlarin sayi-sini yariya çikarmistir. Bunun bir çok hadislerde nazirleri vardir. Nitekim bir hadis-i serifte: Cemaat ile kilman namazin yalniz kilinan namazdan yirmi bes derece; baska- bir rivayette yirmi yedi derece faziletli oldugu beyan buyurulmustur. Bu hadisleri insallah yerinde görülecektir.
Ravi Resulullâh {Sallallahü Aleyhi ve Sellefn)'in kara Öküzün cildinde bir ak tüymü yoksa beyaz Öküzün cildinde bir siyah tüymü buyurdugunda sekk etmistir.
Kubbeden murad deriden yapilan çadirdir. Ke1bî arap ikametgâhlarinin alti seyden yapildigini bunlarin bir kisminin deriden bîr kisminin tastan bazisinin agaçtan bazisinin kildan ve yünden yapildigini beyan eder. Kubbe deriden yapilan çadirin ismidir.
«Cennete ancak Müslüman olan kimseler girer.» ifadesi kâfirlerin asla cennete giremiyccceklerine delâlet eden sarih bir nastir. Bunun üzerine Icmâ1 da münakid olmustur.

378- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize babani rivayet etti. (Dedi ki): Bize Malik — ki Ibni Migvel-dir— Ebu Ishâk'tan, o da Amr b. Meymun'dan, o da Abdullah'tan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize hutbe okudu sirtini deriden bir kubbeye dayiyarak:
— «Dikkat edin, Cennete Müslümandan baska hiç bir kimse girmeyecektir. Ya Rabbi! Teblig ettim mi? Ya Rabbi sahid ol! Siz cennetliklerin dörtte bîri olmak ister misiniz?» buyurdu. Biz:
— «Evet Ya Resulullâh!» dedik Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve SrUem) (Tekrar) :
— «Cennetliklerin üçte biri olmak ister misiniz?» dedi. Ashâb :
— «Evet Ya Resulullâh!» dediler. Resulü Ekrem
— «Ben sizin cennetliklerin satri olmanizi candan dilerim. Siz baska ümmetlerin içinde ancak ak Öküzün cildindeki kara kil yahut kara öküzün cildindeki beyaz kil gibisiniz.» buyurdular.
Bu hadisi Buhârî «Kitabut Rukak» ve «Kitabu'n-Nûzûr» da Tirmizi «Sifâtü'l Cenne» de Ibni Mâce «Kitabu'z-Zühd» te tahriç etmislerdir. Bu da yukari ki hadisin baska bir rivayetidir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Ya.Rabbi! Teblig ettim mi? Ya Rabbi! SahId ol!» sözünün mânasi;

«Teblig vazifesi benim üzerime farzdir. Ben bunu Ifâ ettim. Ifâ ettigime sen sahid ol ya Rabbi!» demektir.
Ibni Tin diyor ki : «(Bir kil) denilmissede burada hakiki birlik' murad degildir. Çünkü cildinde kendi renginden ayri bir tek tüyü bulunan öküz yoktur. Maksad kendi rengine uymayan tüylerin azligidir.

96- Allah (Celle Celalühü) Âdem'e : «Cehenneme Gönderilenlerin Her Bin Tanesinden Dokuz Yüz Doksan Dokuzunu Çikar Buyuracak» Hadis-i Babi

379- (222) Bize Osman b. Ebi Seybe EI-Absi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir [393], A'mes'ten, o da Ebu Salih' [394] ten, o da Ebu Sa'id'den naklen rivayet etti. Ebu Sa'Id söyle demis: Resuhillâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Allah (Azze ve Celle) : Ya Âdem!» diyecek. O da :
«Lebbeyk ve Sa'deyk. Bütün hayir senin yed-i kudretin dedir.» diye cevap verecek. Teâlâ hazretleri:
«Cehennem hey'etini çikar.» buyuracak Âdem Aleyhisselâm: «Cehennem hey'eti ne kadardir?» diye soracak Allah-ü Zülcelâl: «Her bin kisinin dokuzyüz doksan dokuzudur.» buyuracak, iste küçügün ihtiyarladigi, her hamilenin çocugunu düsürdügü zaman o zamandir. Insanlari sarhos göreceksin, halbuki sarhos degildirler. Amma Allah'in azabi siddetlidir [395]. Bu (beyanat) ashaba pek siddetli geldi.
Ya Resul âli âh! Acaba bu (binde bir zat) hangimiz olacak?» dediler. Bunun üzerine Besulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Müjde size! Ye'cüc ile Me'cüc'den bin, sizden bir kisi.» buyurdu.
Sonra sözüne devamla:
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki; ben cennetliklerin dörtte biri siz olmanizi pek arzu ederim.» buyurdu. Biz de Allah'a hamdettik; Tekbir aldik. Sonra söyle buyurdular:
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki; ben cennetliklerin üçte biri siz olmanizi pek arzu ederim.» Biz (Tekrar) Allah'a hamd ettik ve tekbir aldik. Sonra (yine) :
«Nefsim yed-î kudretinde olan Allah'a yemin ederim; kI ben cennetliklerin satri siz olmanizi pek arzu ederim. Çünkü ümmetler içinde sizin misaliniz kara öküzün cildindeki beyaz kil gibidir. Yahut merkebin ön ayagindaki bere gibidir.» buyurdular.

380- (...) Bize Ebu Bekr b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî rivayet etti. H.
Bize Ebu Küreyb'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Muaviye rivayet etti. Vekî' ile Ebu Muaviye'nin ikisi de A'mes'ten bu isnadla rivayet etmisler. Su kadar var ki; onlar:
«O gün insanlar arasinda siz ancak kara öküzün cildindeki beyaz kil yahut beyaz öküzün cildindeki kara kil gibi olacaksiniz.» demisler:
«Merkebin ön ayagindaki bere gibi...» cümlesini zikretmemislerdir.
Bu hadisi Buhari «Kitabu'r-Rukak» ile Ye'cüc Me'cüc kissasinda tahriç etmistir. Kiyamet gününde Allah Teâlâ Hz. Âdem'e;
«Cehennem heyetini çikar.» diyecek sözünden murad; cehenneme gidecek olanlari baskalarindan ayirmasini emredecek demektir. Bu isin Adem (Aleyhisselâm)7a havale buyurulmasi ya bütün insanlarin babasi oldugu için yahut da onlari bildiginden dir. Âdem (Aleyhisselâm) Teâlâ hazretlerinin nidasina kemâl-i nezaket ve edeple cevap verecek ve :
«Lebbeyk ve Sa'deyk. (Yâni) : Senin emrine bir degil, iki defa icabet etmeye ve onu tekrar tekrar yerine getirmege hazirim; bütün hayir senin yed-i kudretindedir.» diyecektir. Bütün hayir ve ser Allah'in yedi kudretinde oldugu halde serri ona nisbet etmeyerek yalniz hayiri zikretmesi de kemâl-i edep iktizasidir.. Çünkü serrin haliki de Allah-ü Zülcelâl isede; Allah serre razi degil; Fakat hayira razidir. Bazilari; Allah'a nispetle hayir

ve ser müsavidir. Zira Allah'in her fiîli güzeldir. Fiillerin bazisinin güzel bazisinin çirkin ve memnu olmasi kullara nispetledir demislerdir. Hadisin buradaki rivayetinde ehl-i cehennemin her bin kiside dokuz yüz doksan dokuz nispetinde oldugu beyan edilmistir. Baska bir rivayette bu nispetin yüzde doksan dokuz oldugu zikredilmistir. Bu Iki adetin arasindaki fark pek büyük isede maksat adetlerin kendileri degildir. Bu adetler yukarida da beyan ettigimiz vecihle çokluktan kinayedirler. Çünkü bir sey'i adetle tahsis etmenin ziyadesini nefiy mânasina gelmi-yecegi usul-u Fikihta tekarrur etmis bir kaidedir. Binaenaleyh gerek binde dokuz yüz doksan dokuz gerekse yüzde doksandokuz nispetlerinin ifade -ettikleri mâna ayni sey olup cehenneme girecek olan kâfir sayisinin çoklugundan mü'min adedinin azligindan ibarettir.

«Cehennem heyeti ne kadardir?» cümlesi mukadder bir cümle üzerine atf olunmus tur. Takdiri söyledir : «Emrin bas üstüne Yarabbi! Ama bunlarin adedi ne kadardir?»

Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Iste çocugun ihtiyarladigi, hamilenin çocugunu düsürdügü zaman o zamandir.» sözüyle :

«Süphesiz ki, kiyametin zelzelesi pek büyük bir seydir. Onu gördügünüz gün her emzikli anne emzirdigi çocugundan vaz geçecek...»

Âyet-i kerimesine isaret buyurmustur. Ulemâ gerek hadis-i serifte gerekse âyet-i kerimede zikredilei çocuk düsürme çocugundan geçme gibi hallerinin ne zaman zuhur edecegi hususunda muhtelif kaviller ileriye sürmüslerdir. Bazilarina göre; bu hal henüz dünyada iken kiyamet için yer sarsildigi zaman olacaktir. Çünkü kiyamette çocuk düsürmek sarhos olmak gibi haller yoktur. Bu kavle göre; âyetten mu-rad zahiri manasidir. Diger bazilarina göre ise, ayni haller kiyamette vuku bulacaktir. Âyetteki çocuk düsürmek ve emsali mecazdir ve mâna sudur; «Kiyametin siddet ve heviInâk manzarasi insanlari o derece korkutacak ki; orada hamile kadinlar bulundugu tasavvur edilse mutlak korkudan çocuklarini düsürürler.» Nitekim araplar baslarina gelen korkunç bir musibeti ifade için: «Basimiza öyle bir belâ geldi ki çocugu ihtiyarlatir» derler.

Kirmani: «Hadisten murad oradaki korkunç manzarayi temsildir.» diyor.

Ashab-i kiramin kendilerine verilen haberi pek agir ve siddetli bularak : «Ya Resulullâh! Acaba kurtulacak olan bu zat hangimiz olacak» diye sormalari bindebir nispetinde az olan kurtulanlarin her ümmete samil oldugunu ve her ümmetten yalniz bir kisi kurtulacagini zannet-melerindendir. Resulullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;

«Müjde sîze...» buyurarak maksadinin bu olmadigini beyanla cennetliklerin cehennemliklere nispetle az oldugunu anlatmak Istedigini söylemistir.

Yecüc ve Mecüc: Kiyametin büyük alâmetlerinden olmak üzere kiyamete yakin yer yüzüne dagilarak pek büyük fitne ve fesatlar çikaracak müthis zulümler ika edecek iki firkadir. Vehb'ibn Münebbih ile Mukatil b. Süleyman 'm beyalarina göre; bunlar Nuh (Aleyhisselâm) 'in Yafes ismindeki oglunun zürriyetidir. Kâ'ba göre ise; Âdem (Aleyhisselâm) 'm topraga karisan nutfesinden halk edilmislerdir. Bu hususta daha baska kavillerde vardir. Tafsilât kelâm kitaplarindadir.

Raknie : Merkebin ön bacaklarinin iç taraflarinda tirnaklara yakin daire seklinde görülen berelerdir. Allah-u Âlem.

---

[1] Leys b. Sad b. Abdirrahaian.

[2] Ibni Sihâb Zübri'.

[3] Ubeydullah b. Adiy b. e!-Hiyâr: Kureys kabilesine mcnsûb olup Peygamber (S.A.V.) zamaninda dogmus; ve Veüd b. Abdümelik zamaninda vefat etmistir. Sa-hihayn râvîlerindendir.

[4] MIkdâd b. EI-Esved (R.A.): Ismi Mikdad b. Amr b. Salebe'dir. Ashâb-i kiramin büyüklerinden oIiip 33 tarihinde vefat etmistir. Câhüiyet devrinde kendisini Esved b. Abd-i Yegus ogulluk edinmisti. Bu sebeble MIkdâd b. Esved diye yâd olunur.

[5] Ma'mer b.

[6]

Ebû Mûsâ Ishfik b. Mûsâ b. Abdillâh «I-Ensârî: (-) Müslim'in râvîlerindendir.

[7] Süleyman b. Hayyâa cl-Ca'ferî

[8] Muhammed b. Alâ\ '

[9] Ishâk b. Râhuye.

[10] Muhammed b. Hâzim.

[11] Ebû Zibyaii, Husinn b. Cimdüb b. Amr: (-) Kûfe'lidir. Tabiinin büyüklerindendir.

[12] ÜsâmetüTiDIi Zeyd b. Harise (R.A.): ResuIüliah (S.A.V.) in azadlisi Zeyd b. Harise (R.A.) in ogiudur. Annesi ümmii Eynieti'dir. Resulüllah (S.A.) irtihâl ettigi zaman 20 yasinda idi. Hz. Peygamber (S.A.V.) kendisini ordu kumandani ta'yin etniIsdi. Muâviye (R.A.) devrinin sonlarinda vefat etmistir.

[13] Surei Enfâl, âyet : 39.

[14] Hüseym b. Büseyr.

[15] Ebu'l-Hüzeyl Husayn b. Âbdirrahmân: Vasiflidir. Tabiînin küçüklerindendir. Bazi rivayetlerde ismi Hasîn diye nakledilmistir.

[16] S&re-i Nisa, Âyet: 94.

[17] Ebû Osman Amr b. Âsim b. UbeydiIIâh: Sahihayn râvîlerindendir

[18] Safvân b. Muiniz: Basra'lidir. Bisr b. Mervan'in valiligi zamaninda vefat etmistir.

[19] Hâlid h. Abdülâh b. Muhriz: Basra'hdir. Müslim'in râvîlerindendir.

[20] Cündeb b. Abdiîlâh eî-Beeelî (R.A.): Ashab-i kiramdandir. Evvelâ Kûfe'de, sonra da Basra'da yasadigi için hadisini hem Kûfe'lilcr hem Basra'hiör rivayet etmistir

[21] Ebû Sufra As'as b. Selâme: Easra'lidir. Sahâbî olup olmadigi ihtilaflidir.

[22] Yahya b. Said b. Ferrûh.

[23] Hammâd b. Üsâme.

[24] Mtihamnaed b. Abdillâb.

[25] Ebû AbdIUâh Nâfi': Abdullah b. Ömer (R.A.) nin mevlâsidir.

[26] Ebû Abdillâb Mus'ab b. el-Mikdid: (-119) Küfe'lidir. Müslim'in râvîstdir.

[27] Ebû Seleme tyâs b. Selemetelml Amr: (-119) Sahihayn râvîlerindendir.

[28] Ebû Âmir Abdullah b. Berrâd b. Yusuf el-Es'arî: (-) Küfe'lidir. Sahihayn râvîlerindendir.

[29] Büreyd b. Abdillâh b. Ebî Bürde: Küfe'lidir. Dedesi Ebû Bürde Âmir'den rivayette bulunmustur.

[30] Ebû Bürde Âmir b. Ebî Mûsâ.

[31] Ebû Muse'l-Es'arî: Abdullah b. Kays (R.A.)

[32] Ebu'l-Ahvas Muhammed b, Hayyân: Bagdad'da yasamistir. Yalniz bu hadîsi rivayet etmistir.

[33] Ibni Ebî Hazim Abdülâziz b. Ebî Hâz;m: (107-184) Medine'H âzadiiiardan-dir. Mescid-i Nebevi'de ansizin vefat etmistir

[34] EI-Alâ' !î. Abdirralimaii.

[35] Abdullah b. Mcs'ud (R.A.).

[36] Cerir b. Abdilhamîd b. Cerir.

[37] Ebû Sahili Hakem b. Musa el-Kantâri: { -231) Bagdat'ti sulehâdan bir zattir

[38] Ebû Abdiüâh Yahya b. Hamza el-Yeniâmî: (-283) Dimesk kachsichr.

[39] Ebû Urve Kaasim b. Muhaymira : (-) Kûfe'li olup Sam'da yasamistir

[40] Ca'fer b. Avn b. Ca'fer: Kûfelidir. 207 tarihinde hacdan dönerken vefat etmistir

[41] Ebû Umeys Utbefii'bnü Abdiüâh: Kûfe'lî olup Abdiirrahnian b. Mes'udrnin kardesidir.

[42] Ebû Sahra Cami' b, SeddâtJ : { -218) Kûfe'lidIr. Sahihayn râvîlerindenJir.

[43] Ebû Muhammed Abdillah b. IVfutî'Bekrî, Nisâburidir. Bagdad'da yasamistir

[44] Husayn b. Abtürrahmân.

[45] Abdussaincd b. Abdilvâris.

[46] Âsimu'l-Ahvel, Âsim b. Süleyman.

[47] Ebû Ömer el-Kibtî, Abdiilmelik b. Umeyr b. Süveyd : Kulelidir. Kibtî isminde meçhur bir kosu atina mâlik oldugu Için kendisine Kibtî denilmistir. Sa'bî'den sonra Kûfe'yç, kadi olmustur. 136 tarihinde 103 yasinda vefat etmisti

[48] Ebû Abdirrahman Abdullah b. Muhammed b. Esmâ'ed-Du'baî: (-231) Bas-ra'lidir. Hz, Cüveyrtye (R.A.) dan hadîs rivayet etmistir.

[49] Mehdî b. Meymûn: (-173) Basra'h âzadii kölelerdendir

[50] Ccrir b. Abdilhamîd b. Cerir.

[51] Mansur b. Mu'temir.

[52] Ibrahim Nafcaî.

[53] Hamin ani b. el-HârIs cn-Nahaî . Kûfe'lidir. Haccâc zamaninda vefat etmistir.

[54] Buharî rivayetinde emirden murâd Hz. Osman (R.A.) oldugu açiklanmistir.

[55] HuzeyfetüTmü'I-Yemân (R.A.): Ashâb-i kiramdan olup Kûfe'lidir. 36 tarihinde Hz. Osman'dan 40 gün sonra vefat etmistir.

[56] Muhammed b. Bessar.

[57] Haresetü'hnü'1-Hun-e: Kûfe'Hdir. Bisr b. Mervân'm Küfe valiligi sirasinda vefat etmistir.

[58] Süfyan-i Sevrî.

[59] Süleyman b. Mushir el-Fezârî: Kûfe'Hdir. Haresetü'bnü'I-Hurr'dan hadîs rivayet etmistir. Kendisinden de A'mes rivayette bulurfmustur

[60] Ebû Zerr el-Gifârî, Cündeb b. Ciinâde (R.A.): Ashab-i kiramin meshurlarm-dandir. Isfâm tehiyyesile Peygamber (S.A.V.): tik selâmlayan zattir. Rabaze'de yasami; ve 32 târihinde orada vefat etmistir.

SahIh-i Müslim Tercüme ve Serhi, F: 27

[61] Ebû Hazim Selmân el-E^caî.

[62] Ebû Salih Zekvân.

[63] Ebû Zebid Absr b. Kaasim: (-168) Kûfe'lidir.

[64] Süfyân b. Uyeyne

[65] Amr b. Dinar

[66] Islâm'a düsman bir devletin tebaasindan olan kâfir.

[67] Âl-i Imran, âyet: 77.

[68] Cerir b. Abdulhaniid.

[69] A'mes: Süleyman b. Mihran

[70] Ebû Sellâm Muâviyetü'bnü Sellâm b. Ebî Sellâra ed-Dimaskî: Samlidir.

[71] Ebû Nasr Yahya b. Ebû Kesr el-Yeniâmî: Azadli kölelerden olup Yemâ-me'de yasamis; ve 129 yahud 132 târihinde vefat etmistir. Ebû Kesîr'in Ismi Sâlîh'dir.

[72] Ebû Kilâbe: Abdullah b. Zeyd.

[73] Sabit b. Dahhâk b. Ümeyye (R.A.): Bey'atü'r-Ridvân'da Peygamber (S.A.V.) e bey'at eden Ensar-i kirâmdandir. Ibni Zübeyr fitnesinde vefat etmistir

[74] Abdülvâris b. Abdissamed b. Abdilvâris: (-252) Basrahdir. Babasindan hadîs rivayet eder

[75] Eyyubu Sahtiyani

[76] Abdürrazzak b. Hemroani. Sahih-i Müslim'de bundan baska Abdürrazzak yoktur.

[77] Ebû Hâzhn SelemetiTbirö Dinâr: Medine'Ii âzadhiardandir. 133 tarihinde vefat etmistir.

[78] Eba'l-Abbâs Sehl. Sa'd es-Sâidî (R.A.): Ensar-i Kiramdandir. Peygamber (S.A.V.) den hadîs rivayet etmistir. 91 tarihinde vefat etmistir. Medine'de vefat eden son sahâbîdir

[79] Basra'nin mescidine isaretdir.

[80] Ebu Hafs Ömeni'bnü'l-Hattâh b. Nüfey] el-Karasî (R.A.): Hayatlarinda cennetle müjdelenen on sahabeden biri ve Resulüllâh (S.A.V.) in ikinci halifesidir. Bir hey-kel-i hak olan bu mübarek zâtin menâkibi ciltlere sigmaz. 10,5 sene halifelik yapmis; nihayet sehid edilmistir

[81] Ahmet b. Amr b. Serh el-MIsrî.

[82] Imâm Mâlik.

[83]

Ebul-Gays Salim: Abdullah b. Muttîin âzadlisidir. Hz. Ebu Hüreyre'den bir hadîs rivayet etmistir.

[84] Ebû's-Satt Haccâc b. Ebî Osman: (-143) Basra'lidir. Azâdli kölelerdendir

[85] Ebo'z Zübeyr Muharamed b. Müslim b. Tedrtis.

[86] Câbir b. Abdillâb.

[87] Ebû Alkâme Abdullah b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Ebî Farva:
MedIne'H olup Hz. Osman ogullarinin âzadlisidtr.

[88] Abdullah b. Süleyman el-Egarr: MedIne'H âzadliiardandir. Babasindan hadîs rivayet etmistir.

[89] KuteybetüTmü Said.

[90] Alâ' b. Abdirrahmân el-Htirakî.

[91] Eba AUy Hasan b. Mosâ ei-Kûfî: (-) Aslen Horasanli olup Bagdad'da yasamistir.

[92] Ebâ Muhammed Sabit b. Eslem.

[93] Sûrc-i Hucurât, âyet: 2.

[94] Ebû Abbâd Katan b. Niiseyr el-Guberi: Derrâ' namile ma'ruftur. Müslim'de yalniz bir hadîsi vardir.

[95] Ebâ Süleyman Ca'fer b. Süleyman: Basrahdir.

[96] Ebû Habib Habbân b. Hilâl el-Bâtaffi: (-216) Basrahdir.

[97] Ebû Habib Habbân b. Hilâl el-Bâtaffi: (-216) Basrahdir.

[98] Ebû Hmnza Hüreym b. AbdllVU el-Esedî: Basra'lidir. Müslim'in râvilerin-dendir.

[99] Cerir b. Abdilttamld b. Cerir

[100] Mansur b. Mu'temîr b, AbdiHsh,

[101] Sakîk b. Selcmctel-Esedî.

[102] Ibni Mes'ûd.

[103] Ebu Ma'n Zeyd b. Yezid Er-Rakkaast: Basrahdir. Müslim'in râvilerindendir.

[104] Abdurrahroan b. Sumâsete'l-Mehri: Misirlidir. Müslim'in râvilerindendir.

[105] Ebû Muhammed Abdullah b. Vehb.

[106] Yunus b. Ye/Id b. Ebi

[107] Ebû Hâtid Hakim b. Hizani b. Huveylid (R.A.) Ashab-i kiramdan oîup Hz. Hadîce (R.A.) ViLIitIemizin kardesi ogiudur. Kabe'de dogmustur. Aitmisi câhiliyeHe, altmisi da Islâm'da olmak üzere 120 sene yasamistir. Esah kavie göre 54 târihinde Medine'de vefat etmistir.

[108] Salih b. Keysân.

[109] Muhammet! b. Hâzini.

[110] Ibrahim Nahaî.

[111] AlkametüTinü b. Abdillâb.

[112] Abdullah b. Mes'ud.

[113] Muhammed b. A!â\

[114] Lokman b. Bâûrâ; Lokman Hakim diye meshur olan zâttir. Sahsi hakkinda ihtilâf edildigi gibi, peygamber mi yoksa hakim mi oldugu dahî Ihtilaflidir. Sa'lebî: «Ule-ma onun Hakim oldugunda müttefiktirler. Peygamber oldugunu yalniz Ikrime söylemistir.» diyor. Sahih kavle göre Lokman, Davûd (A.S.) zamaninda yasamistir.

[115] Ebû Abdîllâh Muhammet! b. Minhâl ed-Darîr: (-) Basrahdir. YezId b. ZüreyMan hadîs rivayet etmistir. SahIhayn râviierindendir

[116] Alâ' b. Abdirrahman b. Ya'kub el-Hurald.

[117] Sûre-i Bakara, âyet: 284.

[118] Sûre-i Bakara, âyet: 285

[119] Sûre-i Bakara, âyet: 286

[120] SüfyaiM Sevrî.

[121] Halid b. Hâlid: Yahya b. Âdem'in babasidir. Kûfelidir.

[122]

Âdem bin Süleyman; Kûfeli Halid b. Hâlid'in âzadhsidir. Yalniz bu hadîsi ftvâyet etmistir.

[123] Sûrei Bakara, âyet: 284,

[124] Ebû Osman Said b. Mansur b. Said: Horasan'da dogmus; Belh'de yetismistir. Mekke'de senelerce mücavir olarak yasamis; nihayet 227 târihinde orada vefat etmistir

[125] Ebû Hâcib Zürâratö-baü Evfâ el-Amirî; Basra kadisidir. Hz. Ebû Hüreyrt ile Imrân b. Husayn (R.A.) dan hadîs rivayet etmistir.

[126] Ebû Mutianinsed Abdetü'bnü Süleyman d-Kitâbi: (-) Kûfelidir. Ismi Abdurrahrnan iken sonradan isim yerine iâkabile anilmistir.

[127] KaîâdstiThnü Diâme.

[128] Eîifi IkUr Hisâm b. Ebû Abdiîlâh : (-) Benî Bekr kabilesine mensiibtor.

[129] Sejbân b. Abdirrahman

[130] Sure-i Yusuf, âyet: 24.

[131] Bakara Sûresi, Âyet: 284

[132] Süfyân b. Üyeyne.

[133] Abdulvaris b. Sagid

[134] Ebu Osman Ca'd b. Dinar: Basrahdir. Enes b. Ma'lik'ten hadîs rivayet et mistir.

[135] Ebu Recâ'el-Utâridi Jmran b. Temim: Basra'hdir. Peygamber (S.A.V.) zama nina yetismis fakat onu görememistir. 130 sene yasadigi rivayet olunur. Vefati 110 ta rihindedIr

[136] Sebe' Sûresi, Âyet: 37.

[137] En'am Sûresi, Âyet: 160.

[138] Baksra Sûresi, Âyet; 261.

[139] Cerir b. AbdiHâh b. Cerir.

[140] Süheyl b. Ebû Salih.

[141] Muhammed b. Amr b. Abbââ b. Cebele b, Ebû Uavvâd el-Bâhilî: Basra'lidir. Müslim'in râvîlerindendir.

[142] Ebu'l-Cevvâb Ahvas b, Cevvab ed-Dabbî: Kûfe'Hdir

[143] Ammâr b. Ruzeyk ed-Dabbî: Kûfe'lIdir. Müslim'in râvîlerindenir.

[144] Ebu Sâlib Zekvân.

[145] Yusuf b. Ya'kub es-Saffâr: Kûfe'lidir. Sahihayo râvüerindendIr.

[146] Ebu'l-Hasen Aliyyü'bnü Assam b. AIiyytt-ÂjnIrî: Kûfe'Hdir. NisaburMa yasamis; 228 târihinde Tarsus'da vefat etmistir. Müslim'in râvîlerindendir

[147] Ebû Mâlik Süayr b. Hims et-Temimî: Kûfe'lidir. Hastaliginda bayilmis; ve öldü zannedilerek yikanip kefenlendikten sonra dirilmIs. Oglu Mâlik ondan sonra dogmustur

[148] Mugiretütmü Miksem

[149] Ibrâhim Nahaî.

[150] Aikamctnhnü Kays b. Ahdillâh.

[151] Abdullah b. Mcs'ud.

[152] Ebû Alî Hânin b. Ma'ruf: Bagdad'Iidir. Sahihayn râvîlerindendir

[153] Hisâm b. Urve.

[154] Ebû'n-Nadr Hâsim b. el-Kaasim.

[155] Ebu Said el-Müeddib, Muhammed b. Müslim b. EmVI-Vaddâh (el-Mosenna): Basrahlardan ma'duddur. Hisâm b. Urve'den hadîs rivayet etmistir.

[156] Ebû Abdillâh Muhamroed b. Abdillâh b. Müslim b. Ubcydillâh ea-Zührî-el-Kurasi: Oglunun emriyle miras için köleleri tarafindan öldürülmüstür.

[157] Zübrî.

[158] Eyyûb-i Sahtiyani

[159] Abduh b. Muhamraed yahud Ibni Ömer: Bagdad'hdir.

[160] Yahya b. Ebû Kesir.

[161] Ebû Seleme Abdullah b. Abdirrahmân.

[162] Ebû Sehl Kesir b. Hisâni el-Kelbî: Bagdad'da yasamistir.

[163] Ebû Avf Yezid b. el-Esamm: Tabiîndendir. Rafcka'da yasamistir.

[164] Ebû Âmir Abdullah b. Âmir b. Zürâratel- Hadramî: Muhammed b. Fudayl jle Aîiy b. Müshir'den hadîs rivayet etmistir.

[165] Ebû Abdirrâhmân Muhammed b. Fudayl b. Gazvân ed-Dabbî: Kûfe'H âzad-lilardandir.

[166] Muhtar b. Fülfiil: Azadli kölelerden olup Kûfe'lüerden ma'duddur. Hz. Enes (R.A.) dan hadîs rivayet etmistir.

[167] Cerir b. AbdilhâmId

[168] Araf Sûresi, Âyet: 200.

[169] Ma'bed b. Kâ'b b. Mâlik el-Ensarî es-Sckmî: Medîne'lidir. Ebu Katade' hadîs rivayet etmistir.

[170] Abdullah b. Kâ'b b. Malik el-Ensari es-Selemî: Ma'bed b. Kâ'b'in kare dir. Babasindan hadîs rivayet etmistir.

[171] Ebû Üsâme Iyaz b. Sa'lebete'I-Ensarî (R.A.): Ashabi kiramdandir. Peyg ber (S.A.V.) Bedr'e giderken kendisini annesinin yaninda birakmis, döndügünde anm vefat etmis bulmus ve cenazesini kilmistir.

[172] Ebu Musa Harun b. Abdullah b. Mervan: Bagdad'hdir.

[173] Ebu Muhammet! Velid b. Kesir el-Mahzumî: Medine'lidir. Kûfe'de 151 tarihinde vefat etmistir.

[174] Ibni Mes'ud (R.A.): Künyesi Ebû Abdirrahmân'dir. Nitekim Es'as onu kiin-yesIyle anmistir.

[175] Ebû Mubammed Es'as b. Kays el-Kindî (R.A.): Kûfe'lilerden sayilir. Dokuz hadîs rivayet etmistir.

[176] Cerir b. AbdilhamId b. Cerir,

[177] Mansur b. Mutemir b. Abdillâh

[178] Süfyân b. Uyeyne.

[179] Cami' b. Ebû Râsid: Râbi' b. Ebî Râsid'in kardesidir. Kûfe'Iidir

[180] Abdülmelik b. A'yen: tmrân-i Kûfi'nin kardesidir; Siîler d erimis.

[181] Ebu's-Seriy Hcmmâd b. Seriy b. Mus'ab et-Temîmi: Müslim'in râvîterin-dendIr.

[182] Ebu Âsim el-Hanefi Abmed b. Cevas: Kûfe'Hdir. Müslim'de yalniz üç hadîsi vardir

[183] Ebul-Ahvad, Sellâm b. Süleym.

[184] Ebû'l-Mugire Simak b. Harb b. Evs: Kûfe'Iidir. Müslim'in râvîlerindendir.

[185] Alkametü'bnü Vail b. Hucr el-Hadramî: Babasindan hadîs rivây_et etmistir.

[186] Ebu'l-VelId: Senedde ismi geçen Hisâm b. AbdIlmelik'dIr.

[187] Vâil b. Hucr el-Kindi el-Hadrâmî (R.A.): Ashab-i kIrâmdandir. Aslen köle o!up, âzad edilmistir.

[188] Yemin-i gamûs: Yalan yere yemin etmektir.

[189] Ebu'l-Heyseiii Hâlid b. Mahkd d-Becelî : Kûfe'Iidir. Sahihayn rûvilcrindeiulir.

[190] Süleyman b. Ebî Müslim el-Ahval: Mekke'yidir. Sahihayn râvilerindendir.

[191] Sabit mevlâ Ömer b. Abdirrahman): Abdullah b. Ömer (R.A.) dan hadîs rivayet etmistir.

[192] Ebûl-Veiid Anbesetii'bnü Ebî Süfyân: Ümmü'I-Mü'minin Ümmü Habibe (R.A.) dan hadîs rivayet etmistir.

[193] Ebû Osman Mnhammed b. Bekr b. Osman: Sahihayn râvilerindendir

[194] Ebu Osman Ahmed b. Osman en-Nevfelî: Lâkabi Ebu'I-Cevzâ'dir. Müslim'in râvilerindendir.

[195] Nebîl, Dahhâk b. Mahled.

[196] Ebu'I-Esheb Cafer b. Hayyan el-UârIdî: Basra'lidir. Â'mâ imis.

[197] Ebu SaId Hasen b. Ebi'l-Hasen (Yesar) EI-Ensarî: Babasi azadh köle. Annesi, Hz. Ümmü Seleme (R.A.) validemizin cânyesidir. Tabiinin büyüklerinden olup, Ha-san-i Basrî namiyle meshur bir fakihdir.

[198] Ebu AÜ Ma'kil b. YesÛr b. A&Üillah El-Müzenî (R.A.): Ashabi kiramdandir.

[199] Yunus b. Ubeyd b. Dinar.

[200] Ebu'l-Melîh Âmir b. Üsâme yahud Zeyd b. Üsâmete'l-Hüzelî: Basra'lidir. Kûfe'li oldugunu söyleyenler de vardir. Sanihayn râvilerindendir.

[201] Ebû Süleyman Zeyd b. Vehb el-Hemdâm: Kûfe'Iidir. Resulülfah (S.A.V.) in yanina gitmek için yola çikmis; fakat o varincaya kadar Peygamber

(S.A.V.) irtihâl etmistir

[202] Huzeyfetü'bnül-Yemân (R.A.): Asr-âb-i kiramin büyüklerinden olup Kûfe'Iidir. Peygamber

[203] Ebu Meryem, Ribî' b. Hiras.

[204] Sa'd'in künyesi Ebû Mâlik'tir.

[205] Nuaym b. Ebû Hind el-Escai: Rib'i b. Hirâs ile Hâzim b. Selmân'dan bahis rivayet etpiistir.

[206] Selmân eI-E$caî.

[207] Ebû Amr Sebâbetü'bnü Sevrâr ei-Fezâri: Medfiinlidir. SahIhayn râvilerin-deodir.

[208] Muhammed b. Zeyd b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb.

[209] Hamibâd b. Üsâme.

[210] Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsim: Hz. Ömer (R.A.) in üçüncü derecede torunlarindan Abdullah, Âsim ve Ebu Bekr'io kardesidir. Künyesi Ebu Osman'dir. 144, 145 veya 147 tarihinde vefat etmistir.

[211] Ebu Osman Affân b. Müslim es-Saffâr.

[212] Ebu Ismail Hammâd b. Zeyd.

[213] Sabit b. Eslem el-BÜnânî.

[214] Ebu Muâviye: Muhammed b. Hâzim.

[215] Ebü Yâü: Sakik b. Selemete'l-Esedî.

[216] Ebu Muhammed Salih b. Keysan.

[217] Ebû Muhammed Ismail b. Sald b. Ebû Vakkâs; Medine'Iidir. Babasindan ve daha birçok kimselerden hadîs rivayet etmistir.

[218] Bakara sûresi, âyet: 260 (697)

[219] Ebu Abdirrahim Abdullah b. Muhammed b. Esma-ed Dubai : Basra'lidir

[220] Cüveyriyetü'bnü Esma' ed-Dubai : Basra'lidir

[221] Imam Mâlik b. Enes.

[222] Ebu Ubeyd Sa'd b. Ubeyd: Medine'Iidir . Abdurrahman b. Ezher'in yahut Abdurrahman b. Avf (R.A.) m âzadlisidir . Ömer , Osman , Ali ve ebü Hüreyre (R.A) hazaratindan hadîs rivayet etmistir

[223] Ebu Üveys Abdullah b. Abdillah b. Üveys: Medine'lidir. Zühri'den rivayet etmistir

[224] Sûre-i Bakara, âyet: 260.

[225] Hud sûresi, âyet: 80.

[226] Leys.

[227] Said b. Ebu Said.

[228] Hicr sûresif âyet: 9.

[229] Ebû Mûsâ Yûnus b. Abdil'a'lâ: Misir'lidir. Müslim'in râvîlerindendIr.

[230] Amr b. El-Hâris b. Yâkub el-Ensâri.

[231] Ebû Yunus Süleyman b. Ciibeyr: Eb"u Hüreyre (R.A.) in azâdlisidir. Misir'lilardan sayilir.

[232] Isra sûresi, âyet: 15

[233] Hüseyin b. Böseyr b. el-Kaasbn.

[234] Ebû Hay Salih b. Salih d-Hemdânl: KÛfelidtr. Sahihayn râvilerindendir

[235] Süfyân b. Uyeyne.

[236] Ebû'I-Haris Leys b. Sa'd b. Abdirrabmân

[237] Yunus b. Yezid.

[238] Sûre-i Nisa, âyet: 159.

[239] Atâ' b. Minâ': Medine'li olup Ibni Ebû Ziihâb'in azadlisidir. Sahihayn râvi-lerindendir.

[240] Ebu'l-Abbâs Velid b. Müslim el-Kurasî: Âzâdlilardandir.

[241] Ibn Heromâm Velid b. Siicâ' b. Velid: Bagdad'da yasamistir. Müslim'in râ-vilerindendiri.

[242] Haccâc b. Mubammed el-AVer el-Hâsimî: Âzadli kölelerdendir.

[243] Âli îmrân sûresi, âyet: 55.

[244] Nisa sûresi, âyet: 158.

[245] Sûre-i En'am, âyet: 158.

[246] Muhammed b. FudayI.

[247] Cerir b. Abdilhamid b. Cerir.

[248] Ebû- Abdirrahmân Abdullah b. Zekvân; Lâkabi Ebû'z-Zinâd'dir. Buna ki-zarmis.

[249] Abdurrahn.au el-A'rac b. Hürmüz: Azâdhlardandir 117 tarihinde Iskenderiye de vefat etmistir. Hz. Ebû Hüreyre'den hadîs rivayet etmistir

[250] Ebû Bekir Abdiirrazzâk b. Hemmâm.

[251] Ebu'1-Fadl FudayI b. Gimân cd-Dabbî : Âzadlihirdandir. Sahilini ii râ\ilcrindendir

[252] Ebû Hâzim Selinûn cl-Escaî.

[253] Ebû Abdillâli Yûnus b. Ubeyd b. Dinar.

[254] Ebû Esma' Ibrahim b. Yezid el-Tcyiiii: Kûfe'li îibid bir zâttir. Babasindan hadîs rivayet etmistir, 92 veya 94 tarihinde hapisde vefat etmistir

[255] Ebû'l-Hasen Abdülhamid b. Beyân el-Vasitî: Müslim'in râviler avilerindendir

[256] Hâlid b. Abdillâli b. Abdirrâlmiân el-Vâsitt: Künyesi Ebu'l-Heysem veya Hbû Miihamhied'dir. Siilchâdan bir zâttir. Nefsini Allah'dan üç defa satin almistir derler,

[257] Ebû Muâviye Mulminiiied b. Hâzini ed-Darir.

[258] Sûre-i Yasin, âyet: 38

[259] Allah-u A'Ieni bugün Arap yarimadasindan bo! miktarda fiskiran petrol buna isaret olsa gerektir. Çünkü çikarilan muazzam miktardaki petrolün yerinde pek büyük bosluklarin açilmasi tabiîdir. Binaenaleyh bu hal hadîs-i serifte haber verilen yer batmasinin bir isareti olabilir.

[260] Yunus b. Yezid

[261] Sûrc-i Alâfc, âyet: 1-5.

[262] Ümmül Müminin Hadice hmti Hiivcylid: (Radiyallahu anha) Peygamber (S.A.V.) In ilk zevceleridir. Onunki 25 yasinda iken evlenmis, Hz. Ibrahim'den mada bütün çocuklari ondan doymustur. Resiilüllûh (S.A.V.) ondan önce hiç bir kadin ile ev-lenmediyi yibi, üzerine de kimseyi almamistir. Hz, Hadice (R.A.) Hicretten üç sene evvel vefat etmistir. Kadinlardan hatla mutlak suretle Peygamber (S.A.V.) e ilk iman eden Hz. Hadice (R.A.) dir.

[263] N'uimis-u Ekbcr: Vah*i yeli ren melek yani Cebrail Aleyhisselâm'dir.

[264] Getirilen seyden murad vahiy'dir.

[265] Sûre-i Müddessir, âyet: 1-5.

[266] Ebu Muhammed Osman b. Ömer b. i'iiris; Basra'da yalamistir. Sahihayn ravjlerimienilir. Iki yii/. doku/, tarihinde Basra'da vefat etmistir.

[267] Aliyvu*hnii'l-MiIbiirtk : Misirlidir. Sahihayn râvilerimlendir.

[268] Meryem sûresi, ûyet : 57.

[269] SflId b. Ebi Arabe.

[270] Malik b. Sa'sa'a (R.A.) : Ashab-t kiramdandir. Aslen Medine'li olup Basra'da yasamistir. Kendisinden yalniz bu hadîs rivayet edilmistir

[271] Ebul Âliye Ziyad b. Feymz el-Kuresi: Kureys'in âzadlilanndaridir. Basra'h-dir. Ok sivriltmekle mesgul oldugu için kendisine berrag denilmistir.

[272] Sûre-i Secde, âyet: 23

[273] Meshur 4 mezhep imamlarindan biri.

[274] Muhammed b. fchâk b. Muhammet! el-Müseyyebî: Medine'li olup Bagdat'ta yasamistir. Ebu AbdIllâh künyesini tasir. Müslim'in râvilerindendir. Vefat tarihi 236 dir,

[275] Enes b. lyâd el-LeysI: Medine'lIdir. Künyesi Ebu Hamza'dir. Sahihayn râvilerindendir. 104 tarihinde dogmus, 180 de vefat etmistir

[276] Ebu Muhammed Musa b. Ukbe: Medine'li olup Zübeyr b. Avvam'm âzad-lisidir. Buhârî ve Müslim'in râvilerindendir

[277] Abdü'l-Uzza b. Katan Huzâa kabilesIndendir. Zührî'nin beyanina göre câhiliy-\ct dc\ rinde helfik olmustur.

[278] Hanzaletü'bnii Ebi Siifvan.
[279] Salim b. AbdiIIâh b. Ömer El-Hattab
[280] Ebu-1 Haris Leys b. Sa'd b. Abdurrahman
[281] Ukayl b. Halit: Uz. Osman'in âzadhsi
[282] Ebu Ömer b. Huceyn b. el-Müsenna (- 205): Aslen Yemâme'Ii olup, Bag-dad'da yasamis, Horasan'da kadilik etmistir. Müslim'in râvilerindendir
[283] Ebu Abdillah Abdilaziz b. Abdillah b. Ebi Sefam (- 164): Âzadlilardandir. SahIheyn râvilerindendir.
[284] Abdullah Fadl b. Abbas: Medine'lidir. SahIheyn râvilerindendir
[285] Eba Acfiy Zübeyr b. Adiy: Kûfe'lidir. Rey'de kadilik etmis ve 131 tarihinde orada vefat etmistir.
[286] Talha b. Mosanif.
[287] Mum b. Siirahîl.
[288] Abdullah ibni Mcsof.
[289] Ebur Râbi' Süleyman b. Davud Ez-Zehrani: Basra'lidir. Sahihayn râvilerin-dcndir. 231 tarihinde vefat etmistir
[290] Ebu Setti Abbad b. El-Avvam b. Ömer: Âzadlilardandir. Sahihayn râvilerin-dendir. 186 tarihinde vefat etmistir.
[291] Ebu tshak Süleyman b. Ebi Süleyman Es-Seybani: Âzadh kölelerden olup Kûfe'lidir. Sahihayn râvilerindendIr. 138 veya 139 yahut 142 tarihinde vefat etmistir.
[292] Ebu Meryem Zin* b. Hubeys: Küfe'lidir. ibni Mes'ud Übey b. Kal) ve Ali b. Ebû Talib'den hadîs rivayet etmistir. Sahihayn râvilerindendir. 82 tarihinde vefat et-mistir
[293] Kilâl-i Hecer: Hecer denilen yerde yapilan büyük küplerdir.
[294] Azan-i fiyele: Fil kulaklari.
[295] Rakip: Binek giden.
[296] Hak Dini Kur'ân Dili, Cil! - 6, sahife : 4580-81.
[297] Hak Dinî Kur'ân Dili, Cilt: 6, Sahife: 4576-77.
[298] Ebu Halid Abdulmelik b. Abdilaziz b. Ciireyc.
[299] Hafs b. Giy as.
[300] Ziyad b. Husayo Ebu Cehtne: Basra'lidir. Ebu'l-Âliye'den hadîs rivayet etmistir.
[301] Ebu'l-Âliye Rufey' b. Mihran; Âzadlilardandir. Müslim'in râvilerindendir. Vefat tarihi : 93.
[302] Ebu Bekr Fhivud b. Ebû Hhf
[303] Mesruk b. Abdirrahman
[304] Ebu AIse, Mesruk'un künyesidir. Babasinin adi Ecda'dir. Mesruk, çalinmis demektir. Ona bu ismin verilmesi küçükken çalindigi içindir. Sonra bulunmustur
[305] Sûre-i Ahzab, âyet: 37.
[306] Amiiiad b. Usame.
[307] Ebu Yahya Zekeriyya b. Ebi Zaide: Kûfe'lidir. 144 tarihinde vefat etmistir
[308] Sald b. Anir b. Esva.
[309] Sûre-i En'am, âyet: 103
[310] Mervezî diyor ki: tmam Ahmed'e: Hz. Âise'nin; «Kim Muhammed Rabbini gördü derse Allah'a büyük iftirada bulunmus olur; dedigini söylüyorlar; onun sözü ne ile reddedilecek dedim.» Peygamber (S.A.V.) in: «Rabbimi gördüm, sözüyle, dedi; ve ilâve elti: Peygamberin sözü onun sözünden daha büyüktür.» imam Ahmed'e bu mes'ele soruldugu vakit nefesi tÜkeninceye kadar; Onu gördü... Onu gördü... der; baska bir sey söy-lemezmis.
[311] Sûra sûresi, âyet : 51.
[312] Sûre-i En'am, âyet : 103.
[313] Sûre-i Sûra, âyet: 51
[314] Sûre-i Mâide, âyet: 67
[315] Sûre-i Nemi, âyet: 65
[316] Sûre-i Necm, âyet: 13.

[317] Ebu Sa'id Yezid b. Ibrahim: Âzadlilardandir. Sahihayn râvilerindendir. ölüm irihi 161 dir.

[318] Ebu Abdurratumao Abdullah b. Sakik: Basra'lidir. Müslim'in râvilerindendir

[319] Hemmam b. Yahya b. Dinar.

[320] Ebu Muaviye Muhammed b. Hazim.

[321] Ebu Abdillâh Amr b. Murra : Âmâ bir zattir. 110 tarihinde vefat etmistir.

[322] Ebu Ubeyde Abdirrahmaa b. Abdillah b. Mes'ut: Kûfe'lidir. Sahihayn râvi-lerindendir

[323] Ebu Musa el-Es'arî: Abdullah b. Kays (R.A.).

[324] Ebu Abdissamet Abdilâziz b. Abdissamet: Basra'hdir. Buhârî ve Müslim râvi1e rindendir.

[325] Ebu Bekr b. Abdillah b. Kays: Eshab-i kiramdan Ebu Mürsel El-Ensari

[326] Ebu Yahya Suheyb b. Sinan (R.A.): Eshab-i kiramdandir. Küçükken Romalilar tarafindan esir edilmis. Sonra Peygamber (S.A.V.) kendisini âzad etmistir. 38 tari-hinde Medine'de vefat etmistir.

[327] Sûre-i Yunus, âyet : 26.

[328] Ebu Ömer Hafc b- Meyserate's-San'aiii: Sam'in San'a nahiyesindendir. Safihaya râvüerindendir. Vefat tarihi 181 dir.

[329] Zusbe Hammâd'in lâkabidir

[330] Ebu Sald Hisâm b. Sa'd El Küresi; Medine1]! âzadlilardandir. Künyesinin Ebu Abbas oldugu da söylenir.

[331] Amr b. Yahya b. Umâratel Ensarî: Medine'lidir. Sahihayn râviierindendir.

[332] Affan b. Müslim.

[333] Vühejb b. HâlId.

[334] Ebul-Meysem HaUd b. AbdUlâh b. Abdurrahraan.

[335] Ebu Mesleme Sa'id b. Yezid b. Meslemetel-Ezdi: Basra'lidir. Müslim'in râvi-lerindendir.

[336] Ebu Nadra Münzir b. Malik: 190 tarihinde vefat etmistir

[337] Cerir b. Abdilhamid b. Cer ir.

[338] Mansur b. Mutemir b. Abdillab.

[339] Ibrahim Nahat

[340] Ebu Müslim Abidelübnü Amr. Es-Selmani: Kûfe'lIdir. Peygamber (S.A.V.) in irtIhalinden iki sene Önce müslüman olmus, fakat Medine'ye hicret etmedigi için onu görememistir. 72 veya 73 tarihinde vefat etmistir.

[341] Yahya b. Ebi Bukeyr: Ebu Bukeyr'in ismi Kays'tir. Kûfe'lidir. Kirman'da kadilik etmistir. Sahihayn râvilerindendIr,

[342] Ebu Miinzir Züheyr b. Mubammed Et-Temimi: Horasanlidir. Sahihayn râ-vIIerindendir. Sam'da yasamistir

[343] Ebu Bekr yahut Ebu Abdirrabman Mutarnf b. Tarif El-Harisi: Kûfe'lidir

[344] ibni Ebcer Abdülmelik b. Sa'id b. Hayyan : Kûfe'lidir. Ebu Bekr künyesini iasir. Müslim m ravilerindendir

[345] Ebu Bekr yahut Ebu Abdirrahman Mutarrif b. Tarif El-Harisi: Kûfe'lidir.

[346] Ibni Ebcer Abdülmelik b. Sa'id b. Hayyan: Kûfe'lidir. hbii Bekr künyesini tasir. Müslim'in râvîlerindendir.

[347] Ebu Ahmed Ez-Zübeyri Muhammed b. Abdillah b. Zübeyr: Kûfe'lidir. Sahihayn râvIlerindendir

[348] Kays b. Süleym El-Anbari Et-Temimi: Kûfe'lidir.

[349] Yezid El-Fakir Ebu Osman Yezid b. Sûfaeyb ^Kûfe'li olup sonradan Mekke'de yasamistir. Kendisine Fakir denilmesi belkemiginden yaralanarak sakat kaldigi içindir

[350] Ebu Aam Muhammed b. Ebu Eyyub Es-Sekafl; Kûfe'lidir.

[351] Ebu Ininin Abdilmelik b. Habib (yahut Hubeyb) El Kindi: Basra'hdir. Sa-lûhayn rûvücrindendir.

[352] Sabit b. Eslem El-Bunânî.

[353] Bu cümleden niurad: Kendinin sefaat makamindan uzak oldugunu anlatmaktir,

[354] Ulemâ bu sözle istidlal ederek: «Kendisinden bir sey istenilen kimse o seyi vermese, münasîb bir lisanla özür dilemeli ve hacet sahibine delâlette bulunularak onun hacetini görecek birine gönderilmelidir» diyorlar

[355]

Ma'bed b. Hilal el-Anezi : Basra'lidir. Sahihayn ravileirdendir. Enes b. Malik hadis rivayet etmistir

[356] Bu rivayetde Nuh (A.S.) zikredilmemistir. Halbuki Katade ve baskalarinin rivayetlerinde zikredilmisdir. Binaenaleyh rivayetler tercih edilir. Çünkü itimad belleyenedir. S;ndî: «Herhalde Âdem (A.S.) digerlerini vasita ile de olsa Ibrahim'e gönderir» demistir.

[357] Sûre-i Enbiya, âyet: 37.

[358] Muhammed b. Tarif b. Halifete'1-B'.-ceiî: Kûfe'lidIr. Müslim'in râvilerindendir. Vefat tarihi 242 dir.

[359] Amr b. Ebu Safyan b Esid b. Cariye : Ebu Hüreyre'nin ravilerindendir. Kendisinden Buhari ve Müslim'de Zühri rivayet etmistir

[360] Ibni Ziyad; Ebu'I-Hâris Mubammed b. Ziyad: Sahabeden Osman b. Maz'un'un âzadlisidir. Sahihayn râvilerindendir.

[361] Ebu Abdila'Iâ Muhammed b. Abdüalâ Es-Sananî: Müslim'in râvilerindendir. Basra'da 245 tarihinde vefat etmistir

[362] Ebu AbdiUâh Muhammed b. Abmed h. Ebi Halef: Bagdad'lidir. Azadlilar- Müslim'in râvilerindendir. 237 tarihinde vefat etmistir

[363] Kehif süresi.

[364] Bekir b. Sevade: Misirlidir.

[365] Ebu Hiinieyd Abdurrahman b. Ciibcyr b. Niifeyr: Samilidir. Azadlilardandir. Misirli niuhaddislerden sayilmistir.

[366] Sûre-i Ibrahim, âyet: 36.

[367] Sûre-i Duha, âyet: 5.

[368] Sûre-i Kehf, âyet: 24.

[369] Ebu Bekir yahut Ebu Bükeyr Yunus b. Bükeyr Es-Seybanj: Kûfc'lidir. Miis-limin râvilerindendir

[370] Ebu Amr Muaviye b. Amr b. Muhelleb: Bagdatlidir. SahIhayn râvilerin-dendir.

[371] Ebu MiTtemir Süleyman et-Teymi.

[372] Abdurrahman b. Miiiren-Nebdi.

[373] Züheyr b. Amr (R.A.): Ashab-i kîramdandir. Basra'Iidir.

[374] Sûre-i Suara, âyet: 214.

[375] Sûre-i Leheb âyetleri.

[376] Lâkab ismin basina takilan ve zemmi bildiren kelimedir. Künye ise erkeklerde Ebu, kadinlarda üm ile baslar, ve Medih, ta'zim bildirir

[377] Ebu AbdiIlah Muhammed b. Abdilmelik: Basra'lidiir. Müslim'in râvilerin-dendir.

[378] Abdullah b. Habbub el-Ensari: Sahihayn, râv ilerin dendir.

[379] Yahya b. Ebi Bükeyr: Kûfelidir. Sahihayn râvilerindendir

[380] Abdurrahman b. Scllûm h. UbeydiIlah d-Cümehi el Kuresi: Basra'lidir. Müslim'in râvîsIdIr.

[381] Ebu Bekr Rabî" b. Müslim el-Kuresi el-Cumehi: Basra'lidir. Müslim'in ravisidIr.

[382] Hayvetü'bnü Süreyh.

[383] Ebu Seleme Yahya b. Halef EI-Bâhilî i Basra'Iidir. Müslim'in râvilerindendIr.

[384] Imran b. Husayn b. Ubeyd (R.A.).

[385] Ebu tsâ Hâcip b. Ömer es-Sakafî: Basra'Iidir. Müslim'in râvIlerindendir.

[386] Hakem b. Abdillâh el-A'râç es-Sakafî: Müslim'in râvilerindendir.

[387] Ebu Hazim Selemetü'bnii Dinar.

[388] Ebu Abdillâh Sa'id b. Cübeyr b. Hfsam : Âzadlilardandir. Takva sahibi fakih bir zattir. Sahihayn râvilerindendir. Haccac-i Zalim tarafindan öldürülmüstür

[389] Ebti'l Ahvas Sellem b. Süleym.

[390] Ebu Ishak Es-Sebîl: Amr b. Abdillati

[391] Amr b. Meymun Ebu Abdillâh El-Kûfi: Cahiliyet devrine yetisen zevattandir. Evvelâ Sam'da, sonra da Kûfe'de yasamistir. Sahihayn râvilerindendir

[392] Ibni Mes'ud.

[393] Cerir b. Abdiilhamid b. Cerir

[394] Ebu Salih Zekvan.

[395] Sûre-i Hac, âyet: 2.